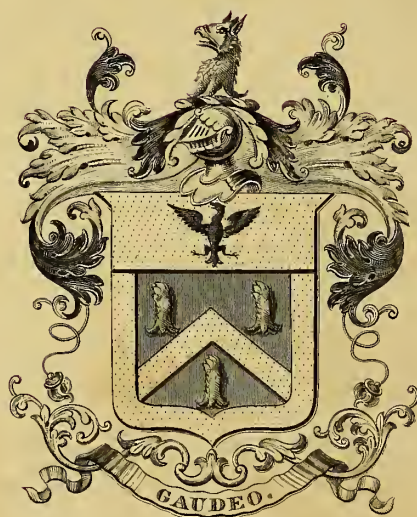
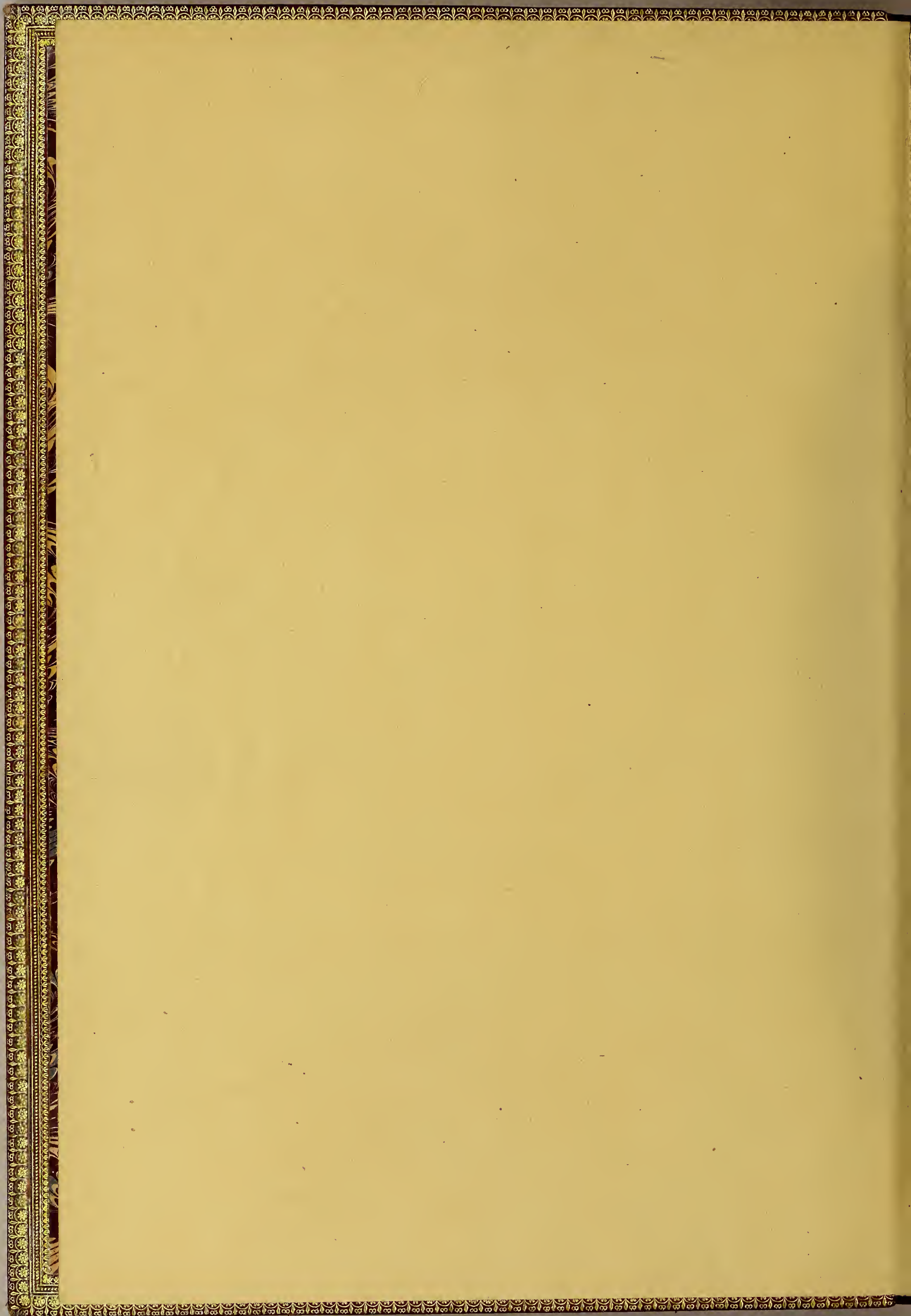


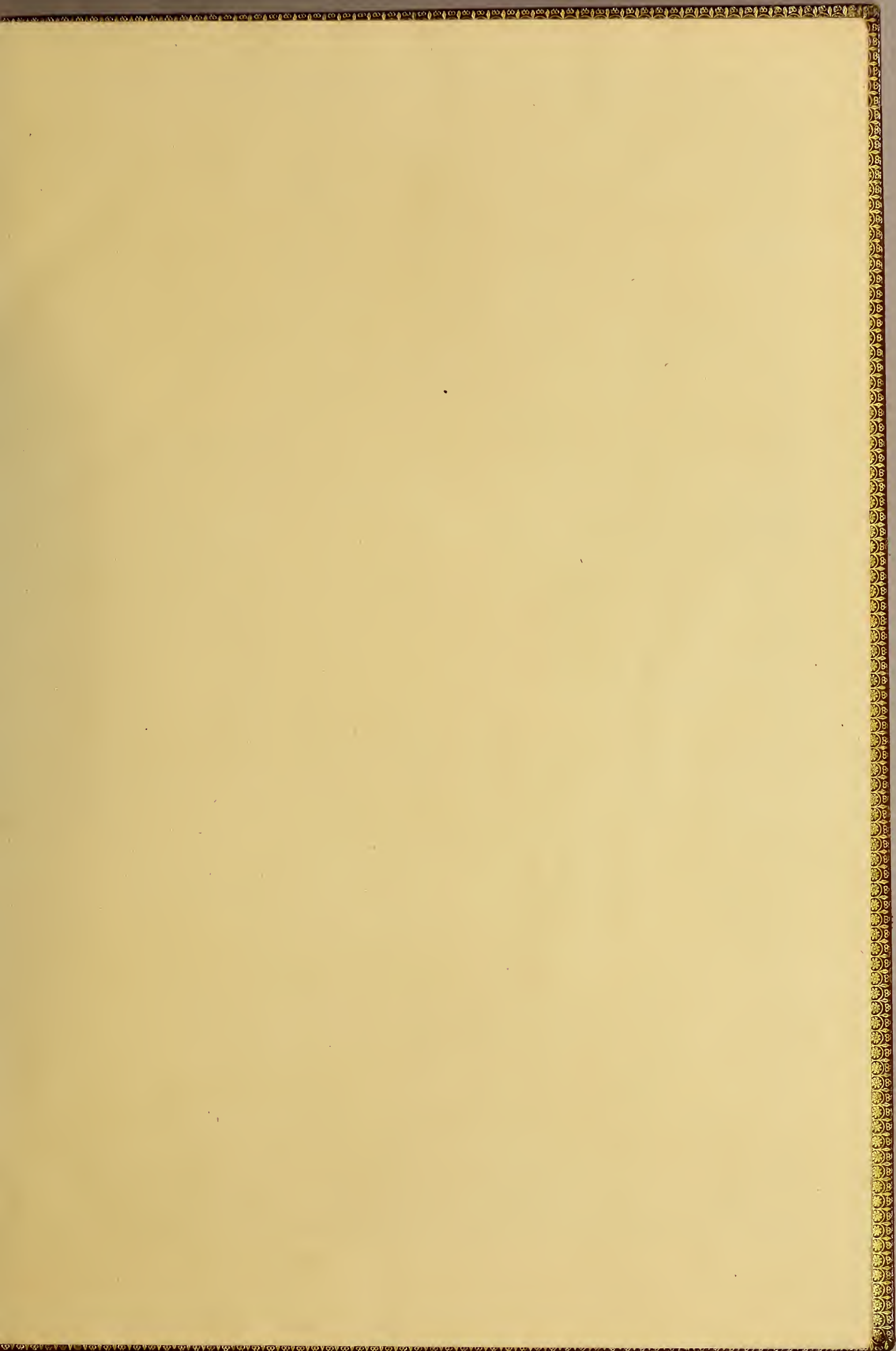
T8c



John Carter Brown.
John Nicholas Brown.







This is the first issue
note prevelgia. last line

Text & plates should be reversed -
the second title - is here like to first, is of the second issue -
This copy may have been bound in other order, in order
to bring the prevelgia title first -
Or to bring colouring to the front
Titles are right, according to Church Catalogue -
All specific titles should be reversed -

Therefore has 2^d title like the 1st.

This copy lacks 1st issue plates

III	} These four are in copy with 2 ^d state title "Rudolphus"
VII	
IX	
XXIV	

copy of plate XXIV without numbers +
with Latin text. from Strass
28-III-1914
Have this with German text.

No copy of 2^d issue plates without colour - before names also
were washed.



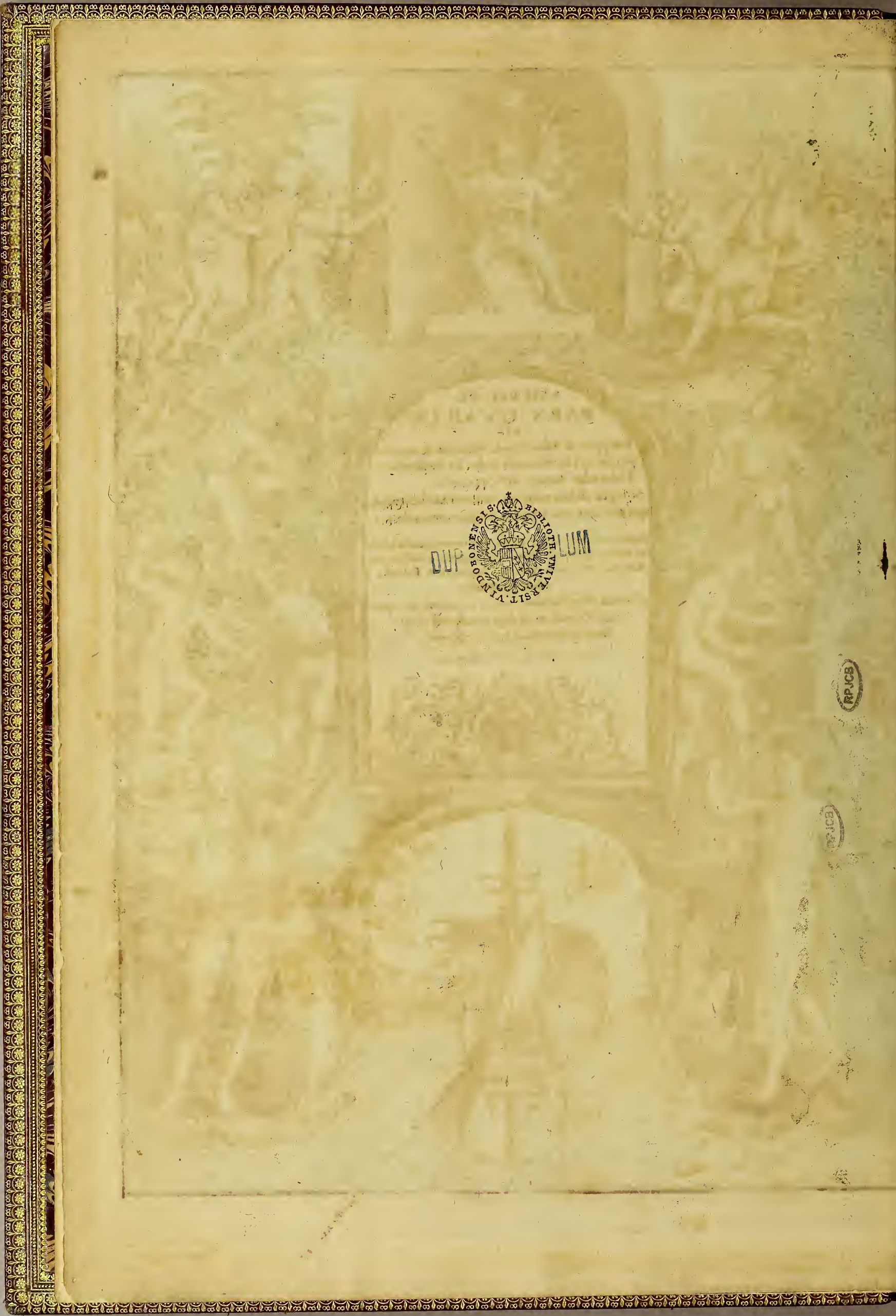
AMERICAE
PARS QUARTA.

Sive,

Insignis & Admiranda Historia de reperta
primū Occidentali India à Christophoro
Columbo Anno M. CCCXCII
Scripta ab Hieronymo Bezonio Mediolanense,
qui illic ānis XIII. versatus, diligēter omnia observa-
vit.
Addita ad singula ferē capitula, non contemnenda scholia
in quibus agitur de earum etiam gentium idololatria.
Accessit præterea illarum Regionum Tabula
chorographica.

*Omnia elegantibus figuris in aere incisus expres-
sa à Theodoro de Bry Leodiense, cive
Francofurtensi Anno dñi M. DC. LXXIII.
Cum privilegio S. C. Maiestatis.*







Occidentalis Americae partis,
 vel earum Regionum quas Christophorus Columbus primus detexit
 Tabula Chorographicae multorum
 Auctorum scriptis, praesertim vero ex
 Hieronymi Benzoni (qui totis XIII
 annis eas Provinciae diligenter
 perlustravit)
 Historia,
 conflata & in aenigma a
 Theodoro de Bry Leod.
 Anno MDCXIII.





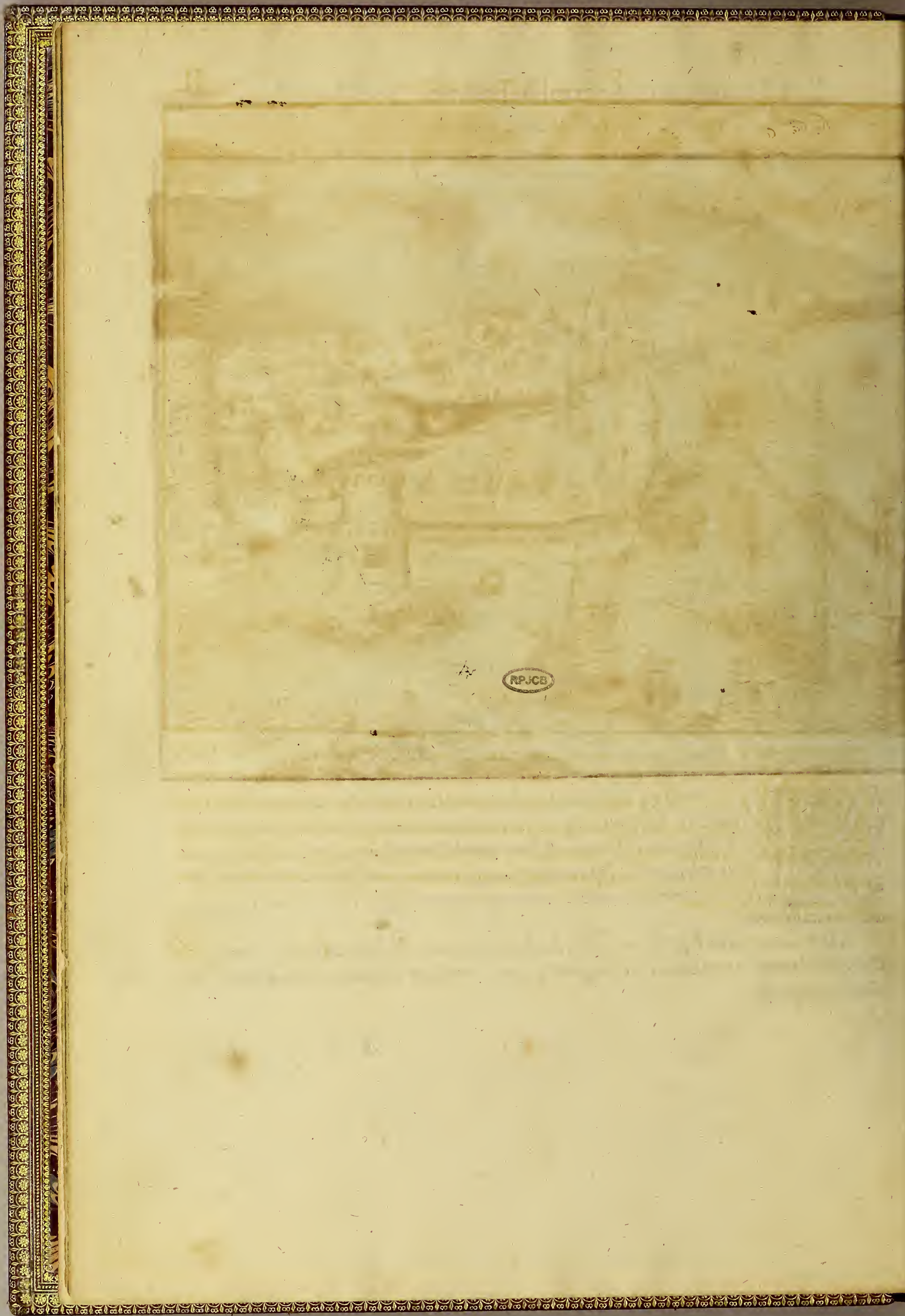
RPJCB

Hieronymi Benzoni in Indiam Occidentalem I.
nauigationis initium:




HIERONYMVS Benzonus, India, quam Occidentalem appellant, lustranda desiderio flagrans, Hispali totius Bæticæ celeberrimo Emporio discedit, & ad oppidum S. Lucari de Barrameda lembo peruenit: istic nauem mercibus onustam nactus, in magnam Canariam nauigat. Inde in Palmam Insulam uehitur, ubi celocem uino onerari, & mox in Indiam traicere aebere intellexerat.

Monendum porro Lectorem censeo, Sculptorem, quum Hispalis urbis legitimam pieturam ad manum non haberet, ex ingenio portus cuiusdam marini urbem delineatam illius loco posuisse.



RPJCB

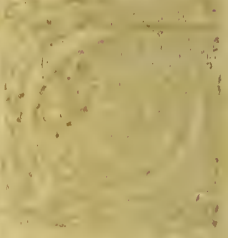



VATVORDECIM dierum navigatione prospero vento peracta, noctu volucres quosdam pisces palmaris longitudinis, in nauem cadentes capiebant. Habent vero ea volucres membranaceas alas Vespertilionum fere instar, quibus explicatis, ad centum vel amplius passuum longitudinem supra aquas volant, nimirum ut alios pisces ipsos persequentes effugiant: deinde denuo merguntur ut à rapacium marinarum auium, quæ illis volantibus insidiantur periculo se subducant.



RPJCB

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]



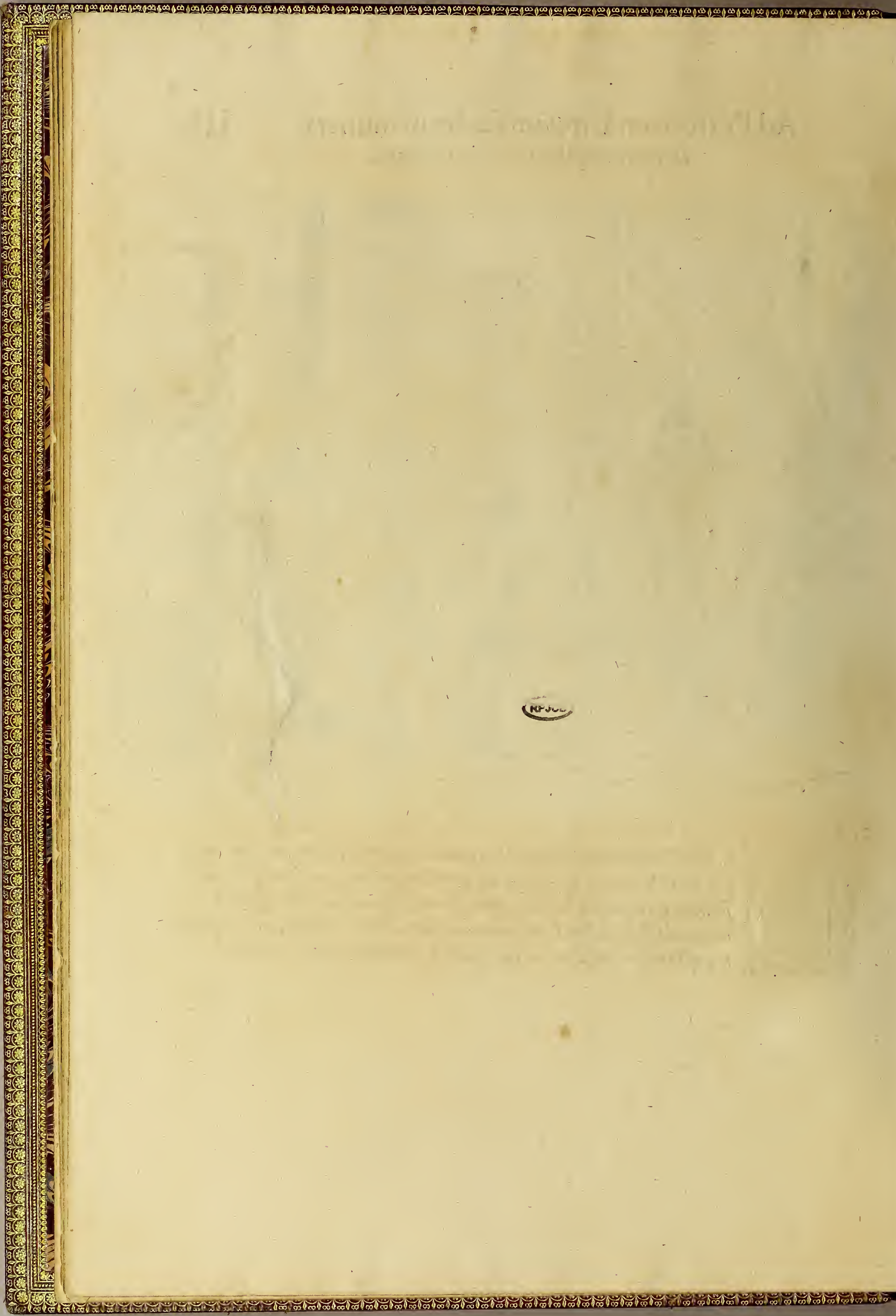
Ad Præfectum Erreram feruntur munera
ab vxore Reguli Prouinciæ Cumanæ.

III.



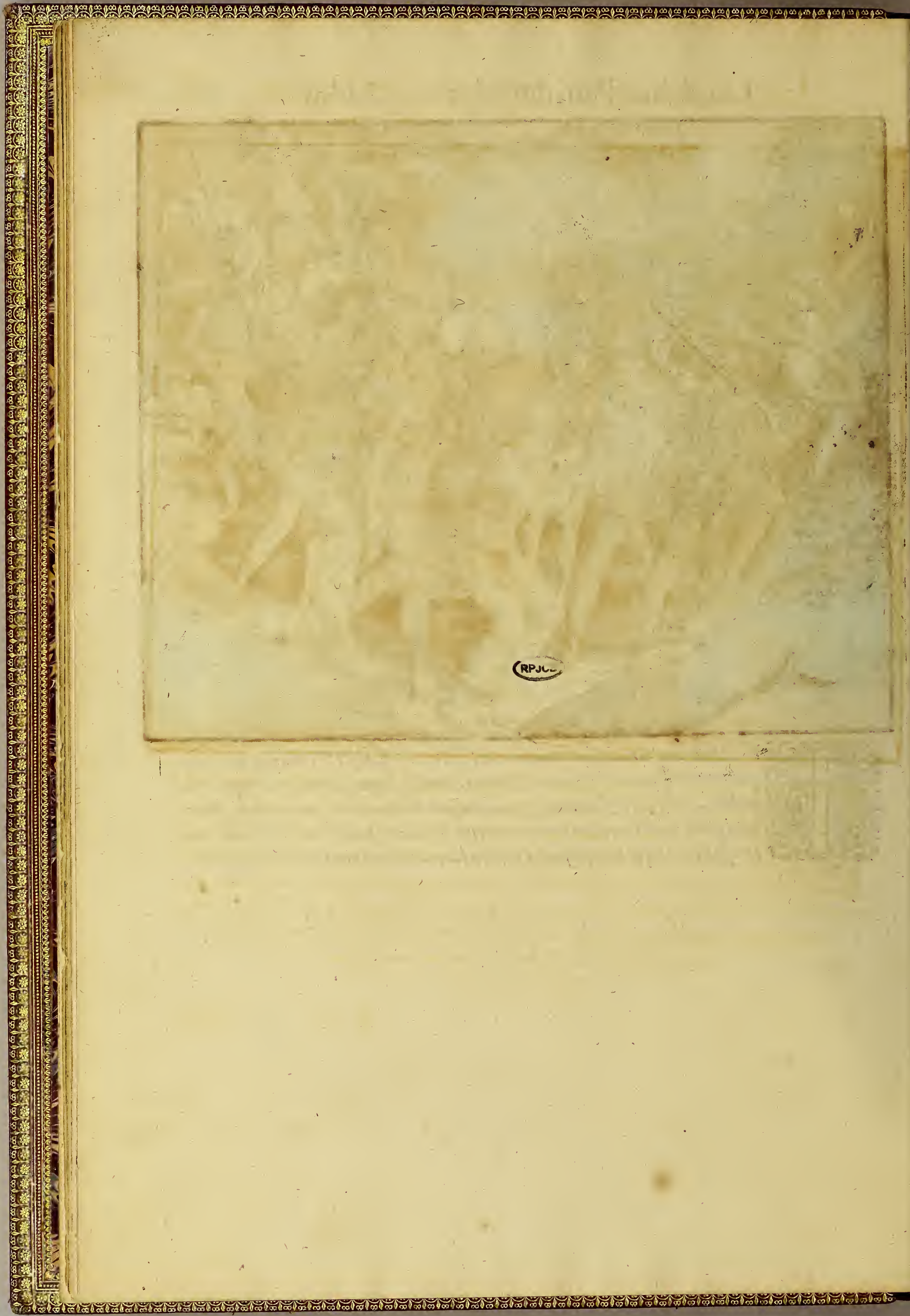
*U*n in Cumanam oratur, ad Petrum Erreram Præfectum venit præcipui eius Prouinciæ Reguli vxor, quæ illum patriis fructibus plenum gestans, oris corporisq; habitu tam deformis & prodigiosa specie, ut rei nouæ miraculo stupefactus Benzonijs, eam intuendo oculos explere non posset: monstri enim cuiusdam potius, quàm humanam speciem habebat.

Crude-





IN Amaracapana ipso commorante, Petrus de Calyce Tribunus militum quatuor millia mancipiorum trahens, venit, plures adducturus, nisi lassitudine, penuria, & animi aegritudine permulti in via partim defecissent: partim nonnullis, quum agmen raptim ductu, impedimentis Hispanorum onusti facile sequi non possent, Hispani latera & pectora ferro traiecissent.



RPJL

Indivolentes experiri immortalitatem Hispano- V.
rum Salsedum Hispanum in mari suffocant.



BORICHEN Insulae incolae, Hispanoseam subigere adgressos, immortales esse credebant: eius rei periculum vnus è Primatibus eius Insulae, cui nomen Vraioan, Dominus Prouinciae Iaguaca facere volens, Hispanum quendam Salsedo nomine istac iter facientem comiter excipit, discedenti comites addit è suis subditis qui eius impedimenta ferant, cum mandatis, vt in flumine, quod transeundum, mergant & suffocent. Illi mandata sui Domini strenue exequuntur: Salsedum suffocatum ad suum herum ferunt. Ex eo primùm intellexerunt incolae, Hispanos perinde mortales esse ac reliquos homines.



RPJL

Several lines of very faint, illegible handwritten text located below the main illustration.

Additional faint, illegible handwritten text at the bottom of the page.

Columbus primus inuentor Indiæ Occidentalis. VI.



COLUMBUS trans Gades in Portugalliam, & omnem illam Oceani oram nauigans, sæpenumero animaduertit, & diligenter obseruauit, ventos quosdam statis anni temporibus ab occasu flare, qui multos dies constanti tractu spirarent: quos quum non aliunde, quam ex transmarina ora proficisci posse iudicaret, tamdiu circa eam rem cogitando animum versauit, ut eius certitudinem quarere aliquando constitueret. Quapropter & Reipub. Genuensi, & Principibus aliquot suam operam obtulit, ut illam oram indagaret: sed ab omnibus neglectus, tandem sumptibus Ferdinandi & Isabella Regum Hispaniæ, nauigationem instituit.



RPJCB

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page, located below the central illustration.

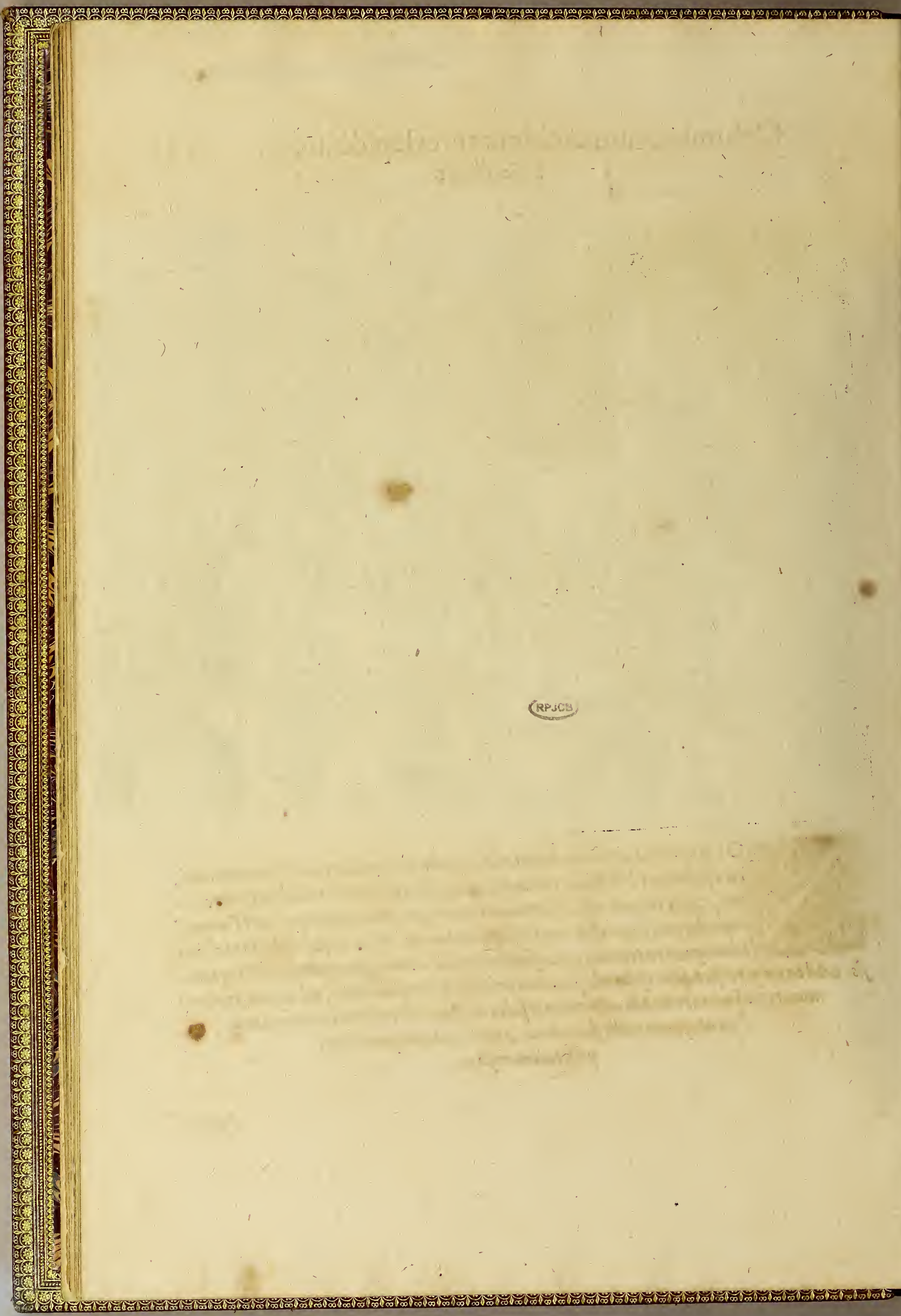
Columbus suos cachinnatores lepidè in con-
uiuio illudit.

VII.



Novo illo orbe à Columbo detecto, quum forte celebri conuiuio cum mul-
tis Nobilibus Hispanis ipse adhibitus esset, & inter eos de India sermo or-
tus, vnus eorum ad Columbum conuersus, sic eum alloquitur: Tametsi
Indiam non reperisses, non defuissent tamen in hac nostra Hispania, qui
idem quod tu tentare potuissent: abundat enim ea magnis viris & ingenio-
sis. Ad ea nihil respondens Columbus, ouum inferri in mensam iubet, & omnes experiri
monet, ut faciant id nullo adminiculo fultum, stans & erectum in mensa ma-
neat: quum nulli succederet, ipse rationem qua id fieri
posset, demonstrat.

Prima



[Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.]

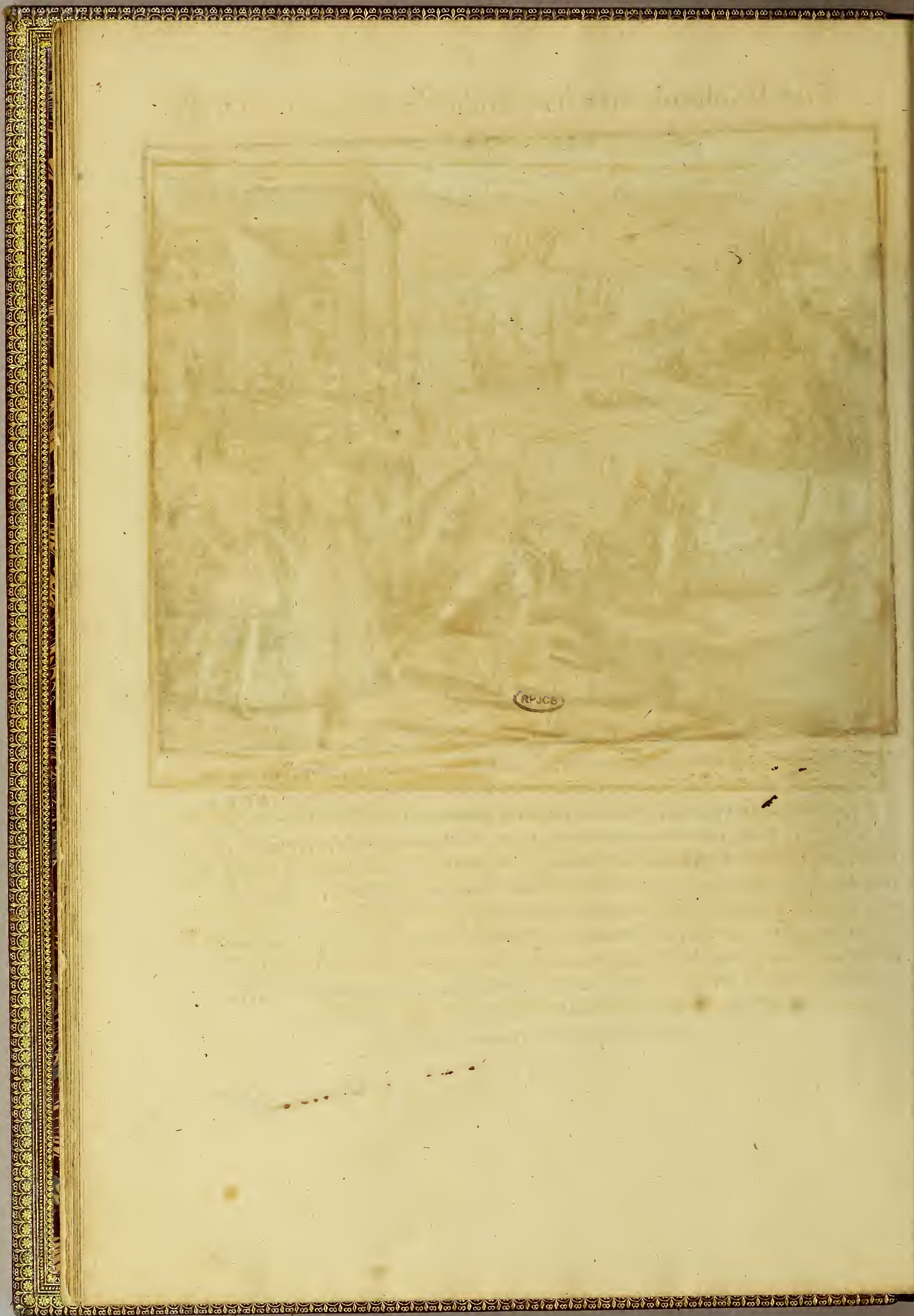
RPJCB

[Large block of faint, illegible text in the lower half of the page, likely the main body of the manuscript.]

Prima Columbi in Indiam nauigatio. Anno 1492. VIII.



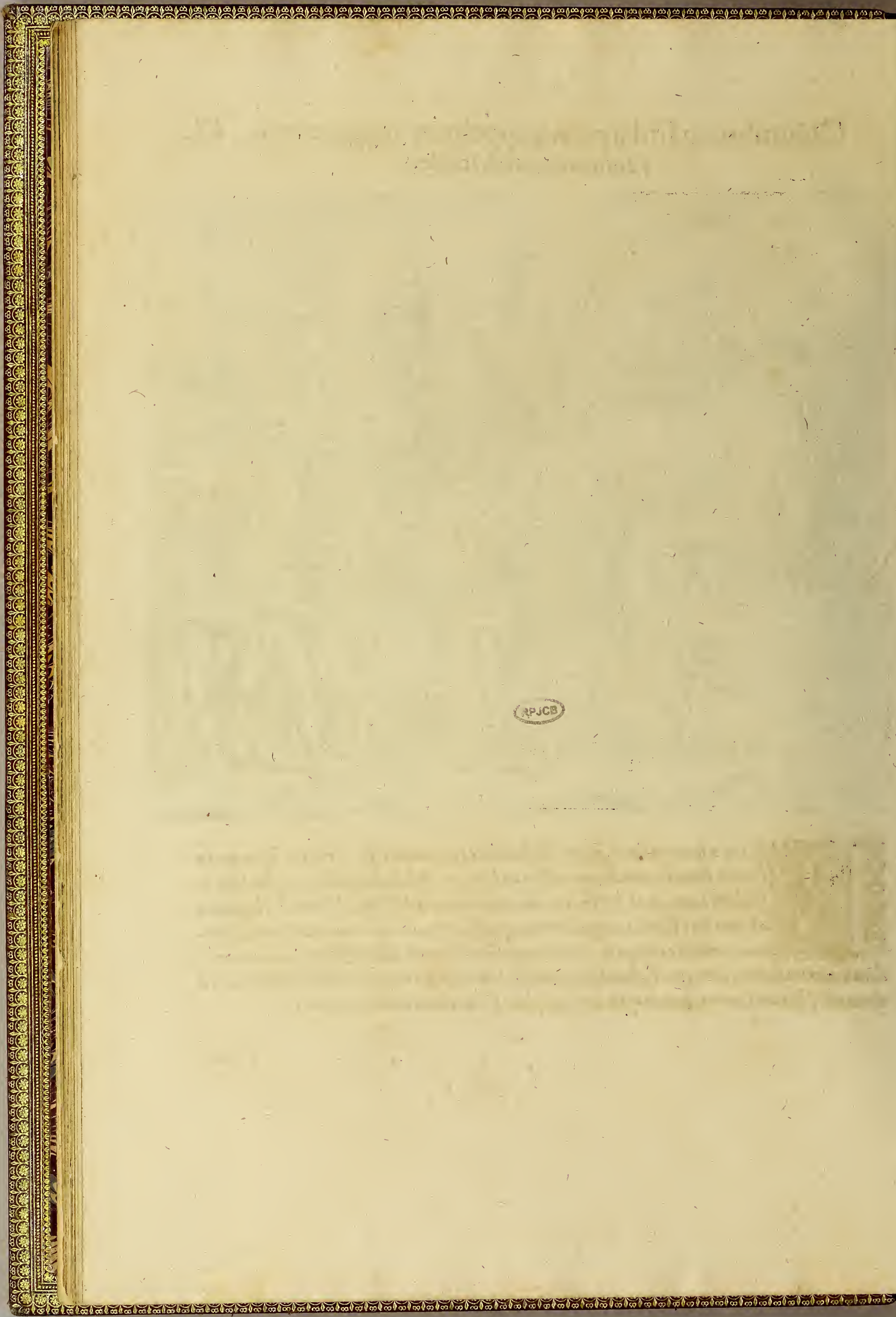
COLUMBUS nauibus à Ferdinando Rege impetratis, cum Bartholomæo fratre è Palos urbe in Gomeram Insulam nauigat. Istic aqua & cæteris necessarijs sumtis, Occidentem solem sequutus, iter instituit: quum porro emensa dierum aliquot nauigatione, nondum terra ulla in conspectu esset, milites in Columbum fremere incipiunt: ille mitigatis semel atq; iterum eorum animis, & suas rationes pro virili confirmans spemq; sibi esse, Deo bene inuante, breui terram nouam in conspectu fore, nauigationem prosequitur. Sed quum aliquot dies præterea nauigassent, nec ulla tellus occurreret, fremitum redintegrant, & minitantur se illum in mare præcipitem duros, si pertinacius ultra tendere uellet: itaq; postridie uela demitti iubet. At credibile est, Columbum, quum hac præciperet, haud procul terra abfuisse, idq; ex cæli conspectu deprehendisse, aura, & nubeculis que circa Orientem solem in horizonte apparerent.



Columbus in India primo appellens, magnis exci- IX.
pitur muneribus ab Incolis.



PRIMA navigatione, quum Columbus terram attigit, crucem ligneam in littore statuit: deinde prouectus in Hoyt in Insulam appellit, quam Hispaniolam nuncupat, & in terram cum multis Hispanis descendit. Ibi quum ab eius loci Cacico (regulum ita appellant) cui nomen Guacanarillo, summa comitate exceptus esset, muneribus inuicem datis & acceptis, ambo fidem amicitiae futurae sanxere. Columbus, indussijs, pileolis, cultellis, speculis & similibus eum donauit: Cacicus contra satis magno auri pondere Columbum remuneratus est.



RPJCB

Columbus supplicium ab Hispanis seditiosis sumit. X.



COLUMBUS aduersæ valetudinis causa, ab expeditione quam aduersus Caribes susceperat in Hispaniolam reuersus, eam valde turbatam reperit, ob rapinas, & alia per eius absentiam ab Hispanis perpetrata facinora. Is vero sumto à prudentia consilio, ut his malis occurreret, in omnes Hispanos seditio- num auctores & scelerum compertos ultimo supplicio animaduer- tit, & Cacicos ipsos quacunq; ratione potuit, reconciliare sibi studuit. Ex ea seueritate tan- tum Hispanorum odium in Columbum ortum est, ut ne nomen quidem eius a quo animo ferrent, atq; etiam monachus quidam ordinis Benedictini Columbo sacris interdiceret: contra Columbo precipiente, ne quid ex eius penu monachis subministraretur. Qua ex re factum est, ut multi de eo & fratre ipsius dira & atrocita ad Regem scriberent: Columbus itaq; simulac conualuit in Hispaniam re- gredi coactus est.



RPJCB

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page, located below the main illustration. The text is too light to read clearly but appears to be organized into several lines or paragraphs.



PER eos dies mirabilis & prodigiosus quidam casus in illa regione interuenit. Ab ortu enim tanta ventorum rabies coorta est, qualem nunquam antea Insulares se vidisse, aut audiuisse meminerant: in primis vehementissimus Typhon (Hispani Huracan appellant) tanto impetu irruit, ut cælum simul ac terras rapere secum & miscere velle videretur. Omnes improvise malo attoniti, presentem mortem imminere sibi ante oculos, confundi elementa, & finem rerum adesse, vulgo pauidi credebant. Tum vero ingenti sono cælum strepere, & inter horrendos tonitruum fragores crebri micare ignes, ær incendi fulguribus, nox interdum omnibus noctibus nigrior densiorq;, adeo ut per obscurum alius alij occurrentes, mutuo intueri non possent. Errabundi homines defixis præformidine animis & lymphatis similes per vias perq; auia discurrebant passim ac peruagabantur. Tanta vi interea furentium & horrendo cum stridore colluctantium ventorum, ut à radicibus eruta arbores, & auulsa saxa magno cum fragore in planum prociderent, atq; ea ruina ingenti villarum mapaliumq; strage facta, multos mortales opprimeret. Solidas vero etiam cum incolis domus furiosi illi turbine in sublime correptas dissipauere. Paucis horis ingentia detrimenta accepta, ut netres quidem naues quæ ad portum secure in ancoris stare credebantur, eius calamitatis immunes essent. Ancoris enim ipsis, quanquam robustis, fractis, & ancoralibus firmis nouisq; truncatis, cum omnibus nauticis profundo mersæ sunt. Indi complures speluncis abditi, discrimen effugerunt.

Indi

17
Liber 33



RFJCB

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]



TERTIA in Indiam expeditione, Columbus sinum Pariensem ingressus, Cubaguam appulit, quam ipse Perlarum Insulam nuncupauit, quia quum eum sinum nauibus percurreret, Indos è lintre ostreas piscantes conspexit: quas edules esse rati quum aperuissent Hispani, plenas vnionibus repererunt, unde magna illis letitia oborta. Peruenientes ad littus in terram egrediuntur, ubi mulieres Indicas pulcerrimos vniones collo & brachijs gestantes obseruant, quos vilibus rebus redimunt.

D

Colum-



RPJCB

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page, appearing as ghostly lines and shapes.



Rex Ferdinandus intellectis discordijs qua oborta inter Columbum & Rolandum Ximenea: nouum Hispaniola Insula Praefectum, designat Franciscum Bombadillam, eumq; ampla autoritate & potestate instructum mittit, & de intestinis disidijs, causisq; discordiarum Columbi & Rolandi cognoscere iubet. Is cum hoc mandato è Calicio portu anno 1499. quatuor carauellarum classe instructa solens in Hispaniolam traicit. Admirans & eius frater Bartholomæus, noui Praefecti appulsu aucto, ad eum honorifice excipiendum, ut Regio missu uenientem, reuerenter obuiam egressi sunt. In portum ut peruenerunt, rati, ut sibi, sic alijs animum sincerum esse, pro amica complexus & consolationis vice, capti fratres in vincula traduntur, & mox utriq; iniecta catena, seiunctiq; alter ab altero, quo grauius dolerent, duabus carauellis in Hispaniam mittuntur. At simul ac cece in Hispaniam peruenerunt, & nunciatum Regi tam claros uiros compedibus uinctos adeo modo ac miserabili habitu adduci, motus in misericordiam, cursore Calicium missu, illos è custodia emitti & vinculis leuari iubet: deinde splendido comitatu cultuq;, ut talibus uiris dignum erat, in conspectum suum venire. Ut in Regiam peruenerunt, comiter à Rege excepti, & auditi fuerunt.



RPJCB

Main body of handwritten text in a cursive script, likely a historical or scientific document.

Pugnainter Columbum & Franciscum Poresium. XIII.



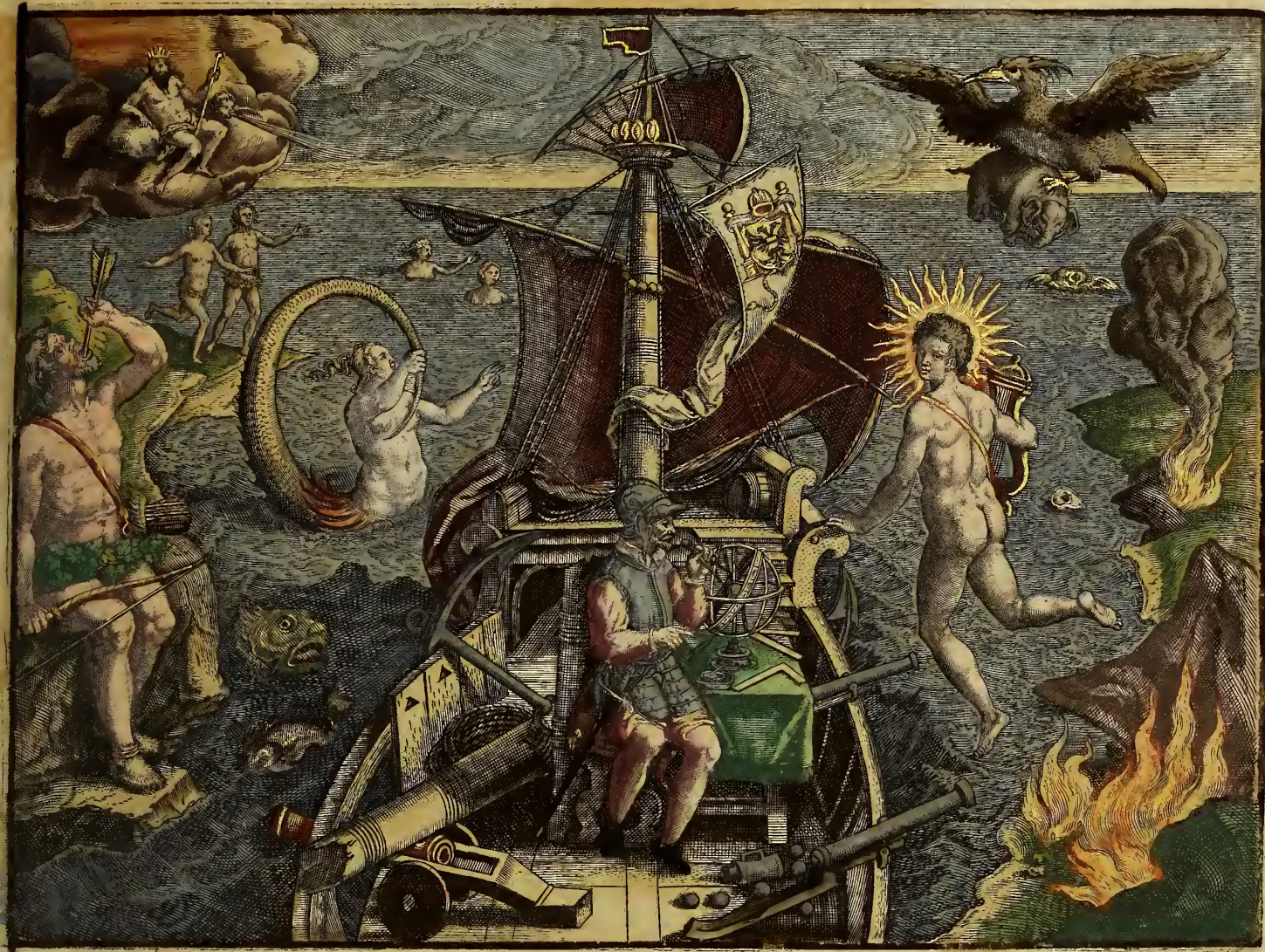
VARTA nauigatione Hispaniolam portus aditu prohibitus Columbus à Bombadilla, Iamaicam insulam tenuit. Ibi Franciscus Poresius unius Carauella Prætor cum fratre & maxima militum parte seditionem in eum commouet, & contractis aliquot Indorum lincibus in Hispaniolam profugere conatur. Sed quum tam exiguis lincibus impetum maris superare frustra tentasset, regressus est. Audito eius aduentu, Columbus cum fratre suos in aciem educit: ventum est ad manus: cadunt nonnulli: multi utrinq; saucij: Franciscus Poresius cum fratre capitur.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.



RPJCB

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.



FERDINANDVS Magallanus à Rege Portugallia offensus, Carolum V. Imperatorem adit, atq; illi demonstrat Moluccas Insulas Castellanorum iuris esse: sperare se, nauigatione ad Occidentem facta, fretum inuenturum in Occidentali India, per quod in mare Australe penetraret, & inde ad Moluccas insulas peruenire posset: Ea autem via minoribus sumptibus, & minore difficultate, aromata, aliasq; Orientis merces inuehi posse. Carolus ex eorum sententia qui rerum Indicarum Concilio præerant, illi naues instruit quibus eum præficit. Is Hispali soluens, post longam nauigationem tandem fretum inuenit centum decem leucas in longitudinem patens, binas in latitudinem, interdum plures, cui, ab Inuentoris nomine, Magallanici cognomen inditum.

Hispani



(RPJCB)



DISCATIONE unionum vigente monachi aliquot, ut Indos Christiana fide imbuerent in India continentem transgrediuntur, quo etiam multi Hispani permutandarum cum Indis mercium causa commearunt. Sed Indi iam tum Hispanorum commercia & dura imperia pertasi, mane cuiusdam diei aurora prima, in eos irruunt & eorum cruentam stragem faciunt. Ex ijs tamen aliquot celocis ope que ad Cumanæ fluminis ripam deligata stabat, perniciem effugientes Dominicam contendunt, & Bartholomæo Insula Præfecto Cumanensium rebellionem enuntiant.

1112



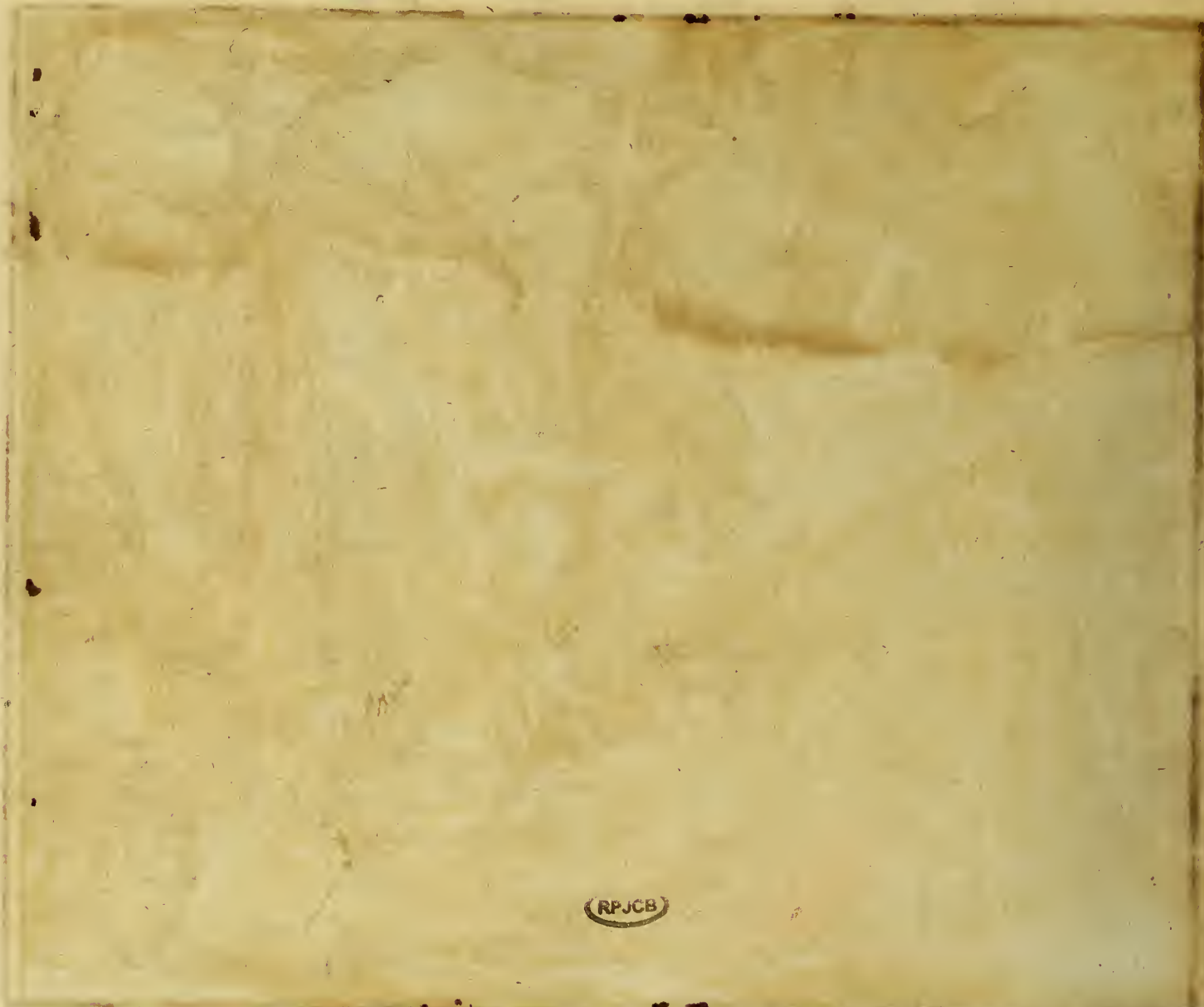
RPJCB

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]



DIDACVS Ocampus cum trecentis militibus ex Dominica portu soluens breui in Cumanam peruenit, & ad pelliciendos in naues barbaros, suos omnes, exceptis socijs naualibus, in aluum nauis conditos sub tabulis delitescere iubet, ut Indi cum tam pauci Hispani apparerent, promptius subirent nauem, & per suum haberent ipsos ex Hispania venire. Indi quidam ultro nauim subeunt margaritas ferentes per simulationem commercij. Illi Christianorum paucitate conspecta in littus regrediuntur, paucos se in naui reperisse homines Cacico renuntiant. Is multo plures quam antea Indos nauem ingredi iubet. Hispanus Dux militibus e latebris exeundi signum dat, qui improviso exorti Indos partim incautos capiunt, partim interficiunt: quotquot captiuos habuit dux, suspendi ad nauis antennam iubet.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.



RPJCB

Several lines of faint, illegible text located below the large illustration, likely bleed-through from the reverse side of the page.



HOIEDA à Carthagine 12. millia in mediterranea progreditur, ingentis prae-
spe & cupidine illectus, & genti cuidam infesta arma infert, quum Indis credit
affirmantibus eo loco magnam vim auri reperaturum. Sed ea expeditione nihil
prater vulnera & detrimentum ingens retulit. Nam tanta vi in eum irruerunt
Barbari, ut fugam capessere, amissis septuaginta quinque militibus, & ad mare re-
dicoactus sit. Niqueſa autem cum magno militum numero superueniente, conſilium ineunt,
& iunctis viribus in eius gentis fines impetum facere ac ſuorum cadem ulciſci ſtatuunt. Itaque ſub
veſperam maxima militum pars ſilentio è caſtris proſecti, modico ac ſuſpenſo gradu tota nocte
ter conficientes, ſub auroram Indos ſecuros & ſomno torpidos opprimunt. Illi excitati vulneri-
bus, in ſuper mapaliũ incendio perterriti fuga euadere conantur: ſed obſeptis à milite itineribus,
incidentes in armatos caduntur alij, alij incendio perire quam Hiſpanorum manibus præoptan-
tes, in ignes ſemetipſi præcipitant. Omnes igitur ferro flammaque abſumpti ſunt præter paucos, quos
tubia adhuc lucis obſcuro fuga discrimini eripuit. Sex modo capti & Hoieda in ſeruitutem tra-
dati victores, quum frigefactis cineribus aurum quarentes per paucillum inueniſſent, eluſa au-
aritia, nec præda proſpe inuenta, male alacres Carthaginem regreſſi ſunt.

1717



RPJCB

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page, located below the main illustration.



NIQVESA noctu coorta tempestate, à suis abripitur. Qui centum millia deinde emensi ut eum inuenirent nec quidquam intelligerent, Olando, dum Niquesa rediret, summam Imperij deferunt. Is quo omnem socijs spem fugat tolleret, naues fluctuantes temere ad littus ferri atq; allidi sinit: mox, nimis festinati consilij errore animaduerso, è fractarum nauium tabulis carauellam unam ad subitose & necessarios vsus fabricari iubet. Inde casas moliri, Mayzum seminare cœperunt.

Indi

XXI. In nomine domini Amen. *[Faint, illegible text]*



RPJCB

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]



Indi Hispanis aurum sitientibus, aurum lique- XX.
factum infundunt.



INDI Hispanis offensi propter nimiam eorum tyrannidem & crudelita-
tem, atq; auaritiam, quoscumq; capiebant viuos, militares praesertim duces,
reuinctis manibus pedibusq; proiebant in terram: mox auro in os iacen-
tis infuso, cum hac exprobratione auaritia, Ede, ede aurum Christiane: ad
maiolem cruciatum ac probrum cultellis lapideis, alius brachium Hispa-
ni, alius humerum, alius crus, abscindebant & subiectis prunis torrentes mandebant.

F

Indi

175



RPJC

Indi cuiusdam Gnomologia insignis de Chri- XXI.
 stianorum auaritia.



PANCHIACO Regulus amicitia cum Valboa contracta, illi grandem au-
 ri vim elaborati in vasa & monilia, dat. Verum conspicatus Hispanos,
 dum aurum hoc penditur, inter se rixari, & eductis gladijs sese mutuo fe-
 rere velle, aurum cum trutina euertit, illorum auaritiam acerbè carpens.
 Atq; si tanta auri cupiditate arderent, regiones demonstraturum in qui-
 bus abundantissime id inuenirent. Valboam deinde per difficilia itinera ad summa mon-
 tium iuga deducit è quibus mare Australe ipsi demonstrat. Reuersus Pan-
 chiacum baptisandum curat & Carolum
 nuncupat.

1857 - [Faint, illegible text]



RPJCB

[Faint, illegible text]

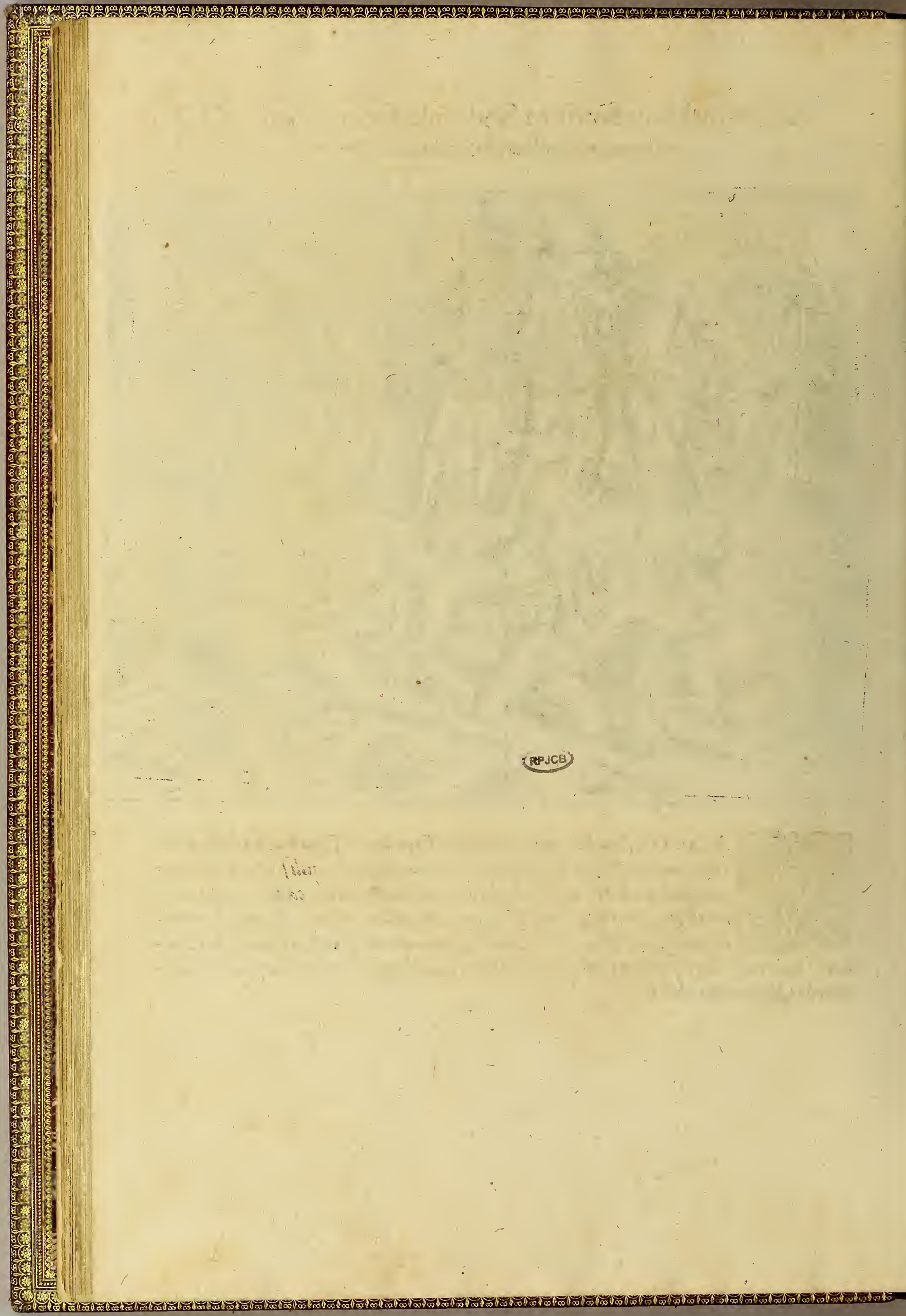
2^a 2^a fin

Valboa Indos nefandum Sodomixæ scelus com- XXII.
mittentes, canibus obiicit dilaniandos.



V

ALBOA in ista ad montes profectioe Regulum in Esquaragua superat & cedit cum multis Indis: pagum deinde ingressus Reguli fratrem & alios quosdam muliebri vestitu ornatos: valde admiratus, causam sciscitatur: intelligit casum Regulum & omnes eius aulicos nefando illo peccato natura aduerso infectos: Attonitus Valboa adeo detestabile scelus ad istos Barbaros penetrasse, corripit omnes iubet numero forte quadraginta, & canibus quos circumducebat, lacerandos obiicit.



Indi sæuitiæ Hispanorum impatientes sibiipsis XXIII.
 manus violentas inferunt.



HISPANIOLÆ incola, postquam se perpetuis atq; intolerabilibus laboribus opprimi sentiunt, nec ullum finem adesse malis, in planctus & suspiria effusi, crebris votis mortem optabant. Itaq; multi abiecta omni spe abeuntes in silvas, ex arboribus semetipsi suspendebant, interfectis prius liberis. Femina, postquam herba cuiusdam succo fœtus sibi ipsa abegerant, virorum vestigia sequut & laqueo vitam finiebant. Deniq; alius ex edito monte iacto in præceps corpore, alius in mare, alius in profluentem demersus: nonnulli etiam voluntaria inedia vitæ finem inuenere. Erant etiam qui acutissimis è silice cultellis, aut mucronatis vallis pectora & latera transfigerent.



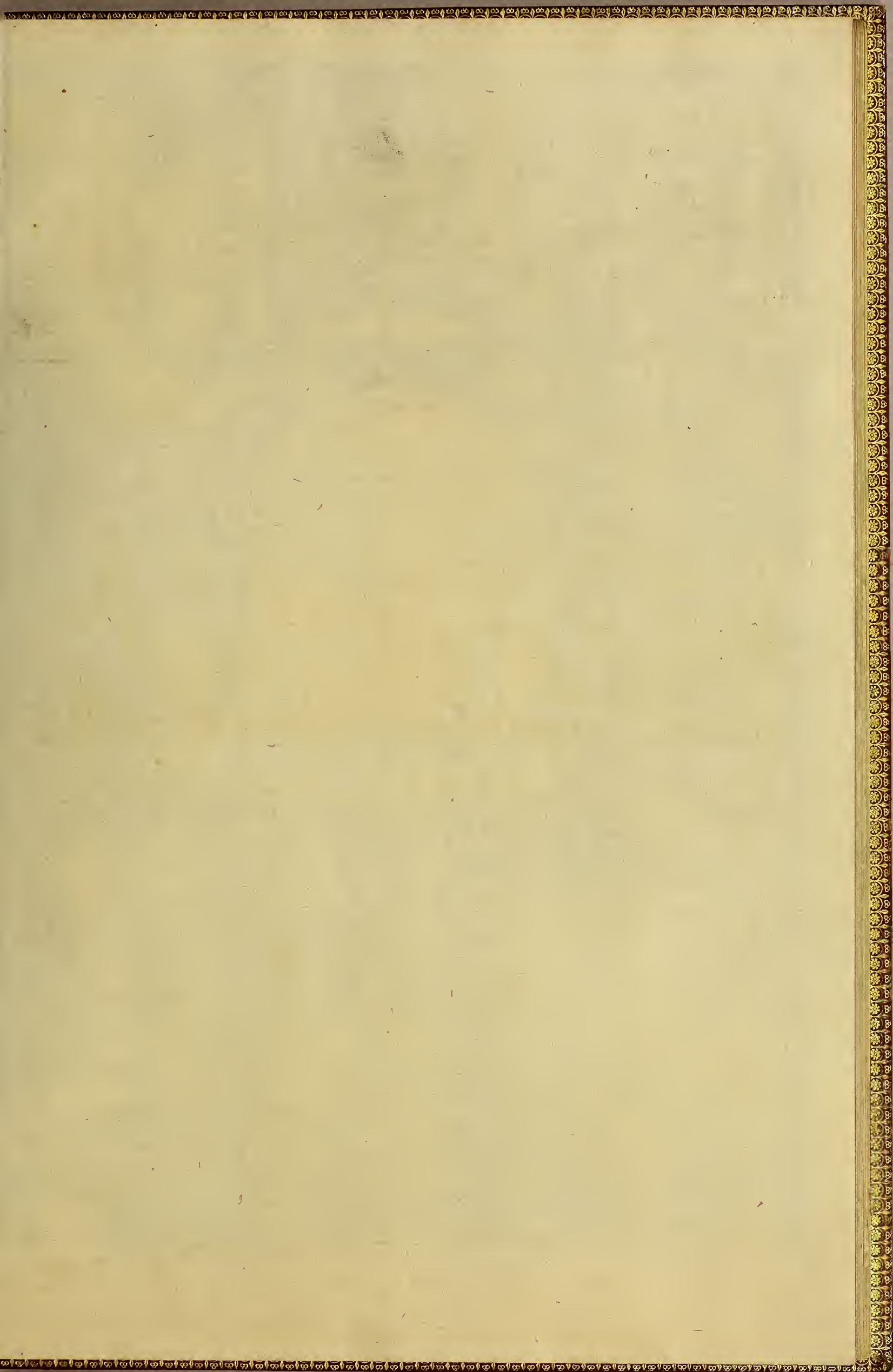
RFJCB

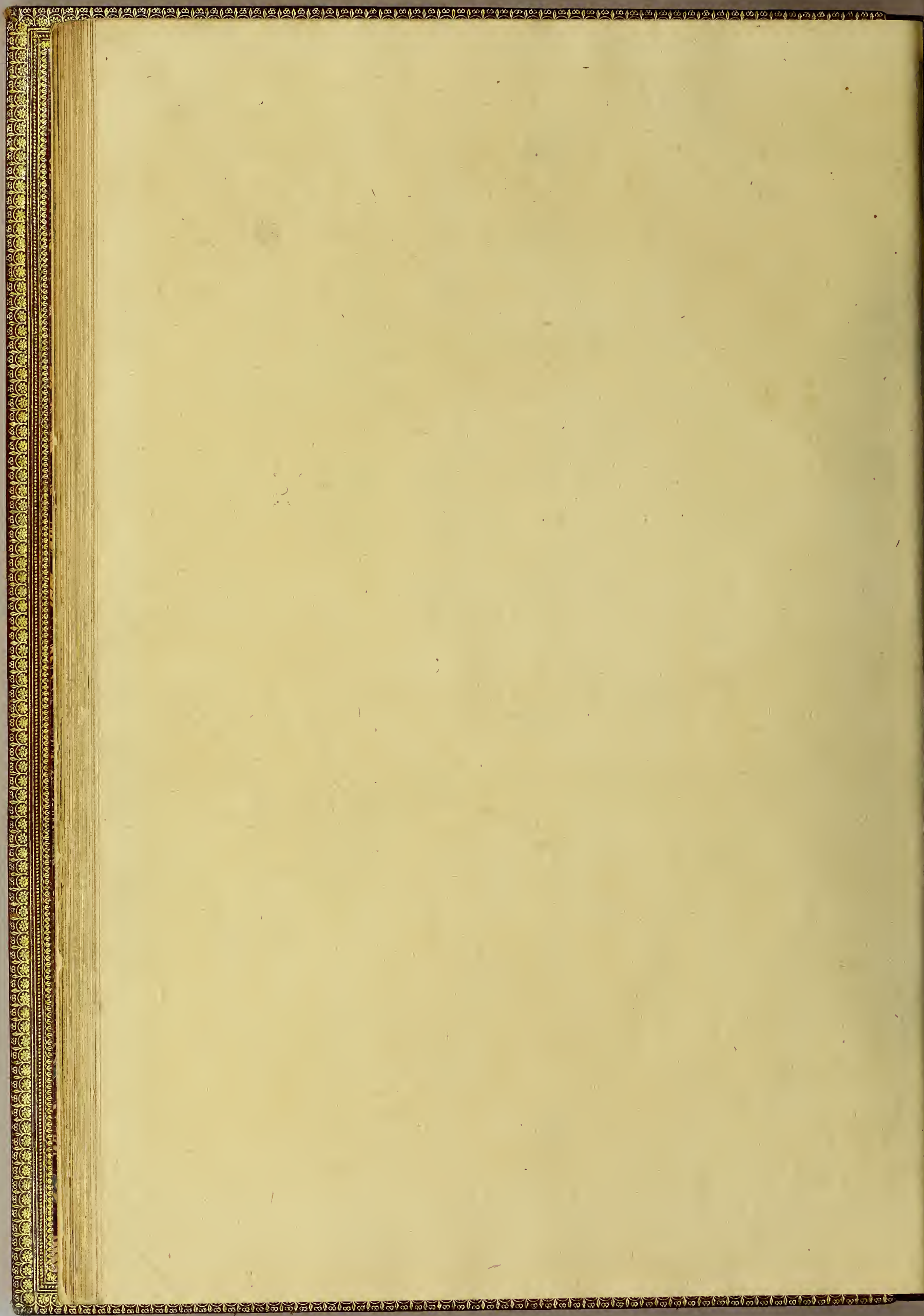
[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]



VIEDVS de Indorum Occidentalium Religione agens: nullam in illis nationibus picturam aut sculpturam antiquiorem vidisse ait, aut maiore reuerentia cultam, horrenda cacodemonis effigie deformi specie facta. Eum pro Deo agnoscunt, petentes ab eo quidquid desiderant. Quum autem Cacicorum Hispaniola aliquis suo numini sacrum & festum diem celebrare instituebat: omnibus subditis tam viris quam feminis, diem ad conueniendum dicebat: qui ubi ad solenne illud confluxissent, omnes apte in ordinem sese disponebant. Cacicus ipse agmen antegressus princeps templum inibat, ubi sacerdotes adorando idolo intentierant. Ingressus ut confederat, tympanum pulsabat: mox sequebatur uniuersa multitudo praeeuntibus viris, qui nigro, rubro, & flauo distincta corpora, versicoloribus etiam psittacorum & aliarum auium pennis ornauerant: colla, brachia, crura, coronis, torquibus atque armillis ex concharum marinarum testis redimiti: feminae puro corpore & nullis pigmentis fucato, virgines quidem prorsus nude: quibus viri erant peplis muliebria velata. Tali habitu saltantes & patria quadam carmina in laudem idoli canentes templum subibant. Cacicus tympani sonitu ingredienti saluabat: mox demisso in guttur bacillo vomitum crebant: ut Idolopalam ostenderent, nihil se in pectore mali occultum gerere. His ceremoniis peractis, omnes complicatis pectinatim cruribus humi confidentes, alios quosdam hymnos cum murmure quodam lugubri concinebant: ac tum superueniebat aliud feminarum agmen canistra gestantium panibus plena, & rosas floribusque odoratis conspersa: illa ceteris canentibus circumfusa, orationes quasdam illis insurrabant: Alij ut inuicem responderent, sese erigebant: donec cantionibus peractis, mutato concentu nouam quandam in Reguli sui laudem ordirentur: postremo panem Idolo offerebant.

(RPJCB)







AMERICAE
PARS QVARTA.

Sive,

Insignis & Admiranda Historia de reperta
primùm Occidentali India à Christophoro
Columbo Anno M. ccccxcii
Scripta ab Hieronymo Bezono Mediolanense,
qui istic ànis XIII. versatus diligenter omnia observa-
vit.

Addita ad singula serè capita, non contemnenda scholia
in quibus agitur de earum etiam gentium idololatria.
Accesit præterea illarum Regionum Tabula
chorographica.

Omnia elegantibus figuris in aere incisus expres-
sa à Theodoro de Bry Leodiensis cive

Francofurtensisi Anno dñi M. lxxiii. Ad
Imperatorem Rudolphum II. Rom. Imperator.
Cum privilegio S. C. Majestatis.







Exemplar Cæsarei Priuilegij.

RUDOLPHVS II. Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, &c. Rex, Archidux Austria, Dux Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola, VVirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore presentium vniuersis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Moenum, humiliter nobis exponendū curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum America habitus, ritus & mores in aneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) ut Cæsareo nostro priuilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento querit, aneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostra Cæsarea Maiestatis scientia & autoritate hanc gratiam & priuilegium predicto Theodorico de Bry cōcedimus, ut predictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius priuilegij concessione supputandum, quispiam, quicumq; tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas inuehat, importet aut vēdat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperij subditis & fidelibus, cuiuscunq; dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autē omnibus Typographis, bibliopolis, aliisq; librariam negotiationem exercentibus, nisi nostram indignationem & grauem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, predictas aneas tabulas & icones quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictū quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo distribuatur, aliosve id facere permittat, sub pœna nostre indignationis & amissionis singulorum exemplarium dictæ impressionis, quæ sæpe dictus Theodorus de Bry, ubicumq; locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria authoritate & sine impedimento sibi vendicare, atq; illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.

Debet tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & priuilegio priuari velit, tria præfata impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce Praga, vigesima quarta Martij, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimo quinto, Hungarici decimo octauo & Bohemici etiam decimo quinto.

Rudolphus.

Ad mandatum sacræ Cæs. Maiest. proprium.

Jacob Kurz von Senfftenau.

A. Erstenberger.

NON



THEODORVS DE BRY BENEVOLO LECTORI.

NON existimo, candide lector, tibi ignotos esse tres illos priores libros, quos de noui orbis seu Indiae occidentalis tribus regionibus, nempe Virginia, Florida & Brasilia praeteritis annis in lucem edidi cum figuris & iconibus ad viuum expressis ac in aes incisus: in quibus barbarorum illorum tum corporis cultus & ornatus, tum mores, tum denique fides & religio eleganter describuntur & exprimuntur, non minore cum legentis & contemplantis voluptate & delectatione quam utilitate. Cum autem originem atque initium inuentionis illarum terrarum noui orbis praetermittere mihi nec aequum nec decorum videretur, ut non tantum meo, sed & aliis bonis ingenis satisfacerem, superioribus illis tribus libris, hunc quartum adiicere visum est, in quo reperies primum tabulam chorographicam eius regionis quae prima ab illustri viro D. Christophoro Columbo Italo reperta est, in qua tabula loca ipsa ad quae vir ille appulit quatuor illis nauigationibus quas in eas terras suscepit, accuratè notantur, adhibitis in eius rei diligentiore inquisitionem omnium maximè idoneorum authorum scriptis, atque in primis authoris nostri M. Hieronymi Benzoni Mediolanensis, qui in illis terris per 14. annos commoratus est. Inuenies praeterea iconas complures tabulis aeneis meae filiorumque meorum opera incisas, quibus exprimuntur multa quae ad incolarum illius regionis mores, viuendi rationem atque religionem pertinent: ex quibus poteris videre quantum sit discrimen inter illos trium illarum regionum superioribus libris descriptarum incolas, & hos de quibus in hoc libro fit mentio, praesertim in religione: siquidem hi non vnum solum Deum rerum omnium creatorem ac figura aliqua lignea representatum, instar Virginiae incolarum, nec solem aut Lunam sicut Floridenses, nec Maralea velut Brasiliani colunt, sed ipsi Diabolum, qui sese ipsis omnis generis horrendis formis exhibet & ostentat, sicut ex figuris sequentibus, ac ipsius libri lectione videbis & intelliges. Quod sanè horrendum est & maximè deplorandum, homines licet barbaros, creatos tamen ad imaginem Dei, ut ad Angelorum imitationem eum perpetuò colerent & glorificarent, eò deicitatis esse delapsos, ut loco creatoris ipsum iuratum Dei & generis humani hostem adorent. Veruntamen quid miseros illos tantopere detestamur & damnamus? In nos ipsos descendamus, ac videamus num ipsis meliores

P R A E F A T I O.

simus, nos, inquam, quibus vera Dei salutisq; æternæ cognitio tum per Prophetas & Apostolos, tum per ipsam D. Iesum Christum Dei filium & sermonem æternū reuelata & patefacta est. Omitto multa vitia quibus Christiani Diabolo ipsi militant & quibus barbari illi carent: Taceo luxum illum immodicū qui tum in vestitu corporis, tum in apparatu ciborum inter nos cōspicitur, à miseris autem illis prorsus exulat, siquidem iis bonis quæ natura per se producit contenti sunt, suaq; pudenda simpliciter tegunt vel fasciis vel pellibus ferinis, vel musco, præter eos qui omnino nudi incedunt nullo pudoris sensu, quod quidem probare humanum non esset nec dum Christianum. Sed iis omissis, annon etiam nos Christiani Deo palam repugnamus, vt Diabolo pareamus & eum adoremus? Quis non detestandum illud auaritiæ vitium sectatur, quæ tamen ab Apostolo idololatria vocatur, quoniam auarus aurum & argentum atq; in his principem huius seculi loco Dei adorat? Quotus quisque credit Deum nobis omnia quæ ad huius vitæ sustentationem necessaria sunt suppeditaturum, modo renuntiat omnibus inordinatis cupiditatibus eius regnum primum quæramus, eiusq; iustitiam, quæ est vt Deum amemus ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos? Paucos sane reperias qui eiusmodi fidem habeant. Hinc fit vt Diabolus cautus & astutus videns nos Deo non fidere, nec nostro victu & tegumento contentos esse, sed immodicis cupiditatibus ferri & abripi, nobis hunc mundum eiusq; gloriam & opes ostendet, vt nos ad se adorandū rerum illarum cupiditate alliciat, sicut Christum tentauit, promittens se illi totam mundi gloriam daturum, si se adoraret. Ea autem est cæcitas ingenij nostri, atq; is huiusce seculi amor, vt facile nos ab eo decipi patiamur, & Deo derelicto, Diabolum ipsum sequamur, illiq; pareamus. Horret quidem animus cum audimus Diabolum à cæcis illis hominibus adorari. Sed quid respicimus festucam quæ est in illorum oculis, & interea trabem quæ in nostris est non cernimus? Lege hunc tractatum, videbis cæcos illos Indos nostram infirmitatē & auaritiā melius quàm nos animaduertisse, atq; etiam aliquādo exprobrasse, cum frustum auri ostendentes dicerent, En Deum Christianorum. Rem sane pudendam oportere Christianos tales habere pædagogos & magistros. Prætereā in hoc libro videbis quæ quamq; insatiabilis fuerit Hispanorum auaritia, in quæ quantaq; flagitia hæc eos impulerit, quàm sæuè & atrociter miseros barbaros tractarint, quam turpiter etiam insana illa sua cupiditate accensi in mutuas cædes sæuierint. Quæ omnia sanè in hominibus Christianis valde damnanda & deploranda sunt. Veruntamen ne quis hæc in Hispanicæ gentis ignominiam trahat, expendat vnusquisq; quid ab aliis aliarum nationum hominibus fiat. Annon similia quotidie à nobis perpetrantur? Frumentum & vinum coëmimus, & in cellas ac horrea condimus, vt pauperes tempore famis aut annonæ caritatis iugulemus. Fraudibus, vsuris & imposturis fratres nostros facultatibus suis spoliāmus & exhaurimus. In mutuas cædes ambitione & auaritia abrepti quotidie ruimus, nec modus est vllus aut finis nostræ cupiditati & crudelitati. Ne simus ergo tam præcipientes in damnandis Hispanis, quin prius nos ipsos serio examinauerimus, num ipsis meliores simus. Multos enim inter Hispanos noui viros pios & probos non minus quàm in vlla alia gente, quod absq; vllius præiudicio dictū sit. Si quæ sæuè, crudeliter, auarè & iniquè gesta sunt ab Hispanis in India, ea genti imputanda non sunt, sed potius militari licentiæ, quæ in aliis gentibus nō minus efferata comperietur. Quis enim ignorat quàm multa crudeliter patrata sint atq; etiam nū hodie patrentur à militibus Gallis, Germanis, Italis, & aliis in omnibus fere expeditionibus ac bellis. Quis tamen æquus iudex hæc toti genti imputabit? Faxit Deus vt ex aliorum exemplis discamus mores nostros corrigere, atq; ea quæ in aliis damnamus, in nobis emendare, ac in primis cupiditates nostras frenare, vt contenti simus iis quæ Deus nobis pro sua liberalitate & benignitate largitus est, nec plura appetamus quàm quæ ad nos alendos & regendos sufficiunt iuxta Pauli consilium, cum cætera sint superuacanea, siquidem nihil in hunc mundum intulimus, nihil etiam hinc auferemus: Cōsiderantes præsertim eos omnes qui plura concupiuerunt, in extrema pericula ac tandem in exitium seipos præcipitasse. Cuius rei fidem facient, quæ in hoc libro continentur: quem vt candido animo excipias, beneuole lector, te etiam atque etiam rogo, nec minorem voluptatem in eo legendo & contemplando, quàm ego in elaborando, sumas oro; quòd si hunc meum laborem quoq; tibi gratum fuisse comperero, me breui Deo propitio & fauente, cætera quæ adhuc restant tibi communicaturum spondeo. VALE & frue.



EPIGRAMMA
 IANI IACOBI BOISSARDI VESVNTINI.

AD THEODORVM DE BRY.

ONDITOR ille orbis rector stellantis olympi,
 Ad cuius nutum cuncta creata tremunt:
 Argut a ratione hominem donavit, ut illa
 Adiutrice suum noscat ametq; Deum.
 At Deus aeterno consistens Spiritus ortu,
 Humana cerni qui ratione nequit.
 Proposuit mundum hunc structura atq; ordine mirum:
 Hoc sapiens Opifex dicitur atque potens.
 Prostat diuina ceu Maiestat is imago,
 Qua mortale genus iudicet artificem.
 At cum nemo adeo sensu videatur egere,
 Qui neget à summo Numine cuncta regi:
 Per pauci nouère quod expedit. Hocce disertè
 Discendi cupidos pagina sacra docet.
 In cruce quos Christus precioso sanguine lauit,
 Circumspecta magis lumina mentis habent.
 Alti toto animo amplexi mandata Tonantis
 Concipiunt firma caelica regna fide.
 In tenebris reliquos densa calliginis error
 Detinuit, miseris implicuit que modis.

Inter quos terra illa Notis Zephyrisq; subacta,
 Qua toto à nobis disidet Oceano:
 Cui nunquam conspecta Helice septemque Triones,
 Aut instat gelidis quæ Cynosura rotis;
 Astra sed opposita contraria suspicit Argus,
 Australesq; tuas, clare Canope, faces.
 Gens Ogyge sat a antiquo, Ianique nepotum
 Progenies duris edit a sideribus:
 Gens patribus priscis incognita: suctaque nudis
 Sub Dio quouis tempore corporibus:
 Quæ flauæ Cereris, nec Bacchi munera nouit,
 Cruda sed humana viscera carne replet.
 Sola hominem facie referens risu atque loquela:
 In reliquis similis vita habitusq; feris.
 Diuinum Numen cognoscere nescia: quamq; est
 Prestigiis solitus detinuisse Satan:
 Nunc Christo assertam maiori ex parte videmus,
 Purasq; thuricremis dona adolere focis.
 Nunc passim ingeniis melioribus esse politans
 Cernimus, & mores erudiisse feros.

Artes

*Artes & cultum versata discere terra, &
 Martia consulta Pallade bella sequi.
 Gloria prima tibi hac debetur, magne Columbe:
 Fama Magellano deinde secunda venit.
 Ac tibi, qua inuento fecisti nomina mundo,
 Vesputi Hetrusca laus celebrata plage.
 Hi primi curuis pelago se puppibus ausi
 Credere, & occidui ferre pericla maris.
 Ignotam tentare Tethin, nec cognita cœli
 Antipodum aduersis astra subire polis.
 Quàm sepe vndisonis harentes fluctibus ipsa
 Exemit fida Doris amica manu!
 Exanimi quoties vidère immania Cete
 Cateraq; aquorei monstra pauenda freti.*

*Proteag, Et rauca squamosum clangere concha
 Tritonem inuita sustinuere mora.
 Incolumes rediisse, saliq; solique pericla
 Iuuit, & emensas tot superasse vias.
 Intrepidus posthac verret vada cœrula tonfis,
 Et classe assuetum nauta parabit iter.
 At nos interea spectabimus omnia tuti,
 Artifici cum sint singula picta typo.
 Gratia habenda tuo hac, Theodore, aterna labori;
 Hac cui tam exactè scribere cura fuit.
 Dumque representas diuersis cuncta figuris,
 Ingenium felix arguis & genium.*

SONNET

DE PAVL PERROT SIEVR DE LA SALE AV
 SIEVR THEODORE DE BRY SVR L'HISTOIRE
 DES INDES OCCIDENTALES MI-
 se En lumiere & depainte par luy.



*E n'estoit pas assez qu'un hazardeux Pilote
 Eust franchi le fossé de L'Océan ronfleur,
 Pour nous venir conter le plam, Et la grandeur,*

*D'un royaulme incognu, et le cours de sa flote:
 Il falloit que de Bry qui d'un burin nous note
 Le beau de ce voyage; augmentat la valeur
 De L'histoire, Et le nom de son obscur auteur,
 Monstrant ce que pour voir l'impossible nous oste.
 Au moins sans nul hazard on peut prouffit tirer
 De luy, voire un prouffit qu'on doit plus desirer
 Que L'or Perusien, le caillon de nos feus:
 Car en representant de ce peuple barbare
 Les Abus, Et les faictz D'un Espagnol auare
 Il aprend d'euiter le vice de ces deux.*

SYMBOLVM THEODORI DE BRY.



*MI quantum à primo miseri mutamur Adamo:
 Ver illi aeternum risit & alma quies.
 At nunc cura homines facit irrequieta beatos,
 Huc ratio, huc omnis vis subit ingenij.
 Scilicet ut corpusque animamq; & cetera serues,
 Res tibi cum curis efficienter erit.*

*Parua sed ingentis formica laboris imago,
 Exemplo hac nobis dat documenta suo.
 At mihi quando anima dabitur curare salutem,
 Non me desicient quas colit orbis opes.*



Christianis & piis lectoribus S.



QUOD magni initio operis florentissimus rerum Romanarum scriptor Luvius præfatur, Se nimirum, dum prisca populi Romani facta & primas origines tota mente repetit, tantisper à conspectu malorum, quæ sua multos per annos vidit et as, animum auertere: id in tenui hoc scripto propemodum contigisse profiteri mihi licet. Me videlicet, quum ardente iamdiu bellis Europa solatium malis & animo meo requiem quærerem, longinquæ alicuius prouincia secessum & secretum sæpe optasse, ubi liceret non modo à tot scelerum conspectu, sed etiam auditu & fama, procul agere. Ergo nihil hinc usquam quietum circumspectans, tandem aliquando in nouam illam Indiam (quam vocant) ut vacuum bellis orbem, toto animo transulo. Et eo potissimum multa inuitabant: Auriferi amnes, montes aurei: miraculi temperies, noua fructuum auiumque species, rudis & antiqua hominum simplicitas: mare unionum ferax, gemmis grauida tellus: denique obuia opes fama magis quam rerum fide traditæ: quæ omnia perlustrare vel animo iuuaret: sed ante omnia inermis oculum & quies, & morum nostrorum tædium.

Ac mox quidem transgresso, uti dixi, ea primo omnia non plane uana arridebant. Sed quum ijs miraculis animum attenderem, ecce è diuerso longè alia rerum facies. Extorres indigenæ, & Christianis infensi: subuersam montes & auro pene vacui: exhausta mapalia, tristis ubique & horrida solitudo: serui, aut seruitutem horrentes Barbari, cuius ne nomen quidem ante nouerant: & atrocitas eorum cum nostris bella, & quæ bella sequuntur calamitates. Deniq; nostra illic omnia vitia, seruitiam, libidinem & auaritiam reperi. Hic continuo mecum: Earum rerum causas numquid sciscitari & exsequi libet? Itaq; cognoscendi auidus, Hispanos scriptores adeo, eorum libros euoluo. Mira illic: Uno aut altero prælio perdomitæ prouinciae: prius pene raptæ quam inita Regna: insignes Hispanorum de Barbaris victoria, nisi quis deberentur. Denique tot Scipiones aut Alexandros magnos diceres, quot Hispani duces in illis terris bella gessere. Neq; profecto gloriam meritos abnuerim, si vel ipsi seruitia, vel scriptores laudib. modum statuissent. De sceleribus interim eorum

Indiae Occid.
 facies hodie
 misera.

):():(& flagi-

Et flagitijs non nihil, sed parcé. De Barbaris feré omnia in peius, ut feré victos, sicut cetera calamitates, ita ignominia sequitur.

Quae Indis aduersus Hispanos bellorum causa. Sed mirabar in primis, cur non potius inermi quaesito sine bellis peragrata ea terra essent: unde aut quo initio Indis cum Hispanis contra bella: imó quas bellorum apud eos posse esse causas, ubi nulla esset diuitiarum admiratio, nulla honorum emulatio aut cupiditas, creberrima inter homines certaminum causa. Postremò cur Hispanos iniuria potius quàm beneficio experiri maluissent: à quibus praesertim non multa tantum instrumenta vitæ et honesti cultus morem, sed literas etiam, rarum inter Barbaros, cum Religione acciperent. Quare primò hæc fere importuna cuidam agrestique immanitati et ab omni societate abhorrenti natura tribuebam, quæ, ut nonnulla animalium, nullis beneficijs mansuesceret.

Benzo Hispanis scriptoribus cur præferendus. Sed hæc forte rimanti, commodum Benzoin manus incidit: qui ut superiorum opinionum errore demto, nodos soluit quibus impeditus hærebam, ita veros eorum malorum fontes aperuit. Is quæ decem et quatuor annorum spacio magna ex parte in Occident. India vidit, Italico sermone conscripsit, mira quidem breuitate, sed ea tamen quæ nihil prope scitu dignum prætermittat aut si qua sunt, nos ea ut cumq; expleuimus. Ac ne collatum quidem cum alijs, multum ab ijs discrepare comperi, nisi quod illi fere tantum euentus rerum, hic quas illi callide sapereticent, causas etiam exsequitur: nec, ut pleriq; audita ex alijs, sed ab se visa et explorata referens: unde maior testimonio autoritas et scribenti fides.

Hispani scriptores suorum gloriæ lenocinantur. Hunc ego accurate quum perlegissem, suspectos habere priores illos scriptores, ut gratia plurimum dantes et suorum gloriæ nimium lenocinantes, cæpi: ac facile intelligere (quod res ipsa loquitur, et Barbari ipsi non minus naturalis iudicij luce quam experientia deprehenderunt) Hispanos verbo ad propagandos Christianæ religionis sineis in eas oras nauigasse: re ipsa, ut ditissimis ijs subactis prouincijs æterna dominationis sedes ibi figerent: id est speciosum titulum auaritiæ et prauis alijs cupidinibus prætexuisse.

Sed operæ precium est, id non tam ex meis verbis quam ex ipsorum factis cognoscere. Ita enim et subigendis illis populis, et postquam subegerant regendis, hæcenus maxima ex parte sese agitauere, ut quum quiduis aliud re ipsa præstarent quam quod præ se tulerant, Dionysii alicuius aut Machiaueli discipulos verius quam Christi se esse proderent.

Age igitur, aliquot istius, si libet, placita cum horum gestis componamus: quando hæc tantam inter se similitudinem habent, ut facile vel istos ex Machiaueli ludo profectos, vel istum ex horum præclaris in Italia facinoribus Theoremata sua hausisse credideris. Quum enim in com-

mentariis illis quibus Tyrannum verius quam Principem instituit Machiauellus, suadeat inter alia, ut quum ex animo Deum non colat, pietatis tamen externam speciem praeseferens, eam de se opinionem ac famam apud omnes, quoad eius fieri possit, conciliet. Id non perniciosius docuisse videtur iste, quam Hispani apud Indos praestitisse. Ac nihil primo facilius, quam crassis Barbarorum ingeniis hoc persuadere, qui noua & peregrina gentis miraculo capti, de ea praeclara omnia & quamuis absurda crederent. Ergo Hispanis, quum splendidum Dei & Christiani nominis gloriae promouenda titulum suis expeditionibus imponerent, & se Christianos, ac filios Dei altissimi, alternis prope verbis iactarent, usque adeo habita fides, ut etiam descendisse istos à caelis (nam & hoc ementiri non pudebat) vulgo illis gentibus persuasum esset: donec res ipsa & facinorosa haec vanitatem coarguerent.

Machiauel-
li dogmatum,
& rerum ab
Hispanis in
India gesta-
rum, collatio.

Hispani vero prona interim Barbarorum crudelitate adeo abuti, ut etiam opinionem & spem quandam salutis illis insitam (cicam quidem illam & inanem, sed tamen spem) ad exitium miserorum & suum, questum verterent. Exemplum unum referam. Ex quo in Hispaniola vicinisque insulis indigena operarij Hispanis ad exercenda metalla defuerunt: providere sibi ex Lucaiis insulis, quae infra Cubam ad Septemtrionem versa sunt, mancipia instituerunt. Quae in remira arte & consuetudine illa sua Pietatis larua utebantur. Quum enim illi simplices & minime mali homines, rigore Septemtrionalis plagae expiatis suis peccatis, in Elysios quosdam campos migraturos se aliquando confiderent, quos ad Meridiem sitos esse somniarent: Hispani illuc nauibus appellentes, persuadebant se eo venisse ut eos in beatas illas sedes traducerent. Ita miseros vana spe illectos, & pro certo habentes se in Paradisum aliquem amœnum abduci, plenis nauigiis in aurifodinas asportabant. Et eiusmodi quidem capturis quinquaginta hominum millia absorpta, & uniuersa prope Lucaiensium gens deleta est. Tantum videlicet in Hispanis illis Religionis erat, ut istos in Paradiso illo suo collocare nollent, nisi prius in Purgatorium demersos. Sed spectemus cetera.

Hispani specie pietatis Indos in feruitutem pelliciunt.

Hispani Lucaiensium credulitate abutuntur.

Monet Machiauellus, non posse melius prouinciam aut agrum recens captum sub imperio teneri, quam si deductis in eum coloniis veteres incolae pellantur, aut ita attritis premantur opibus, ut nulla vis ac rebellio ab iis metui possit. Id quoque strenue ab Hispanis praestitum. Ita enim eas terras occuparunt (quo iure ac titulo ipsi viderint) ut non tantum Colonias arcesque imponerent domitarum gentium cervicibus, sed eas quoque sibi compedes suis manibus fabricari cogerent. Neque id satis: sed quum indigenas intolerabili sauitia pepulerint domibus, exturbarint agris, aut inter mancipia habentes laboribus attriuerint, plerisque locis

4
ex veteribus incolis nullos: multis quam paucissimos, omnibus quidem ita inopes humilesq; Indos reliquerunt, ut ab ijs rebellionem non pertimescant. Eius tyrannidis testes sunt Hispaniola, Cuba, Jamaica, Sancti-annus de Portu-diuite, & Guanaxia insula, in quibus (vel ipsis Hispanis historicis testibus) ex quadragies centies capitum millibus, quibus olim habitabantur, vix hodie quingenti aut sexcenti Indi supersint. Adeo ingentium etiam bellorum clades Avaritia superat.

In vita A-
 gricolæ.

Neq; ullam fere gentium hodie video, cui iustius quadret q̄ Romanis quondam exprobratum à Britannis scribit Tacitus: Raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi: quos non Oriens non Occidens satiauerit: soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt: auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus imperium, atque vbi solitudinem faciunt, Pacem appellant.

Hispanorum
 consuetudi-
 ne Indorum
 liberi corrup-
 puntur.

Idem Tyrannicus doctor precipit, Nulla ratione melius ciuitatem aut prouinciam posse subigi quam si malis moribus impleatur: qua arte Cyrus, suadente Cræso, Lydos magis quam ullis armis fregit. At ne istud quidem Machiauellus melius scriptis, quam Hispani facta expressere. Vulgaria hæc, Insuetos vino Barbaros ebrietate mollire & vincere, quod sæpe illis loco virtutis fuit: mulierum virginumq; pudicitiam attrectare, unde mox in Europam atq; in totum orbem Indica lues sparsa est: quum liberos etiam eorum, in disciplinam acceptos, iuuare, sacrum Dei nomen blasphemis profcindere, aleari, furari, mentiri, scortari & sicas vibrare, docuerint. Ac ne ea quidem gratuito: quando & aurum, & uniones, & libertatem, & cetera bonorum, ab illis gentibus acceperunt, quum sua illis vitia traderent. Quam in re tamen illud percommode accidit, quod, præter naturalem lucem, Præcepta Dei, quæ utcumq; ab Hispanis didicere, cum eorum exemplis & factis componentes, horrenda ipsorum scelera & flagitia graui præiudicio damnent, donec in iudicio aduersus eos consurgant Barbari.

Hispani Bar-
 baris quæ ha-
 bent & quæ
 non habent
 extorquent.

Præter hæc Machiauellus docet, Nulla ratione facilius in pace ac fide contineri, & prohiberi à rebellionem subditos, quam si inopia & labore cohibeantur. Mirum quam auide arreptum hoc dociles isti ad vitia discipuli, in rem atq; usum verterint. Neque enim tantum quidquid circum brachia, colla, aures, braculas, auri habuere Barbari, cum ceteris delicijs excussere: sed penitus ire in viscera terræ, & paruo alioqui contentos, versis montibus, scrutari abditas opes coegerunt. Hinc tributa, onera, metalla, seruentium pœna, Indis imposita, & cetera, in quibus excogitandis nimio plus quam velimus ingeniosa Avaritia est.

Nec contenti eripere quacumque habebant, etiam quæ non habe-

P R A E F A T I O.

bant, miseros homines vi, malo, tormentis inuenire subegerunt, & ijs locis ubi ne mica quidem auri esset, aurum superbis dominis pendere: donec miseri illi homines tot malorum exitum desperatione & deformi exitu quererent. Atq; hic quidem (nisi uniuerso Christiano nomini grauius iniustum esset dedecus, quam ut risum mereri posset) operapretium sit cognoscere, quam lepide Barbarorum nonnulli furiosam illam auri famem expleuerint: quum ut rex Mithridates Aquilio Romano ducicapto, ita Hispanis isti aurum in os infunderent. Imo quum Barbaros coegerunt, cum diris execrationibus, Aurum, Christianorum Deum, palam vocare: quibus piaculis se ab tam graui noxa umquam exsoluent?

Barbari avaritiam Hispanorum mirifice explent.

Longum esset, omnia ad hunc modum persequi, quibus impotentem illum & tyrannicum suum dominatum in India isti fundarunt exercueruntq; quum Christi imperium propagare velle pratexerent. Illud quidem praefracta & insanabilis avaritia & seuitiaq; insigne documentum est, quod absumtis montium, amnium, terrarum & maris opibus, aut in Hispaniam transfuectis, quum nihil iam Indis praeter nuda corpora superesset, corpora ipsa habere quaestui coeperunt, nec tantum illis pro asinis & mulis abuti, sed liberos quoq; homines undecumq; in seruitutem rapere, vendere, occidere: scilicet quia Christiani fieri nollent. Ac, credo, Indiam & Hispaniam mancipiis replessent, ni vaganti avaritiae frenos inieciisset Carolus Quintus: cui tamen usq; adeo obeditum non est, ut rebellare Colonia & arma sumere in principem cum periculo, quam parere cum detrimento mallent.

Hispani Indorum fortunis consumtis, corpora seruituti mancipant.

Carolus V. Indos liberari iubet.

Miramur iam Indos Christianam fidem respuere haecenus? Quo fructu predicari Euangelium apud Barbaros ab ijs speres, quibus miseros homines in India affigere saxis, lacerare tormentis, obicere canibus, proterere equis, urere flammis, iocus & ludus fuit? Itaq; his & talibus factis tam implacabile odium omnium Barbarorum non in se tantum, sed in omne quoque Christianum nomen, conciuerunt: ut vulgo Christianos, non homines ex hominibus ortos, sed purgamenta quaedam maris & monstra ex barbari elementi spumis concreta eiecta q; esse pro certo habeant: malintq; liberos ex se ortos trucidare sua manu, quam mancipia tyrannis alere.

Hic nonnulli, etsi Hispanos in totum non excusant, subleuant tamen, & maximam partem horum malorum in earum gentium vitia exponerant, quae Deus scilicet ita ulcisci voluit. Nec ipse quidem meritos abnuerim, nisi peiores y fuissent à quibus oppressi sunt. Etsi enim isti suis quoque vitiis, & quidem magnis, laborant, sunt tamen in ijs nonnulla quae non erubescamus imitari: & ut inam ex hac indole aliquid Hispani hausissent, nec auidius aut gloriam aut caducas opes quam isti concupi-

Hispanorum excusatio.

scerent. Certe, ut deessent illis alia, vel insigni quiete vita, vel innocentiae umbra, vel hospitali benignitate in aduenas, non plane indignos iudico quibuscum mitius ageretur. Quum vero etiam à litteris & religione non abhorrent, alliciendi potius beneficiis quam vitis absterrendi erant.

CETERVM ne ipse quidem tamen has diuinitus illis clades obtigisse dubito: immo Deum (cuius profunda sunt iudicia & imperscrutabiles viae) ut quondam Gothorum & Hunnorum opera Italiam, Saracenorum Gallias & Hispanias, Patrum nostrorum etate Gallicis armis Neapolitanos principes attriuerit: ita nostris temporibus non tantum ad beluinas India gentes domandas, sed Europa quoque lasciuiam castigandam Hispanis ministris uti. Sed an propterea (ò Gothorum & Vandalorum sanguis) quod patrum vestrorum vestigia sequentes, ventis hodie admodum secundis utimini: quod nauibus, armis, viris, equis, terras & maria consternitis, Dei manum effugere vos posse existimatis? Venient haud dubie, venient tempora, quibus stata vice uretur Hispania bellis, & vos qui alienis spoliis diuites estis, vicissim spoliabimini: Vos qui non tantum quietas sollicitastis gentes, sed etiam afflictas premitis, & iam diu nostrum quatit is orbem: aliquando & ipsi quoque à calice irarum Domini, quem aliis hodie porrigitis, bibetis. Nondum stirps Maurorum plane exstincta est, qui Hispaniam armis occupatam aliquot secula tenuerunt. Nondum omne Indorum genus funditus substulistis, qui omnes rebellandi occasiones speculantur. Viuit adhuc in Sicilia eorum soboles, qui quondam licentius alieno utentes Gallos, una literarum significatione, uno die, omnes obruncarunt. Atque ut, fatali omnium ignauia, nulli aduersum vos sese arment populi, uiuit tamen in caelis Dominus, qui publicam Gentium insaniam & insolentiores triumphos suo tempore comperescere consuevit.

VERVM, ut ipse quoque, & quidem equius quam Hispani, Hispanos subleuem, primum me nullo Hispanorum odio, Indorum patrociniuum suscepisse profiteor: ac si quid forte hic asperius in eos dictum exciderit, in bonos & honestos eius gentis viros dictum id me nolle significo: quos singulari beneuolentia complector: In primis fratres meos, pro Christo indigna multa atque aspera in Hispania perpetientes: pro quibus & nunc & quotidie Dominum oro, ut eos à fornace illa Babylonica mirabili potentia sua liberet. Deinde quum multa praecleara Hispanos in India gessisse facile agnoscam: ita, siue diuturna earum gentium consuetudine, siue angustiis rerum, efferatos, multa sane perperam, quorum pudeat, egisse non dubito: nec ipsos quidem, si quid vera indolis inest, recusaturos censeam, quominus in Historiis, quibus res eorum gesta narrantur, ut egregie facta, ita de suis vitis nonnihil audiant: quando neuos & maculas si nudaueris, eluuntur: laudibus corrumpimur.

POSTREMO, ut in singulis saepe personis, ita in Gentibus naturalis quadam & propria ad peculiare aliquod studium animi propensio est. Hanc nosse & dextre regere homines debent: siquidem specie virtutis saepe in vitium degenerat. Hispani, bellis nata gens, & magnos fere magis quam quietos gerens spiritus, otii impatientes sunt, pigritiam odere. Laudabile id: sed ex eo, dum non cauent, & currere ad Indos, & laceffere quietos, nunc vero etiam ab Indis & Turcis in Christianos arma vertere assueverunt. Itaque quando ad contractas, necdum expiatis in India culpas, hoc quoque nefas addunt: patiantur se moneri, ut matura poenitentia imminentem suis capitibus iram Dei anteuertant: discant operari manibus & terram colere, & suis contenti opibus intra Hispaniae terminos, per laborem corporis & quietem animi securam potius & tranquillam quam cruentam senectutem expectent. Ne quidem hoc libello non minus eorum saluti quam memoria consuluisse nunquam pigebit, si libenter hac legant & resipiscant.

D E A M B I G V O I N D I A E

nomine.

INDIA, proprie ingens illa Asiae ad Ortum regio vocatur, quae Alexandri & Macedonum armis perlustrata est. Hoc autem Orientalis Indiae nomen Nouo huic orbi à Columbo primo eius iuuentore impositum putamus, quum Nouas illas insulas primum repertas, Cipangon esse existimaret, quae ex aduerso Sinæ & Cataii sita, Orientali potius quam Occidentali limiti attribuitur: idque iuxta Aristotelis & Senecæ sententiam, qui non procul abesse Indiam ab Hispania scripserunt. Porro ut veterem illam Indiam ab hac noua nota aliqua distinguamus: illam Orientalem, hanc Occidentalem fere nuncupabimus.

EPI



EPIGRAMMATA

ALIQUOT.

De Aurea ætate apud Indos Occid. in
Ferream mutata.

QVAERITIS unde Nouum tot ferrea bella per orbem:
Cur ue quies illis non sit ut ante locis?
Auro facta Ceres, & se uinescia Ferri,
Illic innocuas sponte ferebat opes.
At simul Occiduos, quos nondum norat, ad Indos
Thusca per incertas carbassus iuit aquas:
Inde Auro rediere graues; Ferrumq; tulere,
Hispani, & populis imposuere iugum.
Hinc quondam at que diu, miseris nunc gentibus, at as
Aurea qua fuerat, Ferrea facta fuit.

VRB. CALVETONIS.

EIVSDEM.

De Indorum conuersione.

Hispanus, cecis ut lumen redderet Indis,
Sciderat ignotas per freta longa vias.
Nec tamen ulla fides: nec lux promissa refulsit,
Nec cepit miseris clarior ire dies.
Quin sibi Barbarus hinc, & clare & multa uidenti,
Ereptos visus iam prope conqueritur.
Quid mirum, exhaustis opibus terraq; mariq;
Si minus, aut potius, si nihil Inde uides?

EIVSDEM

Celtiber Indorum sitiens (ut fama) salutem,
Et Christo multas querere certus oues:
It, redit, ædificat, templis imponit honorem,
Corporaq; infusis Barbara lustrat aquis.
Nec labor incassum: & quidni conuerteret Indos
Voce, manu montes uertere qui potuit?

¶ De



De Hispanorum in Indiam Occid. nauigantium consilio.

Captus opum studio rabieq; insanus habendi,
 Tentauit longas impiger Astur aquas,
 Vt quondam iuuenes, Argiu & robor a pubis,
 Sunt vetitas ausi per maris ire vias,
 Ad seuum AEeten, rigidas & Phasidis oras,
 Auratum Colchis vellus ut eriperent:
 Oceanum haud aliter penetrauit classis Ibera,
 Vt raperet quas fert India diues opes,
 India, quam memorant baccis auroq; beatam:
 Auro multa illic splendet arena micans,
 Indica gemmiferis sparguntur littora conchis,
 Et cara é terris offediuntur opes.
 Ergo, Hispanae audax, lucrum fuit unica causa:
 Tanta Relligio non tibi causa vie.

ST. TR

E I V S D E M.

VRBANVS Lati perstrinxit arundine classis
 Hispanae in miseros efferata facta viros.
 Et merito, miti quia nomen ducit ab vrbe,
 Immites odit, nec fera facta probat.

A

PRIMI





PRIMI LIBRI SVMMA ET ARGVMENTVM.

INTER singularia huic seculo à Deo concessa beneficia & decora, Novi Orbis patefactionem merito numerare possumus. Ac primi quidem eius Inuentoris nomen pia memoria prosequi, gratitudinis pars est. Itaq; Benzo, postquam suscepta à se illuc navigationis causas, cursum & appulsum breuiter exposuit: quis primus in eas terras nauigare ausus sit, discussis ea de re Hispanorum fabulis, aperit. Mox ut Hispani tantum Dei munus scuitia, auaritia, libidine & seditionibus corruperint: unde inusitati in Hispaniola insula, qua prima reperta est, turbines, indigenarum motus, & prædonum naufragia consequuta sunt. Inde varias Indorum de noua gente opiniones, quum Hispani se filios Dei esse passim iactarent: Barbari rem ex factis & stimantes, adduci ut crederent, non possent. Inter hæc transgressi in Indicam continentem Hispani, quum insensos inquietæ ipsorum auaritiæ Barbaros in amicitiam pellicere non possent: eos ut insociabiles apud Regem Hispaniæ criminantur. Itaq; ob id imponitur regio Edicto Indis seruitus, & mox abrogatur. Interea nihilo secius crescere scuitia Hispanorum in eos, & eorum implacabile in Hispanos odium, quorum etiam tyrannidem vulgo quaesita morte fugerent. Ac ne ipsi quidem Præfecti Hispani satis inter se concordēs, iam tum odiis, ambitione, & inuidia, omnia miscebant, donec, tragica scuitiæ exemplo, generum socer securi percuteret.

IN hæc egressus Benzo, ad Hispaniolam reuertitur (de qua proprie hoc libro: ut Secundo de rebus ab Hispanis in Castella aurea, Nicaragua, Guattimala, Indicæ continentis prouinciis, gestis: Tertio, de iis qua in Peruano regno acciderunt, peculiariter agit) & eius indigenarum peruicacem superstitionem, ritus, mores, fruges: Postremo Insula ipsius situm, soliq; naturam & commoda describit.



NOVAE NOVI ORBIS
HISTORIAE, PRIMVM AB
HIERONYMO BENZONE ME-
diolanensi Italico sermone conscriptæ,
nunc vero in Latinum
translatæ,

LIBER PRIMVS.

*¶ Quæ causæ Benzoniem ad navigationem in Indiam
Occid. suscipiendam impulerint.*

CAPVT I.



VVM essem adolescens, annos viginti duos natus, & multorum exemplo, peragrandi orbis cupidus: præsertim visendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui Indiæ Occidentalis, & Noui orbis nomen factum est, explere animum ipse tandem mecum constitui. Postquam igitur eo ire mihi sententia stetit, Mediolano profectus, anno M. D. XLI. De summi gubernatoris ope fretus, terrestri itinere Medinam campi, celeberrimam totius Hispaniæ emporium, perueni. Inde Hispalim progressus, secundo Bæri flumine ad oppidum S. Lucari de Berrameda, Lembo peruectus sum: vbi omnium nauium ex Hispania in Indiam commeantium atq; inde redeuntium appulsus & portus est. Ibi forte nauim mercibus onustam nactus, soluere & in Magnam-Canariam vela facere parantem: quum breuior atq; expeditior traiciendi ratio mihi non occurreret: præterea accepissem naues vino, farina, melle, caseo, ceterisque eiusmodi rebus instructas, quæ ad eas regiones necessariæ importantur, è Canariis insulis in Indiam omni tempore decurrere: desiderii mei velociter explendi avidus, eam nauim conscendi. Bimestri spatio expleto, in Magnam-Canariam peruenimus: vbi quum audiuissem celocem vnam in insula Palma (ea vna è Canariis est) vino onerari vt mox in Indiam traiceret, protinus conscenso nauigio in eam insulam biduo trauectus sum. Inde, posteaquam paucis diebus ea nauis omnibus rebus instructa est, soluimus.

Benzonis in
Indiam nauigatio, anno
M. D. XLI.

A 2 PORRO

PORRO quum quatuordecim dies prospero vento nauigassemus, ingentem vim marinarum auium repente conspeximus: vnde non sine incredibili animi voluptate nos haud procul abesse terra, Pisces volucres. iudicium faciebamus. Nocte quoque sæpius volucres quidam pisces, longitudine palmi, in nauem nostram volitantes cadebant, quibus haud multo secus atque ipsis vespertilionibus species quædam alarum inerat. Iam Nauclerus nauigatoriarum artis peritus Solis altitudinem & declinationem explorare cœperat, quæ ex linea Meridiana deprehenditur: noctu polum Arcticum seruans, aut vicinam illi stellam (Tramontanam illi vocant) quæ iam multum nobis depressa erat. Ad eum modum nauigantes, post duos dies, Dominica quadam die mane sub ortum Solis terræ conspectum habuimus. Ibi magister nauis mihi affirmat insulam eam ipsam esse, quam primam inuictus Christophorus Columb. secunda sua ex Hispania in Hispaniolam nauigatione vidisset. Eum enim, quum è Canariis soluens viginti quatuor aut viginti quinque totos dies nauigasset, absque vllius occurfu terræ, quum aliquam conspiceret incredibiliter Desiderata insula. arderet, protinus oculo eam insulam notasse, ac propterea Desideratam vocasse.

IN eo tractu multæ sparsæ insulæ, quarum maximam Hispani Guadalupeam appellant, incolis Caribibus fere habitantur, qui humanis carnibus, id est hostium suorum, vesci consueuerunt. Dum eas præteruehimur, lintrem quem Indi piscatores agebant, obuium habuimus: sed illi nobis cōspectis aufugere: nos institutum cursum sequuti, flexa in læuam prora, versus AEquinoctialem lineam, alias quasdam insulas continenti obiectas, post octauum diem conspeximus.

Cubagua insula.

AD earum vnam, Cubaguam nomine, appellimus, qua in insula tum forte erat Hieronymus Ortalus Cumanæ Præfectus. Is tantos animo meo stimulos admouit, splendidis me verbis & pollicitis onerans (sicuti earum regionū Gubernatorib. facere solenne est) vt me secum manere subigeret. Quippe quum is propediem cum non spernenda Hispanorum manu in suam Prouinciam iturum præferret (quam indigenæ Nautal, Hispani hodie Dorado, id est auream, nuncupant, vel eo vno vocabulo spem diuitiarum faciente) & nos breui ditissimos euasuros alternis prope verbis sponderet: vanis istis eius promissis, & multis aliis maioribus effectum est vt cum eo manerem, non minus videlicet rei faciundæ quam visendi Noui orbis cupidus.

I. *Ouiedus in sua Epitoma Indiae Occident. 5^o cap V. lib. XIII.*
Hist.

Hist. Naturalis, hac de piscibus istis volucribus scribit. Inueniuntur (inquit) horum nonnulli adeo pusilli ut exiguam apem non superent, alij vero qui maiorum Sardarum magnitudinem aequent. Nauibus, plenis velis procedentibus, videas mari emergentes, & in aerem tollentes sese magnos & mediocres horum piscium greges, ex utroque illarum latere, in quas saepe viui decidunt. Alæ à branchys procedentes, piscibus ipsis non sunt minus longæ, tenues & membranaceæ instar alarum vespertilionis, vel ut piscium fluuiatilium pinna. Singulis volatibus centum aut ad summum ducentorum passuum longitudinem emetiuntur, hoc est quamdiu humiditas aliqua in alis superest: illis desiccatis in aquam relabuntur, tum denuo sese attollunt, aut consistunt, nisi alij pisces aut aues eos persequantur: nulla enim quiete frui possunt miseri isti pisces. Memini semel vela faciens supra insulam Bermudam, voluptatem capere ex alijs piscibus, & marinis auibus hos pisces persequentibus. Genus Auratarum erat summa aqua natantium, interdum etiam dorsum exerentium, & hos alatos pisces insequentium ad deuorandum. Miseri hi pisces magno impetu subito ex aqua setollebant, ut volatu periculo se subducerent, Auratis tamen natatum prosequentibus, ut in aquam recedentes occuparent. Inde fulica, mergi, & alia aues marinæ in procinctu erant, ad eos volantes excipiendum: sic ut neque in mari neque in aere tuti essent. Vna sane imago vitæ hominum, qui nullam securitatem in hoc mundo habent, siue in summo gradu constituti sint, siue in infimo. Atque una hæc res sufficere debebat ad excitandos homines, ut aspirent ad felicem illam & securam quietem, quam Deus preparauit diligentibus se.

Elegantissima & utilissima reuera est hæc Oniedi consideratio.

II. *Caribe lingua Indica, strenuū siue audacē significat. Et eo nomine dicuntur maioris India Occidentalis partis incolæ, optimi sagittarij, qui semper Hispanis restiterunt, præsertim qui insulas Borichen, Guadalupe, Dominicam, Matitino, Cibucheira (hodie Scruix nuncupatam) & alias in eo Climate sitas inhabitant. Solebant antiquitus hi Sagittarii Caribes, gens bellicosa, arcubus & sagittis veneno tinctis cum suis Canois siue lintribus monoxilis bello petere Hispaniolæ insulæ incolas. Arbitrantur quidam hos Caribes insulanos, alio nomine Canibales appellatos, omnes humana carne vescentes, exceptis Borichenis, originem ducere ex Prouincia quadam Continentis ad dextram Sinus Vra-
ba sita, Caribana dicta. Carabe aliud significat, ut quod nomen sit Sacerdotum aut Pseudo-
prophetarum Brasiliæ
Prouinciæ.*

Quomodo Hispani in India Occid. Barbaris, tum amicis tum inimicis, utantur.

C A P. I I.



RAVENS post diebus quàm in Cubaguam appulera-
mus, eodem Petrus Errera insulæ Margaritæ præfe-
ctus duobus phaselis triginta cum Hispanis applicu-
it, vt inde in aduersum traiciens mancipia aliquot è
continenti raperet. Itaque eo consilio paucis quàm
eo venerat diebus mane duabus post lucem horis inde soluens, Hie-
ronymum Ortalum & nos secum abduxit: & sub eius diei vesperam
Cumanæ fluuii ostium inuecti sumus. Eo loco ædificatum erat ab
Hispanis propugnaculum è materia, ad tutanda nauigia, è Cubagua
ad flumen illud aquatum commeantia. Extruxerat quidem ante
aliud munimentum è cespite in eo littore Iacobus Castellio, quo
tempore vnionem piscatus vigeat: sed paulo post actum continuis
imbribus flumen plana camporum ad duo ferme passuum millia
ita inundauit, vt eam arcem quoq; euerteret. Ibidem erant quatuor
ferme aut quinque tuguria fluuiialibus cannis & arundinibus con-
texta, vnde (sicuti post dicemus) Didacus Ocampus trib. mil. Toletum
urbem condiderat. Iam Hispani omnem eam oram prope de-
solauerant: & ex tanta Indorum multitudine quanta olim erat, nul-
li ferme tum reperiebantur præter paucos aliquot & pauperes regu-
los, quibus Hispani pepercerant, vt iis ad operas suas pro mancipiis
vterentur. Ceteri in solitudines & deserta loca concesserant, tan-
tum vt Christianorum imperium fugerent.

Toletum no-
ua Colonia
4. aut 5. tugu-
riis constans.

Indicæ mulie-
ris inusitata
species.

SED dum nos aliquot in Cumana moramur dies, eo venit In-
dica mulier præcipui eius prouinciæ reguli vxor, qua fillum patriis
fructibus plenum ferens: ceterum eo oris corporisq; habitu vt tam
deformem ac prodigiosam speciem neque ante neque post eam di-
em vidisse me vnquam meminerim: neque tum rei nouæ miraculo
stupefactus eam intuendo explere oculos possem. Illa vt venit, ad
Erreram præfectum ingressa, posito ei ante pedes quod attulerat
munere, tacita in scamno assedit, tali habitu ac specie: Primum pror-
sus nuda exceptis pudendis, quæ velare eius prouinciæ consuetudo
fert: vetula, virgata toto corpore ac depicta nigro, promissis ad pu-
bem capillis: præterea auriculis infimis adeo productis demissisque
vt in humeros vsque penderent, (scædum visu spectaculum) deinde
per medium fissis, ac foraminibus insertos anellos gerens, leuissi-
mos, è ligno quodam elaborato, quod eorum lingua Cacoma dici-
tur.

tur. Vngues ei præter modum longi, atri dentes, os patulum, nares perforatæ inserto annulo quem ipsi Caricori appellant: ita vt monstri cuiusdam potius quam humanam speciem haberet.

B I D V O expleto, è Cumana soluimus & vsque oram legentes in Ortum per sinum Parix, ad ea litora appellebamus, in quibus Reguli fœdere & amicitia cum Hispanis iuncti erant: quumque iis fere locis egrederemur in terram, pro paululo vino Hispaniensi, pro indusio, pro cultello & aliis eiusmodi minimi precii rebus, quibus Præfectus illos munerabatur, ipsi nobiscum aliquot è suis clientibus & subditis mittebant, duces itinerum, qui loca & tractus indicarēt, vnde capitales ipsorum hostes Indos captiuos abduceremus, quum ipsi Christianorum se amicos & socios ferrent. Itaque manente Præfecto cum octo Hispanis in Cariaco eius oræ litore, ceteri omnes inter ingressi, præcuntibus ducibus de gente amica datis, & commeatus ferentibus, prædabundo agmine, centum ferme passuum millia terrestri itinere introrsus emensi sumus: montes, valles, flumina, saltus & cetera locorum aspera multa cum vexatione transgressi, qua iter duces monstrauerant. Tandem per inuias rupes & prærupta saxa, & foramina, quæ vulpes quoque ipsas transire dubitaturas existimem, sæpius noctu quam interdiu procedentes: ducentos & quadraginta Indos mares ac feminas, puberes atque impuberes, manu captos abduximus. Agminis nostri ductor metuens ne alimenta deficerent (tametsi ex Indorum mapalibus aliqua cibaria contraherentur) signum receptui dedit. Quum retro vnde veneramus regrederemur, mane quodam ad primam ferme Auroram forte duos ignes eminus repente conspiciamus, vnum in monte, alterum in planicie: quum vtroque ire liberet, agmine in duas partes diuiso, alii in planitiem, alii ad montem contendunt. Qui in plana sese demiserant, velocius quo destinabant perueniunt: ibique reperta tantum anu quadam cum filia, quæ infantem aleret, manus vtrique iniiciunt. Illæ somno correptæ facillime oppressæ sunt, sed improuiso irruentium impetu excitatæ tantum clamorem ediderunt, vt qui in monte erant procul eam vocem exaudirent. Itaque priusquam nostri ad eos peruenissent, clamorem & ipsi alte tollunt: vnde nostri pauci Indorum multitudine territi, retro sese ad suos recipiunt, vt iunctis cum reliquo agmine viribus, vbi nos eramus, hostem propulsarent. Interea hostes iuga & aditus qua subire nos oportebat, occupare festinant: sed quum orta lux maiorem armatorum multitudinem quam quantam rati erant aperuisset, præsidio excefferunt. Nihilo fecius interea abeuntes sagittis venenatis configere nostros,

Hispani in
India prædas
hominum
agunt.

&

Indica nau-
gia monoxy-
la.

& conuiciis incessere, latrones, canes, proditores, prædones vocando & probra alia obiectando: neque dubito quin, nisi ab amicis nostris probiti & fugati essent, ingens clades accipienda nobis fuerit. Ita absque vlllo detrimento saltum illum superauimus, relicta anu illa quam ceperamus, quum ambulare non posset: ac biduo post ad eum locum vbi præfectus erat, peruenimus: mox inde, refectis aliquot dierum quiete corporibus, & correptis aliquot lintribus quis indigenæ vulgo vti solent, octoginta ferme millia passuum eius oræ percurrimus. Indi alueis ex singulis arboribus cauatis nauigant, quas cymbas illi Piraguas vocant, & earum maximæ quinquaginta circiter homines ferunt.

Alia venan-
dorum mæn-
cipiorum ra-
tio.

PORRO quum per omnem eius oræ longitudinem Indorum aliqui è montibus ad mare discandi causa descendere consueuissent, nos eius moris minime ignari, aptis ad insidias locis abditi, vnde minime conspici possemus, totum sæpe diem opperiebamur, si quos forte in æquum degressos excipere possemus. Mox vt Indi apparuerant, tum nos subito omnes ex suis quisque latebris exorti, in eos, ceu lupi in agnos, vndique impetum faciebamus. Hac arte amplius quinquaginta mancipia, omnes ferme foeminas, cum liberis paruulis, cepimus: tandem tamen, quum ea omnia littora crebris exscensionibus infesta fecissemus, à quibusdam inimicis Indis conspecti sumus. Illi vero piscantes simulac nos viderunt, ingenti clamore sublato aliis signum nostri aduentus dedere. Itaq; quotquot circum ea litora erant, diffugiunt: nos vero in terram egressi nihil prædæ inuenimus, præter siccos pisces qui craticulis ex arundinibus compactis impositi lento igne torrebantur, & locustas ad solem exsiccatas, quas indigenæ vt domi reconderent, linea tim filo traiecerant.

Hispani ad
capiendos
Indos Indo-
rum opera
abutuntur.

D V X noster postquam detecta fraude prædam hominum se facere vltra non posse intellexit, retro iter flexit & ad domum pauperis cuiusdam reguli Hispanis amicitia iuncti, applicans: postquam eum muneribus, phiala vini, indufio vno, & cultellis aliquot conciliasset, blandis verbis rogat velit se deducere in locum vnde prædari mancipia possit. Regulo Christianos secum ducere in expeditionem non placuit, sed sumtis aliquot è suis abiit, & postridie eius die reuersus decem & sex Indos adduxit manibus post tergum reuinctis, eosque ductori nostro dono dedit. Is ei multas gratias agens promissis hominem implet spondetque se aliàs ei maioris precii res & elegantiores allaturum. His gestis, Cariatum reuertimur: die sequenti in Cumanam peruenimus: Præfectus captiuos in Cubam

quam mittit, & Indis sociis, qui eum prosequuti fuerant, domos suas redeundi potestatem facit. Illos abeuntes in itinere inimici adoriuntur & quatuor interficiunt : reliqui in Cumanam regressi prefectum adeunt, & calamitatem suam querentes rogant ut secum Christianos aliquot armatos mittat, qui communes inimicos vlciscantur. Praefectus, quamquam vicem eorum vehementer dolere vultu & verbis praese ferret, tamen quando praeventendum ei aliud maioris momenti inceptum esset, in praesentia ipsis consulere se non posse respondit: verum fidem interea dare, hostes non impune eam iniuriam laturos, sed simulac facultas adfuisset, se meritas de illis poenas sumpturum. Illi male admodum contenti & offensi abeunt, diras in Christianos & eorum rapinas iacentes, qui tot ipsis malorum autores & causae essent.

*¶ Indi captiui quomodo ab Hispanis tractentur.
Pariensium mores, & arma.*

CAPVT III.

PRAEFECTVS paucos post dies cum vniuerso agmine e Cumana soluens & oram occasum versus legens ad Amaracapanam appellit. Oppidum est quadraginta ferme domuum, quod quadringenti Hispani assidue incolebant. li quotannis e suo corpore legebant ducem, qui dimidia militum parte attributa & multis eius sinus accolis Indis quibuscum societas erat, assumtis, per multas eius orae prouincias praedatum discurrebat. Ibi dum moramur, Petrus de Calice trib. mil. quatuor millia mancipiorum & amplius trahens, venit: multo etiam plures captos adducturus, ni partim labore, lassitudine & alimentorum penuria, partim aegritudine animi & desiderio patriae, parentum ac liberorum, quos inuiti reliquerant, permulti in via defecissent. Nonnullis etiam, quum agmen raptim ductum facile sequi non possent, ne ad bellum instaurandum superessent, Hispani latera & pectora ferro traiecerant. Spectaculum profecto foedum ac miserabile intuentibus calamitosum agmen illud seruorum: nuda, lacera, mutilata corpora, fama & miseria debilitatos viros feminasque. Infelices matres cerneret duos tresve filios trahentes, aut collo atque humeris gestantes, moerore & lacrymis perditas: omnium ceruices, brachia, manus, funibus & catenis ferreis innexa erant: neque vlla inter eos adulta virgo, quam praedatores non stuprassent: tam profusa libidine

B ne,

Hispani solitudinem in India fecerunt.

ne, vt ea mox Hispanis in contagionem atque inde in perniciales morbos euaderet. Iste tribunus mil. amplius septingenta millia pass. à mari in mediterranea earum regionum penetrauerat, quæ sub primum Hispanorum aduentum frequentes & incolis refertæ: quum ego eò veni, propemodum in vastitatem & solitudinem redactæ erant. Hispani equites qui aduersus eos populos bellum gerunt, thoracibus gossipio bene suffultis muniti corpora, lanceisq; & gladiis armati, prælia ineunt: peditum arma scutum, ensis, ballista, tegmen quoque corporis equestri simile, sed leuius. Tormentulis verò, loriceis, aut thoracibus ferreis non vtuntur, non tantum propter humidos vapores qui è palustri & vliginoso solo gignuntur, sed quia quum sæpius in campis milites cubare necesse sit, partim sua sponte abundantius humescente terra, partim roscidis admodum noctibus, id genus armorum breui corrumperetur.

Pariensis regio Indiæ ferè amœnissima.

CETERVM, meo iudicio, totus ille tractus & ingenti illi sinui Pariensi adiacens regio quæ meridiè spectat omniū quotquot ad Indiæ terrarū amœnissima est & feracissima. Siquidè ibi spaciōsa planicies est, fertilis terra & assidue flores fundens tum suavis tum tetri odoris: arboribus velut vere perpetuo, toto anno folia durat, etsi pauca sunt salubres & frugifera: plerisque etiam locis magna vis casia reperitur. Prouincia hæc in vniuersum calida est & humida. itaque multa ex eo insecta generantur: in iis culices, incolas noctu plurimum infestantes, & magna vis locustarum, quæ satis perniciem inferunt. Incolæ earum regionum penem tubo è cucurbitula, ceu theca aut vagina, includunt, cetera pendere extra finentes: quondam eiusmodi bracculas, aureas & vnionibus decoras gestare consueuerant, sed Hispani hunc illis morem finierunt. Fœminæ viris iunctæ peplo aut castula (quam Pampanillam vocant) muliebria velant: virgines fascia tantum aut vitta. Regulis quam multas libet vxores ducere licet: vna tamen tantum legitima habetur, eiq; in ceteras imperium est. Plebeii res quatuorve sibi pro arbitrio iungunt: mox vbi consenuere, eas ablegant & iuniores asciscunt: & coniugum suarum virginitatem delibandam tradunt sacerdotibus quos Piacchos appellant.

Pariensibus quæ lex matrimonii sit.

CETERVM Indos non in Pariensi tantum sinu, sed in aliis quoq; Indiæ tractibus piscatus ferme alit: vinum è Maizio, quod pro frumento illis est, & aliis fructibus radicibusq;, moliuntur. Humana quoq; interdum carne, pediculis simiarum ritu, ranis, vermibus & aliis eiusmodi spurcis alimentis vescuntur. Vnguentum quoddam ad confirmandos dentes conficiunt hoc modo. Vnionum feraces conchas cum foliis Axi cremant: mox cinerum factas modica macerant aqua, donec calcis candorem referant.

rant. Eo vnguento illitos dentes tam atros reddunt quam carbo est, & tali remedio eos semper absq; dolore cōseruant. Nares quoq; labra, aures, proforare mos illis: & corpus variis herbarum succis aliisq; que rubris & nigris fucis distinguere: denique quo absurdiore cultu sunt, eo sibi pulciores videntur. Reguli lectis, straguli aut toralis longioris quam latioris instar factis, vtuntur: plebii vero ferme omnes retis ad formam suos contexunt, omnes quidem pariter è gossipio, & in iis ad duo tigilla alligatis atque in aere suspensis dormiunt. Qui in campis cubant, aduersus nocturnum frigus, perpetuum ignem vna ex parte, altera lectum, habent. Atque hunc in vniuersum cubandi vsum moremque seruant earum rerum regionum incolæ vsque ad fines ² Nominis dei (id oppidum Panamensis isthmi est) neque alia dormiendi consuetudo est in multis septentrionalis Oceani insulis.

Medicamentibus confirmandis, Pariensibus vsurpatum.

Cubandi mos.

ARMA illis præcipua arcus & sagittæ venenatæ. eas dupliciter fingunt, primum è palma, deinde arundinibus quibusdam concinnis, quas in ripis fluminum enatas, inopia ferri duris piscium squamis aut silicibus acutis asperant, mox bitumine nigro vngunt: pestiferum id virus est è radicibus, herbis, formicis, pomis, aliisque foedis succis, permixtum, quod vetulæ cum serpentum sanie multo labore & diligentia decoquunt, donec ad exactum modum adduxerint: nec pauci interea tetro vapore, qui ex dira illa colluie exhalat, exanimantur. Si quis sagitta eo liquore adhuc recenti peruncta faucietur, ei corpus intumescit, vi veneni adeo rapida vt breue intra spatium rabie correptus intereat: si vero venenum aliquanto ante aut dudum factum sit, maximam partem lethalis efficaciam deperdit. Veneni huius remedium præsentaneum est ferrum candens, inustum vulneri: & multos ego noui Hispanos, qui ea ope sanati sunt.

PORRO omnes serui qui ab Hispanis in iis prouinciis capiuntur, abducuntur in Cubaguam: siquidem in ea insula Regii procuratores resident, qui regia vectigalia colligunt, nempe vniones, aurum, mancipia, & cetera id genus, ex quibus omnibus quinta Regii penditur, id est, viginti è centum. Seruorum omnium faciei & brachiis ferro ignito, C. litera in sculpto, nota inuritur: mox præfecti & duces de illis pro arbitrio statuunt: pars quoque militibus in prædam cedit, qui eos postea aut Hispanis aliis venundant, aut de illorum capitibus inter se colludunt. Appellentibus quoque eò ex Hispania nauibus, mancipia ista vino, farina, nautico pane & aliis rebus necessariis, permutant: & quamuis Indicæ mulieres aliquæ ex Hispanis prægnantes sint, eas tamen quoque vendere nulla ipsis reli-

Indicis mancipiis quomodo abutuntur Hispani.

gio est. Mercatores eos seruos inde auectos aliò , reuendunt. Alii mancipiis magnos quosdam phafelos ad formam celocium (quas Carauellas vocant) factos complent , & in Hispaniolam insulam transmittunt. Sed præterquam quod mediterranei homines (quippe qui remotis ab Oceano terris fere capiantur) nauigandi tædium ægre tolerantes : ad hæc conferti stipatiq̃ue in carinis sub tabulatis nauium, inter putidas sentinæ sordeis , nauseasq̃ue & reliqua excrementa corporum, ceu pecora, in fæce ac stercore computrescunt: etiam non raro , in summa maris malacia , tanta aquæ & ceteri victus penuria laborant, vt ferme omnes fiti , fœtore atque æstu anima interclusa fœdum in modum expirent. Quibus ex rebus hodie totus ille tractus & ora Pariensi sinui circumiecta ab Hispanis desolata est. Quum enim iam neque vniones, neque aurum ibi reperiatur, & piscatio margaritarum finem ceperit, nulla Hispanis spes quæstus, nisi ex mancipiis, superest, quæ & ipsa hodie pauca sunt. Earum enim regionum incolæ pristina libertati Cæsaris beneficio restituti, aliò demigrarunt.

1 AXI, planta vulgo nota in insulis & continenti Indiæ Occid. cuius fructu Indi per totum annum, pro condimento & pipere vtuntur.

2 DE primo huius colonie conditore, & cur ita dicta sit, infra huius lib. c. 22. De eius situ lib. 2. c. 9.

*J*ndi Hispanos mortales esse, quomodo deprehenderint, quum immortales esse crederent.

C A P V T I I I I.



Nunc ad Amaracapanam reuertor, quo , paucis postquam eo veneramus diebus , Regiæ San-Dominici curiæ mandatum allatum est. Ea iubebat Hieronymum Ortalum præfectum propter delictum ab ipso commissum, corripi, & firmo cum præsidio tuto in Hispaniolam perducere. Quare expeditionem illam promissam affluere sinens, spem quoque diuitiarum quam mihi sæpe fecerat, secum abstulit. Sed me præterea ex cœli mutatione, insolentia ciborum & vehementiore æstu affectum, quum adhæc male cubando multum humidi terreni traxissem, morbus corripuit: ac nisi vir vnus extitisset, qui meas miseras respiceret, res meæ in perditissimo statu haud dubie erant. Is Antonius Castellanus fuit, sacerdos Gallus, nobilis, summa vir comitate ac liberalitate, quam decora & plena dignitatis corporis species honestabat, quæ res ei omnium beneuolentiam

Galli erga Italum in India benignitas.

lentiam ac reuerentiam conciliauerant. Is me in Amaracapanę portu naui impositum in insulam Margaritam misit, iussitq; ibi aduentum suum opperiri, vbi maximam partem feruitiorum suorum & facultatum habebat: moxq; vt eò venit, tanta in me charitate ac beneficentia vsus est, vt si ex eo natus essem. Neque enim tantum sex menses domi suę me dilecti filii loco habuit & curauit, sed recepta quoque valetudine inde abire volentem comiter dimisit, rebusq; omnibus ad nauigandum necessariis copiosissime instruxit.

INDE quum carauella vna mancipiis onusta soluissimus, & oram legendo promontorium seu Caput Veli circumuecti, altum non sine magnis laboribus propter summam maris tranquillitatem traiecissimus, tandem Boriquenam insulam tenuimus: quę ab Hispanis vulgo S. Ioannis dicta, etiam propter ingentem auri & argenti vim in ea repertam, S. Ioannis de Portu-ricco, id est diuite, nuncupata est. Quum primo Hispani eam insulam subigere aggressi essent, insulares eos immortales¹ esse pro certo habebant: eius rei periculum facere vnus è primoribus insulę regulis aliquando constituit: dat negotium famulis vt Hispanum quendam, hospitem suum, perlatum ad flumen, tandiu pede vno retentum sub aqua mergi sinerent, donec extingui posset si mortalis esset. Illi sic demersum & suffocatum Hispanum humeris ad herum deferunt: is quum haud dubie mortuum esse videret & tali experimento iudicaret ceteros quoque mortales fore, iniuriis Hispanorum accensus, à quibus aua- re ac crudeliter habiti erant, in eos cum ceteris regulis coniurat. Illi in Hispanos nec opinantes vnà impetum faciunt, & centum quinquaginta trucidant, qui per insulam palati & auro legendo intenti erant: ac ne vnus quidem cladi superfuisset, nisi Didacus Salazar cum noua manu laborantibus subsidio venisset. Ex ea insula, vbi dierum aliquot quiete recreati essemus, soluentes, breui in Hispaniolam appulimus, atque in ciuitatem San-Dominici venimus. Ea prima terra ab Hispanis in illis regionibus frequentata, & colonia² condita est.

Indi Hispanos mortales esse quomodo deprehenderint.

1. *Insula Borichen, (nunc est S. Iohannis de portu diuite nuncupata) incolę, intelligentes Hispaniolam Insulam ab Hispanis occupatam, quam non ignorabant magnam, et frequentibus hominibus habitatam, incredibile putabant, Christianos illam sibi subycere potuisse, nisi immortales essent. Deinde cum audirent eos ex illa orbis parte aduenisse ex qua Sol oritur (est enim nostra Europa illis Orientalis) sibi persuadebant eam gentem è cælo delapsam, et Solis prolem esse, fieriq; non posse, vt vulneribus aut alia quacunq; vi ab Indis conficerentur. Præterea conside-*

rantes, illos paulatim Insulas sibi subijcere, atq; iam in suam excendisse, licet ducentorum hominum armis præditorum numerum non excederent, valde moleste ferebant suam libertatem imminui, & suam insulam occupari à tam parua hominum manu, sed memoria repetentes sibi negotium esse cum immortalibus hominibus, animus illis languescebat.

Tandem post varias sententias Reguli eius Insula conueniunt deliberaturi de hoc negotio, atq; itum est in eam sententiam, ut periculum facerent in Christiano aliquo, si quem à reliquis seiunctum, excipere possent. Vnus Regulorum cui nomen Vraioan Dominus Prouincia Iagua-ca, hanc in se curam recipit, & hac quidem ratione rem aggressus est. Forte adolescens quidam, Salsedo appellatus, per eius Prouinciam iter faciens, ad reliquos Hispanos contendebat. Vraioan eum humanissime in suas ades excipit, cibum præbet, & discedenti quindecim aut viginti Indos, itineris futuros comites, & ad eius impedimenta ferenda idoneos addit.

Ad flumen peruenientes nomine Guarabo, parte Insula Occidentali situm, Indi Hispanum compellunt, & an eum humeris ferre velint, ne maderet, interrogant. Annuuit, nihil sinistri cogitans, & sibi admodum placens de tam frequentibus ministris. Validissimi ergo quique eum excipientes fluuium ingrediuntur, sed quando in medium alueum peruenerunt, illum in profluentem abijciunt, atq; in ipsum omnes insilientes suffocant. Deinde illum in ripam protractum compellant (tametsi conspicerent immobilem esse) his verbis. Surge domine Salsedo, & ne nobis vitio vertas, nam nostra culpa factum non est ut caderemus, atq; aliis eiusmodi pluribus, subinde illum reuolutes in hanc, aut alteram partem, ad obseruandum an surgeret, atq; ita tototriduo apud cadaver hæserunt, donec corrumpi & putrere inciperet: nihilominus tamen, eum mortuum, aut Christianos mortales esse sibi persuadere non poterant. Tandem cum animaduertent se surdo loqui, quid actum esset, suo Domino denuntiant, qui credere nolens, singulis diebus alios subditos mittebat qui viderent an Salsedo se non commoueret, imo tantem ipse proficiscitur, ut oculatus testis esset: sed nec adhuc persuadere sibi poterat quin Salsedo tandem exurgeret, donec conspiceret cadaver in dies magis corrupti. Quum igitur ipse & reliqui Reguli intellexerant Hispanos non minus mortales quam ceteros, nec sibi cum Dijs negotium esse, sed cum hominibus perinde ut ipsi mortalibus: tum animose arma sumserunt, & plusquam mediam partem Hispanorum occiderunt.

2. Prima Colonia Hispanorum duce Christophoro Columbo in prima sua navigatione in Americam facta est, adificato propugnaculo quodam, cui Natiuitatis nomen imposuit, & triginta Hispanos reliquit, sub Præfectura Roderici d' Arana: sed omnes ab Indis fuere caesi.

Altera

Alteranauigatione urbem condidit, Isabellam nomine, in honorem & memoriam Isabella Reginae, in qua coloniam traduxit mille & quingentorum virorum, quos aduexerat. Sed haec priore non fuit magis firma: Anno enim M. CCCC. XCVIII. omnes Hispani qui inierant, ea deserta, ad quinquaginta milliaria distantem locum alio Insula lateri, nempe S. Dominicum sese contulerunt, urbem recens conditam ad flumen Ozama, à Bartholomæo Columbo, anno M. IIII. XCIIII. ut cap. XXIX. huius libri latius explicabimus. Eam ob causam noster Auctor urbem S. Dominici vocat primam Hispanorum coloniam: nam reuera illa urbs prima, in qua Hispani sedes fixerunt in ea insula, atq; constanter porro perstiterunt.

¶ Christophorus Columbus Genuensis primus Indiae Occid. repertor, utcumque Hispani eam laudem alteri transcribunt.

CAPVT V.

AM vero quis incognitas quondam eas terras primus aperuerit, inter scriptores non satis conuenit. Primum Franciscus Lopez de Gomara in secunda parte Historiæ generalis Indiae in hanc sententiam scribit: Nauclerus quidam in Oceano nostro celoce nauigans, flante diu & vehementer Apeliote raptus, quum vento obsequi ei necesse esset, in regiones incognitas delatus est, quæ neque in Cosmographicis vllis tabulis notatae, neque in indicibus nauigationis extarent. Inde ægre in Hispaniam reuersus, tribus tantum aut quatuor nautis superstutibus, in ipso portu morbo extinctus est, quem ex miseria, fame, siti, ceterisque in tam longa nauigatione perpeffis malis, contraxerat: neque vllam aut nominis aut patriæ suæ memoriam reliquit. Quamquam ne id quidem ipsius culpa accidisse putandum est, sed aut quorundam malitia, aut eius inuidia quam Fortunam vocant. Eum nonnulli Turdetanum seu Vandalum fuisse tradunt, ac tum mercaturas factitare solitum in Canariis insulis, & Madera, quum ei longus ille & exitialis error obtigit. Alii Cantabrum ferunt, in Anglia & Gallia negotiantem. Sunt etiam qui Lusitanum fuisse contendunt, qui tum ad Minam (ut vocant) vel in Indiam nauigaret, aut inde rediret. quod quidem commode quadrat nomini nouis hisce terris imposito. Præterea dicunt nonnulli Nauclerum istum carauella vna appulisse in Portugalliam: alii in Maderam,

Splendida fabula de primo Indiae Occid. inuentore.

„ ram, aut aliquam Hesperidum : nemo tamen ea dere certi & explo-
 „ rati quidquam affirmat. Omnes tantum in eo vno consentiunt,
 „ quod videlicet Naclero illo apud Christ. Columbum extincto,
 „ penes eum defuncti hospitis aduersaria, chartæ, & indices omnes
 „ remanserint, atque in iis relatio tam longinquæ nauigationis cum
 „ designatione Paralleli & Climatis eius oræ tum primum repertæ.

„ Et paulo post: Principio Columbus nauiculariam exercuit, &
 „ multis annis Syriam aliasque Orientis oras obiit. Inde indices mari-
 „ nos seu chartas nauigatorias conficere aggressus, atque eius artis pe-
 „ ritiam consequutus, vnde fortunam & opes postea nactus est, Por-
 „ tugalliam adiit vt Australia Africæ litora & quæcumque tum Lusitani
 „ nauibus perlustrabant, cognosceret, atque ita non parua accessio-
 „ ne auctis & illustratis Indicibus suis maiorem autoritatem preci-
 „ umque conciliaret. Postremo in eo regno vxorem ducit, vel (vt non-
 „ nulli tradunt) in Madera insula, vbi tum, opinor, commorabatur
 „ quum dicta ante carauella applicuit. Ibi ergo quum esset, nauis eius
 „ forte magistrum eò ex diuturno errore appellentem domi suæ exci-
 „ pit: is Columbo omnem nauigationis suæ historiam exponens, quid-
 „ quid de oræ à se repertæ situ & parallelo compererat, aperit, conten-
 „ ditque vt nauigatoria paginæ quam ab eo emebat, nouæ illius ter-
 „ ræ specimen simulque eius nomen à quo inuenta esset, adscriberet.
 „ Interea Naclerus ille moritur : indicium & relationem eius terræ
 „ Columbo relinquit. inde Columbus primum nouæ illius Indiæ no-
 „ titiam habuit. *Idem scriptor postea subiungit*: Nequid intactum præ-
 „ termittam, sunt qui Columbum linguæ Latine & Cosmographiæ
 „ peritum fuisse affirmant. Quumque Platonis Timæum & Critiam
 „ legisset, vbi ille ingentis cuiusdam insule Atlantee meminit, & ob-
 „ rutæ aquis terræ que Africam & Asiam amplitudine excederet, eo
 „ impulsus ad vestigandas Antipodum terras & auream illam Mar-
 „ ci Pauli Cipangon.² Adhæc legisse apud Aristotelem, vel Theophra-
 „ stum, in libro De mirabilibus, negotiatores quosdam Carthaginen-
 „ ses, à freto Herculeo in Occidentem & Meridiem nauigantes, tan-
 „ dem multis exactis diebus in vastam quandam insulam peruenisse,
 „ desertam illam quidem & incolis vacuum, sed rebus tamen huma-
 „ ne vitæ necessariis abunde instructam, & fluuiis nauigabilibus per-
 „ fusam.

„ Mox idem autor satis fidenter: Equidem Columbum (*inquit*) si
 „ suo marte & ingenio vbi esset noua India cognosset, multo ante
 „ quam in Hispaniam veniret, de ea peruestiganda cum suis Genuen-
 „ sibus acturum fuisse existimo, qui tum negotiandi causa totum or-
 „ bem

bem peragrabant: sed tale quid aggredi ei nunquam venit in mentem, donec cum Naclero illo Hispano egit, qui eam tempestate maris actus repererat.

S E D hæc vt fabulosa & indigna fide refellere, non magni operis est. Petrus quidem Martyr Mediolanensis, in eo quem de his conscripsit libello, Columbum ea de re cum ciuitate Genuensi egisse ante omnia testatur, simulque causam commemorat quæ eum ad vestigandas illas oras impulerit. Eius verba hæc sunt: Quum Columbus (inquit) pro suo more ac instituto, trans Gades in Portugalliam & omnem illam Oceani oram nauigaret, sæpenuerò animaduertit, & quidem multa cum cura & diligentia obseruans, ventos quosdam statis anni temporibus ab occasu flare consueuisse, qui multos dies constanti & æquabili tractu spirarent. Quos quum non aliunde quam ex transmarina aliqua ora, cuius halitu gignerentur, proficisci posse iudicaret, tam diu circa eam rem cogitando animum versauit, vt eius certitudinem quærere aliquando constitueret. Ergo annos natus ferme XL. Senatui & populo Genuensi coràm sua consilia exponens spondit se si à ciuitate aliquot nauibus instrueretur, Herculis columnas præteruectum tam diu in Occidentem nauigaturum, donec orbem circumuectus in aromatum feraces insulas perueniret. Sed eius rei inceptio tum primum audita incredibilis videri omnibus, quibus videlicet nihil tale vnquam ne somniantibus quidem venisset in mentem, & nihil tamen eorum quæ ad nauigandi artem pertinent, ignotum esse videretur. Itaque omnes hanc Columbi commentationem, ceu inanem fabulam aut somnium, respuerunt: etsi forte accepissent veterum scriptorum alicui proditum de quadam ingentis magnitudinis insula, quæ multorum dierum in Occidentem nauigatione à Gadibus distaret.

H A V D equidem dubitem eam ipsam fuisse causam qua impulsus Columbus nouas illas terras quærere aggressus sit: vnde facile æstimare licet, Gomaram multis argutis commentis veritatem permiscere ac corrumpere conari, & quidem eo consilio vt immortalẽ Christophori Columbi famam imminuat. Quippe ægrè multi patiuntur, peregrinum hominem, & quidem è nostra Italia ortum, tantum honoris ac gloriæ consequutum, vt non tantum Hispanicæ gentis, sed & cuiusuis alterius, homines superauerit.

N O N alienum fuerit hoc loco quiddam narrare quod Columbo in Hispania, vti accepi, contigit, posteaquam iam Indiam repererat (etsi enim id olim quoque aliquando esset factum, recens tamen hoc inuentum, eius est) Quum forte Columbus celebri con-

C uiuio

Christophorus Columbus primus Indiæ Occid. inuentor.

Columbus quibus coniecturis Nouas terrasprehenderit.

Columbus
mordaces in-
uidorum in
se sermones
ingeniose re-
percutit.

uiuio cum multis nobilibus Hispanis adhibitus esset, & inter eos (vt fieri solet) de India sermo ortus esset, vnus eorum ita eum alloqui cœpit: Domine Christophore (inquit) etsi tu Indiam non reperisses, non defuisset tamen in hac nostra Hispania, qui idem ac tu tentasset, vt quæ multis magnis viris & ingeniosis abundet, Cosmographis & literatis. Ad ea Columbus nihil prorsus respondit: sed ouo afferri in triclinium iusso & mensæ imposito, verso ad omnes sermone: Agedū, inquit, domini mei, cum quolibet vestrū deposito in cœnam pignore certo, neminem eorum qui hīc sunt facturum ouo isto quod ego facturum sum, nempe vt nullo nixum adminiculo, stans & erectum in pedem suo pte nutu maneat. Experti sunt omnes, neque vlli eorum successit: sed quum circumacto orbe ad Columbi manus peruenisset, ipse ouum, altero eius fastigio mensæ illiso ac leniter quassato, rectum firmumque constituit. Ea res omnium animos verecundia pupugit, postquam vtique illis patuit quid sibi tacitis ambagibus vellet: Nimirum, id postquam primus ipse tentasset, iam apertum omnibus & factu facile esse: debuisse ipsos potius principes Indiæ querendæ viam rationemque inire, nec se ride-re qui primus id experiri ausus esset, sicuti ante id cœptanti mirabundi illuissent, quasi rem impossibilem aggredienti.

Consalvus Ouedo, Imp. Caroli V. Historicus, hanc lepidam fabellam etiam recenset, tanquam rem auditam, non tamen asserit, vt iste Gomara, qui eum sequutus est, sed modeste suam opinionem in medium adfert his verbis.

„ Sic ne res sese habeat, an non (inquit) nemo asserere queat: vulgo ta-
„ men ita circumfertur. Ego nihilominus falsum esse hunc rumorem censeo:
„ Et cum Augustino dico: Præstat dubitare de re non certa, quam pertinaciter
„ affirmare rem dubiam, Et quam probare non possumus.

Hæc sunt Ouedi verba. Gomara tamen adeo confidenter hæc affirmat tanquam præsens ipse adfuisse, cum Et Naucleri nomen, Et vnde fuerit oriundus ignoret, aut notabilem aliquam circumstantiam, quasi iam bis mille anni effluxissent à re peracta.

2. Marcus Paulus Venetus in suo Itinerario, Cipango aut Zipangri hanc Insulam vocat, à Lusitanis primum postea obseruatam Et Iapon dictam. E regione Sinarum Prouinciæ ad Orientem postrema, est, circiter ducentas leucas à Continente, Et sexies mille leucis à Lusitania marino itinere, eiusdem cum Hispania altitudinis. Rigida sunt istis frigora Et magni æstus, pro temporis ratione. Nives, venti, pruina, Et terræ motus istic frequentiores quam apud nos. Incolæ bellicosi, laudis auidi, pro qua conseruanda, vel in frustra concidi præoptarint, aut sese met conficere.

ficere. *Varia est eorum Religio: nam quidam Lunam & Solem adorant, alij Cacodamonem.*

3. *Is Solon est, unus è septem Sapientum Græciæ numero, quem Plato in Dialogis Critia & Timæo sic loquentem inducit, tanquam id intellexisset à Sacerdotibus urbis Sais in Ægypto, qui scripta apud se conseruabant admodum vetusta, continentia memoriam plurimarum rerum ante diluuium, ut ipsi referebant, gestarum. Ad me quod attinet, arbitror non magis extitisse Solonis tempore, ulla monumenta continentia veram narrationem eorum quæ ante diluuium contigerunt, quam nunc, præter Mosis libros. Ut tamen non est æstimandum Dei Spiritum nobis in illis scriptum reliquisse, quiquid actum est totis mille & amplius annis qui effluerunt ante arcam Noe fabricatam: sic à fide absolum non est, liberis relictam esse à parentibus memoriam rerum quarundam particularium & singularium, & conseruatam inter Ægyptios, aut alias nationes prophanas. Nam exempli gratia, etiam nunc in Occidentalium Indorum, cantilenis, obseruantur confusa quadam vestigia historię Diluuij uniuersalis.*

Sed ut ad nostros sacerdotes Ægyptios redeat oratio; Aiebant olim ingentem fuisse Insulam Atlantidem nomine ad fretum Herculeum, latius patentem quam tota Africa & Asia, in qua ampla essent regna, & potentissimi Reges, qui tum temporis non modo uniuersam Insulam possidebant, sed in continentem egressi, tantum terræ in latitudinem occupauerant, quantum patet Africa in Ægyptum, & in longitudinem, quantum Europa in Tusciam. Inuasit etiam illos Reges cupido (dominandi enim appetitus non magis extingui potest, quam Auaritia) Asiam inuadendi, & in potestatem redigendi omnes eas Prouincias quæ Mare mediterraneum cingunt usq; in Pontum Euxinum. Itaq; coactis omnibus uiribus singulis formidinem incusserunt: Hispanijs, Gallia, Italia, nemine resistente, superatis, penetrarunt in Græciam usq;. Sed neque in Græcia quisquam resistere ausus, præter Athenienses, iam tum temporis potentem Rempublicam, & totius Græciæ primariam urbem, ad quam reliqui Græci confugerunt. Soliigitur Athenienses totum onus belli sustinentes, prælio superarunt hos transmarinos Reges, atque hac ratione non modo libertatem Græciæ propugnarunt: sed etiam seruitute liberarunt omnes eas nationes quæ cis Herculeum fretum erant.

Sed coortis paulo post præter omnium spem magnis terræ motibus, & aquarum diluuiio, diurno & noctis spatio terra dehiscente, absorpti sunt omnes illi strenui Athenienses milites: atque eodem tempore perierunt etiam omnes illi Atlantidis Tyranni, ipsa itidem Insula Mari submersa: ut deinceps totum illud mare Atlanticum adeo lutosum euaserit, ut nullaratione nauigari posset.

Verum demus hæc ita se habere. Creditu tamen difficile est, *Indiam Occidentalem*, *Insulam illam Atlantidem* esse, cuius *Plato* meminit. Nam licet non dubitem diluuium magnas in orbe mutationes induxisse, & alijs adiecisse quæ alijs ademerat (scribunt enim quidam veterum, *Siciliã* *Italia* auulsam, *Cyprum* *Syria*, *Eubæã* *Bœotia* atq; alias plures: rursus *Insulas* mari ablatas iunctasque terris) tamen non est verisimile, tametsi *Gomara* non dubitandum esse censeat, *Insulam* quæ penè *Hispaniam* attingebat, mille ducentis leucis ab ea recessisse: totidem enim numerantur ab *Hispania* in eam regionem. Ad hæc recentium *Nauigationibus* obseruatum est, eam non esse *Insulam*, sed continentem *Indiæ Orientali* coniunctum ab una parte, ab altera, ijs terris quæ utriusque *Polo* subiacent: aut si separatur, tam angusto freto & interuallo id fit, ut propterea *Insula* nomen non mereatur.

4. Etiam nunc extat libellus inter *Aristotelis* opera (licet nonnulli aliquem ex ipsius discipulis potius auctorem censeant quam *Aristotelem*) cui titulus *De Mirabilibus*. Quisquis tandem auctor eius est, narrat *Carthaginenses* quosdam negotiatores, ab *Herculis Columnis*, in *Atlanticum* mare nauigantes, post exactos multos dies tandem in vastam, quandam *Insulam* peruenisse siluis abundantem, & ingentibus altisque fluminibus irriguam, procul ab omni continente sitam: atque ipsos & alios præterea ubertate illius illectos, eò cum uxoribus & liberis commigrasse, & *Insulam* cœpisse colere. Verum *Carthaginensem Magistratum*, cum animaduertet cuius suorum numerum paulatim imminui, pœna capitis vetuisse, ne quis in posterum eò nauigaret, atq; nouas istas colonias inde exegisse: metuebant enim (ex quorundam sententia) ne illa uiribus cum tempore aucta eos tandem opprimerent.

Non desunt alij, qui de hac materia disceptantes ex coniecturis aestiment hanc nuper repertam *Indiam*, celebres illas *Insulas Hesperides*, esse adeo à *Poetis* decantatas, & à *Rege Hespero* appellatas, ordine duodecimo inter antiquos *Hispaniæ Reges*, *CLXXI.* annis ante conditam *Troiam*, & circiter *M.DC.LVIII.* ante natum *Christum*: & eos falli qui *Hesperides* esse *Fortunatas Insulas* (quas *Canarias* cognominant) censent. *Solinus* enim postremo suæ *Cosmographiæ* capite, ex veteris auctoris *Sobesi* assertionem scribit *Hesperides* ultra *Gorgonas insulas* (nunc de cap. *Verde* cognominantur) esset circiter dierum quadraginta nauigatione, & in intimos maris sinus recessisse. Tantundem scribit *Plinius* lib. 5. cap. 31. Atque si recte obseruemus tempus quod in nauigationem impenditur à *Gorgonum insulis* in *Occidentalem Indiam*, reperiemus conuenire cum distantia, quam *Solinus* ponit inter *Gorgonas* & *Hesperides*, nempe quadraginta dierum nauigationem. Nam tantundem nunc tem-

poris

poris impenditur, interdum paulo minus, pro nauigiorum videlicet bonitate & Nauclerorum præstantia. Sed & Christophorus Columbus ipse, in secunda nauigatione, qua reperit Desideratam, Marigalante & alias in hoc climate insulas, tantundem temporis impendit. Hæc est quorundam opinio. Supposito igitur hoc argumento, Hesperides insulas esse Indiam Occidentalem, concludunt, ante circiter ter millenos ducentos & triginta septem annos istam Indiam Regibus Hispaniæ subiectas fuisse, ut nunc sunt. Sed hoc difficile creditu est: non est enim verisimile, Hispanos adeo peritos rei nauticæ fuisse illo æuo, ut sine pyxide nauticæ & Astrolabio (cuius usus non valde antiquus) sese Mari ignoto committerent, ad inuestigandas terras unde nemo redisset. Nam mille & quingentis fere post annis, Alexandri magni Naucleri, ad oceanum obseruandum missi, Indiæ duntaxat oram maritimam legerunt, neque in altum ulterius progressi sunt, quam ad Taprobanam Insulam, quinque aut sex dierum itinere à continente seiunctam.

*¶ Christ. Columbi constans quærendæ Indiæ nouæ propositum,
atque ut diu irrita spe, tandem à Ferdinando
Castellæ rege classe instructus,
voti compos fuerit.*

C A P V T VI.

NUNC, ut ad institutum reuertar & exequi pergam quomodo hæc India primum à Columbo inuenta fuerit: ut cognouit ipse ad tam præclari operis inceptum suscipiendum in Genuensibus parum opis sibi esse, transgredi ulterius in Occidentem statuit: spe haud dubia fore ut ab aliquo principum, quorum ibi diuitiæ atque opes inclytæ essent, rebus ad eas quas ardentè deperiret terras explorandas necessariis aliquando instrueretur. Itaque in Portugalliam concedens, inde fratrem suum Bartholomæum ad Henricum VII. Angliæ regem mittit, qui fauorem & naues Indiæ vestigandæ peteret: promittens se breui ex terris illis incredibiles diuitias allaturum. Sed Bartholomæus inde irrita spe & sine ope rediit. Itaque cum Alphonso V. Portugalliarum rege Columbus eam rem communicat, eum que supplex rogat, ut sibi naues aliquot armis & commeatu instructas tradi iubeat: se vero fidem ac iusiurandum dare, tam diu in Occidentem nauigaturum, quoad ditissimas auri, gemmarum & aliarum deliciarum quibus precium est, prouincias inueniret. Verum

*Columbi diu
turna perse-
uerantia in
suo de quæ-
renda India
proposito.*

sicuti Columbus à Genuensibus suis pro vano habitus erat, ab Anglis ridiculus, ita tum quoque à Lusitanis pro futili & deliro circulatorè derisus est. Erant tum in Lusitania homines, qui Cosmographicam artem profitentes, nullam se eius partem ignorare arbitrarentur. Itaque superciliose Columbum despicientes, regi suadebant, ne quam peregrini hominis somniis fidem adhibere vellet. Quippe amentem esse: neque in Occidente aurum, aut diuitiarum quidquam existere posse, veluti exploratum affirmabant. Imo neminem subiectam AEquinocctiali lineæ plagam transgredi posse, quin immodicis solis ardoribus torreretur, si quidem eo in spatio maiorem æstus esse vim, quâ perpetua inter duos Tropicis solis orbita & cursus est. ¹

COLVMBVS vbi in Portugallia se ac verba sua ludibrio esse vidit, in Castellam profectus aulam Ferdinandi & Isabellæ regum adit, eisq; suas cogitationes, vt ceteris, exponit, simulq; eas quam efficacissimis potest rationibus, exemplis & testimoniis confirmat. Sed illis, etsi principia ipsa primo arriderent, incredibilia polliceri videbatur. Tandem consumtis aliquot in aula annis, quum in proposito constanter perseueraret, & tantæ rei spem exemplis & demonstrationibus euidentissimis confirmaret, ad extremum quorundam Hispaniæ procerum ope atque interuentu aditum ad Isabellam reginam obtinuit. Itaque tempus familiariter cû ea colloquendi nactus, adeo firmissimis rationibus eam labefecit, vt dictis suis assensum fidemq; præbere cogeret: donec tandem persuasa promitteret se ea de re cum Rege acturam, omniq; ope atque opera enixuram nequid illi rei ad inceptum illud exsequendum necessariæ deesset. Quamobrem breui, Deo beneiuuante, & magnanimæ eius Reginæ supplicatu, Rex Ferdinandus liburnicam vnam & duas carauellas Christophoro Columbo instructas & armatas tradit.

Prima Christ.
Columbi in
Indiam nauigatio.

I P S E, cum Bartholomæo fratre, ineunte Augusto, anno M. cccc. xcii. è Palos portu vela in altum faciens, Gomeram insulam tenuit, quæ vna è septem Canariis est. Ibi aliquot dies commoratus, vt aquam & cetera inde necessaria sumeret, cœptum iter, Occidentem solem sequutus, peragere institit.

PORRO quum emensa dierum aliquot nauigatione nondum terra vlla in conspectu esset, milites in Columbum fremere incipiunt: ille mitigatis eorum animis, trigintaquinque dies nauigando extrahit, neque vlla tum quoque terræ nota aut indicium apparebat. Itaque socii aperte Columbo minari & probra pro se quisque ingerere, Genuensem impostorem & planum palam vocitantes. quippe nescire

nescire eum quorsum tenderet aut quo appelleret, & se eius ductu in certam perniciem ruere. Hic Columbus pro virili simul rationes suas firmare, simul eos precari, orare ne animis per impatientiam deficerent: sibi spem esse, Deo bene iuuante, breui terram nouam in conspectu fore.

Columbi in
tolera dat
spanorum im-
patientia in-
uictus ani-
mus.

His tum vocibus sedati, quum aliquot præterea dies nauigassent, neque vlla tellus occurreret, fremitum in nauibus redintegrant, & se reduci iubent: alioqui pertinacius ultra tendentem in mare proiecturos. quippe vltius progredientibus non suffecturos commeatibus, maxime aquam, quæ in Hispaniam reuersuris necessaria foret. Ad extremum eò res rediit, vt promitteret reuersuros nisi intra triduum terram vidissent, interea perspicue ostendens non tantum suffectura ad reditum alimenta, si moderate vti vellent, sed multo etiam longius. Itaque prospere iter exsequi pergens, postridie eius diei demitti vela iubet: ac credibile quidem est, quum id diceret Columbus, haud procul terra affuisse, idque ex cœli conspectu deprehendisse, aura, & nubeculis quæ circa orientem solem in horizonte apparerent: aut certe instinctu quodam ingentis & inuicti animi.

2. N O C T E quæ eum diem sequuta est, nauta quidam Lepiensis, è summo mali fastigio alta voce proclamans, Ignem, inquit, ignem prospicio. Tum euestigio excipiens adolescens quidam, Non diu est, inquit, quum mihi dominus meus Columbus id ipsum dixit. Nauta ipse ingenti lætitia & spe auctus, haud dubius se, simulac Hispaniam attigisset, tam fausti nuncii à Rege præmia laturum, quod primus visi ab se ignis è nauis signum dedisset: postquam indonatus abiit, ira & dolore victus profugit in Africam & Christi fidem exiit.

1. *Videtur noster Auctor Petri Martyris mentem non satis affectus. Nam is de Columbi conatibus scribens, hoc non voluit, Lusitanos hanc rationem inter reliquas produxisse, vt Columbi conatus eluderent: sed duntaxat, eo tempore fuisse in Lusitania Naucleros & Nauium Præfectos adeo arrogantes, vt neminem sibi comparandum putarent in arte nautica: quia, inquit, totam Africam oram maritimam quæ Meridiem spectat legerant, non tamen adeo in altum prouecti vt continentis conspectum amitterent. Deinde addit.*

Primi Lusitani eam Nauigationem instituerunt quam veteres tentare non sunt ausi: quia certo credebant, tantum estum sub Aequatore esse, vt quisquis eo penetraret, illico solis ardoribus conflagraret: atque adeo cum intelligerent inueniri qui à freto Herculeo ad mare rubrum nauigassent, & totam Africam circuiuisent, pro fabula habuerunt. Ita ex

Mar-

Martyris mente hac ad Veterum opinionem, non ad Lusitanorum disceptationem referenda sunt.

2. Ipse Petrus Martyr in quadam Narratione quam Italico sermone conscripsit, ait, Columbum triduo ante quam ullam terram conspiceret, mirandam in somno visionem habuisse: ut excitatus, latibundus & alacris, omnes conuocari iusserit, eosque confirmauerit, breui terram conspecturos. Præterea, iacta semel bolide in mare, ex terra inhaerente agnouit non procul abesse ab aliqua regione, atque eomagis confirmabatur in sua opinione, quod præcedente nocte ventos obseruauerat solito inconstantiores, hanc igitur ventorum inæqualitatem non aliunde procedere iudicabat, quam à terrestri vento marinum repellente.

3. Fuit Salsedo Columbi famulus, qui nauæ hac proferenti respondit. Thalassiarcha meus herus iam ante id dixit: tum Columbus famuli responsum confirmans, Verum est, inquit, iam ante dixi, nec diu est quod ignem illum, de quo est sermo, conspexerim. Atque adeo verum est, quodam die Iouis, duabus horis post mediam noctem, Columbum euocasse Nobilem quendam virum Hispanum nomine Escobedo, Regi Hispaniæ à cubiculis, & dixisse, Ignem video, nec procul à terra aliqua abesse, se suspicari. Itaque solum Columbum manet gloria conspectarum primum Indiarum Gonzal. Ouid. lib. 1. cap. 5.

¶ Columbus noua India reperta, primo ingenti Hispanorum gaudio, mox inuidia & calumniis excipitur. Cubam & Hispaniolam detegit. Indi Hispanos amicissime excipiunt. Hispani Indos auro & ornamentis, per speciem amicitie, spoliant.

C A P V T VII.

LAM quanta omnes voluptate perfusi fuerint, postquam nouam eam terram conspexere, nemo dicendo assequi possit. Alii vix præ gaudio mentium composites, nouam oram intuenso explere oculos non poterant: aliqui perfusi lacrymis Columbum amplectebantur: nonnulli venerabundi manus eius deosculabantur, & qui eum offenderant, ignorantie petebant veniam: denique omnes sese admirandæ ipsius virtuti humiles seruos ac deuotos ferebant. Interea Columbus demitti scapham in mare iubet: egreditur in terram: & deiecta arbore crucem ex ea factam in nomine D. Iesu

fu Christi crucifixi in litore statuit, & Noui illius mundi ius ac possessionem Regum Catholicorum nomine vsurpat. Hoc modo Columbus propria virtute atque ingenio, secundum Dei gratiam, primus Indiam nouam aperuit.

NEQVE minus tamen ex tam mirabili opere, cuius ipse auctor & effector extitit, mille in eum inuidorum calumniæ exortæ sunt, vti mox dicam. Primum enim Regii fisci procuratores, postquam in Hispaniam reuenerat, litem ei intenderunt, iam à fratribus Pinzonibus Martino & Francisco duarum carauellarum magistris apud Regem accusato, quod, nisi ipsi à fœdo incepto deterruissent, regredi in Hispaniam ex itinere, non visa India, parasset.

CETERVM, possessione Indiæ, vt diximus, vsurpata, quum ibi diutius morari Columbus operæ precium non duceret, quod ea insula in quam appulerat, exigua esset: regressus in naues vltius prouehitur & multas alias insulas detegit. Quum in Cubæ litora exsensionem fecisset, eam Fernandinam in memoriam gratiamque Ferdinandi regis nuncupat. Ibi haud satis libenter ab insularibus conspectus est: quumq; interea forte mare turbari cœpisset, & ipse quod in statione non satis tuta & fida nauibus esset, metueret ne tempestas nauigia ad scopulos allisa frangeret, subito soluendi signum dedit.

INDE prouectus in Haytin insulam appellit, quam Hispaniolam nuncupat: sed ibi iactis in portu ancoris, quem Regium nominavit, Prætoria nauis scopulo icta frangitur: quotquot tamen ea vehebantur homines cum maxima com meatuum parte, duarum carauellarum ope naufragio erepti sunt. Indi complures per omnem litoris oram sparsi naues mirabundi spectabant, sed simulac egredientes in terram Christianos viderunt, correpti formidine, celeri fuga dilapsi sunt. Hispani cursu vnam ex iis feminam assequuti ad Columbum perducunt: ille mulierem cibo potuque expletam, eleganti & mundo indusio vestiri iubet: mox signis edoctam iussamque ire ad suos eosque hortari vt fidenter & sine vlllo metu ad naues venirent, dimittit. Illa abit: Barbari feminæ circumfusi, eam inusitato cultu vestitam non sine ingenti stupore aspectabant. Illa Columbi comitatem & munificentiam in se inter populares prædicat: ceteri huius verbis adducti, præterea nouæ gentis barbatae & vestitæ videndæ cupidine, certatim lintribus suis carauellas circumdant.

IBI gaudium ingens pertentare Hispanorum animos cœpit, quum neminem in tanta Indorum multitudine viderent, cui non aurum & argentum in brachiis, collo & auribus fulgeret: mox etiam

Damea

Columbo inuidia ex gloria oritur.

Ferdinan. II. na insula, vulgo Cuba.

Hispaniola insula, vulgo Hayti.

Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt.

Diomedis &
Glaucoi per-
mutatio.

am ea petere ab Indis vltro incipiunt: & illi, qui eas res paruifacere-
rent, cuiuslibet liberaliter & hilariter dabant. Columbus quum tan-
tum Indorum in nauibus videret quantum vix ille capere poterant,
in terram cum multis Hispanis euadit. Ibi quum ab eius loci Cacico
(ita regulos patrio idiomate appellant) cui nomen Guacanarillus,
summa comitate exceptus esset, muneribus inuicem datis acceptif-
que ambo fidem futuræ amicitiae sanxere. Eum Columbus indusiis,
pileolis, cultellis, speculis, crepitaculis, & tintinnabulis, donauit:
Cacicus contra satis magno auri pondere eum remunerans, è suis
aliquot misit cum lintribus patriis (illi Canoas vocant) qui ad effe-
rendas in terram res & onera fractæ nauis Hispanis operam darent.
Quam quidem illi adeo amico animo & propenso studio præstite-
runt, vt si suæ illæ res essent.

1. *Petri Martyris historia refert, Christophorum Columbum si-
mulatq; in terram excendisset (factum autem id est in Guanahani par-
ua Insula) in genua procidisse, atq; sublati ad cælum manibus, fuisq; præ
gaudio lacrimis, hanc ad Deum orationem habuisse.*

„ Domine Deus aterne & omnipotens, sacro tuo verbo cælum, ter-
„ ram, & mare creasti. Benedicatur & glorificetur nomen tuum. Laude-
„ tur tua maiestas, quæ dignata est per humilem seruum suum procurare,
„ vt eius sacrum nomen agnoscat & publicetur in hac altera mundi
„ parte.

*Egregium Columbi factum, qui ante reliquas actiones, gratias Deo
egerit & agnouerit non propria scientia aut prudentia, sed peculiari pri-
uilegio atq; dono Dei, se primum omnium hunc Nouum orbem reperisse,
in quo ipsius cognitio sereretur. Si Hispani hoc exemplum imitati, Deo
consecrassent omnes Prouincias quas postea obseruarunt, non subsequu-
ti fuissent adeo tragici exitus, quales infra videbimus.*

2. *Tres fratres quibus cognomen Pinzones è Palos Hispania quo-
dam portu oriundi & duarum carauellarum (id nauigij genus) quæ in
prima Columbi nauigatione, in eius classe erant, magistri, inuidentes glo-
ria Columbi adquisitæ ex hac noui orbis apertione, simulatque in Hispan-
niam redierunt, sese Columbo opposuerunt, accusantes per eum non ste-
tisse, quominus non conspecta India in Hispaniam redirent: sed ab ipsis
compulsum vt ultra porro pergeret: eam ob causam Noui orbis aperti
gloriam sibi deberi, non Columbo. Vt verò hac probarent, non defuerunt
ipsis testes, quippe omnes quos habuerunt nautæ, & illis sanguine iuncti,
& ex eadem vrbe oriundi. In summa, tantum suis clandestinis consiliis
effecerunt, vt licet Columbus aperti noui orbis laudem auferret, & Ta-
lasiarchi officium consequeretur, implicarent tamen illum lite aduersus
fiscum*

fiscum Regis, qua tota vita conflictatus est, & Dominus Franciscus eius Filius natu maior, Patri in officio successor, prius vita excessit, quam litis finem videret.

3. *Amiffa à Columbo Pratoria naue, cui nomen Gallega, plerique æstimarunt de industria id factum, vt partem suorum in ea Prouincia relinqueret vt reuera aliquos istic reliquit. Ouid. Lib. 11. Hist. Ind. ca. 6.*

¶ Indi de funesto Hispanorum in suas terras aduentu demonum oraculis moniti. Prima colonia Hispanorum.

Columbus in Hispaniam reuersus premiis augetur.

CAP. VIII.

MIRABILEM insulares illi Indi cuiusdam oraculi memoriam tenebant, inde à patribus traditam, quo vera & futura prædicebantur: Non multis videlicet ab illinc annis venturam in eas barbaram gentem, quæ simulacra deorum terræ allideret, & filiorum ipsorum sanguinem effunderet. Hoc si certe tum illis venisset in mentem, non tam festo cum triumpho & lætitia aduenientes Hispanos excepissent.

CETERVM quum peteret Columbus vnde metallum illud fuluum nanciscerentur, illi nutibus, & signis demonstrabant, è quibusdam fluminibus mediterraneis peti, qui ex altissimis montibus decurrerent. Affluebat interea quotidie ex omnibus locis noua eius gentis & copiosa multitudo, vt inusitatas nostrorum hominum barbaram gestantium formas cultumq; viserent: fructus, pisces, aurum, panem & alia alimenta, vndique afferentes: ac simiarum more vestigia ritusque Christianorum imitantes, quoties hi genua flexerant, flectebant & illi: Christiani reuerenter oculos in cœlum sustulerant: Indi pariter & ipsi tollebant. denique quidquid ab Hispanis ad recitandum Aue Maria mane & vesperi conuenientibus fieri so-

Indi quamquam simiæ, semen tamen aliquod pietatis sibi inesse ostendunt.

COLVMBVS ipse non mediocri lætitia affectus propter nouas illas repertas terras, auri adeo & argenti feraces, quum Hispaniam repeteret & alterius inuenti mundi nuncium ipse Regi ferre cuperet: cum bona Cacici gratia domum coctili laterculo exstruit. Eo loco duodequadragesima Hispanos relinquit, qui ad reditum suum res insulæ sedulo & accurate explorarent: præmonitos vt in omnibus prudenter & modeste sese gererent. Hæc prima domus ab Hispanis in India exstructa est: Columbus cum reliquis soluit, inde secum sex

Primæ coloniz in India Occid. ab Hispanis conditæ rudimentum.

Indos, omne aurum quod à Cacico acceperat, Psittacos aliquot, Maizii paniculas (quæ vna Indicarum frugum est) & alia Indiæ peculiaria & noua referens. Prospero cursu & incolumibus omnibus in Hispaniam peruenit, præterquam duobus Indis qui in itinere extincti sunt. Appulsum Rex & Regina quam honorificentissime exceperunt, considerare eum coram se iubentes: & in aula quidem Indos ab eo aduectos quod profus nudi essent, mirabundi omnes intuebantur: nec minus ipsi quoque Indi obstupescebant, quum Regem & aulicos vestitos cernerent. Rex vero Columbum insignibus honorum titulis auctum summum Oceani Præfectum designat: (Almirantem vulgo appellant) & ei omnium regionum ex India reddituum decimam attribuit. Bartholomæum quoque ipsius fratrem Hispaniolæ insulæ præficit.

1. *QVOD de Oraculo illo scribit, ita se habet. Cacici & Bohitij (id est Reguli & Sacerdotes) penes quos antiqua rerum quondam gestarum vel dictarum monumenta à patribus sine literis tradita manent, Christophoro Columbo & Hispanis narrabant, Garionexij Cacici patri & alteri cuidam Regulo cupidinem quondam ortam sciscitandi è Zemibus (id est numinibus suis) quid post sua tempora euenturum fata portenderent. Id porro, ut extorquerent ab Idolis, quinq; dies continuos ab omni cibo & potu abstinuisse, tempusq; illud perpetuo in luctu & lacrymis egisse. Ergo his ritè peractis, tandem respondisse Zemes, Quamquam fata in occulto teneri à Diis & futura celari homines satius esset, moueri tamen se ipsorum religione ut ventura panderent. Itaq; scirent venturam non multos post annos ad eam insulam peregrinam gentem: viros vestibus amictos, promissa barba, & gladiis micantibus accinctos, quibus medium hominem uno ictu secarent, qui vetera Deum simulacra solo alliderent, priscos sacrorum ritus & ceremonias abolerent, liberos eorum vel mactarent, vel libertate sublata in omne scelerum genus corrumpere. Tam horribilis oraculi carmen memoria ut proderent, flebilem quandam cationem (quam Areito vocant) velut elegiam, composuerunt: eam diebus atris & festis quibusdam tristibus lugubri & querula voce canebant. Ceterum ita postmodum euenere omnia uti prædixerant Zemes, & canebant Sacerdotes: sicuti sequentia docebunt.*

¶ Secunda Christophori Columbi in Indiam navigatio. Hispaniola sanguine Hispanorum imbuta. Isabella colonia à Columbo conditur. Indorum aduersus Hispanos tumultus.

C A P V T I X .



COLVMBVS omnem Regi itineris & rerum ab se gestarum successum exposuerat: & præterea gradu ex ea insula facto, amplissimas & ditissimas alias oras aperiturum se promiserat. Itaq; Rex trium Liburnicarum & quatuordecim carauellarum classem instrui iubet, & in eam vltra mille ac quingentos homines imponi, maximam partem mechanicarum artium opifices, & quidem earum quæ illi terræ maxime necessariæ essent. Columbus præterea equis, bobus, ouibus, suibus, capris, foeminis maribusque ad propagandam eius generis stirpem: deinde hordeo, frumento, leguminibus, & omnis generis plantis ac frugibus, in naueis prouisis & collatis: secum etiam sacerdotes & monachos abduxit, qui gentes illas Christiana religione imbuerent. Postremo rebus omnibus necessariis munitus instructusque, anno M. CCCC. XCIII. die secunda Septembr. è portu Calicio soluit.

¹ COLVMBVS, iam Admirans regius, in Indiam renauigans, multo alacrius quam prius secabat fluctus, quatuor Indos reuehens quos Rex baptisari curauerat: & Canarias insulas præteruectus, paulo magis læuorsum quam priore nauigatione cursu in Africum inflexo, Desideratæ insule conspectum habuit. Ea prima (vti ante dictum est) illi à Canariis occurrit tellus: sed neque in vllam eius oram egressus, neque vllò eius portu tacto magna cum alacritate & Hispaniolæ desiderio cœptum iter persequutus est. Eam vbi classe tenuit, longe alio statu reperit quàm reliquerat. quippe omnes Hispanos ab eo depositos Indi ad vnum mactauerant. Admirans euestigio legatis ad Cacicum Guacananillum missis, sciscitari iubet, quænam causa mortis suis hominibus fuisset. Ille nutibus atque aliis significationibus quibus mentem suam vt cumque exprimere poterat, respondens, multum & grauiter conquestus est: ² Hispanos post eius discessum, suorum coniuges stuprare, eosque ipsos fustibus atque indignis aliis modis accipere cœpisse, neque illos tamen à suis vllò dicto factove esse violatos: sed venisse quendam nouū Regulum, quales multos potentes haberet ea insula, qui barbatos homines sedes in suis finibus capientes atque ædi-

Hispani mature Indiam stupris & latrociniis, mox etiam suo sanguine, nobilitant.

ficia molientes nactus, veritusq; ne insulam totam aliquando subigerent, omnes ad vnum trucidasset. Se quidem, quum casam Hispanorum conflagrantem vidisset, ad opem ferendam pro officio accurrisset. Sed meæ vires (inquit) parum valuerunt: & graui vulnere ictus sum, vt videtis. Simul hæc dicens, crus fascia bombycina inuolutum ostendit. Sed hæc simulata omnia & falsa erant, quemadmodum postea Columbus cognouit, Hispanis eo missis, qui fasciis solutis & inspecto Cacici crure, nullum vulneris aut cicatricis vestigium vidisse se retulerunt. Atque inde illis haud dubia suspicio, Guacanarilli consilio atque opera Hispanos interemtos & casam incensam fuisse, quod illi, aurum vi extorquendo, feminas constuprando, & alia fœda faciendo, nullis verborum ac rerum contumeliis in Indos parcerent. Plerique Christophoro Columbo suadebant vt hanc iniuriam vlcisceretur: sed ille veritus ne maius detrimentum acciperet, vt qui vires atque opes indigenarum nondum penitus nosset, cohibere se maluit & vltionem meliori occasione seruare.

Isabella, colonia.

INTEREA è nauibus secundo in eam terram egressus, cum suis principium coloniae dedit, quam in memoriam Isabellæ reginae Isabellam, vocauit: mox ad Cibauis aurarias (is locus est insulae vnde aurum effodiebatur) arce exstructa, munimento valido & ad impetus Indorum arcendos idoneo, Bartholomæum fratrem insulae Praefectum relinquit. Ipse tribus carauellis ad nouas terras vestigandas profectus, Cubæ latus Meridionale, & Iamaicam & alias insulas, aperuit. In aliqua earum litora exscensu facto, à nonnullis populis æquis oculis visus est: mox inde Hispaniolam repetens, commodum nactus portum S. Nicolai nomine insignem fecit. In eo portu iactis ancoris Almirans constitit, tum vt suis tempestiua quieta refectis, tum vt carauellis instauratis, quæ iam omnibus compagibus multam aquam acciperent, mox inde ad delendos Caribas, & exurendos eorum lintres moueret.

SED tum forte graui morbo correptus, eam expeditionem omittere in præsentia cogitur, & in Isabellam valetudinis causa portari: vbi multos Hispanis vita functos, alios morbis implicitos reperit. alii quibus valetudo integra supererat, Bartholomei fratris eius imperiis parum obedienter acceptis, non paruum tumultum mouerant. Cacici præterea aliquot propter iniurias, raptus, homicidia, rapinas, ceteraque ab Hispanis multis insulae partibus perpetrata flagitia facinoraque, sumtis armis rebellionem coeptauerant.

Insulares Indi Hispanis famem relinquunt.

QUIN ETIAM maxima pars Insularium, non tantum inculta rura, nulla frugum suarum semente facta, reliquerat, sed quidquid etiam

am in agris vsui esse poterat, id omne vastarant ac corruperant, vt nudum & sterile solum Hispanis obiicerent: sperantes peregrinam gentem, vbi nihil victui idoneum reperisset, tandem insula excessuram: imo ipsi quoque adeo quum indignis modis habiti tam miserabilem seruitutem pati non possent, abiecta spe & omnibus vitæ solatiis, vulgo inedia se ipsos necabant. Columbus, sumto à prudentia consilio, in omnes Hispanos seditionum autores & scelerum compertos vltimo supplicio animaduertit & Cacicos ipsos quacumq; ope potuit reconciliare sibi studuit. Ex ea seueritate, tantum Hispanorum in Almirantem odium ortum est, vt quum eorum flagitiis & latrociniis indulgere nollet, ne nomen quidem eius æquo animo ferrent. Qua ex re factum est vt multi de eo & fratre eius ad Regem dira & atrocia scriberent, itaque Columbus simulac conualuit, in Hispaniam regressus est.

1. *Antequam ea classis solueret è portu, Catholici Reges Curso-rem Romam ablegarunt, qui suis legatis, eò profectis vt Pontificem Alexandrum V I. saluarent, Relationem exhiberet earum Prouinciarum recens inuentarum: ea videlicet de causa, vt iustiore titulo, animi cogitationes in actum deducere possent, nempe vt promouerent fidem Catholicam. Pontifex hac intelligens, proprio motu & speciali auctoritate dedit Regibus Catholicis & ipsorum successoribus quascunque Prouincias inuenire possunt in India Occidentali, ducta pro limite à polo ad polum per diametrum linea centum leucis ultra insulas Acoras, & totidem à Gorgadibus, qua vulgo de Capo verde cognominantur. Vniuersum orbem secabat hac linea, & diuidebat ea qua erant occupanda à Regibus Lusitaniae & Castelle, vt quidquid ultra lineam comprehederetur versus occidentem, Regibus Castelle cederet, modo non possideretur ab ullo alio Principe Christiano; & quidquid cis lineam esset, Lusitanis. Deinde, pactis factis Anno M. CCCCXCI. inter Lusitaniae Regem Joannem eius nominis II. & Regem Castelle Ferdinandum linea translata fuit trecentis septuaginta leucis ulterius versus Occidentem. Sed & alia controuersia suborta inter predictos Reges de Moluccis Insulis Aromaticum causa, qua nondum decisa est. Ouedus lib. 11. Historia Indica: & Gomara Historia Generalis cap. XCIX. c. & subsequentibus.*

2. *Triginta octo illi Hispani à Christophoro Columbo in Hispaniola relictis sub prefectura Centurionis Roderici de Brana & sub Magistro quodam Joanne, nobili Chedurgo, maxima ex parte nautæ erant, malè educati & vilis animi homines. Eam ob causam, statim à Columbi discessu, singuli (vt postea Columbo ipsi Incolæ retulerunt) eorum qui alij alijs substituti erant, si quid primis humanitus accidisset, imperare volebant:*

lebant: itaq; inter se diuisi, bini aut terni simul iuncti per insulam vagari cœperunt, vim inferentes mulieribus & virginibus, & in summa licentia viuentes. In di initio eorum facinora perpessi sunt, quamdiu viderunt eos coniunctos: sed per insulam deinde dispersos omnes trucidarunt.

3. Ditissima sunt totius Hispaniola Insulae metallica vena, apud flumen Giamico. Propugnaculum istuc extractum nomen à D. Thoma accepit, quia qui primi venam aperuerunt, puri auri grana in ea inueniunt. Eius rei rumore ad reliquorum Hispanorum aures perlato, fidem non adhibuerunt, donec oculis conspicerent & manibus tractarent. In di porrò ante Hispanorum aduentum istas venas ita contemnebant, ut nisi aurum supra terram sparsum inuenirent, non dignarentur, ad illud inquirendum, terram vertere.

4. Inter reliquas calamitates quibus afflicti fuere Christiani, dum Christophorus novas regiones inuestigat, prima fuit quatuor nauium amissio secundum Insulam Isabellam, inter quas fuit pratoria anno xciiii. deinde, cum urbem Isabellam condere cœperunt, In di indignati se tales habere vicinos, qui istuc sedes velle figere videbantur, rem adgressi sunt admirandam nec ante auditam, ut illos istinc abigerent. Nam sationem solitam intermiserunt, & absumpto suo Mayo, iucca (genere plantæ illis in cibo vulgari) sese sustentabant, atq; deserta regione à Christianis habitata, in intimam Insulam secesserunt. Hispani non animaduertunt quamdiu annona abundarunt: sed illa absumpta, dum inter Indos requirere coguntur, mirati sunt se nihil inuenire. Vnde factum ut miseri Hispani Isabellæ & D. Thomæ urbium incolæ paulatim tabescentes, inedia & fame morerentur. Adhæc passim in agris iacebant, Indorum fame extinctorum cadauera, quorum fœtore aër infectus pestem generauit, qua maximus numerus fuit sublatus. Accessere præterea lues venerea, & alij morbi incurabiles ex usu mali succi ciborum. Magnum errorem admiserunt primi illi Hispani, quod Incolarum animos sibi non conciliarint, antequam eorum regionem sibi subiicerent: multo enim feliciter rem gessissent.

5. Supplicium quo Columbus Hispanos affecit, præsertim Casparem Feriz Arragonium, quem cruci affigi iussit, reliquos ita irritauit, ut monachus quidam Buil nomine, ordinis Benedicti, è Catalonia oriundus, eò missus cum aliis ut Indos ad fidem Christianam cōuerterent, eius rei causa, sacris interdiceret, & Columbum fulmine etiam feriret. Columbus contra vetuit ne quid ex suo penu huic monacho & reliquis eius sodalibus, neq; etiam sacerdotibus ministraretur. Petrus Margarita D. Thomæ Præfectus, atq; alij Nobiles viri istuc presentes rem componere studuerunt, sed ad tempus duntaxat hæc cōciliatio durauit. Nam
simul-

simulatq; Columbus in Hispanum aliquem iuridicè agere volebat, opponebat se hic monachus, & Columbum à sacris arcebat: Columbus verò monachum à cibo. Reges Catholici ista intelligentes, eò ablegarunt Nobilem quendam virum Ioannem Agnadam regis literis suffultum, quibus utramq; partem in Hispaniam euocabat. Ouedus lib. 11. cap. 13.

¶ Inusitata vis turbinum in Hispaniola. Eius mali causam Indi Hispanorum sceleribus & flagitiis tribuunt. Columbus Hispaniam repetit. Hispanorum ab ipsius fratre secessio, & scelera.

PER eos dies mirabilis & prodigiosus quidam casus in illis terris interuenit, quem quia consideratione dignus est, non prætermittam. Nonnulli existimabant humani generis hostem, quum sibi eripi è faucibus tot animas, quæ per Baptismum seruandæ essent, ægrè ferret, tantos turbinum furores, procellasque emisisse. Alii discordias seditionesque ex Indicis spoliis & opibus erupturas, eo ostento portendi arbitrabantur. Vulgi fermè opinio hæc erat, signo Crucis, quod in vexillum salutis erectum ibi fuerat, ex illis infulis violenter eiici, & earum gentium diutina velut possessione detrahi tartareos spiritus, quos per tot ætates bruti illi homines pro patris suis & numinibus coluerant. Itaque dum præcipiti fuga ruerent, tantas strages & portenta edidisse.

PORRO casus eiuscemodi fuit. Ab Ortu tanta ventorum rabies coorta est, qualem nunquam antea Insulares se vidisse aut audiuisse meminerant: in primis vehementissimus quidam Typhon, (quem Hispani Furacanum appellant) tanto impetu irruit, vt cælum simul ac terras rapere secum & miscere velle videretur. Omnes improviso malo attoniti præsentem mortem imminere sibi ante oculos, confundi elementa, & finem rerum adesse, vulgo pauidi credebant. Tum vero ingenti sono cælum strepere, & inter horrendos tonitruum fragores crebri micare ignes, aer incendi fulguribus: nox interdiu omnibus noctibus nigrior densiorq; adeo vt per obscurum alius alii occurfantes, mutuo intueri non possent. Errabundos homines, defixis præ formidine animis & lymphatis similes per vias perque auia discurrere passim ac peruagari cerneret. Tanta vi inter ea furentium & horrendo cum stridore colluctantium ventorum, vt iis ab radicibus erutæ arbores, & auulsa montibus saxa magno cum fragore in planum prociderent: & ea ruina ingenti villarum

E map-

mapaliumq; strage facta, multos mortales opprimeret. Solidas vero etiam cū incolis dom^o furiosi illi turbines sublimē correptas & absorptas dissipauere. Quib. ex malis grauis vndiq; earū gentium planctus & mœsti clamores exaudiebantur: paucis horis ingentia detrimenta accepta, vt ne tres quidē naues quæ ad portū securæ in ancoris stabāt, eius calamitatis immunes essent. Ancoris .ni. ipsis, quamquā robustis, fractis, & ancoralib. firmis nouisq; truncatis cū omnib. nauticis profundo mersæ sunt. Indi complures speluncis abditi discrimen effugerunt: inde tamen rei tā nouę prodigio perculsi adeo & consternati erepserunt, vt vix animam reciprocare aut quidquam proloqui possent, adeo vocem inusitatus pavor incluserat. Sed vt se ex tanto terrore collegerunt insulares isti, longe aliter ea de re inter se disceptantes sentiebant ac Christiani. Quippe eius cladis causam flagitiosis fœdisque Hispanorum exemplis assignantes, cœlum infestum in eos ruere, & è suis terris illos eiicere velle dicebant. Sed hæcne vera fuerit eius rei causa, an alia quæpiam, sapientiorum potius quàm meo vel illorum iudiciis existimandum delego.

Indi de calamitatum causis verius quam Hispani iudicant.

QV I N Q V E ab illinc annis duæ aliæ eiuscemodi procellæ inciderunt, sed vltima inter paucas memorabilis, totam insulam mirabiliter conterruit. Quippe omnibus fermè satis stragem intulit, maximam partem ædificiorum & torcularia saccarea euertit: armenta quoque propè omnia & greges fœdè interemit. Etiam Hispani fame periclitabantur, ni Deus eorum misertus naues ex Hispania opportunè adduxisset, quæ farinam, nauticos panes, & ceteros comæatus abundè subueherent.

CETERVM Almirans priore illo turbine fractas Celoces exemplo refici iubet, quum eius rei peritos artifices multos & omnis generis fabros haberet: moxque vt illæ instauratæ sunt, ipse quâ strage illa ventorum, quâ Indorum clade stupefactus & confusus, vela in Hispaniam fecit. Quò quum secundo cursu peruenisset, è Calicio portu, per dispositos equos in Regiam profectus, Regi nouas ab se repertas terras exposuit, aurum & alia rara obtulit: & narratis quæ in Hispaniola acciderant, iudicia quoque & processus Hispanorum in quos legibus egerat, exhibuit: simul malignas obrectatorum in se calumnias & falsò obiecta crimina diluens. Rex Columbi fide satis comperta, quòd tantum auri aduexerat, vt aliquot etiam palæ librales essent, deinde ex commentariis quæ attulerat actorum eius integritate spectata & probata, eum vltro consolatus gratias quoque pro tantis eius in se meritis atque officiis egit: monuit tamen vt in posterum, pœnarum acerbitate remissa, cum Hispanis, qui tam longinquas

ginqvas terras sui obsequii causa peterent, paulo mitius ageret.

Mox duodecim carauellas armari iubet, easque omni genere commeatus instructas Columbo ad nouam expeditionem attribuit. Ipse confestim duo ex ea classe nauigia ad Hispaniolam recta tendere iubet, & vt fratrem suum adeant edicit. Illa quum prospero cursu eò peruenissent, fortè ad Occidentalem insulæ partem appulerunt, vbi tum agebat Roldanus quidam Ximenez: quem ex vili & obscura persona iuridicalem prætorem designatum, Columbus extulerat. Sed is tum multis Hispanis in partes tractis, secessionem fecerat: quum arrogantia contumaci Præfecti imperium exuisset, quolibet licentius omnibus legum frenis solutus latrocinia & quolibet flagitia per Insulam exerceret: quod Præfectus pati non sustinisset. Is appulsis eò vbi tum casu erat duobus illis nauigiis, Hispanos qui in iis erant conuenit, sollicitat, & Insularium opes obuias paratasque ostentans, docet, si secum facere vellent, liberrimè omnia barbarorum mapalia peruagaturos, atque inde, nullo impediante, egesto auro ac rerum preciosissimis breui ditissimos euasuros. Quaspe labefactatos facilè impellit vt omnem fortunæ ac rerum sortem cum eo miscere vellent. In primis ergo commeatu quem naues attulerant, auidius ipse ac ceteri se explent: inde prædabundo agmine insulam peruagantes, promiscua licentia spoliare, verberare, occidere: denique nullum genus sceleris, libidinis, avaritiæ, in indigenas prætermittere.

Seditiorum
& ciuiliu
bellorum
Hispanice
tentamen

CACICVS quidam, Garionexius nomine, quum ditionem suam omni belli clade à Christianis vri & res suas suorumque ante oculos suos ferri agique videret, iunctis cum alio Cacico (Marabonesum vocabant) viribus, defendere se ab eorum iniuriis & latrociniiis statuit. Itaque sepe cum Indorum manu, quos in societatem adsciuerat, è montibus in plana degressus, vbi Hispani statiuam habebant: quoscunque ex eis capere poterant ipse ac focii, barbara rabie excarnificantes frustillatim discerpebant.

E 2

¶ Co-

*¶ Columbus tertio in Indiam navigat. Cubaguam infulam
Vnionum detegit. Frustra Hispanorum seditiones
componere laborat. Indos per-
duelles domat.*

C A P. X I.

Columbi
tertia in Indi-
am expeditio.



Cubagua,
insula Vnio-
num.

VM hi tumultus in Hispaniola agitantur, Almirans è portu S. Lucari soluens cum reliqua classe, anno M. CCCC. XCVIII. vigesima octaua Maii, cursum in Maderam direxit. Ea vna est ex septem Lusitanorum insulis quas illi Azorias appellant. Illac autem nauigare multo tutius duxit, tum quia belli id tempus erat, tum maxime propter piratas Gallos, qui iam fama Indicarum opum exciti, prædandi spe maria illa infestabant. Inde præmissis recto cursu ad Hispaniolam sex carauellis, ipse trib. reliquis versus Caput-viride seu Gorgades insulas deflectens, propius AEquinoctialem lineam iter suum direxit, & in ea nauigatione multis malis conflictatus est, tum ob maris malacias, tum ob immodicos ardores, quos mense Iunio media æstas intenderat. Vix tandem quum Indiam attigisset, sinum Pariensem ingressus in Cubaguam appulit, quam ipse Perlarum insulam nuncupauit. Cuius nominis origo hæc fuit. Almirans quum eum sinum nauibus percurreret, forte quibusdam Indis qui è lintre piscarentur conspectis è nautis suis aliquot scapha propius ad eos accedere iubet, & sciscitari quinam ii homines essent, & quas terras incolerent. Nautæ raptim lintrem assequuti & in eum transgressi, Indis sese adiungunt: atque illi nil conspectu tunc primum à se visorū hominum conterriti, eos etiam, vt pulcros viros, summa cum voluptate aspectabant, Hispani ostreas in piscatorio illo lintre conspiciunt: quas, eduleis esse rati, quum aperuissent, plenas vnionibus reperiunt, vnde maior illis lætitia orta est. Peruenerant ad littus: ibi in terram egressi, mulieres Indicas vniones pulcerrimos collo & brachiis gestantes conspiciunt: & illos quidem ei genti adeo viles, vt in vulgaribus & quotidianis feminarum ornamentis simpliciter haberent. Siquidem pro catino fictili, & eo quidem fracto, quem nauta Hispanus Indicæ mulieri dedit, ea illum contra quatuor margaritarum fertis seu lineis munerata est. Ille munere lætus & diues ad naues rediit, omnibus vniones suos ostentans. Qua ex re incredibili voluptate affectus Almirans, clara voce ceteras naues circumuchitur, & socios affatus: Nos, inquit, ad ditissimam mundi oram appulimus.

I N D E

INDE propius terræ succedens, Cumanæ fluminis ostium inuectus est. Indigenæ quum viderent carauellas, tantæ molis opera & tam affabrè facta, deinde barbarorum hominum inusitatam speciem demirantes, inter se vulgò dicebant: Quinam aut vnde sunt homines? Supernè, an ex aqua? Mox quibuscunq; sciebant aut poterant nutibus ac signis, per legatos ab Almirante contendunt vt in ea litora egressus, cum ipsorum Cacico congregari velit & sui copiam faciat: quippe illum eius videndi ac cognoscendi auidum esse. His auditis Columbus, etsi omnia benevolentia signa atque indicia præ se ferrent, doli tamen aliquid subesse suspicatus, in terram egredi metuebat. Id postquamprehenderunt Indi, multi eorum carauellas ingressi, Almirantis potestati semetipsos vltro permiserunt, puram omnino ac sinceram amicitiam demonstrantes: neque nauigia tantum ipsa, velut diuinæ potius quam humanæ artis opera, intuebantur: sed ad omnia armamenta, ancoras, vela, ancoralia, & singula nauium instrumenta, defixis præ admiratione animis obstupescabant.

ALMIRANS verò ipsos postquam omni comitate excepisset, abeuntes quoq; cultellis, speculis, & tintinnabulis, cæterisque eiusmodi minimi precii rebus muneratus, quam accuratissimè potuit sciscitando exsequutus est, vndenam hæc baccarum & margaritarum decora peterent. Illi oram maritimam quæ Cubaguam spectaret signis indicabant, ibi se conchas vnionum feraces piscari. Itaque Almirans Hispanos aliquot egredi in terram iubet: eos Cacicus domum suam inuitatos vino epulisque more patrio apparatus, quamquam spurcis, hilariter excipit, quumq; ab illis vniones expeti intellexeret, dat magna copia, vt qui illis abundaret, nec pluris ea faceret quam apud nos fiunt globuli illi vitrei, quos precatorios vocant. Hispani tantis diuitiis expleti, ad naues redeunt: Almirans mirificè eo commercio contentus inde soluit & Veli-caput circumuectus, mox traiecto mari breui in Hispaniolam appulit, vbi magnos motus & seditionum turbas inuenit.

IPSE vt omnia componeret, scriptis ad Roldanum Ximenem secessionis autorem litteris, monet hominem vt sub imperium præfecti volens redeat, neu delinquere pergat & prauis exemplis Indos ipsos auertere. Quippe non his factis neq; ea via sperandum esse vt illi ad fidem nostram adduci possent: neq; amplissimam illam Alexandri VI. pontificis bullam quæ Regibus Catholicis ditioni suæ adiicere eas terras permiserit, eò spectare vt nouæ illæ gentes indignis modis habeantur: imò potius vt benignitate & honestis exem-

Columbus frustra seditiones ab Hispanis excitaras componere nititur,

plis alliciantur ad amplectendam sanctam fidem Christi seruatoris & redemptoris nostri.

Calumniae
Roldani in
Columbos
fratres.

H A E C Admirantis monita & preces aspernatus Roldanus, sectæ caput ac principem se gerere perseverauit: mox etiam Bartholomæi Insulæ præfecti actiones apud Regem per litteras criminatus est, sæuitiam ei & tyrannicum imperium obiectans, qui videlicet minimis & leuissimis de causis homines in patibulum ageret: imò præfectos omnes illos suos, ambitiosos & superbos esse: neque se ab illis secessionem fecisse, nisi postquam eos tyrannos, sæuos, & sanguinis humani auidos expertus esset. Postremò Regem quoq; ipsum tandem aliquando re ipsa cogniturū, suæ Maiestatis & dignitatis inimicum esse Admirantem, idq; vnum moliri vt Insularum imperium occupet. Et iam aurifodinis solos eius familiares & clientes præesse: ceteris omnibus obseptum esse & clausum earum aditum. ¹ Iudicia ipsa pro libidine & gratia, non iure & æquitate, ab iis exerceri. Ad hæc Admirantem quoque de reperta Vnionum insula Regem quantum in se esset, celasse, vt clandestina præda solus ipse fruere, & circumuento per pactum aliquod Rege, ditissimam illam insulam sibi vni seponeret.

A L M I R A N S quoque ipse contra litteras ad Regem componens, pessimam sceleratorum istorum & flagitiosorum hominum mentem & vitam exponit. Quippe istis nihil profus pensi esse, nisi vt quotidianis latrocinis, feminarum stupris & omni scelerum genere, libidinem, sæuitiam & auaritiam expleant: perduellionis quoque ac proditionis reos omni Dei metu ac pudore posito, per omnem insulam latronum instar vagari. Postremò duas carauellas que ad fratrem suum Bartholomæum ex Hispania missæ essent, cum omni commeatu, auertisse, ac pellectis in suam societatem nauium illarum hominibus, rapiendo & infanda omnia perpetrando certare. Ac tam foedis facinoribus commotos multos Insulæ Regulos cum maximo omnium damno defecisse, eosq; etiamnum pro commissis pœnas metuentes, si sub imperium redirent, pergere in infamia & solutos iugo viuere.

Columbus
Indos perdu-
elles, & sub
imperium red-
eunt, cle-
menter tra-
ctat.

D V M hæc vtrinque crimina & accusationes in Hispaniam mittuntur, Admirans fratrem cum octoginta Hispanis, in iis equitibus aliquot, mittit aduersus Cacicos perduelles, ³ Illi sex milia armatorum & amplius in acie habebant: sed vbi ad manus ventum est, violento equorum impetu conterriti, & fusi, in densissimas sylvas se abdiderunt. Pugnatum deinde est aliquoties cum Gario-nexio & quatuor aliis Cacicis: sed breui profligatis omnibus eorum copiis,

copiis, Cacici montes fuga petunt: mox tamen capti omnes in Almirantis potestatem venerunt. Porro quum promitterent se amicitiam ipsius colentes sub Hispaniæ regis imperio futuros, tum ut clementiam erga eos suam commendaret, tum ne iniuriarum quas ab Hispanis accepissent, autorem ipsum fuisse existimarent, benignè illos in fidem & gratiam recepit, & rebus nostris donatos, in ditio- nem quemque suam remisit.

1. *Detectis ab Almirante Christophoro Columbo metallicis Provincia Cibao venis, animaduertens Indos colligentes in fluminibus aurum magnis cum ceremoniis: licentiam Christianis auri colligendi non dabat, nisi primum peccata confessi essent, & ad sacram synaxin accessissent. Aiebat enim, si Indi tametsi barbari tali cum deuotione ad auri grumos quarendos proficiscerentur, ut etiam viginti diebus à suarum coniugum amplexibus ante abstinerent & ieiuniis se macerarent, affirmabant enim sicum coniugibus se miscuissent, nullum aurum inuenire: æquum esse ut Christiani ab alienis uxoribus abstinerent, & se ad sanctimoniam pararent: Deo enim reconciliatos, æquius & securius bona temporalia & spiritualia adquisituros. Verum tam exacta sanctimonia plerisque Hispanis non placebat, atque dicebant, ad uxores quod attineret longius ab illis se esse semotos quam Indi essent; se enim suas in Hispania reliquisse: multos etiam sæpius ieiunare quam uellent, quando quidem interdum extrema inedia premerentur, & radicibus siluestribusque fructibus per agros quesitis uesci cogentur. Confessionem duntaxat semel in anno, uidelicet ad Paschatis festum esse mandatam: maximam tamen eorum partem sæpius peccata confiteri. Nihilominus tamen Almirans nemini concedebat ad uenas auri profectioem, nisi iis qui peccata essent confessi & sacram synaxin sumpsissent, & reliquos castigabat qui sine eius uenia metallicas uenas adibant. Itaque mirum non est si Hispani illi, ipsi indignabantur, ut qui auri grumum pluris facerent, quam totius orbis confessiones & Hostias. Gonzal. Ouied. lib. 5. cap. 11.*

2. *Hæc fuit una ex præcipuis accusationibus (seu potius calumniis) quæ ab inuidis Almiranti Columbo fuerunt intentatæ. Sed qui nullo præiudicio occupati, & secundum ueritatem iudicant, aiunt Admiralem, simulac istam Insulam detexisset, illico nobilem uirum Arroial ablegasse ad Reges Catholicos, qui hæc illis nunciaret, & simul illis offerret specimen primarum margaritarum quas istic habuisset. Nam, quàm uerisimile est illum Reges celare uoluisse tantas diuitias quæ in omnium conspectu fuerant detectæ, etiam conscia nautica hominũ turba, quæ omnia effutire solet? Ab his enim hominibus originẽ sumpsit calumnia: quia cum Hispani circiter tria margaritarum tum crassiorum tum minutarum à*
Cubagæ

Cubagua incolis redemissent, permutatione quarundam nolarum, & aliarum vilis pretij mercium facta, Admirans metuens ne Hispani his illecebris capti, inde distrahi non possent, diutius istic harere noluit. Nonnulli ex eorum numero qui uniones redemerant, in Hispaniam redeuntes, statim publicarunt eius Prouinciæ opulentiam, quæ fama multos excitauit ut eam adirent: atq; etiam quibusdam inuidis ansam præbuit calumniandi Admirantem, quod aduentu nautarum qui ipsum in eana uigatione comitati erant, & quorundam peculiarium litteris prius ista essent intellecta in Hispania quàm ex ipsius Admirantis ad Regem litteris. Sed mera erat inuidia, quæ omnes Columbi actiones peruertere satagebat, licet ipsa veritas ab eo staret. Gonzal. Oued. lib. 3. cap. 6. Hist. Nat. & lib. 9. cap. 1.

3. Tum temporis in Hispaniola Insula quinq; præcipui erant Cacici, siue Reguli, quibus reliqui minores parebant. Horum nomina Guarionex, Beheccio, Goacanagari, Caiagoa, Caonabo. Primus occupabat planitiem in medietate Insule, septuaginta aut amplius leucas patentem. Beheccio Occidentalem Insule partem possidebat, & Sciaragna Prouinciã.

Goacanagari, siue Guacanarillo (sic enim noster Auctor appellat) Dominus erat Borealis Insule partis: atq; in eius regionem prima nauigatione Admirans appulit, & triginta octo Hispanos reliquit.

Caiagoa possidebat Orientalem Insule partem, usque ad locum in quo S. Dominici urbs fuit extructa, & Flumen Aina, ab altero latere eius possessio extendebatur ad ostia Fl. Iuna. Hic obiit paulo post quàm Hispani bellum aduersus eum mouissent. Ei successit in Imperio ipsius uxor, quæ Christianam religionem amplexa est, & Agnes de Caiacoa nominata.

Rex Caonabo montana occupabat, & potens erat. Habebat Cacicum quendam cui nomen Vsmatex, Regni vicarium, & Polemarchum, virum strenuum, & qui suos milites adeo animosos reddiderat, ut neque vicinos Cacicos, neque reliquos Insule habitatores metuerent. Nam interdum exoriebatur inter illos bellum, tres tamen duntaxat ob causas, nimirum vel limitum iurisdictionum causa, aut piscationis, aut cū aliarum Insularum Caribes, ipsis bellum inferebant, sed tum ut cunque essent discordes Cacici, denuo reconciliabantur, ut iunctis viribus peregrinum hostem expellerent. Gonzal. lib. 3. cap. 4.

Quantum ad bellum quod cum Christianis gesserunt, ortum id est, quia Christophorus Columbus arcem nomine Diui Thomæ dictam extrui curarat apud venas metallicas Cibao: cui præfecerat Alphonsum Hoiedam cum quinquaginta Hispanis, cū ut venas tueretur, tum ut

nomen

nomen Christianis adquireret inter barbaras illas nationes. Sed simul atq; intellexerunt Admirantem in Hispaniam denuo profectum, Indi arma sumpserunt, praesertim Caonabo qui eam Prouinciam possidebat, & agrè ferebat Hispanos adeo sibi vicinos, & ita oberrantes, libidineq; & omnibus sceleribus per insulam grassantes. Collegit igitur ad quinq; aut sex hominum millia, atque inter reliquos, multos sagittarios, Septentrionalis Insulae partis tum incolas; ea voluntate ut arcem obsidione cingeret, flammis vastaret aut omnino dirueret, in ultionem scelerum ab Hispanis commissorum in subditorum suorum coniuges & filias: existimans se non minus facile istos oppressurum, quam Goacanagari octo & triginta illos Hispanos, quos Admirans prima nauigatione istuc reliquerat. Obsedit ergo arcem mensis unius spatio tam arctè, ut neminem obsessorum egredi pateretur. Sed Praefectus Hoieda, prudentior & magis uaser Caonabo, animaduvertebat nõ vi agendum esse cum istis hominibus furentibus, sed temporis mora illorum furorem infringendum & bilem sedandum. Ea de causa, diuturna aliquot mensium obsidione domandos censuit, leui eruptione interdum in illos facta, ad vires illorum periclitandum.

Tandem ut illos falleret, simulauit se viribus diffidere, & pacem cum illis inire velle: atq; eadem opera, aliquorum Indorum amicorum ministerio per hostis castra rumorem dissipari iussit Admirantem Christophorum aduenire cum magno Hispanorum militum numero, ut obsidione arcem liberaret. Is rumor Indos iam remissiores effecit ut ipsi cum suo Rege Caonabo facilius inclinarent ad pacem. tametsi alij Cacici dissuaderent, pollicerenturq; & milites & facultates ad exigendos ex Insula Hispanos. Grauis ergo fuit eius error, quem consequuta est etiam ipsius ruina. Nam sub pretextu fidei quam illi Hoieda sanctè iurauit, se in arcem cum primariis tribunis pertrahi sinit. Hispanus autem iam illum in sua potestate habes, causas prae texuit cur eum non dimitteret, sed pro uade retinere vellet.

Fratrem habebat hic Caonabo virum strenuum & Indis charum, qui fratrem vi liberare cupiens, & tot Christianos se capere posse existimans, quorum permutatione ipsum & eos qui cum fratre captiui detinebantur, redimere posset: collegit ad septem millia sagittariorum, quos in quinq; acies distribuit, & D. Thomæ arcem denuo obsidione cinxit. Acceperat tum Hoieda aliquot equitum subsidium à Bartholomæo Colombo, sic ut circiter trecentorum hominum numerum conficere posset. Parua hac manu tanto impetu in Indos irruit, ut illos facile profligaret: nam cum nunquam tale pugnae genus experti essent, neque equites pyxidibus igniuomis aut lanceis armatos conspexissent, attoniti sunt ista equitum

F agilitate

agilitate per medias ipsorum cohortes ruentium & eos cadentium, neque resistere potuerunt, capto etiam Caonabi fratre.

His auditis Bartholomaeus Columbus, statuit consultum fore, si Caonabo cum fratre & aliquot aliis Insulae primatibus in Hispaniam ablegaret: sic enim reputabat, ipsos istuc in insula captiuos detinere, neque decorum, neque suo statui commodum futurum; & deterius adhuc fore si illos liberaret: nam Caonabo unus ex primariis & potentioribus insulae Cacicis siue Regulis esse, & quamdiu viueret, in Hispaniola insula nunquam bellum defuturum. Itaque statuit illos imponere in binas naues carauellas dictas, quae anchoris firmatae omnino paratae erant ut velis sublatis in Hispaniam cursum tenerent.

Sed ubi Caonabo atque eius frater intellexerunt in Hispaniam ad Regem Catholicum mittendos, tantus moeror eorum animos occupauit, ut frater moreretur decem aut duodecim diebus ante quam naues soluerent: & ipse Caonabo breui subsequeretur. Nam naui impositus moerore etiam contabuit ante quam in Hispaniam perueniret. Hac ratione tota eius prouinciam Hispani pacifice occuparunt: & Caonabi uxor Ana Caona nuncupata, acris pro Inda, ingenij, discedens ex mariti prouincia, in Sciaragua regionem ab ipsius fratre Cacico, cui nomen Behecio, possessam, se contulit: apud quem summo in honore habita est. Postea Gubernator Nicolaus Ouandus anno M.D.III. illi gulam laqueo frangi iussit, qui cum aliis quadraginta Cacicis in necem (ut aiebant) conspirasset omnium Christianorum qui in Prouincia Sciaragua commorabantur.

Eodem fere quo Caonabo D. Thome arcem obsidione premebat tempore, Cacicus Guarionex reliquos Insulae Cacicos conuocat & ad quindecim aut amplius Indorum millium exercitum cogit, ut Christianos qui cum Bartholomaeo Columbo erant, opprimeret: nulla enim ratione ferre volebant, ut Christiani pedem figerent in Insula, vel metuentes rerum statum ab illis immutatum iri, vel indignè ferentes suos ritus & caeremonias palam ab Hispanis ludibrio haberi. Animaduertebant praeterea commodiorem occasionem, quam istam, sese offerre non posse. Nam pauci in Insula restabant, maxima eorum parte aut morbis aut laboribus quos pertulerant absumpta. Deinde breui expectabatur Almirans Columbus qui in Hispaniam nauigauerat, ut supplementum militum adduceret. Itaque rebus Christianorum ita afflictis, atque illo absente, eos opprimendos esse censebant.

Bartholomaeus Columbus his intellectis, censuit non esse expectandum, donec hi Cacici Isabellam obsessum uenirent: sed ut Dux strenuus, eductis suis militibus ipse hosti obuiam procedit, nullo loco quiescens do-

nec

nec proximus illi fieret. Cùm verò milites quos ducebat quingentorum numerum non excederent, & pleriq; aduersa valetudine afflicti essent, astu potius quàm vi cum hoste agendum estimauit. Animaduertens itaque hostes metu solutos, nullas excubias circum exercitū collocasse, nunquam enim putassent Columbum noctu eos adoriturum: ista occasione usus est. Suos itaque paratos esse iubens, primis tenebris mouit, & nocte intempesta ad Barbarorum castra perueniens, facta duobus è lateribus impressione ea adoritur: illi altum dormientes strepitu excitantur fugam capessunt: velocissimi quique noctis & tenebrarum beneficio periculum euadunt, plurimi concisi, maxima pars capta: E captiuorum numero fuerunt ipse Guarionex, cum quatuordecim aliis Cacicis. Hæc victoria contigit circa locum illum in quo postea extructum oppidulum Benotantumq; nomen hac victoria per eam insulam adquisuerunt Hispani, ut incolæ ex eo tempore depositis armis, Hispanis se subiicerent. Verum quidem eam gentem, totius Indiæ occidentalis maximè imbellem fuisse. Eam ob causam animum statim abiecerunt. Ouetaçæ autem Brasiliæ, aut Caribes Veraguæ, non tam cito domiti fuissent.

Post victoriam, Bartholomæus Columbus existimans se commodam occasionem naçtum, ad firmandam perpetuam pacem inter Indos & Christianos, Guarionecem & alios Cacicos liberos dimisit cum maximè tolerabilibus conditionibus. Ita ut iste Guarionex Hispanos postea semper humaniter exciperet, quotiescunq; per ipsius ditionem iter facere contingeret. Quidam negant hunc Cacicum prælio interfuisse: sed suum vicarium, Cacicum Maiobanecem misisse, qui captus fuerit: eodem autem bello Guarionecis uxorem captam etiam fuisse: cuius redimendæ causa ipse Guarionex pacem cum Hispanis factururus aduenerit. Sunt etiam qui dicant, hæc omnia à Bartholomæo Columbo confecta absente fratre. Alij, è quorum numero noster Auctor, ipsum Admirantem præsentem fuisse affirmant, atq; auctorem fuisse ut Cacici humanius tractarentur. Gonz. Ouiedus. lib. 3. cap. 1.

& 2. Gomara sua Historiæ
cap. 22.

J Columbus inimicorum calumniis honore deicitur. Bambadilla ei succedit. Hic in Hispaniam reuertens, coorta tempestate, cum multo auro mergitur.

C A P V T XII.



Hispani nobiles Columbo inuidentes non vera virtute, sed astu & calumniis in eum grassantur.

QVVM toti in eo essent Admirans & eius frater vt Regulos & rebelles populos in Regis fidem reducerent, eodem tempore literæ tum ipsius Admirantis, tum Roldani in Hispaniam perueniunt: quæ res non mediocri dolore Regem ac Reginam affecit, quum res Hispaniolæ adeo turbatas & miserum insulæ statum intelligerent. Iam in Aula sparsus rumor auri inter nobiles, & vulgatæ opes quas ingenti copia flumina ipsa vltro funderent, omnes avaritia incenderant. Nemo erat ex ipsis quin talem Præfecturam obtinere ardentissime appeteret: nemini tamen ad id petendum satis audentiæ erat, propter ingentem opinionem quam de Admirante Rex & Regina habebant. Itaque alia via grassari, & optata ad eum finem cui inhiabant, perducere instituunt. Ergo isti Nobiles per omnem Aulam spargunt Columbum & eius fratrem, iam partis opibus quæ priuatum modum excederent, Insulas vsurpare velle, & nuper repertæ oræ omnis principatum inuadere. Idque non obscuris manare indiciis, quantum ex multorum & quidem dignorum fide hominum literis colligi posset: tum videlicet ex ipsa auri effodiendi ratione, tum quòd ex eo pauculum in Hispaniam mitterent. Adhæc, quod multò peius esset, quum Hispanos paulatim specioso prætextu alium alia de causa tollerent, quorsum id spectare, nisi vt iis de medio amotis, soli sine arbitris destinata sua facilius perficerent? Hæc & similia frequentibus susurris ac rumoribus per Aulam adeo increbuerunt, vt ad aures vsque Regis ac Reginæ deferrentur: nec deerant interea æmuli qui hæc occultis flabellis in Regum animis accenderent, quo grauior criminantium esset autoritas.

REX ipse, ne quæ ad status sui detrimentum spectarent, lentius accipere videretur, totius rei veritatem cognoscere & Prætorem eò mittere instituit, qui quæreret cur tantum auri allatum non esset quantum se missurum promisisset Admirans. Cuius profecto intermissæ pensionis non alia causa erat, quam quod inter domesticas discordias, & sociorum defectiones atque inde exorta bella, aurum effodi non potuerat.

H I S

His ita constitutis, Rex nouo Insulæ præfecto Francisco Bombadilla designato, quæstionem de intestinis dissidiis decernit, & de causis discordiarum Columbi & Roldani cognoscere iussum, amplaque autoritate & potestate imperii instructum mittit. Is cum hac commissione & mandato Regio è Calicio portu anno M. cccc. xcix. quatuor carauellarum classe instructa soluens, in Hispaniolam traiecit. Admirans & Bartholomæus frater, noui Præfecti appulsi audito, ad eum honorificè excipiendum, vt regio missu uenientem reuerenter obuiam egressi sunt. In portum vt peruenerant, rati, vt sibi, sic aliis sincerum animum esse, pro amica complexus ac salutationis vice, capti fratres in vincula traduntur. Mox iniectæ utrique catenæ, & seiuncti alter ab altero, quò grauius dolerent, duabus Carauellis in Hispaniam mittuntur. Miserabilis equidem casus, ac mutationis rerum humanarum exemplum memorabile: eum qui paulo antè in maximo honoris fastigio fuisset apud potentissimum Regem, propter repertas illi propria uirtute & excelso ingenio adeo nouas & diuites terras: cui, si Græcorum aut Romanorum veterum tempore uixisset, aut alterius cuiuslibet liberalis & munificæ gentis, meritò statua fuisset erecta, ac fortè, vt numini, templum & diuini honores decreti essent, eum (inquam) nunc malignitate atque inuidia hominum afflictum & uinctum adduci: cuique ob tantam Regem merita vlla fatis digna gratia reddi nequibat, eum tam atroci iniuria affici vt nullo nouo beneficio expiari posset. Simulac celoces in Hispaniam peruenerunt, & nunciatum Regi tam claros viros compedibus uinctos adeo foedo ac miserabili habitu adduci, motus in misericordiam Rex cursore Calicium missio, emitti illos è custodia & leuari uinculis iubet: deinde splendido comitatu cultuque vt talibus uiris dignum erat, in conspectum suum venire. Vt in Regiam peruenerunt, comiter excepti & auditi sunt ac quum ibi obtinisset ueritas, poenæ in noxios decretæ.

POSTQUAM gubernator nouus Bombadilla Columbos captiuos in Hispaniam miserat, Roldanus cum aliis secessionis sociis sub imperium rediit. Ibi tum rursus omnes vno consensu miseros insulares in aurifodinis demergere & immodico labore vexare: quibus uidelicet nihil pensi erat, nisi vt horrendam illam auri famem quam maximè explerent & ingurgitarent. Dum ea geruntur, Rex Ferdinandus, cui hæc dudum animo cura infederat, qua maximè ratione res Hispaniolæ Insulæ turbatas, necdum bene sedatas, pace & iustitia componeret: abrogato Bombadillæ imperio, Nicolaum Olandam Proregis titulo & autoritate, eò mittit. Is è portu S. Lucari sol-

Bombadilla sua potestate aduersus Columbum foedè atque impotenter abutitur.

Regis Hispaniæ pudor ingratitude Hispanorum damnat.

Auaritia semper crudelis.

„Ouandum alii uocant.

Bombadilla se, quadagesimo demum die Insulæ applicat. Bombadilla vbi maiorem potestatem & successorem adeo potentem superuenisse videt, decedere illico prouincia, & iisdem illis nauibus quas Prorex adduxerat regredi in Hispaniam, statuit. Ergo, imposito multo in naues auro, quod amplius centum quinquaginta millium ducatorum pretium æquaret: ac multos præterea rudis auri grumos, in iis vnum inusitatæ magnitudinis, & ponderis trium millium ducatorum, quem Reginæ seposuerat, secum referens, vela in Hispaniam fecit. Eum sequuti sunt Roldanus Ximenez & alii aliquot militares duces, cum amplius quadringentis Hispanis, qui omnes auro graues & locupletes cum eo soluere. Hic animaduertere operæpretium est, quantum vindicandis hominum sceleribus Dei iustitia polleat, ac seriò cogitare omnes thesauros ac diuitias nostras, in quibus tantopere spem ac fiduciam nostram defigimus, somnia prorsus vana atque vmbra inanes esse. Ecce atrox in mari tempestas coorta rapit dissiicitque classem: vigintiquatuor fractæ naues & fluctibus ita haustæ sunt, vt nemo in terram enauerit: demersus Bombadilla, demersus Roldanus, & maxima pars Hispanorum periire: ipsorum quoque manubias & thesauros, ac sepositum Regi Reginæque aurum mare absorpsit: postremo iurgia, lites, & querelæ eorum, quemcunq; exitum habituræ essent, mature ibi finem inuenere. Insulares Indi, quum naufragium Roldani & aliorum Hispanorum à quibus in eruendo auro durissime vexati erant, pro certo accepissent, lætari & hilarescere, vulgò inter se dicentes: Enimuero isti quidem nos deinceps in aurifodinis non detinebunt, neque in tantis ærumnis, quantis solebamus, trahere animam cogent.

Bombadilla prouincia de-
cedit.

Iusta Dei vindi-
cta in auaros & crudel-
es.

1. *Hic Franciscus Boadilla seu Bombadilla vetus erat aulicus, eques ordinis Calatrauani. Sunt qui dicant eum nullum mandatū Amiralij capiendi à Rege Hispania habuisse, sed tantum missum fuisse, vt iuri dicundo præset, ac inquireret quibus de causis Roldanus & eius socij sese ab Amiralij obedientia subtraxissent. Sed vtut sit, quum primum appulit, tres fratres Columbos, Christophorum, Bartholomeum & Didacum comprehendi iussit, quos tribus nauibus separatim impositos, ac compedibus vinctos in Hispaniam transportari curauit, vbi in manus præfecti Cadum traditi sunt, donec Rex & Regina quid de iis fieri velent indicassent, Acta processus eorum simul cum ipsis missa sunt, quibus continebantur causa propter quas in vincula coniecti fuerant. Sed vera causa non proferebantur.*

His auditis Rex & Regina statim iussere vt dimitterentur, atq; in aulam

aulam veniendi facultas ipsis daretur. Vbi Amirallius Rege Reginaq̄ salutatis, ac lachrymis obortis, sese purgavit à calumniis, quibus gravabatur, veluti quod voluisset inuentionem insulæ gemmarum suppressere, & ab aliis non minus impudentibus. Statim à Regibus dignitates pristina, reditus & stipendia, quæ ab eo tempore quo in carcerem coniectus fuerat ipsi ablata erant, restituta sunt. Noluerunt tamen ut ad Indiarum gubernationem rediret, quoniam animaduertebant nimiam esse morum ipsius cum Hispanorum moribus antipathiam. Cum enim vir esset integer, & gratiam Dei in se collatam in orbe illo ignoto reperiendo agnosceret, agrè ferebat tam egregium donum libidine, vitæq̄ inordinata Hispanorum contaminari, atque Indos, quos ad Christum adducere conabatur, instar asinorum & mulorum haberi.

Quod ad Hispanos attinet præterquam quod illibenter imperium extranei patiebantur, multo iniquius ferebant, si quando per insulam grassati fuissent, aut Indum aliquem percussissent aut spoliassent, se in suis Columbi aut virgis cadi aut laqueo suspendi. Reges ergo metuentes ne ex tanta naturæ & morum antipathia, diuisio aliqua & distractio oriretur, unde illarum regionum amissio & iactura tandem sequeretur, Columbum à præfectura & gubernatione noui orbis submouerunt, atque alium substituerunt. Qua in re forte Tiberij imperatoris consilium secuti sunt, qui cū præfectos ad prouincias imperij regendas missurus erat, non eminentes virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat. Sic Reges isti Catholicici Christophorum Columbum dimiserunt tanquam nimis iustum & seuerum, ac cum Hispanorum moribus, qui omnia sibi licere volebant, minus conuenientem: illumq̄ Bombadilla suffecerunt, qui indulgere ac eorum studiis se accommodare nouerat. Sed res illis male cecit, nam simulac hic Bombadilla illuc peruenisset, ita sese illis accommodauit, ut breui inter ipsum & Roldanum (id est, inter iudicem & latronem) bene conueniret, totumque damnum in miseros Indos recideret, quos tum ipsi tum alij multi privati, ipsorum exemplo, in fodinis ultra modum laborare cogebant, idq̄ ab anno 1499. ad annum 1502. quo Bombadilla ab illius insulæ gubernatione summotus, potestatem in Hispaniam redeundi accepit. Sed antequam eò perueniret, ultione diuina eum persequente misere periit, atque ut Roldanus ipsi in vita sic & in morte obeunda societate coniunctus est.

2. Anno 1562. Nicolaus d' Ouando magister equitum Larezi, Hispaniola præfecturam suscepit, Bombadilla autē parauit se ad redeundum in Hispaniam cum Regis venia, plusquam centies mille pondo auri fusi secum deferens, simul & multa auri grana qualia reperta erant miranda

Cornel. Tac.
lib. i. Annal.

randæ magnitudinis, inter quæ unū erat quod cum minerali suo 37. pond. hoc est circiter 3600. Castilianos aureos pendebat, detractisq; tribus mineralis, quod inerat, pond. 3300. Castilianos æstimari poterat. Hispani visa tali auri massa mirificè latati sunt, cumq; porcellus affaretur, unus ex iis socios suos sic affatus est: iam dudum cupui ex disco aureo cibum sumere, cumq; hoc granum sit eiusmodi, ut ex eo multi disci confici queant, imponamus ipsi porcellum nostrum, quem esuri sumus. Conserunt alij, ac porcellum de veru detractum imposuerunt diuiti illi disco, qui tantus erat, ut totum porcellum facile caperet, eumque sic comederunt.

Hoc granum auri, in mari periit cum reliquis rebus quas secum deuehebat Bombadilla, qui ex Hispaniola soluit cum classe triginta nauium tempestate valde incommoda, contra Christophori Columbi consilium. Amiralus enim Columbus, qui ex Hispania profectus erat ad quarendum sinum aliquem, quo in mare meridionale nauigari posset, (hæc autem fuit quarta & postrema eius in Indiam nauigatio) illuc forte fortuna appulit die uno aut altero antequam classis illa ex S. Dominico solueret. Cumq; uno tantum miliari à portu S. Dominici abesset, præfectus nauem ipsi obuiam misit, nunciatum, caueret ne portum ingrederetur. Amiralus responsum tale illi referri iussit, se cum ita ipsi visum sit, obtemperaturum, sed interim orare ipsum, ne sinat ut classis illa mari se committat: non enim opportunum sibi videri tempus ad nauigandum: quod ad se attinet, se alium portum tutum quæsiturum, cum ille sibi denegetur. Sic Columbus bonum pro malo rependit iis qui ipsum uinctum & compedibus constrictum in Hispaniam miserant, ingressuq; regionis eius quam repererat prohibebant.

Sed contemptum fuit eius consilium: quod male cecit illis. Vix enim octo vel decem miliaria in mare progressi erant, cum ecce horrenda tempestas oritur, ita ut ex triginta illis nauibus magnis, quatuor vel quinque tantum euaserint, perierintq; in illo naufragio plusquam quingenti Hispani. Inter quos insigniores erant perditus ille nebulo Roldanus, qui aduersus Amiralium seditionem concitauerat, item Antonius de Tordes copiarum militarium præfectus generalis, ac ipse Bombadilla cum multis alijs, qui labores plurimos in terra spolianda ad mare ditandum susceperant.

Ouied. lib. 3. c. 7. & 9.

J Alphonſi Ninni in Indiam Occid. nauigatio. Quanam primò fuerit Indicarum gentium de Hispanis opinio. Hispani ſe Chriſtianos & filios Dei eſſe apud Indos venditant, ſed mox longe aliud re ipſa & factis ſe ſe produunt.

C A P. X I I I .

L A M multis Hispaniæ locis de vnionum diuitiis, ab Almirante in Cubagua & Cumana repertis, rumor latè manauerat: & ea res multorum animos ea viſere cupientium commouerat. Id vbi cognitum Regi, expreſſo ipſe edicto, grauibus pœnis conſtitutis vetuit nequis nauium magiſter nauclerūſve CC. millia propius (id eſt L. leucas) oras à Columbo repertas, abſque ſuo permiſſu, nauibus accederet: liberam tamen interea poteſtatem omnibus faciens, quaſcunq; alias terras & Inſulas nondum cognitās pro arbitrio quærendi.

Edictum regium.

E R G O per eos dies Alphonſus Ninnus, naue vnā cum triginta quatuor Hispanis, eo conſilio vela in altum dedit. Intereos Hispanos fortè nonnulli Almiranti adfuerant, quum Cubaguam reperiſſet. itaque vt Indiam attigerunt, neglecto Regis mandato, diuitiarum cupidine Parienſem inuecti ſinum, Cumanæ, Amaracapanæ & omnem eius tractus oram iam ab Almirante repertam legere inſtituunt. Ibi etiam Alphonſus cum ſociis in terram egreſſus ab ea gente comiter exceptus eſt: mox inito quoque commercio, quum merces magna vnionum copia permutaſſet, diues in Hispaniam regreditur: ſed in itinere de vnionum partitione lis inter ducem & milites exorta eſt. Hispaniam verò vt videre, Hiſpalis portum fugientes, ne conſtituta à rege pœna plecterentur, quod oras à Columbo repertas tentaſſent, nauem in Galleciam dirigunt. Attamen ſimulac in litus exiere, nauales ſocii aliquot eius prouinciæ Præfectum adeunt, Alphonſum inſimulant, nec tantum ſpreto Regis edicto litora ab Almirante reperta circumuectum referunt, ſed peculatus quoque criminibus vrgent, quod fraudata Regis quinta, ingentem margaritarum vim interuertiffet. Præfectus corripit hominem & custodia claudi iubet: actandem, vbi in carcere maximam vnionum ſuorum partem conſumiffet, vincitum eum ad Ferdinandum Regem mittit.

Alphonſi Ninni nauigatio.

ANTEQVAM vltra progrediar, age hîc plenè exponere mihi libet, quænam eſſet earum gentium de Chriſtianiſ opinio, vbi pri-

Variæ Indorum de peregrina gente opiniones.

G

mum

mum eos nouis illis terris appulso videre. In primis ergo tenendum est, vbi principio Hispani in Indiam nauigantes ad eas prouincias ac præsertim nouæ continentis oram appulerunt, quâ septentrionali Oceano alluitur, Indos, quum ad eos velut simulacra versi defixis præadmiratione animis starent, vulgò dicere inter se consueuisse: Vnde aut quibus è terris gens ista barbata venit? Mox quum enses, vestis & cultus speciem, inde nauigia ipsa, vela, rudentes, ancoras & cetera nauium armamenta, intuerentur, tum planè obstupefacti, postquam inusitatam rerum speciem iterum atque iterum fixis oculis contemplando hausissent, de illis pro se quisque alius aliter iudicium ferebant. Nonnulli dicebant tempestate aliqua eo fuisse eiectos: alii qui bombardarum fragorem audiissent, cientem tonitrua in nubibus gentem è cælo in terras descendisse credebant: alii denique obturato ore incerti & confusi restabant, quum de tam nouo hominum genere nihil affirmare haberent. Quos quidem plerisque locis æquis oculis indigenæ, velut rem nouam intuebantur: alii contra haud satis libenter excipiebant, quum ex ipso vultu gentem asperam & ferocem esse coniectantes, amicitiam eorum detrimento sibi potius quàm emolumento futuram iudicarent. Itaque sæpenu-mero vt appulsi & in litus egressi erant, eorum locorum accolæ sagittis obuios configebant, saxis etiam eos & missilibus violenter summoentes, naues repetere trepida fuga compellebant. At in eas oras quum incidissent Hispani, vbi aduentus & conspectus eorum indigenis gratus esset, summissi & supplices vltro Reguli obuiam illis ad fines exhibant, rogabantque per signa vt suas terras libentes inire vellent: nemo illic erat qui eos hospitaliter in mapalia sua inuitatos appositis epulis summa cum lætitia non exciperet. Hispani vero coniectis in vniones oculis quos Indi vulgò brachiis & collo gestabant, protinus concupiscere & occulta cura incendi quomodo iis potirentur: quumque præterea Indis nares baccis onustas, eranis, smaragdis, & auro cernerent, petere tandem vltro audebant: & illi simplices ac parum astuti homines, quum & illa vilia haberent, libenter omnibus & magna copia dabant.

Barbari ho-
 spitales Hi-
 spanorum a-
 uaritiam in-
 uitant.

Splendida
 verba si res &
 facta respon-
 dissent.

DV M hæc amica commercia & congressus vtrinque agitantur, alii alios, vt poterant, per signa & nutus variis de rebus percontabantur. Indi scire volebant, vnde venirent Hispani, & qua gente orti essent. Illi ad hæc ita respondebant, Se Christianos esse, filios Dei creatoris cæli & terræ: in eas oras missos à summo viro Castellæ Rege & à Papa cœlestis seruatoris vicario, vt res magnas & consolationis plenas per orbem terrarum vulgarent: ac breui vnde venissent reuer-

reuerſuros. Indi quum dictis eorum fidem haberent, & reuera ita eſſe crederent, rati ſe eorum aſpectu ulterius non fruituros, ad eorum ſpectaculum multi quotidie concurrebant, & qui eos contingere & aliquo munere donare poterant, felices ſe exiſtimabant. Mox ve-
Indi de arbo-
re ex fructib.
iudicium fa-
ciunt.
 rò Indi, vt diſgreſſis illis venire alios, & iam ædificia moliri, commo-
 rari in ſuis finibus, & infanda in ſe ac ſuos facinora & contumelias
 edere, aurum, vniones & gemmas inſatiabiliter flagitantes, vide-
 runt: tum demum queri & dicere inter ſe: Hæc facta verbis non re-
 ſpondere. quippe illos ſe filios Dei vocaſſe: ſed apparere haud dubiè
 illis alium, & quidem malum, dominum ac principem eſſe: quando
 ab illis ipſius mandatu & priuarentur libertate, & in ſeruitutem re-
 digerentur, & interficerentur: neque hæc eſſe opera eorum qui è cæ-
 lis deſcendiſſent. Poſtremò non veros & bonos Dei filios eſſe, qui
 accepto beneficio maleficium redderent. Illos quidem bonis &
 commodis verbis vti, ſed facinora fœda perpetrare.

ERANT etiam inter eos qui dicerent: Qualis, malum, Deus iſte
 eſt, qui tam impuros ex ſe filios & ſceleratos homines progenuit? Si
 pater quidem ille filiorum ſimilis eſt minimè bonum eum eſſe o-
 portet. Hęc & ſimilia vulgò inter ſe colloquentes iactabant.
Nomen Dei
blaſphema-
tur inter Gen-
tes, propter
Hispanos.

EQUIDEM ſi Hispani vbi primum eas terras attigerunt, perinde
 vt crudelitate & auaritia graſſati ſunt, ſic iam inde ab initio benigni-
 tate & clementia earum gentium animos ſibi conciliaſſent, atque
 eodem tenore perfeueraſſent in iſdem exemplis: haud profectò du-
 bitauerim futurum fuiſſe vt agreſte illud hominum genus non tan-
 tum cum ratione viuere diſceret: ſed etiam virtutis atque honoris
 ſtudio, & Chriſtiani nominis vtilitati animum adiungeret: neque
 ſequenti tempore inde tot Hispanorum clades, nec tantæ Indica-
 rum gentium vaſtitates accidiffent, quantas poſtea memorabimus:
 ſed vt nunc implacabili odio alii ab aliis diſſident, ita ſocialem inter
 ſe cum mutua reuerentia amicitiam colerent.
Homines
non vi & ma-
lo, vt fera, ſed
beneficio do-
mandi ſunt.

*Initio Hispani miſeris iſtis Indis multa abſurda perſuadere conati
 ſunt: atq; inter reliqua, animaduertentes illam gentem Idololatram eſſe,
 & Solem venerari, vt tanto melius exciperentur, Solis filios ſe profite-
 bantur, atq; ex ea regione aduenire, in qua ille oreretur. Quod facile per-
 ſuadebant, quia obſeruabant venientes è regione ipſis orientali, deinde
 eorum tormenta igniuoma eſſe.*

*Verum vt magis perſpecta fiat eorum (quantum ad hanc rem at-
 tinet) ſimplicitas & ignorantia: ne tædio adſiciatur Lector lectione bre-
 uis dialogi habiti inter Indum quendam & Centurionem Hispanicum,
 miſſum abs Domino Antenio Mendozza Prorege Hispaniæ nouæ, vt*

Occidentalem Regni Menicani oram detegeret anno M. D. XL. Hac igitur sunt ipsius Centurionis verba.

Meus (inquit) interpretis intellexit eum, qui ad nos tendebat cymba vectus, reliquis dicentem: percontatum eo quinam isti sint, undenam veniant, sintne sub aqua nati, an supra terram, an caelo delapsi. Audito eius sermone, maxima Indorum multitudo aduenit properans, tanquam admirans & attonita quod meloquentem audirent: iste autem Indus subinde ad illos ibat & cum ipsis sermones conferebat alia lingua meo interpreti incognita Tandem renunciari iussi Indo qui de nobis percontabatur, Nos Christianos esse, è procul disita regione ad ipsos aduenire. Interroganti verò, quis me misisset: respondi, Solem, digitis innuens, ut anteneme in sermone variantem deprehenderet. Sed ille rursus. Qui fieri potest ut Sol te miserit, quando quidem tam alte supra nostra capita fertur nusquam quiescens, sed nec nos, nec qui inter nos maxime senes, unquam viros vobis similes conspeximus, nec unquam de similibus auduimus: nec Sol haectenus ullos vobis similes, aut alios, ad nos misit. Respondi, verum quidem esse, Solem valde alte iter conficere; sed eos facile posse obseruare, in ortu & occasu magis vicinum esse illi Regioni in qua habitaret, praeterea ex eodem semper loco egredi. Ipsum me generasse in illa ipsa regione unde exiret, ut etiam plerosque alios quos aliò ablegauerat: mandatum praeterea mihi dedisse, ut hoc flumen & eius accolae inuiserem, ipsos compellarem, cum illis amicitiam contraherem, illisque donarem quibus carebant: denique monerem, ne amplius sese mutuis bellis conficerent.

Adhuc ille. Cur Sol te ad nos maturius non misit ad componenda nostrae bellae iam inueteratae, in quibus tot ceciderunt viri? Respondi, maturius venire non potuisse ob teneram aetatem. Ille ad meum interpretem conuertens sermonem, interrogat, an bello à nobis captus sit, an vobiscum illum pertrahamus, an vero sponte nos sequatur. Respondit, se non cogi, sed voluptatem ex nostra consuetudine capere. Rursus interroganti Indo, cur ipsum solum circumduceremus qui eorum sermonem intelligeret, atque quare sermone uniuerso orbi cognito non vteremur, quando quidem filii Solis essemus, respondit interpretis, se non minus Sole genitum quam nos, & ab ipso sermonem accepisse, quo ipsi ab eo intelligerentur, & ipse eos, meque & reliquos intelligeret: Praeterea Solem non latere, quod istuc habitarent: sed cum multa alia haberet expedienda, tum etiam ob teneram meam aetatem, non voluisse nisi nunc temporis me ad ipsos ablegare.

Tum Indus conuerso ad me vultu, Veni ne igitur tu (inquit) ut sis noster Princeps? & debemusne tibi inservire? Ego astimans agre latuum, si annuerem, respondi, Non eo venisse ut illis imperarem, sed ut eorum

rum frater & amicus essem, communicaturus cum illis qua haberem. Ad hæc ille rursus. Genuitne te Sol, ut & reliquos de quibus modo loquebaris: & an essem illi sanguine unctus aut filius. Respondi filium esse. Ille sermonem prosequens, interrogat, an mei comites etiam Solis liberi essent, negavi: illos tamen illustri familia natos, & ex eadem regione oriundos in qua natus eram.

Tum ille sublata voce. Quandoquidem tam multa commoda præstare nosti, & bella nostra intestina abhorres, filiusq; Solis es, te pro Principe nostro agnoscimus, tibiq; semper inservire volumus, atq; eam adeo ob causam petimus ne à nobis discedas. Et subito conuersus ad suos, refert, me Solis esse sobolem, propterea debere eos unanimes voce me pro suo Domino agnoscere. Hæc audientes Indi, valde attoniti, singuli ex ordine me contemplaturi accesserunt.

Et paulo post. Postridie mane, unus ex eorum primoribus nomine Naguachato ad me venit, orauitq; ut istic excensionem facerem: habere enim se plurimam annonam qua me donare vellet. Nec abnuui, animaduertens me tuto loco esse: simulatq; pedem in continenti fixi, senex quidam liba ex Mayzi farina confecta gestans, & paruas quasdam cucurbitas, ad me accessit. Vicinus factus, altissima voce me compellat, multas gesticulationes brachijs & toto corpore faciens, iubetq; me faciem conuertere ad magnam populi frequentiam, qua in littore erat. Ille etiam sese ad eos conuertens ait, SAGVYCA (hoc est, Iste est vester Dominus) omnesque responderunt, HV, quod eorum idiomate, Ita, significat. Tum senex ille depositis humi qua gestabat, & quidpiam de singulis sumens, primum Soli obtulit, deinde tantundem mihi (licet postea mihi omnia donaret) atq; consequenter omnibus qui mihi aderant.

Rursus paulo post. Alio etiam loco, Senex ad eundem, quo superior, modum, in littore stans, mihi attulit cibaria iisdem ceremonijs quibus alter: atq; adstantibus dicebat: Hic est noster Dominus & Princeps. Et vos scitis quanto iam tempore audiuerimus nostros auos narrantes, in orbe esse nationem albam & barbatam: verum eos ludibrio habebamus. Sed nec ego iam senex, nec quisquam eorum qui nunc senilem aetatem attigerunt, videre meminimus nationem huic similem: quod si credere nolitis, considerate quas omnes eas qua secundum hoc flumen habitant. Benigne ergo illos excipiamus, quandoquidem nobis communicant qua habent: voluntarie huic Domino seruiamus, qui erga nos bene animatus est, qui nos vetat mutuis bellis nos conficere & qui nos omnes amplectitur. An non conspicitis istos habere os, manus, oculos perinde ac nos, ac etiam ut nos loqui? Relat. Ferdinand. Alarch.

Ista ratione excepti sunt nonnullis locis Hispani ab Indis estiman-

tibus illos tam sinceræ fidei esse atq; ipsos. Sed alijs locis in quibus iam ipsorum mores erant cogniti, sagittis excipiebantur, nec magis verebantur denotare istos Solis filios, si quem nancisci poterant, quam comites Vlyssis, eius bonos. Ista ratione promontorij D. Mariæ incolæ amplexi sunt miserum Ioannem de Solis & sexaginta eius sodales, & plerosq; alios alijs in locis.

Quarta Columbi in Indiam navigatio. Veraguam & Vrabam Indicae continentis prouincias detegit.

Hispanos rebelles pralio vincit. In Hispaniam reuersus moritur.

Posteritas eius.

C A P V T X I I I I.



Nunc ad Admirantem Columbum reuertimur. Is tres annos in Regia mansit, Regi ipsi acceptissimus, & in præcipuo honore habitus. Tandem triennio exacto, Rex ipsius supplicatu atque arbitrio quatuor Celoces instruit, eumque nouas alias terras vestigatum remittit, & fretum aliquod peruium, quod ad mare Australe pertineret. Id postea à Magellane quodam Portugallo repertum, Magellanicum dictum est. Itaque è Calicio portu soluens nona die Maii M. D. IIII. cum fratre suo, breui in Hispaniolam appulit. Memorant nonnulli eum à Bombadilla portus aditu prohibitum esse, & ea iniuria non mediocriter offensus Columbum dixisse: Falli Præfectum, si eum à coloniæ ab te conditæ ingressu arcendo, gratum Regi obsequium præstare se existimaret.

Columbi
quarta nauigatio.

Guanaxia in
sula.

Alii portum eum intrasse referunt. Vt cumque ea se res habeat, cursum in Occidentem dirigens, Guanaxiam insulam vicinam cōtinenti reperit, ingenti prouinciæ quæ ab indigenis Iguera, ab Hispanis Caput-Fondurense, dicitur. Ibi exscensu facto, benignè à Regulis exceptus est: multæ ei gallinæ patriæ, panes & fructus oblatis: nullum tamen ibi auri specimen aut indicium reperit, quamquam inuentis fodinis ditissimis, quarum nulla indigenis cura aut pretium erat. Admirans eos solitis minimi precii mercibus remuneratus, flexis retrò in Ortum prorsis, oram sequens Veraguam repetit, & applicatis ad insulas Zorobari nauibus, haud procul cōtinenti, ex Insularibus cognoscit, omnem eam Veraguæ prouinciā abundare auro. Inde præteruectus & litora legens vsque ad finem Vrabæ peruenit:

nit: vbi in terram egressus, aliquot locis Australis Oceani notitiam habuit.

DVM hæc noua litora perlustrat, duas carauellas amisit: duæ supererant, multam & ipsæ aquam accipientes. itaque inde retrò abeundi signum dat. Regressus primo Cubam insulam, mox Iamai- cam tenuit, amissis aliquot Hispanis, quos ærumnæ & labores ab- sumserant, reliquis etiam ferè omnibus ægris. Ibi Franciscus Poresius vnus carauellæ prætor, cum fratre, & maxima militum pars, com- Hispani in Columbum rebellant. mota in eum seditione & contractis aliquot Indorum lintribus, in Hispaniolam profugiunt. Insulares quum Christianos inter se dis- cordes, & de toto exercitu quod roboris esset à Poresio abductum scirent, ceteros qui cum Almirante mansissent propè omnes ægros & imbecilles esse: non solum commeatus iis suppeditare nolle, sed de ipsis quoque interimendis consilia inter se inibant.

ALMIRANS ob hæc ingenti animi ægritudine anxius, quum hinc Indos nec gratia, nec prece, nec precio vlllo adduci posse videret vt cibaria exercitui præberent, nec armis ab se cogi propter infirmitatem suorum: alia via idem aggredi statuit. Atq; id cœlesti quo- Columbus astuto consilio commeatus à Barbaris impetrat. dam instinctu ei venisse in mentem, libens equidem crediderim, prouidente videlicet Deo ne tantus vir fame interiret. Id porro ita factum est. Forte in propinquo tugurium barbarorum erat: inde Columbus Indos foras euocans, monet ac prænunciat, ipsos, ni vitæ subsidia sibi ac suis suppeditarent, peste à Deo cœlitus missa breui omnes perituros: Cuius rei id habituros signi, quòd duos intra dies Lunam sanguine fœdatam visuri essent. Id quum eadem die & hora qua Almirans prædixerat conspicerentur Indi, (Lunæ autem defectus is erat) subito victi formidine; quæcumque ei ad victum necessaria fuerunt, quoad in ea Insula mansit, benigne præbuere, insuper veniam culpæ orantes, neu ipsis irasci pergeret. Ipse ægros socios paupere illo & misero victu, vt potuit, recreauit.

INTER hæc Franciscus Poresius, quum tam exiguis lintribus impetum maris eluctari & traicere frustra tentasset, in insulam regressus est, rapturus alteram ex carauellis Almirantis, si facultas daretur, vt si qua noua ope posset in Hispaniolam transfugeret: sed vt Columbus Hispanos feditiosos vincit. portum attigit, vtramque depressam & mersam aqua reperit. Almirans audito eius aduentu, suos cum fratre in aciem educit: ventum est ad manus: cadunt nonnulli, multi vtrimque faucii: Franciscus Poresius cum fratre capitur. Hæc prima pugna inter Hispanos in India commissa est.

EAVICTORIA auctus Almirans, quum nullæ ipsi nauës superes- sent

sent quib. inde solueret, postquam in ea Insula menses aliquot moratus, nulla ope, nisi contracta aliqua ex Hispaniola naue, abire se posse vidit: Didacum Mendez, œconomum suum & decem cum eo Indos lintre vno piscatorio mittit, è monoxylis illis quibus indigenæ vti solent. Ipse insulares illos spe ingentium præmiorum onerat, si Didacum incolumem eò perducerent: illi abeunt, & quò securitati consulerent periti locorum homines, circa scopulorum crepidines nauigium agendo notis sibi vadis traiciunt. Quippe pusilli illi lintres, nisi summa tranquillitate, alto prouehi nequeunt, & vel minimum verberati fluctibus facillimè subuertuntur. Ergo ægrè emenso mari Indi, ex Hispaniola extemplo lamaicam repetunt, & peruectum à se atque expositum Didacum Almiranti renunciant: ipsum pedestri itinere Dominicam petere. Almirans eo admodum lætus, multas illis gratias agit, & cultellis, crotalis & crepitaculis donatos dimittit. Illi, perinde hilares vt si ingens aliquod munus accepissent, domum abeunt.

“ Nicolao
Quando sc.
Hispaniolæ
tum Præfe-
cto.

DIDACVS Mendez, vbi in Dominicam peruenit, “Commendatario maiori literas ab Almirante reddidit. Ille carauellam vnam ad eum reuehendum instrui iubet. Mendez pecunia Almirantis alteram comparat: mox ambas onustas comœatu in lamaicam traducit. Vbi eæ appulerant, Almirans conscensa naui breui in Dominicam transuectus est. Mox paucorum inde dierum quiete sumpta, quæ primæ naues soluerunt, iis cum fratre in Hispaniam traiecit, & Regi successum itineris sui & quæ nouæ ab se repertæ essent terræ, non sine admiratione totius aulæ regiæ, exposuit.

Christ. Co-
lumbi obi-
tus, & poste-
ritas.

S E D paucis post hæc diebus, Columbus, fesso ægroque tot itinerum laboribus corpore, in morbum incidit, neque multo post, grauescente in dies eius valetudine, extinguitur. Quum ita honoratæ vitæ suæ cursum clausisset, octaua die Maii, anno M. D. VI. corpus eius, vt testamento cauerat, Hispalim delatum, in cœnobio Fratrum Certosinorum humatum est. Filium reliquit: Didacum Columbum, qui nobilissimam feminam, Mariam, filiam Ferdinandi de Toletto, magni Commendatarii Legionensis, habere in matrimonio singulari virtute meruit. Ortus est Almirans Columbus Cucureo Genuensis ciuitatis municipio: maiores eius oriundi Placentia erant Liguriæ vrbe, nobili stirpe Pilistrellorum: ipse prima iuuenta nauiculariam artem exercuit. Iusta statura homo, firma & habili membrorum compage, iudicio sano, ingenio excelso præditus, læto & ingenuo vultu fuit. Acres illi & vigentes oculi, subflaua cæfaries, os paulo patentius: in primis iustitiæ studiosus erat: iracundiæ tamen pronus, si quando commoueretur.

I. FERDINANDVS *Magallanus Nobilis Lusitanus*, post administratam longo tempore praefecturam aliquot nauium Regiarum in *Barbaria & Oriente*, ubi fidelem suo Regi nauauerat operam: regressus in *Lusitaniam*, petijt à Rege vt ad ipsius stipendia dimidy ducati precium in singulos menses accederet, in remunerationem suorum laborum. Rex abnuuit, propterea duntaxat, ne illius exemplo alij idem peterent. *Magallanus* hac repulsa adeo offensus est, vt deliberaret de hac repulsa ulciscenda. Et hac quidem sese illi obtulit occasio. Fuit illi tum in *Moluccis Insulis* (vnde aromata aduehuntur) amicus ipsi etiam sanguine iunctus, *Franciscus Serranus Lusitanus*, Praefectus militum Regis *Terrenate*. Is frequentibus literis eum, (vt illuc proficisceretur) euocauerat, si rem bene gerere vellet. *Magallanus* hanc commodam occasionem non negligit, sed vt, quemadmodum vulgo dicitur, vna fidelia binos de albare et parietes, alia via, quam ad Orientem nauigatione *Lusitanis* vsitata *Maluccas* petere statuit, Principis alicuius sumptibus, cui grata futura esset eius opera, & qui illum remuneraretur, atq; insuper utilitatem eius negotiationis *Lusitaniae* Regi adimeret, à quo indigne se acceptum aestimabat. In *Castellam* itaq; proficiscitur, Cardinalem *Franciscum Ximenum*, totius Regni praefectum in absentia *Caroli*, adit, huic, & omnibus qui Concilio rerum *Indicarum* praerant, exponit, *Maluccas* insulas (quae supra *Calecutium*, *Malacam*, atq; etiam *Sinarum* postremam ad Orientem Regionem sunt) *Castellanorum* iuris esse, easq; e mentito titulo possidere *Emanuelem Regem Lusitaniae*, prater pactum inter vtramque nationem initum. Ad id porro demonstrandum, comitem sibi adsciuerat *Rodericum Falerum*, insignem *Cosmographum & Astrologum*.

Regi etiam *Carolo* (qui postea Imperator fuit huius nominis *Quintus*) illud ipsum demonstrarunt, & significarunt, non esse sequendam longam illam viam qua Promontorium *Bonaespei* superandum est: sed sperare se Nauigatione ad Occidentem facta, fretum inuenturos in Occidentali *India*, per quod in mare *Australe* penetrare, & inde ad *Moluccas* peruenire possent. Ea autem via minoribus sumptibus minoriq; difficultate aromata, aliasq; Orientis merces inuehi posse, quam à *Lusitanis*.

Rex *Carolus* faciles aures illis praebens, ex consilio eorum qui Concilio rerum *Indicarum* praerant, quinq; naues suis sumptibus instruit, ijsq; *Magallanum* praeficit. Soluit hac classis *Hispani* 10. Augusti anno *M. D. XIX.* & superatis *Canarijs*, Prouinciaq; *Brasiliae* maritima ora prateruecta, ad *XLIX.* gradum cum semisse cursum tenuit ultra aequatorem, versus *Polum Antarcticum*. Deinde iactis istic anchoris, toto bimestri harena, neminem mortalium interea conspexit, prater *Gigantem*, qui se in littore obtulit, adeo magnum, vt *Hispani* vix ad cingulum eius

pertingerent: alterum postea cepit 10. pedes altum, qui panis biscocti cor-
 bem uno pastu voraret, & dimidiatam aqua situlam uno spiritu ex-
 hauriret. Magallanus eam Prouinciam Patagonum nomine appellauit,
 quia quos conspexit istic Gigantes, pedes ferarum pellibus inuolutos ha-
 buerunt calceorum loco, sic ut urforum aut aliarum ferarum pedes po-
 tius referrent quam humanos. Hæc est ratio istius vocabuli Patagones,
 quam nemo (quod sciam) adhuc exposuerat.

Inde discedens, & huic loco, in quo quinque menses hæserant, Por-
 tus S. Iuliani nomine indito, ulterius versus meridiem progressi sunt, cir-
 citer triginta leucas, usq; ad elevationem quadragesimi secundi gradus à
 Polo Antartico, atq; tandem fretum inuenerunt centum & decem leu-
 cas in longitudinem patens, binas in latitudinem, interdum plures, cinctum
 utrinq; præaltis montibus niue obsitis, & penetrans usq; ad alterum ma-
 re, quod appellarunt pacificum. Huius freti obseruatio Magallano tribu-
 enda est: nam reliquarum nauium Præfeti fretum esse negabant, & Si-
 num duntaxat esse censebant. Magallanus tamen fretum istic esse norat,
 quia (ut fertur) in cartha marina adnotatum uiderat, descripta ab insi-
 gni quodam Nauclero, cui nomen Martinus Bohemus, quam Lusita-
 niæ Rex in suo musæo adseruabat. Propterea etiam id fretum appellatio-
 nem à Magallani nomine sumpsit, & Magallanicum dictum est: alij Pa-
 tagonicum cognominant: nec desunt qui Victoria fretum nominent, quia
 prima nauis quæ illud obseruauit, idq; ingressa est, appellabatur Victoria,
 quæ postea orbem circuiuit.

Superato eo freto, vigesima octaua Nouembris anni M. D. XX.
 ingressi sunt mare Pacificum, in quo nauigarunt toto trimestri & vigin-
 ti diebus, ante quam terram conspicerent. Interea absumpto pane bisco-
 cto & reliquo comæatu, euerrunt locum ubi panis biscoctus adserua-
 tus fuerat, micaq; cum puluere & vermibus, qui frequentissimi erant,
 deuorant, etiam si murium urinam plane resiperent. Eorum aqua adeo
 corrupta erat & foetida flauescensq;, ut quoties illam biberent, oculos clau-
 dere & nares obturare cogentur. Deniq; tam ingens fames subsequuta
 est, ut coriacea cingula, ocreas, calceos, thoraces coriaceos, parmarum te-
 gumenta coquerent & ederent: neque etiam abstinerent ab ijs pellibus qui-
 bus rudentes inuoluunt. Nam licet durissimæ essent, quia Soli, Vento, &
 pluuia semper expositæ, illas tamen aqua marina macerantes per tridu-
 um aut quatrimum emolliebant, deinde in fictili elixas edebant. Qui-
 busdam gingiua adeo intumuerunt, ut longissimos etiam dentes intege-
 rent, nec mandere possent, è quorum numero decem & nouem perierunt:
 Alij in tam grauem morbum inciderunt, ut nec pedum, nec manuum
 beneficio uti possent.

Tribus

Tribus illis mensibus & viginti diebus confecerunt circiter quater mille leucas, nulla interea exorta tempestate aut ventorum turbine, (quam ob causam, mare illud Pacificum cognominarunt) & nulla conspēta terra prætor binas paruas insulas desertas, in quibus nihil nisi arbores & aues conspexerunt, ideoque Infortunatas illas appellarunt, circiter ducentis leucis ab inuicem discretas, una distante quindecim gradib. ab Aequatore versus polum Antarcticum, altera nouem. Tandem superato AEquinoctiale circulo, in plurimas insulas inciderunt (quibus Archipelagi S. Lazari nomen indiderunt) in quarum aliquot excenderunt, & inter ceteras in Zubut, & Matan, in qua cæsus ab Indis strenuus ille Præfectus Magallanus cum aliquot Hispanis, anno M. D. XXI. April. XXVI. antequam præstare posset quod animo conceperat.

Reliqui eius comites ulterius progredientes ad Malucas perueniunt, aromatibus naues onerant: atque inde discessuri statuunt, ut è duabus quæ supererant nauibus, magis integra, cui nomen Victoria, Hispaniam repeteret Lusitanorum via: altera, quæ aquam trahebat, in Occidentalem Indiam tenderet, ut Panamam veniret: aut aliquam Nouæ Hispaniæ oram.

In Hispaniam redituri, à Malucis discesserunt sub finem Decembris M. D. XXI. & præteruēcti multas insulas, relictæque ad dextram totius Indiæ Orientalis ora maritima, & Sinu Ormus, magnum illud Bonæ spei promontorium flexerunt (septem tamen hebdomadibus circa illud errantes, antequam illud superare possent, ob aduersos ventos) atque tandem septimo die Septembris anni M. D. XXI. in Hispaniam appulerunt, & portum cui nomen S. Lucar de Barrameda ingressi sunt soli decem & octo, reliqui ex numero quinquaginta nouem qui ex Malucis soluerant.

Eo appulsi, compererunt se decies & quater millenas, quadringentas, sexaginta leucas confecisse, diligenter supputatis in singulos dies quot uēcti essent leucas, circuito totius orbis globo ab Oriente in Occidentem. Eam ob causam summus eius nauis Nauarchus, Ioannes Sebastianus de Cano, pro insignibus sumpsit Orbis typum cui inscripta hæc uerba, Primus circumdedisti me. Octaua Septembris Hispalim peruenerunt, & explosis in signum lætitiæ omnibus tormentis, singuli, nudis pedibus, & solum subuculam induti, ardentemque facem manibus ferentes, summum orbis templum adierunt, ad agendas Deo gratias, cuius benignitate tale iter confecissent. Et hæc summatim de Magalanici freti detectione, & tota illa nauigatione. Discursus Antony Pigafetæ. Ozorius De rebus Emanuelis Regis Lusitaniæ Lib. II.

Nemo post illum (quod sciam) orbem circumnauigauit, præter Franciscum Drak Nobilem virum, qui comitibus V Vilhelmo V Winter &

Humfredo Gilbert, Equestris ordinis viris, duarum aliarum nauium, Praefectis, suis sumptibus iter illud Magallani sequi voluit anno Domini M. D. LXXVIII. Humfredo, cum ad AEquatorem peruenissent, in grauem morbum inciderunt quotquot eius nauis uehebantur: eaq; de causa, cursum in Angliam conuertere coactus est. V Vilhelmus autem V Vinterus, & Franciscus Drak, iter prosequuti sunt, donec ad Fretum Magallanicum peruenirent. Consumptis istic aliquot diebus, V Vinterus longioris istius Navigationis pertusus, ulterius progredi noluit: sed deserto Drak, subsequente anno in Angliam reuersus est. Solus Drak in suo proposito constanter perseuerans, superato illo fretomare Pacificum ingressus, experiri voluit, an, facta nauigatione ad Septentrionem, fretum aliud inuenire posset, per quod in Oceanum Borealem penetraret. Verum cum ad Septuagesimi usq; gradus altitudinem versus Polum Arcticum peruenisset, nimio frigore, quod nec ipse, nec qui eadem nauis uehebantur, ferre possent, urgente, conuertere nauem ad Aequatorem coactus est, & istic in Terrenate & aliquot alijs vicinis Insulis versatus, ad Iauam maiorem peruenit, ubi cum paucos dies haesisset; inde soluit Martio mense M. D. LXXX. & superato Bona Spei Promontorio, totam illam Africa oram maritimam prateruectus, Plemuthium sequente Septembri appulit, amissis toto illius nauigationis tempore duntaxat tribus è suis: adeo felici successu magnum illud iter confecit. Reducem comiter excepit Serma Regina Elizabetha, & Equestris ordinis honore illum affecit Martio sequente, anno M. D. LXXXI. in illa ipsa nauis qua uectus fuerat iam lacerata, & in terram subducta ad pagum Det Sford paulo supra Gren vicium.

Fuerunt etiam qui ante Nauigationem illam Magalani, & postea, simile aliquod fretum ad Septentrionem inuenire sategerunt, ut compendiosius iter ad Malucas insulas facerent. Inter reliquos, Lusitanus quidam Caspar Corteregalis dictus, naue suis sumptibus instructa, cursum in Septentrionalem plagam direxit, Olyssipone soluens anno M. D. eumq; primum esse arbitror qui in animum induxerit, ut qua ad Septentrionem pertinebant regiones perlustraret, licet Gomara suo more, hanc gloriam Castellanis tribuat, nullius nomine indicato. Nauigauit autem is Corteregalis, donec in flumē quoddam incideret niue plenum, cuius rei causa illud, Rio neuado, hoc est, Fluumium inuadem nuncupauit, situm ad altitudinem 60. graduum versus nostrum Polum. Eare attonitus, & glaciei abundantia, longius progredi non est ausus, atq; in Lusitaniam redijt, contentus illa nauigatione circiter ducentas leucas à Flumio illo niuali usq; ad Promontorium de Maluas sub 56. gradu ad Polum Arcticum situm perlustrasse, & multis insulis qua sunt secundum maritimam illam oram, imposuisse.

Sequente anno nempe M. D. I. denuo ad illa loca profectus, ut qui spe-

rabat se fretum illud quod inuestigabat reperturum: sed quid illi acciderit, nunquam sciri potuit: nec aliam sui memoriam reliquit, quàm à nomine suo aliquot insulas denominatas in sinu Quadrato nuncupato ad altitudinem 54. graduum aut circiter.

Fuit illi frater Michael Corteregalis, qui amore fraterno ductus, ut fratrem inquireret, anno M. D. II. duas naues instruxit, quibus in easdem oras nauigaret. Sed nec is ultra comparuit. Sic isti duo fratres perierunt, ut nobis aromata vilioris precij facerent. Restabat tertius frater nomine Vascus Ioannes Corteregalis, qui ad requirendos fratres eandem nauigationem suscipere instituebat: sed à Rege Emanuele fuit prohibitus. Olorius lib. II. Nauigat.

Anno M. D. VII. Nauclerus quidam Venetus cui nomen Sebastianus Gabottus, sumptibus Regis Angliæ Henrici VII. per Septentrionalem plagam ad Cataium penetrare voluit. Ille primus Cuspidem Bacalaos detexit (quam hodie Britones & Nortmanni nauis la coste des Molues, hoc est Asellorum marinorum oram appellant) atq; etiam ulterius usque ad 67. gradum versus polum arcticum: sed frigora atq; densa glacies qua Septentrionale illud mare constrictum est, ipsum re infecta regredi coegerunt. Sum. Petri Martyris.

Decimo septimo post anno, celebris ille Nauclerus Ioannes Verazanus Florentinus, ter aut quater Nauigationem in eas partes suscepit auctoritate Regis Gallia Francisci I. atque eius matris Regni Vicarium temporis, totam illam oram à Brittonum Promontorio usque ad Floridam legit (circiter quingentas leucas emensus) ut obseruaret, an Florida & Occidentalis India ab Hispanis habitata continens ad Polum usque porrigeretur, an vero fretum aliquod esset per quod in mare Meridionale transitus esset. Sed postrema nauigatione, cum inter Canata & Floridam excendisset aliquot ex suis stipatus, ad regionem obseruandam, casus fuit. Ex eo tempore Galli studium illud fretum inuestigandi deposuerunt, atque contenti sunt ea nauigatione qua fit ad Terras nouas, æquali cum Gallia altitudine sitas, ad Asellos capiendos, Aromata tanto periculo redimere nolentes.

Anno M. D. XXV. Nauclerus Hispanus Stephanus Gomez dictus, qui Magalano comes fuerat, inuestigauit etiam fretum illud ad Septentriones Imperatoris Caroli V. sumptibus. Sed nihil ex sua nauigatione retulit commodi, præter mancipia, quæ amplam ridendi ansam præbuerunt. Nam cuiusdam Corunnæ Portus Hispania, intelligens Gomezium appulisse, atq; Esclauos lingua Hispanica, hoc est, mancipia aduexisse, similitudine vocabuli deceptus, & existimans illum clauos, id est Caryophylla (ut pollicitus erat) adferre, per dispositos equos in

aulam properavit, ut primus hæc grata nova referret, ubiq; rumorem spargens Gomezium fretum inuenisse atq; magnam Aromatum abundantiam retulisse. Sed triduo post re, ut gesta erat, intellecta, affatim risum est. Fr. Gomara in Hist. generali.

Tandem Martinus Forbisherus Nauclerus Anglus, duabus celocibus navigationem instituit ad extremum Septentrionem anno M. D. LXXVI. quo nullus mortalium adhuc penetrasset, ut inuestigaret aliquod fretum, quo transitus esset ad Cataium. Sed cum serius eò perueniret irrita fuit ea navigatio propter frequentem glaciem. Sequenti anno Navigationem sumptibus Reginae denuo instituit, & ex Orcadibus infulis soluens, cum nauigasset inter Occidentem & Thraciam ab octaua Iulij ad quartam Iulij, detexit tandem continentem & canalem inter binas insulas sub elevatione sexagesimi primi gradus: in quem (discussa à Favonio & Thracia glacie, & per Oceanum sparsa) ingressus est XIX. Iulij cum quinq; nauibus. Vtrinq; claudebantur hæ angustia præaltis rupibus & montibus perpetua niue obsitis: in summa, verè erat Hiemis Regia. Vt cumq; tamen sterilis, & penè omnibus commoditatibus, qua temperatæ regiones abundant, destituta illa regio esset, inuenta est ab hominibus culta, & auro abundans, præter eorum opinionem, qui omnes orbis thesauros sub Aequatore concludi existimant. Forbisherus imposita nauibus magna huius aureæ venæ * quantitate, cursum in Angliam conuertit, quo peruenit 17. Septembris eiusdem anni.

* meram por-
ro fabulam
de opulenti-
stis auri venis
inuentis fuisse,
tertia nauis
gatione de-
prehensum
est, magno
quorundam
mercatorum
nimis credu-
lorum malo.

Dicitur anno LXXIX. instructa sumptibus Ser^{ma} Reginae XX. nauium classe denuo navigationem instituisse, ut penitus in hunc canalem penetret, & obseruet, an nauigabilis sit ad Australe vsque mare. Si nauigabilis erit, iam Anglis per Occidentem in Orientem patebit iter, unde summam auri, aromatum, reliquarumq; mercium ex Oriente, Sinarum regione, Cataio & alijs locis copiam referent.

Sed quis nostrorum hominum industriam & audaciam laudibus non efferat, qui Torridæ Zonæ æstus, & glacies superare ausi sunt, ut nos in contemplationem magnitudinis & diuitiarum orbis adducerent, saltem propositis tabulis geographicis, si ipsi navigationem instituere nolumus? Sed illud est incommodi, quod eorum maxima pars qui huiusmodi peregrinationes adgrediuntur, (in quibus multi pereunt) nullum alium scopum sibi proponunt, aut compensationem tot laborum & difficultatum, quam caducas quasdam opes, quæ centuplo pluris redimuntur quam valeant.

2. Insigne profecto & notatu dignum fuit id quod Nobilis hic vir suo hero præstitit beneficium. Nam non modo credebat suam vitam fragili ligno quali sunt hi Americanorum lintres, ut superaret periculosum
hoc

hoc mare, sed etiam salutem suam committebat hostibus, qui potuissent cymbam euertere, nullo submersionis ipsorum periculo, quandoquidem natatores sunt peritissimi. Itaque Rex Catholicus hac intelligens, non modo liberaliter hoc officium remuneratus est, sed voluit ut in huius fidelitatis memoriam lintrem in suis insignibus perpetuo gestaret: proposito sane eleganti exemplo Regibus & Principibus, quorum est virtutem in quolibet non minus honore & premio afficere, quam vitia castigare.

3. Alterum etiam filium reliquit Columbus Admiralis, Ferdinandum, qui inter nobiles pueros Principi Hispaniæ Domino Ioanni inseruientes educatus, postea patrem tertia in Indiam navigatione comitatus est. Vir studijs addictus fuit, & egregie in varijs artibus versatus, præsertim in Cosmographia. Elegantem instituit Bibliothecam duodecies aut tredecies mille voluminibus constantem, quam moriens Dominicanis D. Pauli legauit Hispali. Iacobus, siue Didacus Columbus post mortem

Patris vixit annos circiter viginti; ei successit filius Ludovicus Columbus, tertius Indiæ Occidentalis Admirallius.

Ouidens & Gomara.

J Mona-



*Monachi & sacerdotes in Indiam Occid. transgressi cœnobia
exstruunt. A Barbaris trucidantur. Didacus Ocampus
trib. mil. Barbaros dolo circumuentos,
supplicijs coercet. Tole-
tum colonia.*

C A P V T X V.



ERDINANDVS rex (sicut antè retuli) quo tempore ab Almirante Insula Margaritarum reperta est, edicto prohibuerat nequis propius terras à Columbo reper-
tas CC. millia pass. (id est leucas L.) naueis admoue-
ret: sed quum in edictis atq; imperiis suis parum mo-
menti esse intelligeret, & quotidie multos concurrere: Quæstores &
procuratores suos eo mittit, qui vectigalia regia colligerent. Hinc
piscationis vnionum initium ductum est.

Indi nec Hi-
spanorum ty-
rannidem fe-
runt, nec pro
pastoribus
lupos.

Eo tempore Monachi aliquot vt Indos Christiana fide imbue-
rent, in Indiæ continentem transgressi, quo etiam multi Hispani per-
mutandarum cum Indis mercium causâ commeauerant, cœnobia
ibidem exstruxerunt. Sed Indi, iam tum Hispanorum commercia &
dura imperia pertæsi, à quibus nimirum violenter correpti fustibus
& plagis assiduïs ad piscandos vniones adigerentur, indignas con-
tumelias & vim vi arcere statuunt. Itaque mane cuiusdam diei pri-
ma aurora in Hispanos irruunt, & eorum cruentam stragem faci-
unt: mox cum tripudiis & saltatu non laicos tantum (vt vocant) sed
Ecclesiasticos ipsos & Fratres mandunt. Ex iis tamen aliquot, quum
celocis ope quæ ad Cumanæ fluminis ripam deligata stabat, perni-
ciem effugissent, Dominicam contendunt, & Bartholomæo insulæ
Præfecto Cumanensium rebellionem enunciant. Ille trecentorum
militum confestim manu scripta, Didacum Ocampum ducem illis
præficit.

Hispanicum
strategema.

Hic cum suis è Dominicæ portu soluens, breui in Cumanam
peruenit, & ad pelliciendos in naues Barbaros tali arte vsus est: suos
omnes, exceptis fociis naualibus, in aluum nauis conditos sub ta-
bulis delitescere iubet: vt Indi, quum tam pauci Hispani apparerent,
promptius subirent nauim, & persuasum haberent ipsos ex Hispa-
nia, non ex Dominica, venire. Indi, conspecta naue, ad ripam flumi-
nibus obuiam effusi, Hispanos interrogant vnde venirent. Illi se à
Castella venire respondent: simul signis eos accedere ad nauim
inuitant. Indis etsi tota res suspecta esset, & Hispanos ex Hayti (id est
Hispa-

Hispaniola) venire contenderent, nonnulli tamen eorum vt se eo errore exsoluerent, haud dubii ex propinquo facillimè cognosci posse vtrum ex Hispania an aliunde venirent, nauim vltro subeunt, margaritas ferentes per simulationem commercii. Ibi Christianorum ab istis paucitas conspecta errorem fecit. itaque quum iam pro certo haberent, venire illos ex Hispania, non ex Hayti, neque ad eos peruenisse famam suæ rebellionis, ac istis se perinde vsuros vt aliis vsi essent, sibi pollicerentur, taciti secum ipsi gaudebant.

D v x Hispanus subeuntes benignè excipit, fit permutatio vnionum inter eos: ille se eorum quæ accidissent quidquam rescisse callidè dissimulat: per signa etiam rogat vt, si commercium cordi sit, plures vniones & ad maritimos vsus cibaria & cōmeatus afferant. Indi in litus regressi, paucos se in naui reperisse homines Cacico renuntiant: & omnes facillimè à se interfici posse. Itaque multo plures quam antea Indos nauem ingredi iubet: iis negotium dat vt quàm paucissimos Christianos in litus exire patiantur, quo facilius destinata exequerentur. Simul Hispanorum duci renuncient, eius loci Regulum multos habere vniones, quos cum illo permutare cupiat. Cum his male orsis & cœptis consiliis ad nauim regressi sunt. Hispanus dux quum prædam opimam in cassibus, neque maturiorem occasionem vltius expectandam esse duceret, signum dat exeundi è latebris militibus: illi improviso exorti Indos partim incautos capiunt, partim interficiunt: pauci in flumen desilientes discrimen effugere: quotquot captiuos in potestate habuit dux, suspendi ad nauis antennam iussit, quò ceteris terrorem incuteret, & his peractis in Cubaguam reuersus est. Insulanorum eo spectaculo fracta ferocia est, & attonitis animis hæserunt.

Mo x vero Didacus in Cumanam reuersus, milites in terram exponit, & omni sæuitiæ genere grassatus, miseram illam gentem ac prope deletam, vltro pacem petere cogit. Quæ quum ab eo supplicanti-^{Indi suis manibus compedes sibi fabricari coguntur.} bus data esset, & fœderis condiciones transactæ, Indi viginti quinque casas è storeis paleisve ad ripam fluminis, ipso iubente, suis ipsi manibus exstruunt. Id Toletum urbem vocat, vt iam ante dictum ^{Toletum colonia.} est. Inde quidem rursus frequentari Cubagua, & piscatio margaritarum instaurari cœpit.

I N T E R hæc appulsi è octo fratres Dominicani, duo monasteria, vnum in Cumana, alterum in Maracapana, exstruunt. Mox inde Christianam fidem per eas gentes promulgatum ibant, Regulorum & primorum filios legere & scribere docentes. Ex eo Indi cum omnibus Hispanis amice & pacate viuere: finire etiam illos

I passim,

passim, quo ferret animus, ire: adeo vt sine vlllo metu per oram illam maritimam trecenta amplius millia passuum, aurum, vniones & alia quærentes, liberrimè vagarentur.

¶ Doctor quidam è sacerdote tribunus mil. factus, dum Indos piscandis vnionibus conuertere nititur, semet ipse & suos evertit. Iac. Castellio in Barbaros sæuit. Lampugnans Mediolan. in piscatione vnionum naufragium fortunarum & vitæ facit.

C A P V T X V I.

Doctor quidam & sacerdos seruire simul Deo ac Mammonæ volens infelicem inceptorum exitum habet.



Optat ephippiabos, piger optat arare caballus.

DV M hæ in Cumana vicissitudines agitantur, Bartholomæus quidam de Casis, sacerdos idem & Doctor, quum fœcunditate vnionum & piscatu nobilem Cubaguam esse accepisset, fertilitatis etiam earum terrarum & sæuitiæ Hispanorum in eas gentes fama commotus, in Hispaniam traicit, ad Regiam contendit. Hispaniæ regnorum heres, morte Ferdinandi Regis, tum erat princeps Carolus, qui postea Cæsar designatus Caroli Quinti nomen asciuit. Eum adit sacerdos, docet nullum esse sceleris & auaritiæ genus quod Cumanæ indigenæ à militib. Hispanis passi non essent. ac propterea illos, quotidianis iniuriis ad rebellandum coactos, rupta fide quoscunq; Hispanos in suis terris reperissent, interfecisse. Itaque eius prouincię administrationem sibi dari postulat: quippe se, simulac eam attigisset, motus omnes breui compositurum: Indos vero etiam tam equo & moderato imperio habiturum vt omnium laudem mereri posset: sed imprimis reditus regio aucturum, spondere.

DOCTOR Lodoicus Zappata, & alii qui rerum Indicarum curę præerant, quum eum hominem vanum, ineptum, & tanto incepto minime parem, nulliusque famæ & autoritatis esse iudicarent, adhæc imperitum rerum, morumque illius gentis, tali eius proposito obnixè intercedebant. Verum, nequicquam contradicentib. tantis viris, Belgarum quorundam procerum & aliorum fauore subnixus, in primis comitis Nansouii, qui Cæsaris cubiculo præerat, quod petebat obtinuit, quod Christianæ religionis zelum præ se ferret, audacter denuncians se, si quisquam alius, Indos tum ad Dei ipsius cultum, tum ad Regiæ maiestatis obsequium versurum, &

vnio-

vnionum vim magnam missurum in Hispaniam. Mox trecentos rusticos legit, qui piscandis vnionibus operam darent, ne Indos fatigari opus esset: adhæc, quo libentius eam expeditionem susciperent, Regiæ maiestati supplicat vt eos Equestribus armis atque insignibus in primis Cruce rubra, decoret, qualis equitum Calatrauæ ordinis esset. Cæsar hoc Doctoris studio & verbis commotus, ei quidquid peteret annuens, naues instrui, commeatus ceteraque expeditioni necessaria prouideri iubet.

ILLE Hispali soluit, & in Cumanam appulsus, Didaco Ocampo ibi fortè reperto diploma regium exhibet. Is se verò obsequuturum libenter ait: sed inde decedere sibi non licere nisi commeatu ab Admirante accepto, à quo coërcendis rebellibus & regendæ prouinciæ impositus esset, quoad mitteretur successor. Ita elusus sacerdos: ac ne ipsi quidem postea satis inter se concordēs procacibus verbis alter alterum exasperabant. Tandem doctor vbi Regio mandato apud Ocampum parum momenti esse videt, & se vltro ludibrio esse, Dominicam petere intendit, & de Ocampi contumacia, qui regiis imperiis parere nollet, apud Admirantem conqueri. Antequam abiret, quod Toletum vrbe ab Ocampo exclusus esset, ligneum ædificium raptim exstruit: atque ibi depositis impedimentis & omni cōmeatu quem ex Hispania detulerat, Equites illos suos, quoad rediret, in præsidio relinquit. Inde abit: neque multo post Ocampus quoq; cum maxima militum parte decedit, quod spoliis Indorum onusti ac diuites, in præda & vnionibus diuidendis in dissensionem venissent.

CUMANÆ reguli, quum Ocampum cum maxima exercitus parte abiisse cognoscerent, neque vllos superesse simul Christianos præter eos qui à Doctore præsidio relictis essent: ceteros palatos & dispersos per eas terras vagari vnionibus inhiantes & feminarum stupris, aliaque foeda edentes facinora, sumtis armis rebellionem cœperant. Itaque omnes pariter Dominica quadam die manè Hispanos adorti, quoscumque in Amaracapana & omni illa ora maritima Occidentem versus reperiunt, trucidant. nullius vitæ parcitur: Fratres ipsi inter sacra mactati, Doctoris domus obsessa & capta: omnes propè Equites noui venenatis sagittis confossi miserabiliter periire. Pauci cum monachis aliquot scapha euasere, qui cum Sacramento (vt vocant) in Cubaguam raptim transgressi sunt.

POST QUAM exercendæ in homines iræ materia Barbaris defuit, ignem iniiciunt tectis, templa & monasteria diruunt, campanas frangunt, statuas solo allidunt: postremo Crucifixi simulacrum de-

Hispani quas
feuere fruges,
easdem mox
metunt.

iectum truncatumque in viam abiiciunt ostentui & ludibrio. Gal-
linas quoque & canes Hispanorum abolent: ac ne Indis quidem ipsis
pepercere, quos vel monachi vel alii Hispani in ministerio habuif-
sent: terram ipsam ferientes execrantesque quod tam dirum ac per-
uersum hominum genus ferre sustineret.

EA res tantum terroris ac trepidationis Hispanis iniecit, qui in
Cubagua commorabantur, ut si continentis accolę Indi vim para-
tam lintrium habuissent, haud dubiè traiectu in Insulam facto, quæ
non plus xxii. millibus pass. continenti auulsa est, omnes Hispanos
qui in ea erant ad internecionem cæsuri fuerint. Sed quum pauca
nauigia essent, quanquam ingenti animo moliri cuperent, ince-
ptum omisere.

REGII procuratores, phaselo confestim in Dominicam mis-
so, rem uti gesta erat significant. Almirans eo nuncio accepto, qua-
dringentos milites scribit & iis Iacobum Castellionem ducem at-
tribuit: in Cumanam soluunt. Doctor audita suorum Equitum cæ-
de, subito cucullam induens, in S. Dominici cœnobium se abdidit:
quod eum facere, meo iudicio, præstitit, quàm piscatum margaritas
in Cubaguan reuerti.

INTEREA Castellio octauo die quàm ex Hispaniola soluerat,
Cumanam tenuit, & strenuè cum omnibus militibus in litusegres-
sus, totos quadraginta dies cum Indis pugnavit, & magnam eorum
stragem edidit. Illi, quanquam fortiter se defenderent, & Hispano-
rum aliquos interficerent, tandem tamen, quum neque animo, nec
viribus, nec ingenio pares essent, & omnibus præliis victi discede-
rent, pacem vltro supplices petere coacti sunt & Hispani ducis po-
testati se permittere. Castellio in deditos acerbe sæuiit: septuaginta
Caciccos suspendi iussit qui rebellionis autores fuerant: vulgus in na-
ues imposuit, misitque onustas Indis in Hispaniolam, vbi pro man-
cipiis venum darentur. Inde ad tutelam nauium uti dictum est su-
pra, arcem Cumanę fluminis ripæ imponit: Toletum urbem diru-
tam instaurat. Mox crescente Hispanorum multitudine, septuagin-
ta domus laterculo coctili in Cubagua edificat. Id pusilli municipii
instar, nouum Calicium appellat.

Franciscani
pelliculæ ti-
mentes, loco
sibi cauent.

APPELLVNT post hæc è Dominica quatuor Franciscani, & ex-
structo monasterio in Insula sistunt, quum metu Indorum traicere
in continentem fugerent. Veriti scilicet ne à Barbaris, quod aliis eue-
nisset, aliquando & ipsi manderentur. Itade integro piscatio vnio-
num ab Hispanis frequentari cœpta est, & magna vis eruta. Cete-
rum Cubagua insula x. millia in circuitu patet, decem gradibus &
dimi-

dimidio ab Aequinoctiali linea distans, omni sui parte plana, sterilis, nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris penuria est, quum propter contrarios ventos nihil è Cumana subuehatur, vt sæpenumero cadus vini pari aquæ cado permutetur. Cuniculis, sale & piscibus abundat.

Quo tempore piscatio vnionum feruebat, Lodoicus Lampugnus, eius Lampugnani propinquus, qui Galeacium Mariam Sforciam, ducem Mediolani, interfecit, in eam Insulam applicuit, Cæsareo diplomate & priuilegio fretus: quo ipsi per omnem illam Cubaguæ oram tantam vim vnionum, quantam visum esset, piscari absque vlla contradictione liceret. Hic homo ex Hispania quatuor carauellis profectus, omni com meatu ad eiusmodi cœptum necessario instructis, qui ei à mercatoribus quibusdam Hispanis spe haud dubiè quæstus comparatus & collatus fuerat: Rastellum seu euerriculum quoddam ea forma fabricari curarat, vt in quamcunq; maris partem deiectum esset, quidquid ferè concharum esset facillime corraderet. Verum Hispani Cubaguæ incolæ, omnes pariter ei obistere, neque priuilegio velle obsequi: dicentes Cæsarem de alieno plus æquo liberalem esse. Si largiri quid vellet, de suo largus esset: se omnem eam prouinciam magnis laboribus & periculis subactam ad eam diem tenuisse. itaque se eorum laborum fructum colligere quam peregrinum hominem, multo esse æquius. Lampugnus, posteaquam priuilegium sibi concessum nullius momenti esse intelligit, tum ne Hispaniam repeteret, partim pudore irritæ spei, partim ingenti ære alieno impeditus est, breui obruentibus eius animum curis in amentiam incidit. Deniq; quum ex eo vulgò pro fatuo & infano habitus omnibus ludibrio esset, quinto demum anno in ea Insula miserabiliter obiit.

Qui ditescere volunt, in cupiditates damnosas incidunt & seipsos transigunt doloribus multis.

I 3 Ind

*Indi Hispanorum mores per tasi, amicitiam eorum respiciunt
contra ius gentium, ut insanabiles & Euangelio mini-
me obsequentes durissima seruituti addicun-
tur. idq; regio edicto, & suaden-
tibus Monachis.*

C A P V T X V I I .

Hispani tædi-
um sui apud
Indos mou-
erunt.



DIXIT QUAM cetera exsequi pergam, res admonet ex-
promere causas ob quas Indicę continentis indigenę
mancipati & in seruitutem addicti sunt. Principiò vt
ab Almirante Columbo post insulas noua continens
inuenta est, eò statim Hispani diuitiarum cupidine
confluere, & e prouincia in prouinciam transcurrere, donec crebris
itionibus & concursationibus inquieti homines apud Indos tædi-
um & odium sui mouerunt. Itaque, quum eos assiduis laboribus fa-
tigarent tractarentque acerbis, aurum, argentum, vniones & sma-
ragdos insatiabiliter flagitantes: neque illi tam graueis ærumnas to-
lerare diutius vellent aut possent: omnes vbique Hispanos tollere
funditus atque extirpare e finibus suis studebant, ipsi semet exse-
crantes quod non omnes initio trucidassent.

HISPANI vero tum Ecclesiastici tum laici (vt vocant) quum
morum eius gentis vsu & peritia, eos neque amicitiam Christiano-
rum neque Christi fidem accipere velle cognoscerent: quinetiam
hęc ab eis derideri dicendo, Eas forte res Castellanis conuenire, sibi
verò minime: ob hęc transgressi in Hispaniam Dominicani aliquot
monachi, ad Regiam contendunt, & Ferdinando regi barbarę illius
ac brutę gentis morem fœdaque instituta referunt. Denique mul-
tis rationibus, quarum exemplum infra est, ei persuadent dignius æ-
quiufq; esse istos homines pro mancipiis vendi quàm liberos viue-
re. Earum sententia hęc erat:

Hispani post-
quam Indos
fortunis spo-
liarunt, liber-
tate quoque
exuere conan-
tur.

INDI continentis incolę idololatrię & masculę veneri dediti
sunt, vani, mendaces, spurci, bruti, iudicii expertes, consilio vacui,
rerum nouarum auidi, feroces, inhumani ac seui: veneno sagittas
perungunt, adeò noxio vt qui iis vulnerantur correpti rabie intere-
ant. Nudi incedunt, pudoris omnis exsortes: ne pubertatem qui-
dem vllam aut barbam gerunt: ac si qui fortè pili erumpant, vofsel-
lis radicitus extirpant. Humana carne, & animalium spurcissimis
ranis, pediculis, lumbricis aliisque fœdis insectis, vesci apud illos fue-
tum est. Summam voluptatem in ebrietate collocant: neque in ma-
trimo-

trimoniis fidem aut iura vlla sancta habent: neq; ad mutandos mo-
res peruicacem gentem vlla ratione adduxeris. Nulla aduersum æ-
grotos suos misericordia mouentur, & quamuis arctissima cogna-
tione coniunctos, deserunt: aut ita vt sunt ægros & semiuiuos, vt
procul à conspectu amoueant, in siluas & montes deferunt & ex-
ponunt, vbi ferarum ritu miserrima morte extinguantur. Postremò,
vt in pauca conferam quod pluribus exponi posset, affirmo nullam
deteriorem aut immaniolem gentem sub cœlo viuere.

HIS Rex tam tetr̄is barbaræ gentis morib. auditis, magnum Con-
siliū suum (vt vocant) conuocat, & in eo refert illa omnia quæ Mo-
nachorū relatione ipsum accepisse diximus: rogatq; vt quid de tam
importuna & agresti barbarie statuendum sit, libere sententiam di-
cant. Ibi non rei certitudine vlt̄erius quæsita neque accuratiori con-
sideratione adhibita, decretum fit: Placere Indos continentis inco-
las in seruitutem addici, nisi equidem grauissimis erroribus abdicatis,
Christiani esse & ab Hispanis humanum viuendi morem edisce-
re vellent.

Hoc Senatusconsultum ita factum Rex autoritate sua con-
firmat, & ob signato diplomate sancit: mox Didaco Niquefæ & Al-
phonso Hoiedæ, qui primi in eas prouincias titulo Gubernatorum
missi sunt (Niquefæ videlicet Veraguæ, Hoieda Carthaginis) tradi-
dit: additis mandatis, vt priusquam bellum illis gentibus & arma o-
stenderent, sacrum Euangelium ante omnia annunciandum cura-
rent: mox etiam admonerent vt fœdissimis moribus flagitiisq; reli-
ctis, cum honestis viris compositè & pacate viuere vellent, & Hi-
spanorum amicitiam sincere colere. Quas si conditiones accipe-
rent, & mandata seruarent, Regem Castellæ non tantum suam illis
permissurum libertatem: sed eos quoque pro amicis & vasallis suis
habiturum. Sin minus, iubere eos capi & trahi in seruitutem: deni-
que in eorum corpora, fortunas & vitam, ferro, flamma & omni
belli clade sequiri.

EQUIDEM, credo, si seruator & redemptor noster Iesus Christus,
quum sanctos suos Apostolos per Orbem ad promulgandum Euan-
gelium dimitteret, talibus eos instruxisset mandatis, numquam tot
regna, tot gentes, tot potentissimos principatus humilitati crucis
subiecisset, quæ alioquin vlt̄erò verbo eius se submittebant, & diui-
nam eius legem toto pectore adorabant. Itaq; vel hinc exi-

stimare licet quantum sit discrimen inter

Dei iudicium & sententias

hominum.

¶ Dida-

Hispanorum
in Occid. In-
dos iniuriæ,
tristi S.C. &
Regia auto-
ritate com-
probatur.

*¶ Didacus Niqueſa & Alphonſus Hoieda primi ad Indicam continen-
tem ſubigendam mittuntur. Monachi quod ſuaſerant diſſuade-
re coguntur & Indorum ſeruitutem damnare. Ea tandem
Bulla pontificia & Cæſareo edicto abrogatur. Recla-
mant diuites Hiſpani. Monachi irrita-
tos malis exemplis Barbarorum
animos, fruſtra verbis
mulcere conan-
tur.*

C A P V T XVIII.



Vo iſti Gubernatores, anno M. D. I X. è Calicio portu ſoluentes, proſpero curſu Hiſpaniolam tenuere. Ibi Hoieda comparatis ſua impenſa quatuor nauibus & amplius cccc. militibus ſcriptis, è Dominicæ portu ſoluit, Prius tamen negotium dat Martino Ancifo baccalaureo (qui regio mandatu ſummus Iuridicialis Prætor ampliffimæ illi prouinciæ impoſituserat) vt cum reliquis militibus, equis, tormentis, & omni genere commeatus, quam ocyyſſimè poſſet in ſubſidium veniret. Quum ad Carthaginem appuliſſet in terram egreſſus, Regium edictum publicè Indis per interpretem enunciat, orans vt pacifice viuere & Chriſtianorum amicitiam colere vellent, & abiectis nefandis ſuis moribus Chriſti fidem ſuſciperent. Id ſi facerent, Regem Caſtellæ illis clementer uſurum & pro amicis cariffimis habiturum ſpondebat.

Indi Hiſpano-
rum amicitiam
repudi-
ant.

Duri concio-
natores Eu-
ang.

INDI paucis verbis reſpondent: Caſtellæ regis amicitia ſibi nihil eſſe opus. Itaq; reuerterentur Hiſpani vnde venerant. quippe ſe quidem in ſuis finib. bonos & manſuetos aduenas ferre poſſe: ſed cum iis qui nihil niſi male agere ſciant, nec inferendis iniuriis vumquam fatientur, nullum ſibi eſſe commercium. Hoc tam abſciſſo reſponſo accepto, Gubernator milites omnes in litus exponit: illi omnem eam oram peruagati, quotquot Indos reperiunt obruncant.

CETERVM promulgato per omnes eas prouincias Regio illo Edicto, nec cuiquam ignotum eſſet, omnes omiſſa & ſepoſita Euangelii prædicatione, capiendis Indis quos minus obediens deprehendiſſent, & mancipiis contrahendis intendere: ac quamquam ea lex ſolos Caribas, humanis veſcentes carnibus, conſtringeret, promiſcuè tamen in aliis Indiæ partibus, vbi feralibus illis moribus locus non erat, Hiſpani Indis ad metalla effodienda, ſeruiles operas & uſum

vsuum necessaria omnia pro mancipiis abutebantur¹. Inde gliscere barbaris seruitus, & ea vsq; eò progressa est, vt nisi monachi aliquot obstitissent, qui zelo studioque charitatis incensi infelicissimæ gentis libertatem procurarunt, breui genus omne Indorum interituum fuerit.

MONACHI illi Dominicani erant, qui quum in noua Hispania commorantes, quàm acerbis & indignis modis Indi ab Hispanis asfiduè haberentur, palam ipsi cernerent, & tantas eorum iniurias tum pro concione tum priuatim vbique reprehenderent, monentes, venire aliquando ipsis in mentem debere, tantę immanitatis, quantum erga Indos exercerent, reddendam Deo esse rationem. Itaque imponerent modum sæuitiæ, & Indos deinceps mitius tractarent, quo videlicet illi Euangelii iugo libentius se submitterent. Hæc (inquam) & talia quum monachi Hispanis subiicerent, parum proficiebant, vltro iridentibus illis dicentibusque, quum nihilo segnius in consueto perseuerarent, Barbaros istos esse indignos Christianismo canes. Ita verba & monita odium non fructum pariebant.

QVARE coniuncti isti Patres, quum eorum scelerum plenam & authenticam inquisitionem egissent, eam Romam ad Pontificem mittunt per F. Rodericum Minaiam Dominicanum, ei que negotium dant vt exposito Indicæ seruitutis præpostero & pudendo abusu, quæque inde damna consequuta essent, Bullam à Papa edicere procuraret, qua Indi pristinæ libertati restituerentur. Apostolicam sedem tum regebat Papa Paulus III. Is causa & iniuriis Indorum auditis, veraque iis de rebus inquisitione comperta, Bullam concessit qua Indos suę libertati reddi iuberet. Eam secum in Hispaniam Rodericus referens, cum aliis monachis Regiæ maiestati earum rerum initium, ordinem, finem, vt gestæ erant, exponit: docens, Indorum peccata ab ignorantia expressa & pura, non à militia proficisci: illos quidem creatos esse à Deo homines, non bestias: liberos, non seruos: & ad fidem Christianam adduci debere bonis exemplis, non sæuitia aut tyrannide. Itaque cogitaret regia maiestas, prouincias illas sub imperio & pedibus suis subiectas esse: ac proinde pium fore prouidere, ne intolerandis malis atque iniuriis quas paterentur ab Hispanis, breui ad vastitatem & solitudinem redigerentur. Quippe nullum pudorem esse Hispanis, miseros illos homines sub oneribus gemere & exspirare cogere, terram è fodinis assiduè egerere, aliisque seruilibus & parum honestis operibus illaborare: adeò vt multi eorum, tædium & miserias fugientes, dilapsi in siluas sibimet ipsi gulam desperati frangerent.

Monachi vultus ab se illatum sanare conantur, sed fero.

Indorum seruitus abrogatur.

CÆSAR, ea relatione audita, doctorem Figueroam in Indiam mittit, ei que mandat vt ex monachis & præfectis sedulo verum inquirat. Ille abit, mandata exsequitur, quæ cognouerit refert. Cæsar extemplo, nullo præterea adhibito consilio, Indos liberos esse iubet, grauiissimis poenis in eos constitutis qui illis deinceps pro seruis vterentur. Lex profecto sanctissima, & illustrissima, ab optimo Imperatore & clementissimo profecta.

ANNO M. D. XLIV. quum in Hispaniola essem, licentiatus Cæratius pro præside in Insulam venit, Edictum illud Cæsareum afferens: idque mox per omnes Indiæ Insulas & prouincias, magno indigenarum solatio gaudioque & summo Hispanorum dolore, promulgatum est. Nec difficulter in Hispaniola, Cuba, Iamaica, San-Ioannis insula, & in vniuersum omni illa ora quæ vulgo à nauticis Terra firma dicitur à Nomine-dei vsque ad Pariensem sinum, edictum illud obtinuit. Sed in Mexico haud perinde acceptum est, ditissimis quibusdam viris, quorum omnes prope fortunæ in mancipiis sitæ erant, ei legi parere abnuentibus. Quippe contra afferebant, Indos à Ferdinando rege publicè seruituti addictos fuisse, idque postea à Cæsare confirmatum, & illis quintæ vectigal pensum esse: proinde si vellet Cæsarea maiestas Indos libertati restituere, eadem opera sibi nummos redderet, quos in id mercium genus erogassent. Hæc & similia omnes vulgò querebantur exsecrantes monachos damni illius sui autores.

Mendoza
solerti consi-
lio Hispano-
rum auariti-
am eludit.

E A in re tum Antonii Mendozæ proregis singularis prudentia apparuit: qua nisi opportunè vsus esset, res haud satis feliciter casuræ videbantur. quippe se quoque ei legi aduersari & ipsis assentiri ingenti sollertia simulans, de ea abroganda scribere & supplicare eos Cæsari iubet: vero tamen cum officio functum exitus demonstra- uit. Neque enim Cæsar aut sententiam mutare, aut eorum voluntati obsequi voluit, sed debere eos dicto suo audientes esse rescripsit. Itaque Prorex, Mexicanæ ciuitatis primoribus conuocatis, nouum Cæsaris edictum exhibet, sed vbi locupletes dominos duriores, neque seruos manumittere velle animaduertit, ne turba inde aut tumultus oriretur, legis rigorem prudentia temperauit, eamque omnes tali forma acceperunt: nimirum vt quicumque seruos haberent, quotannis pro rata portione, viginti ex omni numero manumitterent. Qua ex re factum est vt omnes Indi breui in libertatem vendicarentur. Equidem si Blascus Nunez Vela, quum Regiis illis mandatis instructus, Peruanam prouinciam Prorex iniit, ad eum modum sese agitasset, nec quem vitæ exitum nactus est, habuisset, nec, quot postea exponentur, inde euenissent mala.

R E-

RESTITVTIS in libertatem Indis, monachi supplicant Cæsa-
 ri, & potestatem illò commeandi fieri sibi postulant: vt quando In-
 dicam linguam didicissent, eas gentes benignitate alliciendo, præ-
 dicationibus & concionibus conuerterent: sibi enim quidem satis
 esse animi, vt iuuante gratia Spiritus sancti eos ad fidem adduce-
 rent. Id concessum illis: quin etiam tum vetuit Cæsar vllas deinceps
 prouincias vi & armis subigi: sed bonis potius operibus ad Christia-
 nismum allici. Cum ea autoritate & mandatis octo monachi in In-
 diam profecti, ad Floridam appellunt: quatuor ex iis in terram egres-
 si concionari cœpere. Indi iam antè ab Hispanis malè habiti, mona-
 chos fustibus excipiunt, & interfectos pro suo more comedunt. Duo
 alii ad finis Gattimalæ prouinciæ appulsi, ad prædicandum exscen-
 derant: sed idem istos, qui & priores illos, exitus habuit. His experi-
 mentis deterriti ceteri, inceptum illud commodiori tempori refer-
 uarunt. Verùm equidem si iam inde ab initio pro turpitudine ac fla-
 gitio conciliandis eorum animis adhibita esset benignitas, non du-
 bito quin prosperè cessura fuerint omnia, quippe fœdas illas & atro-
 ces iniurias, veluti exempla ad male agendum non habuissent.

I. OCCVPATA Regum Catholicorum nomine à Christophoro
 Columbo India occidentalis possessione, incolas sua libertati reliquit: idem
 fecerunt nonnulli post eum Gubernatores. Franciscus tamen Bondilla,
 qui postea in mari perijt, Rolandus Ximenez, & quidam alij, ijs tanquã
 mancipijs vti cœperunt, ad colendam terram, scrutandas metallicas ve-
 nas, onera ferenda & alia opera seruilia exercenda, tametsi miseri isti ho-
 mines sua sponte satis prouisi essent ad illis inserviendum. Sed annom. D. IIII.
 Caribes, id est, sagittarij illi feroces, qui Hispanos iaculis veneno tinctis
 conficiebant, deinde craticulis, quas ipsi Barbacois appellant, impone-
 bant, pro mancipijs declarati, & expositi quibuscunque capere illos
 possent.

Ista permissio postea ad tantam licentiam peruenit, vt Hispani sine
 discrimine bonos & malos in seruitutem traherent. Atque vt hæc licentia
 legitima censeretur, Thomas quidam Ortiz, Dominicanus, & alij eius-
 dem ordinis, nihil aliud in suis concionibus vociferabantur: imo in Hi-
 spaniam traicentes, Discursum quendam Indicarum rerum Consilio
 obtulerunt, in quo vita miserorum istorum Barbarorum graphicè ex-
 primebatur, multis lepidis rationibus adductis quibus probarent, eos ad
 nullam rem vtilis esse quam vt mancipiorum vicem supplerent. Præsi-
 debat tum ei Consilio, Cardinalis Loaisa, summus Inquisitor, Commis-
 sarius Cruciatæ, & Præfectus Dominicani ordinis: illi facile persuase-
 runt vera esse quæ dicerent venerandi isti patres. Ea de Causa Impera-

Monachi Bar-
 baros allice-
 re ad fidem
 prædicatione
 conantur, sed
 frustra, iam
 malis Hispano-
 rum exem-
 plis exaspera-
 tos.

tor decreto, factō Madritii M. D. XXV. sanxit, ut Indi pro mancipiis haberentur.

Postea tamen, mutata sententia, Dominicani isti debacchari cœperunt in eos, qui Indis tanquam mancipiis uterentur: sic ut denuo deliberandum fuerit, decennio post, de hac ipsa materia. Inter reliquos Frater Rodericus Minaia, allata à summo Pontifice Bulla, & frater Bartholomæus & Casas Dominicani ordinis, valde intercesserunt pro Indorum libertate. Ita Carolus V. Imperator, voluit Consilium Indicum, ex sententia multorum Iurisperitorum, Canonistarum, & Theologorum, Edictum promulgaret, quod contineret XL. articulos: quo breuiter decernebatur, ut omnes Indi in libertatem vindicarentur, remitterentur in eas Prouincias ex quibus erant oriundi, & Christianam religionem edocerentur. Hoc edictum magnas turbas per uniuersam Indiam occidentalem, præsertim vero in Peruana Prouincia, excitauit, ut in tertio huius Historiæ libro apparebit.

2. Gomara de instituto horum Monachorum ex euentu iudicium faciens, hanc humanitatis & clementiæ viam valde damnat, ut nimis exoletam, & qua ab istis feris nationibus nihil impetrare possis. Hac enim eius sunt verba XLV. cap. suæ Historiæ. Qui Monachorum opinionem probabant, nunc agnoscunt, operam ludere eos, qui tali via has nationes ad nostram amicitiam pertrahere volunt, multo vero minus ad nostram fidem, tametsi, forsitan, potior esset.

Eiusdem sententiæ erat Nunnius de Gusman Panuci Præfectus in eo Discursu, quem ad Carolum Casarem mittebat ex Prouincia Mechuan Magnæ illius Hispaniæ nouæ anno M. D. XXX. Nam in loco quodam suæ Historiæ, recitatis aliquot uelitationibus aduersus Indos habitis, addit. Decurso dimidiij miliaris ulterius spatio, nec ulla re obseruata: valde enim defatigati erant meus & reliquorum comitum equi, substiti, ut meos omnes colligerem. Bini ex meis famulis in eo ministerio occupati, & hac illac discurrentes, in magnam turbam Chichimecarum (populi sunt Nouæ Hispaniæ contermini) Indos nobis confederatos persequentium. Hac re intellecta, statim me conuerti, ut pleno cursu illos insequerer. Præfectus castrorum & alius nobilis à me educatus, incitatis equis reliquos præcedentes, perueniunt in quendam locum, ubi latebant plus quam quater mille feminae & pueri cum impedimentis. Illi conspectis equitibus, protinus fugam capessunt, & cum eò aduenirem, eorum vestigia adhuc conspexi. Paulo ulterius progressus, quarundam feminarum & puerorum sanguine conspersum locum offendi, quos Indi nobis confederati mactauerant, & sacrificauerant. Nulla enim ratione inhiberi possunt, ut ab ista praua consuetudine desistant, etiam si corripiantur & casti-

castigentur: maxima tamen eorum pars bonos Christianos se profiterentur. Orotamen V. Matem, ut sibi persuadeat, illos eadem nefanda committere quae prius solebant, clam nobis tamen, quantum possunt. Itaque tum ob has causas, tum ob alias iustas occasiones quas ad V. Matem perscripsi, mea sententia, non debebat illis concedi tanta libertas, sed imminuenda pro vita illorum & status ratione. Alioqui praeberetur illis maior ansa peccandi, & homines sacrificandi potius, quam ullam aliam rem: nam neque virtute ulla, neque humanitate sunt praediti, neque veritatis amantes, neque apti ad disciplinam aliquam percipiendam, aut vitam reformatandam, sed potius in deterius vergunt. Addo, talem eorum esse naturam, ut sub metu contineri debeant, si quis probos Christianos ex illis efficere velit. Atque certo persuadeat sibi V. Matas, me veritatem proloqui.

Hac erat sententia Gubernatoris illius Nunnij de Gusman qui crudeliter in miseros illos Mechoacan, Xalisco, & Panuco incolas, & alios, imperium exercuit, quamdiu istis regionibus praefuit, sed singulare crudelitatis & barbari furoris exemplum edidit in miserum quendam Provincia Mechoacan Regulum, nomine Caconcy: eum enim cremari iussit, ne apud Casarem, aut eos quos Iuri dicundo istuc praefecerat, conqueri posset, de latrocinij in se & suos subditos à Gusmano commissis: & hac crudeli morte illum affecit, causam praetextens, quod rebellionem molitus esset in Casarem, & multos Indos atque Christianos sacrificasset, perinde ut facere solebat antequam baptisaretur: & varias alias calumnias in miserum commentus est.

Sed his duobus Hispanis, qui rigidum imperium laudant, binos alios opponam, primum Hispanum, alterum Gallum, qui ipsa experientia probant, humanitate plus effici posse apud eas nationes, licet barbaras, quam vi & crudelitate.

Primus Alvarus Nunnez, nomine, cui cognomen caput vaccinum, in discursu quodam misso ad Carolum Casarem, de itinere quod comitibus aliquot Hispanis confecit novem annorum spatio per continentem India Occidentalis, à Panuco aut paulo supra incipiens usque ad mare Australe, longè aliter loquitur quam Gomara. Ego quadam in medium adferam ad hanc rem facientia.

Primum habita longa narratione de regionibus quas peragrarunt per bis mille circiter leucas, & quam humaniter ab incolis fuerunt accepti, pro natura earum regionum, quia morbis medendi artem profitebantur, hinc inde errabundi, & requirentes loca aliqua ab Hispanis habitata in qua se recipere possent: cum tandem circiter triginta leucis ab Australi mari abessent, non procul abesse Hispanos intellexerunt: Itaque addit.

His, inquit, intellectis, Deo gratias ex animo egimus, desperabamus enim amplius quidquam de Christianis intelligere: tamen valde metuebamus ne isti Christiani, de quibus referebant Indi, littus illud Australis maris lustrandi & obseruandi gratia duntaxat percurrissent. Sed cum nobis certiora indicia adijcerent, iter nostrum urgebamus, & quo longius progrediebamur, plures reperiebamus, qui nobis de Christianis verba facerent: nos autem illis persuadebamus, ideo ad illos Christianos properare, ut moneremus, ne Indos in posterum occiderent, mancipia facerent, ex ipsorum sedibus eijcerent, aut eis nocerent: qua de re magna laceritia afficiebantur miseri isti.

Multa loca inueniebamus ab incolis deserta, qui in montes confugerant, & istuc latebant, quia ob metum Christianorum in suis adibus consistere, aut agros conserere non audebant. Magno sane dolore afficiemur, cum videremus adeo fertilem regionem, & limpidis rivulis, & fluuijs rigatam, ita vastatam & incendijs corruptam, atq; incolas adeo miseros & attonitos. Præterea fames ita inualuerat, quia miserineque serebant, neque plantabant quidpiam, ut arborum cortices & radices quasdam rodere cogerentur. Nos etiam toto illo itinere famem perpepsi sumus, quia incolæ necessaria nobis subministrare non poterant, cum tam maligne exciperentur, imo inedia vitam sibi adimere velle videbantur.

Nobis narrabant, ut aliquando Christiani in illam Prouinciã ingressi, eam vastam reddidissent, pagos & hominum ædes incendio absumentes: & dimidiam incolarum, quos istuc inuenissent, partem, cum vxoribus & liberis abripientes: qui elabi potuerant, in siluas & montes se contulisse. Animaduertentes autem illos esse adeo perturbato animo ut nusquam consistere auderent, neq; velle aut posse serere terramve colere, sed potius constituisse semel mori, quam diutius perpeti ut tam crudeliter haberentur, atq; hæcenus fuerant, eos quantum poteramus solabamur: & satis apparebat ex vultu, ipsos libenter nobiscum versari. Nihilominus, plurimum verebamus, ut, si quando ad eorum limites perueniremus, qui continua bella cum Christianis exercent, in nos irruentes vindictam sumerent de omnibus iniurijs quas à Christianis accepissent. Eò tamen Dei beneficio peruenientes, incolas adeo mites inuenimus, ut non minus nos metuerent & reuererentur, quam illi per quos iam feceramus iter: quod summe admirati sumus. Inde facile iudicari potest, illas nationes bonis exemplis, & honesta conuersatione, ad Christianam fidem amplectendam, & ad Maiestatis Casaræ obedientiam præstandam, esse pelliciendos: & nullam esse viam, ista magis securam.

Illi nos perduxerunt in pagum in summo montis vertice situm, cuius ascensus valde asper & difficilis. Istuc inuenimus plurimos, qui ob metum

tum Christianorum eò confugerant. Miseri isti beneuole nos excipientes, nobis obtulerunt quæ habebant, & inter reliqua plures quam bis mille saccos Mayzi nobis attulerunt, quod miseris istis famelicis qui nos eò usq; deduxerant, donauimus.

Sequente die quatuor viros ablegauimus per eam regionem qui sparsos hinc inde colligerent, & quotquot inuenirent, deducerent in pagum quendam trium dierum itinere istinc distantem. Deinde postridie illinc discessimus, cum omnibus quos ibi repereramus, & semper recentia vestigia agnoscebamus in quibus. Christiani illam noctem traduxissent. Circiter meridiem incidimus in eos quos ablegaueramus, qui referebant neminem tota illa prouincia potuisse inuenire, quia omnes fugerant, & in montibus se abdiderant, metuentes ne à Christianis occiderentur, aut in seruitutem abriperentur: atque nocte precedente Christianos quosdam conspexisse trahentes Indos quosdam catenis uinctos: se autem post arbores latuisse, ut obseruarent quid agerent.

His auditis, incolæ illius regionis qui nos comitabantur, adeo perturbati fuerunt, ut quidam ex eorum numero regrederentur, ad alijs significandum, Christianos aduenire: & haud dubie plures discessissent, nisi illos admonuissimus ne metuerent, quibus uerbis valde confirmati sunt. Nam tunc nobiscum erant nonnulli Indi quorum habitatio plus quam centum leucis inde aberat, qui nos etiam inuitos sequuti erant, licet obnixè illos rogassimus ut domum repeterent. Atque ut magis confidentes illos redderemus, ea nocte istuc perstitimus. Postridie perreximus, & in via pernoctauimus. Tertio die quos hinc inde ablegaueramus, deduxerunt ad locum in quo Christianos conspexerant: sub noctem eo peruenientes, facile deprehendimus uerum nobis retulisse. Nam ex duobus stipitibus telluri infixis, quibus alligati fuerant equi, agnouimus equites istac iter fecisse.

Certis igitur Christianorum uestigijs deprehensis, ex quibus intelligebamus non procul eos abesse, Deo gratias egimus, illum orantes, ut à tam misera captiuitate nos liberaret. Eadē nocte quosdam ex meis comitibus rogauimus, ut Christianos, qui per ea loca, in quibus ipsorum uestigia deprehenderamus, iter faciebant, & tridui itinere à nobis forte abesse poterant, sequerentur. Sed omnes summam lassitudinem causati, abnuerunt, tametsi me multo iuniores & robustiores essent, & eo officio multo me melius fungi potuissent: intellecta tamen eorum uoluntate, postridie summo mane adsumptis mecum Aethyope & undecim Indis, sequutus sum Christianorum uestigia, & tria loca deprehendi in quibus noctem traduxerant. Emensis eo die decem leucis, postridie mane incidi in quatuor equites Christianos, qui me conspecti tam peregrino habitu ami-

ctum,

„ Etum, & Indos comites habentem, adeo attoniti fuerunt, ut & multo
 „ tempore ne verbum quidem effari possent. Ego vero illos oravi, ut ad
 „ suum Tribunal me deducerent. Appellabatur is Tribunus Diego, id
 „ est Iacobus de Alcaraz, qui, me audito, respondit: semet adeo esse attoni-
 „ tum, ut quid ipsi agendum esset ignoraret, quia iam diu per eam regio-
 „ nem vagatus erat, nullum tamen Indum deprehendere potuisset: itaque
 „ non perspicere quonam secum suis conuerteret, quia iam magna annonae
 „ penuria laborare incipiebat. Tum illi significo Durantem & Castigium
 „ reliquisse cum magna Indorum qui eos deduxerant, turba, circiter de-
 „ cem ab eo loco leucis. Hoc intellecto, illico tres equites ablegauit cum quin-
 „ quaginta Indis ex eorum numero quos secum trahebat. Illis adiunxi me-
 „ um aethiopem, qui index itineris esset: ego vero istuc perstiti.

„ Post quintum diem Andreas Dorante et Alphonsus de Castiglo
 „ adueniunt comitantibus eos plusquam sexcentis Indis, qui, Christianos
 „ fugientes, ad montes se contulerant & varijs locis se abdiderant, & redu-
 „ centibus reliquos omnes (qui nos comitati erant ad eum usque locum ubi
 „ eos dimiseram) ut Christianos comitarentur. Tum Alcaraz, orat nos,
 „ ut euocaremus eos qui secundum flumina habitabant, & alios qui in
 „ montibus sese abdiderant, inberemusque annonam adferre: tamen si non ef-
 „ set necesse hac illis precipere, quandoquidem ipsi sponte hac onusti adue-
 „ niebant. Nostros tamen cursores ablegauimus, qui quotquot potuerunt,
 „ euocarunt. Itaque sexcenti simul aduenerunt, ferentes quidquid Mayza
 „ habebant in fictilibus vasis argillatectis, in quibus illud sub terram con-
 „ diderant: praeterea quaecumque penes se reliqua erant: sed, reseruatis duntaxat
 „ que necessaria essent, reliqua Christianis dedimus, ut inter se distri-
 „ buerent.

„ Deinde altercatio nobis fuit cum nostris Christianis, quia in serui-
 „ tutem trahere volebant Indos qui nos comitabantur: & cum indignatio-
 „ ne illinc discedentes, multos arcus & sagittas quarum quinque insignes,
 „ cuspidem smaragdus armatam habebant & peras nobiscum sumere obli-
 „ ti, amisimus. Sed maxima difficultas nobis oborta, volentibus partem
 „ Indorum a nobis dimittere, & illos hortantibus ut nihil amplius metue-
 „ rent, sed singuli domum abirent atque suam sementem facerent. Sed sur-
 „ dis canebaramus, nec a nobis discedere cupiebant, donec reliqui etiam Indi
 „ dimissionem impetrarent, prout consuetudo eorum ferebat, nam metue-
 „ bant ne occiderentur si sine alijs abirent: in nostro autem comitatu, neque
 „ Christianos, neque eorum lanceas formidabant.

„ Hac grauter ferentes alij Christiani, per interpretes illis significari
 „ iusserunt, nos quidem ex eadem gente esse secum, qui iam multo tempore
 „ aberraueramus, vilis tamen generis & conditionis: se vero rerum esse

Domi-

Dominos, & qui soli essent obseruandi. Indi nihili facientes eorum dicta, ita inter se aiebant. Magni nugatores esse debent illi Christiani, exploratum enim habemus hos ab Oriente Sole venire: illi vero ex locis in quibus Sol occidit. Præterea dicebant nos agros curare, illos autem sanos occidere: nos nudos & sine calceis incedere, illos cum vestibus & lanceis equitare: nos non esse auaros vel alieni cupidos, imo quidquid nobis donabatur, statim alijs elargiri, illos vero nihil aliud quam furari & rapere quidquid possent, nec quidpiam alijs donare. Hæc erant Indorum de nobis iudicia collatione facta cum alijs Christianis, & ita de toto vitæ nostræ cursu discurrentes, contraria prorsus referebant de Christianorum vita, existimantes nos ex eorum gente non esse. Sed neque hæc inter se duntaxat musitabant, verum sermone etiam Hispanico deserte & alta voce responderunt: & suis, communi quadam inter se lingua, significarunt. Illud idioma vulgari apud ipsos in usu est, quadringentarum plus leucarum spatium, qua nos iter fecimus, & apud quos in usu est Primhaitu appellatur.

Tandem nunquam istis Indis persuaderi potuit, nos ex illorum aliorum Christianorum natione esse, qui ita regiones depredabantur: & summa cum difficultate illis persuadere potuimus ut domum repeterent, præcipientes ut cum securitate reliquos ex suis hinc inde dispersos in plana reuocarent, terramque colerent quæ à suis incolis deserta, iam siluescebat, tamen si natura sit totius India fertilissima. Nam ter quotannis sata, ubertim fructus profert: deinde elegantissimis fluminibus & alijs aquis dulcibus & potulentis irrigatur. Habet etiam venarum auri & argenti iudicia Incolæ bene habito corpore sunt, & Christianis, quos habent amicos, voluntario ministrant, & Mexici incolis longe robustiores. Breuiter, terra est in qua nihil, quantum ad ubertatem attinet, desiderare queas.

Discedentes à nobis Indi, polliciti sunt se nostris mandatis obsequuturos, & curaturos ut singuli suorum hominum in proprios pagos redirent, modo Christiani ipsos molestia non afficiant. Quantum ad me attinet, affirmo, nisi id fecerint, culpam in Christianos esse reijciendam. Vix illi dimissi erant, cum nostri Christiani, me & comites, cuiusdam Zebrero rerum capitalium præfecto, atque tribus alijs Hispanis tradiderunt abduccendos. Istic experientia didicimus, quam fallacia sint hominum iudicia: nos enim quietem & libertatem inter Christianos quærentes & illam iam adeptos esse existimantes, prorsus contrarium experti sumus. Itaque illi, ut nos ab indis segregarent per montes & deserta loca nos abduxerunt, ne videremus quam male miseros incolas exciperent: nam iam inter se consilium inierant de opprimendis Indis quos pacifice & cum se-

„ securitatis spe dimiseramus, quod etiam postea fecerunt.

„ Qui nos abducebant, biduo integro, per montes illos difficilima via
 „ trahabant, in qua neq³ aqua, neq³ semita vlla apparebat, ut siti nos extin-
 „ ctos iri putaremus: nostrorum sane quinq³, & plurimi Indi amici, quos
 „ isti Hispani deducebant, ea perierunt. In his igitur difficultatibus versa-
 „ ti, tertio die circa meridiem, aquam inuenimus; confecimus cum illis, vi-
 „ ginti quinq³ leucas, deinde in pagum quendam Indorum pace utentium
 „ peruenimus, in quo nos reliquit ille Zebrero, & tres leucas ulterius pro-
 „ gressus est in pagum Guliaz Zam, in quo commorabatur Melchior Di-
 „ az eius Prouinciae Praefectus. Is audito nostro aduentu, illa ipsa nocte nos
 „ inuisit, & nostra miseria indoluit, gratias tamen agens Deo de ipsis in nos
 „ misericordia, atq³ Gubernatoris Nunni de Gusman, & suo nomine, ob-
 „ tulit quacumq³ haberet in sua potestate, indignè, ut apparebat, ferens,
 „ Alcaraz & suorum in nos inhumanitatem. Et plane nobis persuademus,
 „ si ipse adfuisset, neq³ nos, neq³ Indos tam inhumaniter fuisse excipiendos.

„ Postridie mane, istinc abire cupientes, ut Auhacan peteremus, ro-
 „ gavit Praefectus Diaz, ne excederemus, insigne enim seruitium Deo & V.
 „ Matⁱ facturos (quia regio deserta esset ab incolis, qui pagis suis desertis, ad
 „ montes confugerant, nec redire volebāt) si illos reuocaremus, atq³ Dei &
 „ Vestrae Mat^{is} nomine praeciperemus, ut in plana redirent, & terram co-
 „ lerent. Arduum initio visum est nobis hoc negotium, nullum enim eorum
 „ Indorum qui nos comitati fuerant, & quorum opera in similibus rebus
 „ uti consueueramus, amplius habebamus. Tandem tamen succurrit, ut
 „ binos Indos è captiuorum numero liberaremus, qui illius regionis incola
 „ essent, & cum Christianis erant, quando primum in eos incidimus, vide-
 „ rant q³ magnum nos comitantium numerum, & ab alijs Indis intellexe-
 „ rant, quantam existimationem & auctoritatem adepti essemus per eas
 „ prouincias, tum ea quae à nobis istic acta essent, egros curando, & quae po-
 „ teramus beneficia in eos conferendo. Cum illis igitur, etiam alios pagi
 „ Culiaz Zam incolas ablegauimus reuocatum Indos per montes dispersos,
 „ & fluminis Patachan accolae, apud quod Christianos inueneramus, atq³
 „ mandatum dedimus, ipsis dicerent, nos eorum colloquium expetere, eam
 „ ob causam sine formidine ad nos venirent. Ut vero hi alacrius hoc iter
 „ susciperent, & alij aduenirent; singulis horum tabellariorum magnam
 „ cucurbitam (ex earum numero quas gestabamus) in manum dedimus,
 „ magna existimationis apud ipsos indicium & signum.

„ Abeuntes igitur hi feciales, post septimum diem demum reuersi sunt,
 „ adducentes tres Regulos Indos ex eorum numero qui in montes profuge-
 „ rant, quos comitabantur quindecim alij Indi, qui multa monilia, gem-
 „ mas quas vulgus Turquesas vocat, pennaceas cristas, & aliam pluma-
 „ ceam

ceam supellectilem abunde adferentes. Fluvij vero Patachan accolarum
 nullum reperisse aiebant, quia Christiani denuo illos erant persecuti.

Tum Melchior Dias nostrum Interpretem rogavit, ut eos Indos
 qui nostra causa aduenerant alloqueretur, ipsiq; significaret: nos à Deo,
 qui in cælis est, missos, per integros nouem annos errabundos orbem pera-
 grassse, admonentes quotquot inueniebamus, ut in Deum crederent, &
 ipsi inservirent, totius enim orbis & quidquid in eo continetur esse domi-
 num, qui bonos viros morientes ad se recipit in cælum, ubi neq; mortem
 amplius metuunt, neq; frigore aut penuria ulla affliguntur, sed tanta glo-
 ria fruuntur, quantam nulla hominis mens capere possit. Contra, eos qui
 ipsi obsequi non volunt, sub terram deprimere in consortium Diabolo-
 rum, atq; in ingentem ignem abijcere, in quo perpetuo torquerentur. De-
 inde, si vellent Christiani fieri, & Deo seruire eo ritu quo à nobis edoce-
 rentur, Christianos, illos pro fratribus habituros, ipsiq; nos imperaturos,
 ne in posterum eos diuexarent, aut ex suis habitationibus pellerent, sed eo-
 rum amici essent. Quod si conuerti nollent, sibi persuaderent, Christianos
 pessime illos diuexaturos, & in exterarum regiones tanquam mancipia ab-
 ducturos.

Responderunt interpreti, se Christianos futuros, & Deo seruituros.
 Interrogati, quisnam ille esset, quem adorarent, cui sacrificarent, & à quo
 pluuiam peterent ad sementem rigandam ut melius cresceret, deniq; re-
 liqua ipsis necessaria, Responderunt, viro cuius in cælis commoranti:
 quod autem esset eius nomen, AGVAR, aiebant, & se credere, illum orbem
 creasse, & quidquid in eo contineretur. Sciscitati à quo ista accepissent:
 dixerunt se à patribus didicisse, & iam multis sæculis talem notitiam in-
 ter ipsos esse vulgarem, se scire ipsum aquam è cælis demittere, & reliquas
 res bonas. Ipsos porro significari iussimus, eum quem ipsi AGVAR voca-
 rent, illum ipsum esse, quem nos DEVM appellaremus, quem si adorarent
 & colerent, eo quem nos doceremus, ritu, bene cum ipsis actum iri. Respon-
 derunt, quidquid dixissemus probe intellexisse, & id acturos. Monuimus
 autem, necesse esse, ut montibus relictis, planam regionem habitatum re-
 dirent, suas ades restaurarent, atq; etiam unam Deo extruerent, in cuius
 vestibulo crucem figerent, illi similem, quam nos istic habebamus. De-
 inde, quando Christianos istac iter facientes animaduertent, ut sine
 arcibus & armis, sed cum sola cruce & labaro, iis obuiam procederent,
 & in suas ades deducerent, genialiterq; exciperent. Ista ratione Christia-
 nos nunquam illis nocituros.

Concione finita, & fide ab ipsis data, se quæcumque dixeramus fa-
 cturos, Præfectus singulos veste donauit, laute habuit, & domum dimisit,
 Deo votum faciens, se nec excursions facturum in ea loca, quæ ab Indis

„ nostra admonitione reducibus colerentur, nec passurum ut alius qui spi-
 „ am faceret, aut mancipia inde abriperet, donec Maiestas Vestra, aut Gus-
 „ bernator Nunnus de Gusman, vel Maiestatis Vestra Vicarius, statu-
 „ isset quod existimarent commodum, ad Dei & Matris Vestrae seruitium.

„ Et paulo post: Cum ad urbem D. Michaelis peruenissemus, adue-
 „ nerunt etiam Indi narrantes, ut singulis diebus pleriq; à montibus descen-
 „ derent, magnaq; cura templa exstruerent, & cruces erigerent. Post quin-
 „ tum & decimum diem, aduenit etiam Tribunus Alcaraz, cum Hispa-
 „ nis quib. praerat: referebant autem illi Praefecto Diaz, Indos, suos pagos re-
 „ parere, in planicie, & magnum Indorum numerum inuenisse, quacunq;
 „ iter fecissent, etiam ijs locis quae ante deserta erant. Imo Indos ipsis obui-
 „ am progressos cum Cruce & Labaro, ad suas ades inuitasse, & quidquid
 „ haberent ipsis adposuisse. Ea nocte inter ipsos dormissee, valde admiratos
 „ talem mutationem. Indos autem illis significasse, nunc secure se viuere,
 „ quia Praefectus Dias praecipisset, ne in posterum quisquam illis noceret.

„ Deum autem oramus, concedere dignetur V. Mti, ut ipsa viuente
 „ & sub protectione vestri Imperij, istae nationes reducantur ad veram
 „ Dei agnitionem, qui illas creauit & redemit. Quod existimamus futu-
 „ rum; nam non adeo difficile factus est, atq; quis existimet. Per bis mille
 „ enim leucas quas nouem annorum spatio mari & terra emensi sumus, &
 „ decem in super mensibus, à nostra misera captiuitate huc illuc sine inter-
 „ missione discurrentes, nullum sacrificij ritum, nullam Idololatriae speciem
 „ in miseris illis nationibus deprehendimus.

Hac est Hispani hominis Narratio, qui ipse eas Prouincias per-
 grauerat, nec ullum ex mendacio compendium expectare poterat. Nunc
 Gallum hominem in medium proferamus, Tribunum, de Brasilia lo-
 quentem, quam primi Lusitani detexerunt, & sui iuris esse asserunt. To-
 tis tamen septuaginta & amplius annis, quibus coeperunt eo nauigare,
 nondum duodecimam eius partem occuparunt, quia nimirum magis se-
 duli fuerunt in exportandis regionis diuitijs, quam incolarum animis si-
 bi deuinciendis.

„ Is igitur sic scribit. Si Lusitani, qui se illius Prouinciae Dominos
 „ venditant, vere fuissent Christiani, & honorem Dei suo quaestui pratu-
 „ lissent, dimidia eorum populorum pars iam Christiana facta esset. Multi
 „ enim ex ipsis nosse desiderant quid sit Deus, & valde sunt dociles. Sed Lu-
 „ sitani quantum possunt impediunt, ne miseri isti ad nostrae fidei cognitio-
 „ nem perueniant, & multa illis persuadent longè à salute illorum aliena, ut
 „ in perpetua ignorantia retineant.

„ Si quis autem me interroget, cur Lusitani ferre nequeunt, ut Galli
 „ Brasiliam, aliaq; loca ab ipsis frequentata, veluti Guineam, Taproba-
 nam,

nam, adeant, nullam aliam rationem proferre possum, quàm insatiabilem eorū avaritiam in causa esse. Nam licet minima pars orbis sint, nimis tamen angustus videtur, ut eorum cupiditatem explere possit. Arbitror ipsos potionem hausisse cui inspersus fuerit pulvis cordis Regis Alexandri, quæ illis tantam sitim excitavit, ut ipsis videatur se pugno posse comprehendere, quod ne utraq; quidem manu amplecti possint. Persuadent sibi, ut opinor, Deum, terram & mare ipsorum duntaxat gratia condidisse, nec reliquas nationes dignas esse quæ nauigent: atq; si repagulis mare claudere possent ab Artabro Promontorio, in Hyberniam usq;, iam dudum mare illud interclusissent. Si nauigando Prouincia alicuius maritime præteruecti sunt, illico sui iuris esse pronunciant. Sed talis adquisitio facile fieri potest, nemine præsertim resistente. Gratias autem agere possunt Francisco I. Regi Gallia: nam si licentiam dare voluisset mercatoribus sui Regni incolis, eò nauigandi, Lusitani potuissent valedicere illi regioni. Plures enim Prouincias noui istius orbis commercia exercendo cum inquilinis, & sola beneuolentia nullam vim inferendo adquisiissent quatuor aut quinque annis, & longius penetrassent, quam Lusitani in quinquaginta fecerunt: sic ut ne vnus quidem Lusitanus tota illa Prouincia remansisset. Hæc vna est ex primarijs rationibus, cur Lusitani nolint Gallos commercia istic exercere. Nam simulatq; eius regionis incolæ Gallorum consuetudinem degustarunt, cum Lusitanis nihil sibi negotij amplius esse volunt, sed eos odio habent & contemptui.

Nunc Lectori liberum relinquo deligendi utram magis probabit opinionem. Ad me quod attinet, maiorem fidem tribuo experto nauis Præfecto, aut Viatori constanter asserenti quæ vidit, & longo tempore mores earum quas adiit nationum obseruauit; quàm sacerdoti, qui nunquam eas regiones vidit nisi in tabula Chorographica, ut Gomara, aut

Præsidi militari qualis Gufmannus, cui vnicus erat scopus explere suam avaritiam, & Cæsari suas sanguinarias actiones probare, qui tamen postea eius Prouincia Præfectura illum merito summouit.

*J Hoieda & Niquefa Gubernatores ferro & flamma in Indos
continentis incolas seruiunt. Hoieda vulneratur, &
fame è prouincia eiectus, ex vulnere
in Hispaniola moritur.*

C A P V T X I X.

DV M circa nouam Carthaginem moratur Hoieda cum Indis bellum gerens, ecce Niquefa superuenit liburnicæ vnus, septem carauellarum, & duorum phaselorum classe instructus, & cum amplius septingentis militibus prouinciam suam petens. Is socium suum Hoiedam infausto quodam casu ictum & afflictum reperit. Ille paulo ante à Carthagine XII. millia in mediterranea progressus, ingentis prædæ spe & cupidine illectus, genti cuidã infesta arma intulerat, quum Indis credidisset affirmantibus eo loco magnam vim auri reperturum. Sed ex ea expeditione nihil præter vulnera & detrimentum ingens retulit. Eius enim populi Cacicus, haud dubius aduentare Hispanos, Indorum multitudine excita, paratus in armis hostium aduentum expectabat. Qui vt apparuere, tanta in eos vi irruerunt Barbari, vt Hoieda fugam capessere, amissis septuaginta quinque militibus, & ad mare regredi coactus sit.

HIS auditis qui superuenerant, consilium ineunt, & iunctis viribus in eius gentis fineis impetum facere ac suorum cædem vlcisci statuunt. Itaque sub vesperam maxima militum pars silentio è castris profecti, modico ac suspenso gradu medio itinere confecto, sub auroram Indos securos & somno torpidos opprimunt. Illi excitati vulneribus & ad necopinatum tumultum pauentes, in super etiam mapalium incendio perterriti, præcipiti fuga velut cæci euadunt: sed obseptis à milite itineribus incidentes in armatos cæduntur alii, alii incendio perire quàm Hispanorum manibus præoptantes, in igneis semetipsi præcipitant. Erant ei populo centum fermè casæ contextæ arundinibus & foliis palmarum contextæ. Omnes ferro flammaque absumti sunt, præter paucos, quos dubiæ adhuc lucis obscuro, fuga discrimini eripuit. Sex modo capti sunt & Hoieda in seruitutem traditi: victores, quum frigefactis cineribus aurum quærentes perpauillum inuenissent, elusa avaritia nec præda pro spe inuenta, male alacres Carthaginem regressi sunt.

IND E soluens Niquefa & directo in Occidentem cursu oram præterlegens, Prouinciam suam quærare institit. Hoieda quoque &
ipse

ipse præter oram nouæ Carthaginis vectus, ducenta ferè millia à Carthagine sinum Vrabensem ingreditur, & ibi equis, machinis, omnique commeatu in litus exposita, ædificia moliri & crebris excursionibus eas gentes infestare cœpit. Indi satis gnari quid Christiani quererent, rudis auri massas & monilia per vias spargebant: mox intentis arcibus abditi Hispanos, simul vt sese ad colligendum aurum demiserant, venenatis sagittis figebant.

Barbari Hispanorum auaritiam eludunt.

DVM eius prouinciæ finis Hispani populantur, Indi cuiusdam reguli vxorem fortè inter ceteros captiuos abduxerant. Is Gubernatorem adit, aliquot amicis comitantibus, vxorem se redimere velle simulans, & dare quidquid ille peteret: sed vt in eius conspectum venit, magnificè exorsus, non eum tantum contumeliosis verbis, sed re ipsa quoque violat, & sagitta venenata configit. Milites audito clamore accurrunt, & circumfusi Regulum cum coniuge & sociis obtruncant. Gubernatoris femur faucium, igni (vt fieri consuevit) medicatum est, & veneno non satis valido vtcunque sanatum.

Magnanimi viri exemplum & minime barbaræ virtutis.

HISPANI tantam in hostibus animi magnitudinem demirantes, & ab illis dum animosè libertatem suam defenderent, multos iam ex suis interfectos: alios ex intemperie cœli vulgatis morbis quotidie interire, de Gubernatore conqueri incipiunt: Se videlicet ab eo in eum locum deductos, vbi propter impeditos saltus & densissimas filuas nequicquam arma & vires experirentur.

PER eos forte dies ex Hispaniola naus viris & commeatu onusta eò appellens, recreandis omnibus plurimum profuit: nec propterea tamen fremitus militum & seditiosi clamores leniebantur. Quinetiam quum vehementius quam antea ardescerent, Gubernator circumiens omnium vicem consolabatur, bono animo eos esse iubens: breui Ancisum baccalaureum ex Hispaniola cum subsidiis & commeatu ad futurum. Sed verba frustra erant, & furdis hæc canebantur, metuentibus videlicet ne tandem Indos pascerent. Itaque maxima eorum pars phaselis inde fugere clanculum moliebantur.

HIS auditis Gubernator, tum vt seditioni obuiam iret, tum ne irritò incepto ditissimam prouinciam relinquere cogeret, nauem quæ venerat conscendens, legatum in sui vicem Franciscum Pizarum reliquit: pollicitus breui se ex Hispaniola cum commeatu & recentium militum supplemento reuersurum: ac nisi quinquagesimum intra diem rediisset, potestatem sociis faciens, vt quomodocunque visum esset, rebus suis consulere. Is fuit Pizarus, qui postea cum Didaco Almagro amplissimum ditissimumque regnum

regnum Peruanum reperit & subegit. ³ Hoieda multis conflictatus laboribus vix tandem Hispaniolam tenuit, vulnere nuper accepto admodum grauis: vnde paucos intra dies summo cum dolore moritur.

1. DE venenatis Indorum sagittis: & remedio vulnerum, vide supra hoc libro cap. 3.

2. HIC fuit Pizarrus, qui postea Carolo V. imperium noui eius orbis Peruanis prouinciis ampliauit, Attabaliba Rege capto & interemto: mox Marchionis titulo auctus & consortis impatiens, Didacum Almagrum, quicum fortunarum & periculorum societas ei erat, Ferdinandi Pizarri fratris sui opera, de medio sustulit: ac vicissim ipse ab Almagri filio, Ioannis Rada & aliorum conuinatorum opera, Lima domi suae interfectus est, Anno M. D. XLI. De eo fusius lib. 3.

3. HOIEDA iste, postquam in Hispaniolam peruenit seu dolore vulneris retentus, seu deficientibus ad reditum necessariis: tandem, abiecta & prouincia & vita spe, Franciscanorum ordinem subiisse (velut ultimum desperatorum persugium) & in eo cultu mortuus, fertur.

¶ Franciscus Pizarrus Hoieda legatus, è continenti India cum suis fame expellitur. Ab Anciso Pratore reuerti cogitur. Ancisus, victoria aduersum Indos potitus coloniam condit. Valboat, ractis in partes Hispanis aliquot, ab Anciso secedit.

C A P V T X X.

Hispani fame ex India continenti expelluntur.



AM duo præterierant menses, nec redibat Hoieda. Itaque Pizarrus, subigente fame, cum LXX. Hispanis (qui ex trecentis reliquerant) duobus inde nauigiis soluit. Sed quum circa eius oræ litora erraret, sicunde alimenta expedire posset, mox repetendæ Hispaniolæ proposito, ingruente procelloso ventorum turbine, è duobus phaselis alter, cum omnibus qui in eo erant, id est, dimidia sociorum parte, haustus aquis periit. Nonnulli ab inusitatæ magnitudinis pisce eius gubernaculum frangi & excuti viderunt.

Fortis, insula.

INDE Pizarrus in Insulam Fortem eiectus est, in cuius litus quum aquatum egredi vellet, etsi pacis amicitiaque signa ederet, ab Insulanis prohibitus est. Itaque desperabundus, quum super omnia sæua atque aspera, cœlo ac terra infestis, fatigatos etiam fitis exure-

ret,

ret, litus aliquod tutum quò exscenderet quærebat.

SED iam mitiore & mutata in melius fortuna, ecce in bacca-
laureum Ancifum incidunt, qui liburnicam vnam & phaselum vi-
ris commeatuque onusta Hoiedæ subsidium ducebat. Pizarrus eo
occurfu mirificè lætus, ei primum suos casus, deinde vt quò ire vel-
lent permisisset Gubernator, exponit. Ancifus primò non credere,
istos ob maleficium profugisse ab Hoieda suspicans: mox vt ea vera
esse comperit, ingemuit, & illos ponè subsequi iussit. Pizarrus ad hæc
supplex orare vt has infelicis exercitus reliquias afflictas & ægras in
Hispaniolam perduci à se fineret. Quod quum Ancifus abnueret,
tum infirmi milites idem precari, & L. auri libras offerre: quas haud
grauatè accepisset, ni crimini id sibi verti metueret. Ergo gratias a-
gens munus repulit: ipsos vtique consolatus, breui redituras illis vi-
res & pristinam valetudinem, noui sui commeatus ope: quum non
aliunde morbos contraxissent quàm ex miseris & fame. Ita haud
procul Carthagine naueis applicans, in Comagræ litus ad aquan-
dum egreditur.

INDI quum nec Niquefæ nec Hoiedæ eas naues esse agnosce-
rent, aquari Hispanos, ceteraque inde sumere que necessaria essent,
multum mirantibus omnibus, permittunt. Mox inde soluens An-
cifus in Vrabam venit, vbi quum in eundem locum appulisset, in
quem antè Hoieda exscenderat, Naucleri imperitia, nauis prætorica
scopulo illisa est, & ea mox aquis hausta, equi cæteraque animalia
periere: milites ipsi ægrè, nulla propè re præter vitam incolumi, eua-
serunt, quam & ipsam ne breui fame amitterent, omnes metuebant.

Hoc nimis
rum nescie-
bant Indi, Ex
vno nosce
omnes.

IPS E Ancifus, naue amissa & haustis commeatibus, quum iam
milites herbis & agrestibus pomis, quæ in maritima ora reperie-
bant, vescentes cerneret, in mediterranea progredi statuit, satius for-
titer pugnando occumbere dictitans quàm turpiter fame tabescen-
tes mortem expectare. Itaque cum centum Hispanis profectus est:
sed vix quatuor millia pass. progressi erant, quum occurrens sagitta-
torum agmen Hispanos audacter inuadere & sagittis configere in-
cipit. Itaque illi subacti terga vertere, & terram ipsam & gentem, tam
lethales sagittas mittentem, execrantes trepida fuga litus repetunt.

MO X quum nulla inde alimenta expediri posse Ancifus vide-
ret, cognouissetque è captiuis ex aduerso, non procul sinu, campe-
strem esse planiciem, frugibus, fructibus aliisque vitæ subsidiis abun-
dantem, cum centum Hispanis & duobus phaselis in aduersam fi-
nus partem traiecit. Indi primò aliquandiu nouam gentem & eo-
rum consilii euentum quieti spectabant. Mox verò vt apparuit illos

M ibi

Egregium
votum sc. qua
si Deus præda
& manubiis
delectetur.

ibi sedibus locum legere & ædificia moliri, ad eos arcendos arma capiunt. Altera parte quoque Baccalaureus aciem instruit, nilque barbarorum audaciam & sagittas metuens, impressionem facit, nuncupato prius voto, se sacram ædem è Cacici domo facturum. Manus conferunt, fit atrox pugna, vtrisque fortiter dimicantibus: tandem Indi, quum hostium vim sustinere non possent, in fugam vertuntur. Ea res Hispanis iam fame cæcis robur & audaciam accendit: fufos hostes persequuntur & omnia cædibus complent.

Auaritia sagax.

Antiqua Darienis, colonia.

Factiones inter Hispanos etiam in mediis calamitatibus.

HISPANIA ea victoria potiti, eius gentis pagos inuadunt: vbi panis, fructuum, radicum aliarumque rerum copiam nacti, barbaricis cibariis corpora strenuè reficiunt. Posthæc vicini fluminis ripam sequentes, in arundineto lodices, stragulas, fictilia & lignea vasa & amplius duo mille & quingenta pondo auri laborati reperiunt, quod Comaccus, eius populi Regulus, ne in manus Christianorum veniret, abdiderat. Neque profectò ab illis repertum esset, nisi vbi lateret, Indos tormentis fateri & prodere coegissent. Baccalaureus multas de victoria Deo gratias agens, locum ¹ Antiquam Darienis appellat: mirificè quoque lætis militibus ob tantam auri copiam repertam, quippe sine eo male alacres & parum expleta cupidine reuertebantur.

INTE REA Baccalaureus missis phaselis Hispanos, quos in aduersa sinus parte reliquerat, accersit, qui vt venerat, breui in factiones discessere: quum videretur Baccalaureus in diuidendo auro & spoliis partium magis & priuati emolumentum curam agere quam iudicem deceret. Itaque ² Vascus Nunez Valboa, procax homo & seditiosus, cum factionis suæ popularibus secessit in partes, ac se Hoiedæ iurisdictioni non ultra subiici dictitans, licere omnibus Præfectis esse contendebat: nec se Baccalaureo pariturum, qui in iure dicendo priuato magis questui quam communi omnium vtilitati consulere, nihilque præter literati nomen haberet, re ipsa vulpem astutissimam referens.

DUM Ancisus & Valboa ita inter se altercando & iurgiis tempus terunt, ex Hispaniola soluit Rodericus Colmenares, duabus carauellis nouum hominum supplementum & com meatus subuehens, Hoiedæ militibus auxilium, quos in summis rerum omnium angustiis versari acceperat. Inde continentis oram tenuit ad prouinciam Carthaginis, & aquæ penuria laborans, ad fluminis ostium applicuit. Simul quinquaginta milites, qui nauticis aquantibus præsidio essent, in litus exponit. Illi egressi in terram, vt si in tuto & pacato essent, veluti per iuuenilem lasciuiam saltare alacres & vitulari cœperunt. Sed Indi, qui carauellas fluminis ostium subeuntes con-

spexerunt.

spexerant, frequentes cum arcibus & sagittis, subire silvas, atq; inde in Hispanos in litore securos ac solutos de improviso impetum facere, tanta ac tam festinata vi, vt ne vni quidē ad euadendum quidquam spacii relinquerent. Eodem vestigio scaphas confringunt, ferociter etiam aliis qui in carauellis erant minantes, procul significant, quantopere illis potiri cuperent.

COLMENARES Indos adeo acres bellatores expertus, sitim ^{Indi Hispanis} aliquandiu pati quā Barbarorum manibus interire præoptans, ^{formidabiles.} sublatis ancoris, inde in Vrabam propere vela dat. Ibi, repertis tantum quibusdam coloniæ ab Hoieda positę vestigiis, multum obstupefactus; ac ne omnes à barbaris laniati essent metuens: tandem ad naueis regressus, sub noctem, vt si fortē aliò migrassent, suum ipsis aduentum significaret, tormentum vnum displodi iubet. Quo signo edito Hispani, qui in Antiqua erant, præfectum suum adesse rati, crebris & ipsi extemplo ignibus excitatis in montium & collium speculis, se non procul abesse admonent.

ORTA luce Colmenares, qua fumum euolutum conspexit, eò flectens ad Antiquam appellit. Tum inter eos ingenti lætitia consalutatio facta, & mutuo alii alios amplexantur, diuersis vtrinq; cupidinibus, illi ciborum desiderio, hi auri fame ardentes: & (sicuti dictum est) Indi maximam colonorum partem trucidauerant: ceteri petere ab indigenis cibaria, aut procul quæritando victum expedire non audebant, tantus sagittarum timor incefferat. Itaque tegminibus laceris, seminudi, strictis arborum frondibus, agrestibus pomis, & herbarum radicibus, aliisq; similibus, ægrè inopiam sustentabant.

1. *Vouerat Ancisus Virginis simulacro, quod sub nomine B. Maria Antiquæ Hispali sacratum est, non tantum aurea argenteaq; dona è manubiis: sed se & dem quoq; illi sacram è Cacici domo, & Coloniam mox eo loco extruendam ipsius nomine insignem facturum. Ergo voti damnatus, impositam ripæ fluminis coloniam (quod Darien vocant) Antiquam Darienis nuncupat. Ea, quum Ancisi auspiciis Hispanis colonis frequentari cœpisset, paulo post pestiferopaludum halitu & insalubrium aquarum potu infamis, ab incolis deserta est.*

2. *Hic postea Mare Australe (vulgò Mare del Sur) primus reperit: moxq; eius ora Præfectus designatus, à Petro Aria, socero suo, seditionis reus peractus, & capitali supplicio affectus est. Vide infra hoc libro,*

capite 24.

M 2

g Dida-

¶ Didacus Niqueſa in Veraguam provinciam ſuam tendens aberrat à curſu, & naufragium facit. Reuectus ad ſuos Veraguam, ut infaſtam relinquit.

C A P V T X X I.

Niqueſæ errores.



PRIVS QUAM enarrandis iſtorum Hiſpanorum diſcordiis finem faciam, Didaci Niqueſæ errores & caſus exponere hic me neceſſe eſt. Is quum Carthaginis ora ſoluens in provinciam ſuam tenderet, carauella vna & duabus biremibus præuectus ceteras naueis ponè ſubſequi iuſſit. Sed dum nauigat, noctu coorta tempeſtas biremes diſiectas à carauella abripuit. Luce orta quum biremes in vnum coiſſent, nec carauella in conſpectu eſſet, & ignota regio, quò aut quà irent, incertum faceret: tandem retrò proras vertere rectores ſtatuunt. Ita terre applicant naueis, & oram præterlegentes vſque ad os Ciagri fluminis, ceteram ibi claſſem & ſocios reperiunt. Vbi quum nihil certi de claſſis Præfecto cognouiſſent, eum tandem ſe inuenturos rati, omnes inde abeunt. Centum millia emenſi, quum vltimus progredi non placeret, iaciunt ancoras, & explorandi aditus gratia & quà commodè terra prehendi poſſet, ſcapham ad litus & octo nauticos mittunt. Sed quum fortè commotum mare eſſet, & nauæ remis pertinacius euerberantes vndas ſuperare contenderent, obruta gurgite ſcapha cum ſeptem nautis demergitur. Octauus fluctibus ſeſe ſtrenuè euoluens, nando ad terram euafit. Nauium magiſtri, ſcapha in omnium oculis amiſſa, dum omnis pelagi furor caderet, exſpectant: mox ſequenti die, æſtu poſito, phaſelis & biremibus, equos, machinas, & com meatum omnem, in litus expoſuere.

“Olanum alii vocant.

Indi famem quàm ſe aduerſus Hiſpanos pugnare malunt.

INDE Lupo “Olando, dum Niqueſa rediret, ſummam imperii deferunt. Is quò omnem ſociis ſpem fugæ tolleret, naueis fluctuantes temere ad litus ferri atque allidi ſinit: mox, nimis feſtinati conſilii errore animaduerſo, è fractarum nauium tabulis carauellam vnam, ad ſubitos & neceſſarios vſus fabricari iubet. Inde caſas moliri, Maizum ſeminare, & aliquot eius oræ loca peruagari, cœperunt: ſed omnes ferme pagos incolarum fuga deſertos reperiabant. Quippe Indi formidine in montes refugerant: & eæ proſectò gentes, quum id ſibi minus conducere arbitrentur, elici ad certamen nequeunt, neq; cum noſtris hominibus manum conſerere curant: nuda videlicet ac ſterili terra fatiſ pro ipſis aduerſus aduenas pugnante, quibus nihil præter famem relinquant.

D V M

DVM hæc Olandus agit, ecce tres nautæ scapha eò appellunt, qui ab Niquefa præfecto aufugerant. Illi de Niquefa interrogati renunciant, illum, carauella amissa, in Zorobarensem quandam insulam eiectum, & iam tertium mensem per montes siluosos, & solitudines auias sine vlllo humani cultus vestigio, errantem, victu infelici, siluestrib. pomis, & vulsis herbarum radicibus vitam trahere. Olandus extemplo biremem ad eum aduehendum mittit: ea vbi Insulam attigit, nauim conscendit Niquefa cum paucis illis qui supererant militibus, & ad exercitum suum venit. ibi plurimum de Olando conquestus, proditoris eum insimulans, quod neglecta præfecti sui salute & ommissa eius vestigandi cura, naues litori illisisset vt summū eius prouinciæ imperium inuaderet: mox se ex illis sedib. excedere velle militib. denunciat. Illi haud procul abesse maturitatem frugum quas seuerant monentes, paululum spatii ad metendum orabant: sed ipse frugum iacturam quàm vitæ facere malle respondit, neq; diutius tam infelici terra confidere velle.

Niquefa quā
in Veragua
pro thesauro
carbones re-
perisset, inde
excedit.

PLACET nonnullis ita loquutum Niquefam vt Olandi gloriam minueret: verum opinor eiusmodi scriptores, si eam prouinciam perambulassent, vt à Niquefa & aliis multis, & à me ipso quoq;, peragrata est, nunquam fuisse scripturos eam editam à Præfecto vocē, velle se inde excedere, vt alterius gloriæ officeret. Sed ne si velim nunc plenam horridæ illius & asperrimæ prouinciæ descriptionem edere, longius ab instituto abstrahar, eam commodiori loco referuo. Quippe id mihi propositum, breuem hanc meam Historiam quàm accommodatè fieri poterit, pro exiguo ingenii mei modulo, cōtexere, quò facilius res maximè memorabiles visas à me, aut quomodocumq; cognitās, quæ illis in terris accidere, ordine exsequar: tum peregrinationis meæ casus & errores exponam quæ mihi quatuordecim annorum spatio per infra scriptas prouincias exacta est. Primum enim in Insulam Vnionum appulsus, mox Pariensis sinus tum orientalem tum occidentalem partem perlustravi. Inde Insulis Margarita, S. Ioannis, Hispaniola & Cuba peragratis, in continentem regressus, ad prouinciam Carthaginis applicui: & oram sinus Vrabensis præteruectus, in Achlam: vnde Australi mari traiecto Panamam (quæ prouincia ab Hispanis “Castella aurea dicitur) & ex Nomine-dei Veraguam & nouam Carthaginem, Costamiriccam, Caput-Fondurense, Vallem Olanchiam, prouinciam Cūattimallam, & Nicaraguam adii. Post denuo in Panamam transgressus, regnum Peruanum ad extremum obii aliasq; præterea Insulas, vt quouis loco planum faciam.

Lib. 2. cap. 10.
& seq.

Summa Indi-
cæ peregrina-
tionis, à Ben-
zone confe-
cta.

“De eius no-
minis ratio-
ne, vide hu-
ius lib. cap. 23.

Niquefa Veragua relictā, Nominis dei colonia fundamenta ponit. A Darienensibus colonis ad componendas rixas

arcessitur. Mox ob inconsultè iactas voces pro-

brose expellitur ab Anciso & Val-

boa, factionum ducibus.

Mors eius.

C A P V T X X I I.



OST QUAM Niquefæ sententia stetit Veragua excedere, tanta militum & nautarum multitudine, quantum carauella noua & duæ biremes capere poterant, conscendere iussa, ceteros fortunæ arbitrio permisit, fide tamen illis data, se simulac idoneum colonie condendæ locum nactus esset, illico ad eos arcessendos missurum. Sed postea rebus illi vñdique improsperè cadentibus, id præstare non potuit.

Portus bellus.

IN DE soluens, portum tenuit, cui Bello, id est Pulchro, nomen est, sic antè ab Admirante Columbo nuncupatum, quòd amœno & opportuno situ pulcherrimè condendæ vrbi sedem præbeat: sed Indi Niquefam eò appulsum, maxima militum parte amissa, regredi ad naues coegerunt. Itaq; ad promontorium Marmoris prouectus, felicior sibi rerum cursum quàm antea promittens, In nomine Dei (inquit suis) egrediamur in terram. Inde nomen postea loco mansit: ipse quò se aduersus Indos infestantes defenderet, propugnaculum è ligno raptim exstruit.

Nominis Dei coloniz origo.

Niquefa finis Darienens. colonorum simultatibus arcessitur.

INTER EA dum Niquefa, circa ea loca variis ærumnis molestiisq; conflictatur, inter Hispanos Darienis colonos discordiæ studiis accensæ in dies magis ac magis crescere, aliis ad Valboam, aliis ad Baccalaureum Ancisum imperium trahentibus. Alphonsi Hoiedæ milites omnia ita agitari miseriq; ægrè ferentes, priusquam res ad vltimum discriminis certaminibus veniret, mittere in Veraguam ad arcessendum Niquefam statuunt, qui imperio suscepto, donec à Rege alius præficeretur, simultates Hispanorum & seditiones finiret. Itaque, quamquam ne id quidem nisi ègrè obtineri potuerit, intercedentibus aduersariis neque assentiri volentibus, honestorum tamen aliquot virorum pacisq; ac quietis publicæ amantium interuentu effectum, missusq; ad Niquefam arcessendum Colmenares.

Is duobus phaselis oram præterlegens, eum tandem debilem, squalidum, seminudum & victus egentem ad Nomen-dei reperit. Niquefa, qui quiduis sibi potius euenturum quàm illud auxilium sperasset,

ſperaffet, magnam vim lachrymarum profundens Colmenarem amplectitur, & tanti beneficii ingentes gratias agit: mox infelicem hactenus ſuam ſortem miſeratus, mala & ærumnas quibus conflictatus erat, expoſuit. Colmenares viciffim ſui ad eum itineris cauſam & quibus moti Antiquenſes eum accirent, aperit: deinde ſpe eum ſolatur & bono animo eſſe iubet: quippe ditiffimam eſſe prouinciam in quam vocaretur, ibique eum ſuperioris temporis damna & incommoda futuri prouentu facillimè ſarturum.

ITAQVE Niqueſa cum ſeptuagintaquinque; Hispanis, quos ex omni exercitu reliquos habebat, nauim conſcendit: & dum nauigant, multa vana de Baccalaureo, de Valboa aliifque; multis ſtolidè iacere cœpit, haud dubiè præ ſe ferens, ſimulac prouinciam attigiffet, animaduerſurum in eos, alioſque; abdicaturū dignitatibus, alios auro & pecuniis multaturū. quippe id habere ipsis non licere ſine ſuo vel Hoiedæ permiſſu, qui à Rege Gubernatorū titulum atque in vtramque prouinciam imperiū accepiffent. Multa præterea alia inconſultè effudit, quæ plurimum auditu excepta, exitium ipſi attulere. Nam vt in Antiquam appulerant, ſubitò egreſſi in terram aliquot Hispani ad Conſilium ciuitatis verba & minaces Niqueſæ in eos voces referunt. Inde maxima fermè omnium aduerſus eum indignatio coorta. itaque vix nauis egreſſum certatim minas probraque ingerentes præcipitem Antiqua expellunt, & inhumaniffimè cum ſuis LXXXV. Hispanis, ſoluere cogunt. Ipſe multum mœrens abiit, & eam oram præternauigans quum ad aquandum fortè in littus exſcendiſſet, ab indigenis cæſus cū omnibus ſociis & comæſtus eſt. Hunc Didac. Niqueſa vite & ſuſcepte in Veraguam expeditionis cū exercitu exitū habuit.

I. NIQVEſA iſte, lingua & iræ impotens, quam mala exaſperaauerant, Dominicam rectè petere, atque ibi apud Regiæ curiæ Iudices Vaſcum & Ancifum de vi reos agere, in animo habebat. Creditur in itinere merſus fluctibus, cauſam omnem & ſua iuſta ſecum ad piſces tuliffiſſe. Prodidere alij, quum Veraguam iterum cogitaret, applicuiſſe ad quendam eius ora fluum: mox aduerſo flumine inuectum & in terram egreſſum cum omnibus ſociis, à Barbaris maectatum eſſe: atque ex eo caſu inditum flumini nomen, quod non procul Zorobarenſibus in ſulis Fluum Perditorum, vulgò Rio de los Perdidos, vocant. Cui opinioni cauſam præbuit, quòd in huius fluij ripa hæc verba arbori inſcripta reperta ſunt: Hac, miſerò errore feſſus, Didac. Niqueſa infelix tranſiit. In tanta prodentium varietate, nihil habeo quod affirmem. Sed ut cunq; ea res ſit, iſte, cum collega ſuo Hoieda, infelici exitu in ſigne documentum prodidit mortalibus, quantum malum ſit Auaritia.

J Anci-

G Ancifus à Valboa in vincula conijcitur. mox solutus in Hispaniam concedit. Valboa Australe pelagus detegit. Petrus Arias Gubernator ex Hispania in Antiquam mittitur. Is auarè & crudeliter habitos Indos aduersus Hispanos odio implacabili inflamat.

C A P V T X X I I I .

Hispanorum
fœda inter se
certamina.



OST discessum Niquesæ, inter Antiquenses colonos renata subito fœdior priorè feditio est. Valboa satis gnarus se viribus Baccalaureo superiorem esse, vespera quadam in eius domum irrumpens, hominem corripit iubet, & pecunias eius fisco addicit, Prætoriam potestatem priuato consilio sine autoritate regia vsurpasse infimulans. Neque Baccalaureus Regii diplomatis & mandati exemplum proferre pöterat: quippe amissum inter alia quum prætoriam eius nauis in sinu Vrabensi frangeretur. Valboa verò postquam aliquandiu Baccalaureum in custodia habuerat, tandem emisit: moxque discessum apparantem, summissis qui rogarent, oblata summi Prætoris iuridici dignitate, retinere conatus est. Ille verò remisso stomachosè beneficio, in Hispaniam concessit, libellum accusatorium plenum querelarum in Valboam secum ferens: quem quum Indico senatui obtulisset, atrox in Valboam sententia lata, sed cuius nulla exsequutio post sequuta est, propter mare Australe ab eo repertum.

Barbari Hispanorum avaritiam castigant.

BACCALAVREVS abierat: Valboa auri cupidine in mediterranea progressus, cum aliquot regulis amicitiam contraxit: in iis cum Panchiaco quodam, à quo pelagi Australis notitiam habuit, & ab eodem illo deductus est. Eum postea, quum baptifandum curasset, Carolum nuncupauit. Is ipse Cacicus quum Valboæ grandem auri vim dedisset, ortèque fortè inter Hispanos in eo diuidendo rixæ essent, libram & lances pugno ita ferit vt omne aurum humi dispergeret, simulque addidit: Non parum equidem vos miror, Christiani, quòd de re adeo vili tanta inter vos oriantur certamina, perinde vt si ea res esui aut potui esset utilis. Verùm quando vilis metalli tanta cupido vos tenet, in eum locum deducere vos volo, vbi auri fitim abunde expleatis. Secundum hæc dicta, eos ad mare Australe deduxit. Valboa ingentes in ea prouincia opes nactus, Castellam auream ex eo nuncupauit, in qua nunc sita est Panama ciuitas.

I N D E

INDE varia eius prouincię loca perambulans, felici semper successu, sepe numero per iuris speciem sæuitiam aduersum Indos auri cupidine exercens, magna cum auri & vnionum vi Antiquā Darienis regressus est, ibiq; decretis supplicationibus, propter repertum ab eo ingentibus cum diuitiis Australe pelagus, festo apparatu & solenni pompa à coloni obuiam egressis exceptus. Mox naui in Hispaniam missa & scriptis ad Regem literis, rerum à se gestarum successum simul & presentē statum exposuit: Australe iam mare ab se apertum: proinde suppliciter ab ipsius Maiestate petere eius prouincię præfecturam sibi concedi & mille homines mitti, quo facilius eas gentes subigere & regere possit: cæterū polliceri se breui ingentem vim opum reperturum, vt facilè ex ipsis initiis ac documentis colligi posset. In cuius rei specimen viginti quinque ingentis magnitudinis vniones ad eum mittit, & triginta millia ducatorum, collecti auri quintam Regi debitam, aliaque præterea munera: quū iam antea quoque magnam pecunię vim misisset, sed naus qua ea deferebātur, cum hominibus omnibus demersa perierat.

REX munus, & vectigal quintæ & Valboæ literas, læto animo accepit, ex quibus quum intellexisset repertum ab eo Australē Oceanum, sententiam aduersus eum latam antiquat, eiq; attributa noui maris præfectura, mille Hispanos in supplementū mittit. Ceterum Antiquæ Darienis ² Petrum Ariam Abulensem præficit: episcopum verò designat fratrem ^{“To. Cabedū} Gobatum, ordinis Fran- ^{vocant alij.} ciscanorum, concionatorem suum. Inter alia verò quæ Præfecto in mandatis dedit, diserte edixit vt clementer ageret cum Indis, pacemque illis ante arma offerret. Denique ex præscriptis Hoiedæ & Niquesæ mandatis ageret: semperque prædam ac res quæsitas cum sacerdotibus & monachis participaret, qui ad eas gentes conuertendas commebant.

HIS mandatis atque imperio instructus Petrus Arias, è portu S. Lucari, anno M. D. XIII. quatuor nauibus & carauellis vnde- cim soluit, cum mille & quingentis Hispanis. Ad Antiquam vt appulit, Valboa cum omnibus amicis obuiam egressus, eum summa alacritate excepit, & apud se in hospitio habuit. Mox quæcunque animo incepta destinabat, ei penitus aperiens, simul qui prouinciarum status esset exposuit. Lætissimo animo audiuit Gubernator, maximam earum gentium partem Hispanorum amicitiam colere: itaque in Tumanama ædificia moliri cœpit.

N

INDE

Panchiaci hu-
manitas indi-
gna mercede
ab Hispanis
pensatur.

Christianum
nomen ob Hi-
spanos malè
audit.

Barbari Hispa-
nis captis, cū
fœda expro-
bratione aua-
ritiæ, aurū in
os infundūt.

INDE Ioannem costam cum quadringentis Hispanis in Co-
magram ad quærendum aurum duabus carauellis dimittit. Is
non tantam copiam nactus, quantam insatiabilis ipsius auaritia
concupisceret, quotquot regulos in potestate habuit, omni gene-
re cruciatus vexare institit: vt cogeret fateri vbinam aurum abdi-
dissent. Quinetiam ne Panchiaci quidem subditis pepercit: & spo-
lijs ac manubijs in eos grassatus socij reguli animum adeo ab Hi-
spanis alienauit, vt tantum illis infensus esset, & quidem meritò,
quantum antè amicus fuerat. Præterea quum magnam eius clien-
tium partem lapidibus obruisset, Indos rei indignitas adeò accen-
dit vt concursu facto & ingenti sublato clamore in Hispanos ir-
ruerent, subinde iterantes, Impij isti, scelerati, ac perfidi Christiani
pereant, indigni quos terra viuos sustineat. Simul Hispanos com-
plures trucidant. Tribunus ipse cum reliquis militibus & spolijs
carauella vna imminentem pestem effugiens, Antiquam repetit,
non sine maxima Gubernatoris culpa, qui tanta scelera inulta at-
que impunita omitteret.

IPSE postea alios Tribunos militares & duces per diuersa e-
ius oræ litora dimisit: in ijs Bartholomæum Vrtadum in Achlam,
qui egressus in terram, per simulationem pacis, quotcumque In-
dos assequi potuit, rapuit & pro mancipijs vendidit. Fernandus
Valesius in Caribanam cum octoginta militibus profectus est: sed
vix in litus exscenderat, quum ecce Indi audaciter impetu in Hi-
spanos facto, quinquaginta interfectis, ceteros regredi ad nauim
& inde excedere cogunt.

ITA Hispani, propter aduersam famam atque opinionem
quam de se ipsi apud omnes cōmouerant, tanto vbique odio fla-
grabant vt ne eorum quidem cōspectum indigenæ ferre possent:
& vtrinque quidem, dum Hispani Indis libertatem eripere studēt,
Inde eam acriter defendunt, ad extremam propè perniciem atque
internecionem ventum est. Ac, quamquam omnis eius fermè oræ
accolæ humanis carnibus vesci consueuerint, ex ijs tamen non-
nulli Hispanorum cadauera qui prælio ceciderant, ceteris mandē-
tibus, à tali cibo abhorrebant: veriti nempe, ne etiam tum eæ car-
nes corporibus suis aliquid damni adferrent.

QVOSCVNQVE capiebant viuos, militares præsertim du-
ces, reuinctis manibus pedibusq̄e proijciebant in terram: mox au-
ro in os iacentis infuso, cum hac exprobratione auaritiæ, EDE, ede
aurum Christiane: ad maiorum cruciatum ac probrum cultellis
lapideis alius brachium Hispani, alius humerū, alius crus, abscin-
debant

debant, & subiectis prunis torrentes cum cantu & tripudijs man-
debant: ossa verò suspendebant in delubris & principum ac Re-
gularum domibus, tropæum & monumentum victoriæ.

1. *Australe pelagus hic intellige, non quo recta in Austrum navi-
gatur, aut quod polo Antarcticò subest: sicut nec per Septentrionale in-
telligi debet mare Glaciale, & quod arctico vertici subiectum est. Sed
quum Indica continens duplici utrinq; alluatur oceano: qui in Meri-
diem & Occidentem vergit, Australis, vulgo Mare del-Sur: qui in
Orientem & Septentrionem, Septentrionalis appellatur, vulgo Mare
di-Tramontana.*

Christophorus porro Columbus primus de Australi Mari in-
tellexit, quarta sua in Indiam navigatione, cum continentis littus de-
texit, & fretum inuestigavit per quod in mare illud penetrare posset.
Primus tamen conspectum eius habuit is Tribunus Valboa, cui ab
Indo quopiam indicatum fuit hac ratione. Valboa cum irrequieti ef-
set animi, bellum inferebat Regulis Indis, donec perveniret in Provin-
ciam Reguli cuiusdam cui nomen Comogro, cum quo fœdus inijt opera
alterius Reguli amici, & trium Hispanorum, qui idioma illius regio-
nis callebant. Habebat Comogro septem filios, quorum primogenitus
minime stupidi ingenij, ut solent esse Indi, patrem compellavit his ver-
bis. Hi peregrini barbati, qui ad te venerunt, omnibus promiscue bel-
lum inferunt, & duntaxat ex prada vivunt: itaq; expedit, illos bene
excipere, & liberaliter tractare, ne ijs præbeatur ulla occasio tibi &
tuis nocendi, ut illos alijs nocuisse intelligo.

Hoc probato consilio, Comogro & Panchiaco eius filius, perbe-
nigne Hispanos exceperunt: & cum animadverterent eos supra omnia
aurum expetere, miserunt Valboæ & Colmenari eius comiti aurum
elaboratum in vasa & monilia, ad æstimationem quatuor millium ca-
stellanorum, & sexaginta mancipia in eorum usum. Dum aurum hoc
pendunt Hispani rixari cœperunt inter se, adeo ut eductis gladijs alter
alterum ferire vellet. Quod conspiciatus Panchiaco, aurum cum tru-
tina evertit, & per interpretem eos alloquitur: Pudetne vos Chri-
stianos, pro re tantilla rixari, & hæc pocula & monilia tam affabre ela-
borata, sic corrumpere? Si tanta auri cupiditate ardetis (apparet enim,
illius solius causa vos ita vagari, & turbare uniuersi orbis quietem,
relicta vestra patria, & tot difficultates tolerando) regiones vobis de-
monstrabo, in quibus abundantissime aurum inuenietis. Maiore ta-
men numero vos esse oportebit, ut Regulos quosdam potentes, per quo-
rum regionem aperiendum vobis erit iter, superare possitis, præsertim,
quendam, Tumanama nomine, Regem potentem, cuius provincia val-

de diues est eius rei quam maxime expetitis: qui haud dubie vobis ob-
 uiam progredietur. Eius Prouincia sex Solibus duntaxat hinc abest
 (hoc est sex dierum itinere: solent enim Indi diurni itineris spatia per
 soles numerare, non per Leucas nostro more.) Deinde vobis superadi-
 runt montes illi quos conspicitis ad Meridiem spectantes, in quibus ha-
 bitant feri quidam homines, Caribes appellati, ^{αὐθιγοποκόβοι} nulli Princi-
 pi, nullis legibus subiecti, & in otio viuentes. Deseruerunt isti suas sedes
 olim ut aurum ubicumq; possent, acquirere, quod cum captiuis &
 mancipiis commutarent, ab ipsis, si qua nancisci possent, deuoranda: in-
 telligentes autem, aurum in illis montibus inueniri, eo profecti, inqui-
 linos exegerunt, & montes occuparunt. Quos autem ex inquilinis pri-
 marios apud se retinuerunt, etiamnum hodie cogunt aurum ex suis ve-
 nis eruere, deinde vel in elegantes statuas, vel pocula, vel alia opera
 conflatum dant suis aurifabris, quae tandem huc & in vicinas Pro-
 uincias permutanda adferunt, ut quod volunt obtineant. Aurum
 enim infectum & quale è sua vena eruitur si adferrent, operam lude-
 rent. Nam quod ad nos attinet, non magis aestimamus aurum infe-
 ctum, & non conflatum, quam terra glebam: sed quando nobis adfe-
 runt vasa aliqua diligenter elaborata vel in aures, aut bombicinas
 culcitrās, permutatione accipiunt vel mancipia, vel captiuos, quorum
 valde auidi sunt, aut panem, cuius magna apud eos est penuria, quia
 nullum Maysum inter illas rupes & scopulos crescit. Vobis itaq; per-
 suadete, illac transeundum, & ferro vobis iter aperiendum. Cum vero
 ad suprema montium iuga perueneritis, inde conspicietis mare, in quo
 sunt naues velis pradi & vestrae: superatis montibus, descendetis in
 regionem adeo opulentam, ut istuc non minus vile sit aurum, quam
 apud vos ferrum esse dicitis.

Quanta letitia perfusi fuerint Hispani, audita tanta auri & opum
 abundantia, nemo est qui dubitet, praesertim Valboa & Colmenar,
 quibus id in mente perpetuo versabatur, & unus dies instar
 mille annorum illis erat, donec Panchiaco polliceretur, semet via du-
 cem futurum. Interea Antiquam redeunt, maioris militum numeri
 delectus gratia, & ad reliqua necessaria paranda. Quod factum est
 prima Septembris anno M. D. X I I I. Nam Valboa (praeterquam
 quod noctes insomnes duceret, donec quod animo destinarat, perfice-
 ret, & frequenter somniaret se è summo montium illorum ipsi demon-
 stratorum vertice mare conspicere auro conflatum) intelligens Re-
 gem Hispania, nouum successorem mittere qui eam Prouinciam gu-
 bernaret (is erat Petrus Arias, qui cum magna classe & non contem-
 nendo Hispanorum numero adueniebat) & metuens ne is gloriam de-
 tecti

tecti Maris australis sibi usurparet: statuit nihil ulterius expectandum, sed fortunam tentandam, cum exiguo hoc quem paratum habebat, militum numero celocem conscendit, ducens secum viginti Indicas cymbas ex unico ligno constantes, cum multis Indis confederatis, instructis, frequentibus ferris, securibus, & alijs ferreis instrumentis ad aperiendam & complanandam viam in rupibus illis & densis siluis, per quas ipsis esset iter.

Inter ea porro quæ Valboæ in ista profectioe acciderunt memoratu digna, præmittendum non est, quod superato & caeso Regulo in Esquaragua, cum sexcentis & amplius Indis, ingressus est pagum Esquaragua, in quo inuenit Reguli fratrem, & alios quosdam muliebri vestitu ornatos. Valde admiratus, causam sciscitatur ab incolis qui frequentes aduenerant Christianorum conspiciendorum gratia, tanquam è cælo delapsi fuissent. Responderunt casum Regulum, & omnes eius aulicos nefando illo peccato natura aduerso infectos: cuius rei causa Reguli frater & omnes eius comites muliebri ornatu essent amicti, quibus neq; arcus, neq; sagittas tractare liceret, ut reliquis viris, sed in seruilibus officijs, in quibus aliàs feminae solent esse occupatæ, vitam traducere necesse esset. Quàm attonitus fuerit Valboæ hæc audiens, non est disquirendum, & præsertim quod adeo detestabile scelus ad istos Barbaros penetrasset, montes asperos & densissimas siluas incolentes, ubi neq; vinum, neq; fructus ullius precij: neq; aucupium, neq; ferina esset, neq; aliæ delitiæ, quæ alioqui in alijs Indiæ Prouincijs inuenirentur. Corripitur iubet omnes istos Sodomitas, numero forte quadraginta, & cambus quos circumducebat, lacerandos obijcit. Paginecola, conspecta castigatione à Valboæ facta, comprehendunt quotquot huic crimini nouerant obnoxios, & illorum conspuentes faciem, ad Valboam adducunt, ipsum orantes, ut Prouinciã ea peste liberet. Inter reliquos, senex quidam sublatis ad cælum manibus & oculis, & conuerso ad Solem vultu (quem istæ nationes adorant) inquit, merito aduersus ipsos iratum esse ob nefandum hoc scelus: cuius rei causa, tam horrenda tonitrua, tam frequentia fulgetra & fulmina in eam prouinciã iacere, tam crebras aquarum illuuias ex montibus cadere, quæ ipsorum agros eluerent & Maysum corrumperent, unde fames subsequeretur per vniuersam regionem. Nunc autem, his monstris sublatis, sperandum esse Solem iram mitigaturum, & se fruges sine noxa collecturos.

Hæc oratio valde placuit Valboæ, itaq; quotquot monstra huiusmodi ad ipsum adducebantur, è medio tollebat: omnes autem erant Principes aulici, nam vulgus illa labe non erat infectum. Nunc si mi-

seri isti Barbari solo natura instincta agnoscunt Deum iuste ipsis iratum ob talia peccata: quid dicemus de nostra Europa, qua tam multis locis male audit ob infames & furentes istos amores? nihil, nisi expectandum esse cœlitus horrendum aliquem ignem in ista monstra, prurientia in adeo prodigiosas cupiditates, vim naturæ facientes, & in eas regiones, ubi similia tolerantur; quemadmodum olim supra Sodomam & Gomorrham.

Sed ad Valboam redeamus: is coactus in Esquaragua partem suorum relinquere, cum difficultatibus itinerum, tum penuria adeo defessorum, ut vix consistere possent, robustiores secum ducens, & aliquot viæ duces, iter facit versus montium illorum fastigium, unde mare Australe conspici poterat. Cum fere eo peruenissent, suos subsistere iubens, solus in montis verticem contendit, unde in late vicina circum loca esset prospectus, & oculos ad Meridiem conuertens, Mare vidit. Illico in genua procidens, Deo egit gratias, quod dignatus esset ipsi tam vilis & abiectæ stirpis homini concedere, ut primus Christianorum tam laudabilis conatus & instituti gloriam auferret. Et ter deosculatus terram surrexit, Mare salutans his verbis. O Mare Australe, Regina reliquorum marium, considerata opulentia qua abundant tua littora, sis in meo aduentu tranquillum & placidum, ne irascaris, si tuum nomen hæcenus incognitum & abditum, hodie celebre reddo supra omnes aquas, quæ terræ superficiem rigant. Deus pro immensa sua sapientia te reseruauit, ut nostro tempore agnoscereris, ad insigne aliquod opus peragendum, ab ipso præuisum, & ipsi soli cognitum. Itaque te denuo saluto, ô Mare, cui nullum est par opulentia, noue Oceane, & Rex suprareliqua maria.

His peractis, suis comitibus innuit ut conscenderent, & Mare hoc viderent. Illi non minus lati, quam si singuli Regnum adquisisissent, certatim conscenderunt, voces alacritatis plenas & clamores usque adeo tollentes, ut rupes & montium vicinorum fastigia personarent. Deinde ad memoriam posteritatis, ipsos primos fuisse qui mare illud detexissent, binos ingentes lapidum acervos congesserunt, in quorum medio magnam crucem fixerunt, in ipso montis vertice. Deinde descendentes, corticibus arborum, quas inueniebant, castella & Regis Hispaniæ nomen cultellis & pugionibus inscribebant, quasi titulum & possessionem illius regionis, Regis nomine capientes. Petrus Martyr, & Gomara Hist. general. cap. 62.

2. Hic Arias, Segouiensis ciuis, gladiator erat, seu (ut Petrus Martyr Mediolan. vocat) hastilufor. Itaque nihil mirum, si eo lanista, ab eius legatis Indi crudelissime vexati sint, quando ne genero quidem suo percit.

3. Indi

3. Indi quum infinitos Hispanos trucidarint, eos tamen esui satis aptos negant. quippe duriore & exsucca carne, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur. Cuius rei epistola à milite quodam ad medicum Hispanum è Lima in Perumissa, anno 1568. testis est.

¶ Petrus Arias & Valboa dissidentes, domestico fœdere conciliantur. Mox male coherens amicitia dissilit. Valboa criminibus à socero structis circumuentus, securi percutitur. Petro Ariæ imperium abrogatur.

CAPVT XXIII.



X eo quum omnia Petri Ariæ incepta fœdum atque improperum exitum haberent, Valboæ risui aperte & ludibrio esse: quæ res in eum Gubernatoris irâ adeò accendit, vt mox in rixas iurgia erumperet. Episcopus fœda inter eos diffidia ægrè ferens, ad reconciliandos eorum animos omne studium adhibet, tantumque perficit, vt firmandæ concordia Gubernator filiam Valboæ matrimonio iungeret. Et connubij fœdere pacto, nemo erat qui pacem inter eos firmam ac stabilem fore non crederet.

PERFECTIS nuptijs, Valboa consensu soceri, cum dimidia parte Hispanorum quos ex Hispania adduxerat, ex Antiqua in suam prouinciam concessit: neque ei per quosdam improbos homines, gloriæ ipsius inuidentes, ea diu frui licuit. Illi enim falsis in eum structis criminibus Gubernatoris aures occupant, deferuntque Valboam occultè per amicos tētare animos militum, & partem exercitus Ariæ subductam in suam prouinciam pellicere. Id vbi Ariæ cognitum, literas ad Valboam componit, quarum hæc summa erat: Vt ijs visis, nulla interposita mora ad se veniret: consultandum maximis super negotijs, quæ ad vtrosque pertinerent.

VALBOA, qui tum ad maris Australis oram nauigijs molientis intentus erat ad nouas vestigandas terras, his literis acceptis, cum quinquaginta militibus in Antiquam festinat: eò vbi peruenit Gubernatoris soceri sui iussu correptus in custodiam traditur. Mox recitata accusatio, & crimina eius morte quoque Niquestæ & Baccalaurei Ancisi vinculis oneratur: ad hæc seditiosum, sceleratum & aduersus Indos immitem esse obijcitur, denique reum peragit Gubernator & capitis damnat. Valboa contrà obie-

Ariæ & Valboæ diffidia parum efficaci fœdere conciliantur.

cta ne-

Socer gene-
rum, capite
damnatū, se-
curi percutit.

ta negare, ac deierare de pellectis ad secessionem militibus falso & immeritò se accusari. Itaque videret etiam atque etiam Gubernator, quid de se statueret: se quidem, si eius rei tentatæ sibi conscius esset, numquam in eius conspectum fuisse venturum. cetera quoque crimina, ut poterat, diluebat: sed ubi vis plus potest, parū in iure & ratione præsidij est. Postremò audire ulterius hominem negat se velle Gubernator, & peracto iudicio abduci cum quinque alijs Hispanis ac securi percuti iubet.

FINXERE nonnulli Valboam magnum quendam & illustrem victorijs ducem fuisse, felicitate etiam armorum quolibet Romanorum imperatorum præstantiorem, propterea quòd omnium quæ cum Indis gessit bellorum semper victor extiterit. Sed immodicæ illæ eius laudes risum magis quàm admirationem merentur. quippe Romani quondã cum bellicosissimis & ferocissimis Orientis gentibus bella gesserunt: Hispani verò in Occidente nihil præter bruta animalia & bestias subegere.

QVÒD quidem eques quidam Hispanus optimè intellexisse videtur. Is quum in Africa ad Argeriam Carolo quinto Imperatori militaret, essetq; vnà cum alijs aliquot equitibus, in ijs Ferdinando Cortesio (is est qui regnum Mexicanum aperuit & subegit, quod ab indigenis dictum Themestitan, ipse nouam Hispaniam nuncupavit) quum inquam vnà esset, ac fortè Maurorum globus hominum multitudine superior in eos irrueret, ipsi verò ad resistendum hosti se impares esse cognoscerent, dant sese in fugã. Ibi Cortesius clamore fugientes sistere, & hortari socios ut in hostem versi eum strenuè exciperent. Tum Hispanus ille eques, Belua isthæc, inquit, putat sibi rem esse cum suis Indis, quorum viginti-quinque millibus fundendis decem equites suffecerint.

Ferd. Cortesij
faciles de In-
dis victoriæ.

ALLATO in Hispaniã de Valboa nuncio, grauitè mortè eius Indicus senatus tulit, propter præclara eius in se officia ac merita, & opes Regi ac Regno Castellæ ab eo partas, reperto videlicet Australi Oceano, & inde ingenti auri & vnionum copia in Hispaniã missa. Quamobrè tum ob id, tum maximè quòd Antiquenses coloni præter hæc multa ad regē in Petrum Ariam scripsissent, abrogatū ei imperium est: etsi Nominis dei & Panamæ colonis originis suæ initia dedisset, patefacto ex altero loco ad alterum itinere.

1. *Etsi enim Niquesa primus Nominis-dei conditor fuerit, & Panamam Indi incolerent: tamen utramque coloniam Arias Hispanis repleuit, & quinquaginta millium pass. spacio, à mari ad mare iter, antè siluis, lamis, rupibusq; inuis obstructum, & leonibus, tigribus, vrsis & simis infestum, primus aperuit.* J Hispania

*¶ Hispanorum praefectorum in India continenti clades. Alfingeri
 & Georgij Germanorum caedes. Colonia ab Hispanis in
 Castella Aurea condita Hispaniolenses Indi Hi-
 spanicam tyrannidem pertasi, sibi met
 ipsi mortem consciscunt.*

CAPVT XXV.

MULTI praeterea alij Gubernatores & duces eas Indice Auaritia, vñ
meretur in-
felix. continentis prouincias adire, omnes vna quæren-
 darum opum & diuitiarum cupidine incensi, sed eo-
 rum nonnulli ab Indis comesti sunt, alij ab ipsis Hi-
 spanis trucidati, quod ipsorum aduersus Indos rapinis & latroci-
 nijs indulgere nollent. Non pauci quoque fluctibus hauisti: & ali-
 qui praeterea longius à mari progressi auri fame, in mediterranea
 adeo sese immerferunt, vt in locis auijs & vastis terræ solitudinibus
 deprehensi, quum eius coeli naturam & tempestatum morem ac
 praefagia ignorarent, quæ illis in regionibus cum atrocissimis im-
 bribus hyeme ruere consueuerunt, neque verò progredi vltius
 aut regredi possent, cum omni exercitu interierint.

CETERVM Hispani in ea ora continentis infrà scriptas vr-
 bes condidere, Nomen-dei, Antiquam, Carthaginem, San-mar-
 tham, Caput-veli, Valentiolam, ditissimæ prouinciæ oppidum;
 quam Cæsar anno 1528. Velzaris mercatoribus Germanis op-
 pignorauit. Illi primum in eam prouinciam Gubernatorem Am-
 brosium Alfingerum misere, qui auri reperiendi cupidine crebras
 in eas gentes excursiones, multa sæuitiæ exempla, edidit. Sed eo
 tandem ab Indis occiso, suffecere alterum stirpis suæ Præfectum,
 cui Georgio nomen erat. Hunc Hispani qui ei aderant, noctu per
 insidias incautum in lectulo adorti vulneribus confoderunt: Hisp. sæuitia
in Germanos
in India pere-
grinantes. mox excarnificatum & domo extractum, multis cum probris ac
 contumelijs per viam raptarunt: postremo eius cadauer in proxi-
 mum saltū abiecere: donec orta luce humaretur. Verum haud ita
 multo post, Cæsaris mandatu, noxij vt nouissima exempla meriti,
 exquisitissimis pœnis affecti sunt.

IAM quum breuem hanc meam Historiam quam accurratè
 & commodè fieri poterit contexere pollicitus sim, redeundum
 eò vnde deflexeram, & si quæ de Hispaniolæ & vicinarum insula-
 rum rebus supersunt, exsequenda mihi hoc loco iudico. Almiran-
 te Columbo mortuo, Ferdinandus Rex Didacum filium eius, ea-
 dem au-

Hispanorum
in Christ. Co-
lumbi filium
ingraticudo.

dem auctoritate auctum qua patrem ornauerat, Proregis titulo Hispaniolæ præfecit: sed imperium ei haud diuturnum fuit. Quippe Hispani, quum sibi imperari à peregrino pati nõ possent, multa in eum ad Regem scribunt. Itaque Rex exutum magistratu in Hispaniam reuocat. Ibi de suis priuilegijs multos annos cum Rege litigans, tandem pendenti adhuc lite & incerto euentu iudicij moritur.

Barbari Hisp.
tyrannide opp-
pressi, vim vi-
tæ suæ affe-
runt.

Post hæc alij Gubernatores, tum Ecclesiastici, tum laici, in Hispaniolam missi sunt: sed Insulani, postquam se vndique perpetuis atque intolerandis laboribus opprimi sentiunt, neque vllum finem adesse malis, aut spem recuperandæ libertatis, in planctus omnes & suspiria effusi crebris votis vtrò mortem optabant. Itaque multi abiecta omni spe, abeuntes in siluas ex arboribus semet ipsi suspendebant, interfectis prius liberis, dicendo: Multo optabilius esse illis semel mori quàm adeo miserè vitam trahere, eiusce-modi latronibus teterrimis & ferocissimis tyrannis seruientes. Feminae, postquam herbæ cuiusdam succo foetus sibi ipsæ abegerāt, ne videlicet Hispanis mancipia parerent, virorum vestigia sequutæ laqueo vitam finibant. Denique quum per omnes lethi vias mortem lacefferent, alius ex edito monte iacto in præceps corpore, alius in mare, alius in profluentum demersus: nonnulli etiam voluntaria inedia vitæ finem inuenere. Erant etiam qui acutissimis è filice cultellis, aut mucronatis vallis pectora & latera transfigerent.

Quibus tandem malis effectum est vt ex duobus Indorum millionibus, id est vicies centenis capitum millibus, quibus ea Insula incolebatur, alijs sua manu interemptis, alijs seuitia Hispanorum & acerbitate operum enectis absumtisq; , vix hodie centum quinquaginta supersint. Hocine est barbaras gentes ad Christianam fidem conuertere? Nam nequis putet cum aliarum insularum incolis mitius actum esse quàm cum Hispaniolensibus idem plane in Cuba, Iamaica, Portu-ricæo & alijs locis, contigit: immo quæcumque postea vindicandis ab solitudine insulis deportata sunt è continenti mancipia, quamquam incredibili multitudine, ad extremum tamen propè omnia ærumnis & miserijs confecta interiere. In summa hoc affirmo, quibuscunque locis Hispani vexilla sua & signa fixerunt, ibi ingentibus sæuitiæ exemplis editis, æterna implacabilis in se odij monumenta indigenis reliquisse.

J Indorum

*Indorum Occid. religio, Satanaq; in fascino ipsos versutia.
Sacrorum ritus. Arbusti cuiusdam accensi
fumo inebriantur.*

CAPVT XXVI.



QVOD ad Religionem earum gentium attinet, non solum in ea insula, sed & in alijs omnibus noui illius Orbis prouincijs, adorabant atque etiam nunc plures & diuersos deos colunt, depictis simulacris signisque, quorum alia est creta, alia est ligno, nonnulla ex auro & argento, ficta sunt: & quibusdam indie noue locis, maxime in Peruano regno, effigie auium, tigrum, ceruorum aliorumque animalium expressa vidi: immo etiam quaedam deformi specie, cauda ad pedes usque promissa, quales vulgo apud nos pingi solent daemones aut lemures nocturni. Ac quamquam sacerdotes & monachi omni ope conati sint & quotidie conentur ea idola abolere, multa tamen eorum sacrorum antistites defossa specubus subterraneis asseruant. Quibus clam sacrificantes assidue supplicant, petuntque qua ratione & via Christianos in perpetuum estis finibus expellere possint.

Indicatum genus
rituum pertinax
idolatria:

QVINTIAM deorum suorum nomine quemque proprio inuocantes, singulis sua officia tribuunt, & huic huius rei alteri alterius procurationem assignant: vti olim factitatum Ethnicis, qui vulgo victorijs praesse terra Martem, mari Neptunum, Aesculapium medicinae, Herculem diuitiarum atque opum arbitrum esse credebant, illique decimam fortunarum suarum vouebant, quod cetera tueretur atque auget. Ad eum modum nihil ferè à suis numinibus petunt haec gentes praeter largum ciborum & potus copiam, bonam valetudinem, & de hostibus victoriam. Saepenumero illis illudit Satan & alia atque alia specie visendum se praebet: sacerdotibus nonnulla eorum quae precibus exposcunt annuens ac promittens. Ac si forte promissis successus non responderit, illique de eo conquerantur, continuo excipit: Mutasse se sententiam propter grauissimum aliquod peccatum ab ipsis commissum: ita fallaci excusatione miseris eludit pater ille mendacij.

Satanae iudicia
quibus
Barbaros fascinoat.

QVVM Cacicorum Hispaniolae aliquis praecipuo suo numini sacrum & festum diem celebrare institueret, omnibus subditis & clientibus suis, tam viris quam foeminis, diem ad conueniendum dicebat: illi vbi vndique ad solenne illud, consueto loco,

Sacrorum ritus
apud Indos Occid.

confluxissent, omnes aptè in ordinem sese disponebant. Cacicus ipse agmen antegressus, princeps templum inibat, vbi sacerdotes adorando idolo intenti erant. Ingressus vt confederat, tympanum ³pulsabat: mox sequebatur vniuersa multitudo præcuntibus viris, qui nigro, rubro & flauo distincta corpora, versicoloribus etiam psittacorum & aliarum auium pennis ornauerant: colla, brachia, crura, coronis, torquibus atque armillis ex concharum marinarum testis redimiti: foemine puro corpore & nullis pigmentis fucato, virgines quidem prorsus nudæ: quibus viri erant, peplis aut castulis muliebria velatæ, sicut in sinu Pariensi & alijs continentis prouincijs fieri solet. Tali cultu habituque saltantes & patria quædam carmina in laudem Idoli canentes templum subibant: Cacicus tympani sonitu ingredienti salutabat: mox demisso in guttur bacillo vomitum ciebat: vt Idolo palam ostenderent, nihil se in pectore mali occultum gerere.

His tam absurdis ceremonijs peractis omnes complicatis pectinatim cruribus humi confidentes, alios quosdam hymnos cum murmure quodam lugubri concinebant: ac tum superueniebat aliud foeminarum agmen canistra gestantium, popanis & panibus plena, & rosas floribusque odoratis conspersa: illæ ceteris canentibus circumfusa orationes quasdam illis insurrabant. Alij vt inuicem responderent, sese erigebant: donec cantionibus illis peractis, mutato concentu nouam quandam in Reguli sui laudem ordirentur: postremo panem Idolo offerebant. ⁴Eum sacerdotes acceptum & ritè sacratum diuidebant inter omnes, velut sanctum aliquid, & fausti ominis reliquias. Peracto sacro, omnes admodum alacres atque hilares domos quisque suas reuertebantur.

Abfurda de
Solis & Lunæ
origine opi-
nio.

CREDEBANT præterea Solem & Lunam è quodam antro prodiisse: & cucurbitam velut sacrum monumentum habebant, vnde dicerent mare & pisces profluxisse: Duo simulacra lignea colebant, velut omnis abundantia largitores & præfides deos, quorum delubra quotannis Indi peregrinabundi frequentare consueuerant. Erat insuper illis Idolum quadrupes instar canis, quod (vt fertur) quoties illi bilis commota erat, in saltus ac montes aufugeret: ipsi verò solenni pompa, sollicitè quæsitum atque inuentum humeris in fanum reportabant.

IN hac Insula, vt & alijs noui eius Orbis prouincijs, arbuta quædam nascuntur modicæ magnitudinis, arundinum fermè specie: folia vt nucis habent, aut paulo maiora, quæ ab indigenis (apud quos hic mos inoleuit) plurimi fiunt, & ab ipsis quoque man-
cipijs,

cipijs, quæ Hispani ex Africa eò deuexere. Vbi maturum est, ea folia stringunt & in fasciculos collecta ligataq; in fumario suspendunt, donec inaruerint: quumque illis uti volunt, Mayzi, seu frumenti patrij folio resiccata folia inuoluunt fistulæ aut tubi instar: & eius capitum altero igni admoto, alterum ori inferunt, & spiritum flatumq; ad se retrahunt.

DENIQUE tantum fumi sorbent, ut ora, guttura & capita impleant: tantam interea patientiam præstantes durantesq; quoad voluptatis quam inde percipiunt non pœniteat: seque immiti illo fumo adeo inebriant, ut penitus sopito omni sensu è mentis potestate exeant. Repenuntur etiam qui adeo auidè ac furenter eum hauriant, ut tanquam exanimes in terram concidant, ibique maximam diei partem aut noctis, velut stupefactis sensibus & capti mente, iaceant. Nonnulli temperantius & hætenus tantum sorbent, quoad vertigine capitis corripiantur: neque ulterius progrediuntur. Quam pestiferum, obsecro, & noxium hoc Tartareum venenum est? Mihi quidem persæpe vsuuenit per Guatimalam & Nicaraguã prouincias iter facienti, ut domum Indi alicuius ingrederer, qui eam herbam degustasset (quæ Mexicano idiomate *Tabacco* dicitur) & simulac foetor acutus tetri illius & verè diabolici fumi nares meas contigisset, cogerer præpropere inde excedere & aliò migrare.

i. *Quæ noster Auctor hoc loco de Indorum Religione scribit, consona sunt cum ys, quæ, quotquot de Hispanorum in eas regiones navigatione scribunt, referunt: cum his præsertim quæ memoria prodita reliquit Consaluis Ouedus, qui diu in illis Indijs versatus, & qui Occidentalium istarum nationum ritus diligenter obseruauit.*

Nullam, inquit, in illis nationibus picturam aut sculpturam inueni antiquiorem, aut maiore reuerentia cultam, horrenda demonis effigie. Pingunt enim eum & sculpunt quam horrenda possunt specie, non catenis adstrictum, aut supinum, ut apud nos pingitur sub pedibus *D. Michaelis* aut *D. Bartholomai*: sed in sua maiestate, interdum sedentem in tribunali, nonnunquam stantem, aliquando alijs modis. Uideas aliquos quinque aut sex capitibus, & totidem caudis præditos, oblongis dentibus, amplissimis auribus, ardentibus oculis, draconis oculorum instar, atq; alios alijs speciebus, quarum elegantissima terrorem incutit aspicientibus. Est autem hoc illis adeo familiare, ut non modo similem aliquam effigiem in obscuro quodã adiuu loco semper habeant, sed etiam ex auro conflent, aut scammis, quibus insident, insculpant, aut alijs omnibus materijs quæ sculpturam aut incisionem ferre possunt.

„ Eum etiam pro Deo agnoscunt, petentes ab eo, aquam, solem,
 „ Mayzum, victorias, breuiter quidquid desiderant. Solent isti Zemes
 „ noctu illis apparere ut phantasmata, & persuadere quacunq; cupiunt.
 „ Continentis incolæ non modo conflatas ex auro, velex ligno, lapi-
 „ de, & terra, fabrefactas habent istas imagines Diabolicas: sed etiam
 „ hanc impuram effigiem proprijs corporibus adpingunt, & ne ea pictu-
 „ ra elui & deleri possit, puluere quodam nigro sese fricant, qui cutem pe-
 „ netret, maneatq; velut signum perpetuum eius rei quam in animo sub-
 „ ptam habent.

Præterea senes quosdam falsos vates habent (Hispaniolæ incolæ
 eos Buhiti; qui littora Urana incolunt Tequina, hoc est, Magistros:
 Brasiliæ Caribes appellant) qui se prædicere posse profitentur, & il-
 lis persuadent: Satanam, (cuius effigiem semper circumferunt) cæli
 & terra esse dominum, & quæ futura sunt, nosse: ipsum pluias, ven-
 tos & tonitrua immittere, Solem & Lunam regere, atq; anni tempora,
 & posse etiam illos sub terram deprimere, nisi ipsi rite inserviant. Pro-
 pterea misera ista Nationes illum colunt tamquam Deum, & quid-
 quid pretiosa suppellectilis habent ipsi offerunt, ut ne hominum quidem
 vitæ parcant, quos ei sacrificant, imo etiam proprium sanguinem. Qui-
 busdam locis illum placant suffumigijs odoratis, interdum etiam valde
 fœtidis. Tamen si autem falsorum istorum Prophetarum prædictiones
 non eueniant, retinent tamen pristinam auctoritatem (aliquando enim
 enenire solent, prout Deo libitum est Satana dare efficaciam erroris)
 nam vel prætexunt peccata populi: aut aiunt, ipsorum responsa, quæ
 plerumq; sunt ambigua, non fuisse probe intellecta.

Ad hanc rem refertur quidpiam de Atabaliba magno illo Rege
 Peruanæ Prouinciæ, ex quo apparet offensum fuisse responso cuiusdam
 sacerdotis qui ipsum fefellerat. Nam Hispanis in eius regnum ingressis,
 ad oraculum quod in templo quodam suæ ditionis erat, decem dierum
 itinere à Caxiamalca vrbe distans, sciscitatum, an bellum aduersus
 Christianos gereret, an vero eos benigne exciperet, misit. Summus eius
 templi sacerdos respondit, ut strenue aduersus illos pugnaret, futurum
 enim ut omnes caderet: idq; præceptum esse sui Dei. Atabaliba sequutus
 hoc consilium, captus fuit. Aliquanto post tempore, hic sacerdos Caxia-
 malcam venit cum duobus Cacicis, ut cum Governatore Pizarro a-
 gerent de redemptione sui Regis: quod intelligens Atabalida, Guberna-
 torem rogauit, curaret illi catenam adferri, se enim velle plectere sacer-
 dotem illum ob sua mendacia, cum illi consuleret ut bellum gereret ex
 Dei sui mandato. Nec semel sacerdotem ipsi imposuisse. Nam dum ad-
 huc viuus ipsius pater lethali morbo correptus esset in vrbe Cusco: in-
 terrogatus

interrogatus quis futurus esset illius morbi exitus, responderat, bene sperandum, nec eo morbo moriturum. Allatam catenam ipse Atabaliba sacerdotis collo iniecit. Peruersę nebulo, inquit, nunc te teneo, nec te dimittam, quin prius adferri iusseris quidquid auri est in tuo templo: volo enim id omne Christianis dare: stat enim ea sententia, quādoquidem tuus Deus mendax est, & impostor. Non profecto, nihil ipsi, nec tibi relinquam. Deinde videbimus an tibi hanc catenam adimet, quandoquidem tuus Deus est, & illum adeo potentem asseris. Verum eam ingenij præstantiam non habent omnes Indi, quam habebat Atabaliba.

Hispaniola incolę, idolum illud Cem (quidam Zemis) appellant: Castellę aureę, Vraua, Carthaginis, & aliarum prouinciarum ad litus illud sitarum accolę Tuira (imo quibusdam locis, Christianum salutare volentes, illum Tuira vocant, existimantes se magno honore afficere, perinde tamen est, ac si quis diceret, salue Domine Diabole) Canadę incolę Cudruaigny nominant: Brasilię, Aignan, aut Kaagerre: Peruanı, Pachacama: Patagones, id est qui fretum Magallanicum accolunt, Setebos nomināt: Maxicani Horchilonos, Chuemila, Quecadcaal: & alijs regionibus aliter. Sed quocunq; tandem nomine vocetur, semper est Satan, qui Dei nomen sibi attribuit, & istis miseris nationibus vera Dei cognitione destitutis, metum incutit.

Canadenses referunt ipsum frequenter eos alloqui, & prædicere commodas & malas tempestates. Atq; cūm ipsis indignatur, coniecto in ipsorum oculos puluere abire.

Prouincię Auanares incolę, Hispanis quibusdam circiter annum 1528. admirabile quiddam narrabant, quod fortasse quindecim aut sexdecim ante annis contigerat, ut ex ipsorum indicijs colligi poterat. Quendam scilicet virum, cuius nomen Infortunium ex eorum lingua interpretari licet, erroneum, & iam multo tempore per eas regiones huc illuc vagantem, breuis staturę & barbatum: tametsi, ut referebant, nunquam se aperte conspiciendum præbuisset. Accedente illo ad ædes quaspiam, nemo tam audax & constantis animi inerat, cui comę non erigerentur, & pectus formidine non tremeret: & subito titio ardens ante adium illarum vestibulum apparebat. Id indicium erat, Herum non procul abesse, cum tedifer præsto esset. Tum ædes ingrediebatur vir ille, & quemcunq; libuisset corripuens, ter in eius aluum adigebat lapideum cultrum sesquipedem fere longum, palmum latum: deinde manum per hæc vulnera in aluum immittens, intestina educebat, & inde recisum unum aut alterum frustum supra prunas torrebat. Postea ter alterutrum brachium eodem cultro feriebat, ex quo multus emanabat sanguis, ut quidem videbatur. His peractis intestina, & tosta illa frustra, in

sta, in ventrem hominis sic laceri denuo inferebat, & vulnera curabat, ita ut momento temporis consolidarentur.

Addebant praeterea, hoc phantasma frequenter ipsis saltantibus apparere, atque ipsis se commiscere, modo muliebri forma, modo virili. Nonnunquam ades in quibus versabantur in aerem subleuare, tum cum isdem cadere facto etiam strepitu. Saepe etiam illi obtulisse cibum, sed nihil edisse: & cum interrogarent, unde veniret, & ubi commoretur, magnum hiatus in terra ostendere solitum, sub quo domicilium eius esset.

Quibus haec referebantur, Hispani, ridebant tanquam fabulam, quod animaduertentes Indi, multos producunt, ex eorum numero, qui ab illo viro correpti fuerant, & cicatrices vulnerum acceptorum ostendunt. Tum Hispani monere, pessimum illum esse virum, aut potius Satanam, ex inferis prodeuntē ut illis illuderet: si crederent in Dominum nostrum Iesum Christum, ut ipsi, nullam futuram causam cur virum illum metuerent: neque adeo audacem futurum, ut ipsos molestia afficeret, neque appariturum quamdiu ipsi in ea Prouincia versarentur. Haec oratio non nihil illos confirmauit, & partem formidinis ademit. Relat. Aluar. Nun.

Brasiliiani aiunt se ab Aignan (sic Diabolum vocant) torqueri, qui interdum illis apparet animalis effigie, aliquando alia forma: & eos adeo crudeliter verberat, ut dum de ea re loquuntur, aut memoria duntaxat repetunt verbera quae sunt passi, praeter angustiam toti sudore madescant. Si Galli qui eam regionem adierunt, dicebant se Aignan non metuere: respondebant hi miseri barbari, suam conditionem deplorantes: o nos felices, si vobis similes essemus. Lerijs cap. 16.

Qui Magallanum ad fretum illud, quod postea ab eius nomine Magallanicum nuncupatum est, comitati sunt, Gigantem in Patagonum regione, freto vicina ceperunt. Is inter alia referebat, morituro quopiam ex ipsis, decem aut duodecim Diabolos apparere saltantes circum mortui cadaver, qui toto corpore varijs coloribus depicti videntur, unum autem inter reliquos maiore corporis mole conspici, valde exultantem & in cachinnos etiam erumpentem: illum Setebos, appellabant, minores autem Cheleule. Addebat praeterea se ex minoribus illis vidisse, binis cornibus in capite praeitos, & longa coma ad pedes usque demissa, ignem per os & per posticum euomentes. Ecce quomodo Satan pro arbitrio miseris illis nationibus imperat, destitutus omni Dei cognitione. Sunt tamen homines nobis non dissimiles.

In Prouincia Carthaginis, quando Taira vult incolis terrorem iucutere, minatur se Huracan immissurum, hoc est Tempestatem. Et certe

certè tantas interdum excitat, ut domus transferant, arbores radicibus euellant, & montes quasi evertant. Consalvus Oniedus scribit se ista diabolica opera semel conspexisse, cum per montem quendam Indorum in continenti situm iter faceret. Erat ille mons, inquit, omnino tectus arboribus vastis & paruis altera super alteram confertim euersis, ad leuca fere spacium, quarum nonnulla prorsus cum suis radicibus euulsa, tantæ magnitudinis, ut reliquam arborum molem æquarent. Ideo horrendum erat hoc spectaculum, ut aspicientibus etiam metum adferret, æstimantibus Satanae potius opus, quam naturale. Epitome Ind. Occid. cap. 11.

Porro testatur Petrus Martyr, omnes Indorum Cemi & reliquas illusiones disparuisse, simul ac Hispani pedem in Hispaniola insula fixerunt: unde seniores eius regionis iudicarent, Insulam breui sub alterius potestate futuram.

Referunt Peruanæ Historiæ scriptores, Satanam, qui se Pachacama, hoc est, creatorem appellabat, cuiusq; templa & oracula quatuor in urbe Lima erant, multis seculis inter eas nationes versatum fuisse, & conspiciendum se præbuisse sacerdotibus, quibus responsa dabat eorum quæ petebantur, sed illico ad Christianorum aduentum disparuisse, nec eum postea conspectum.

Non dubium est, quin tantillum boni, quod Hispani in eam regionem intulerunt, Satana, qui veritatem & lumen odit, quietem turbabit. Nam antea libere dominabatur supra eas nationes, tanquam in Regno tenebrarum, paulatim lumen illud naturale quod restabat in eis extinguens, omne discrimen boni & mali adimens, & illis suggerens animales & feros appetitus.

Deinde Hispani aduenientes, docuerunt eos Dei mandata, loquuti sunt de Iesu Christo, administrarunt illis Baptismum: nec dubium est, quin Satan, audito Iesu Christi nomine in his nationibus, valde turbatus sit, quemadmodum Latro in densissimis etiam siluis abditus, tremat commemorato duntaxat Iudicis nomine. Biblia deinde à Iesuitis eo illata, maximum metum illi incusserunt.

Quamquam autem Consalvi Oniedi tempore, cessarint aliquamdiu in Hispaniola & alijs locis hæc Tempestates: si tamen fides pro ipsius merito Authori nostro adhibenda est, impuri spiritus qui has tempestates excitant, nõ diu feriatii sunt. Nam cap. 10. huius libri disertis verbis scribit, ipso in continente Indiæ versante, unam in Hispaniola Insulam exortam esse, quæ omnes fere quadrupedes occiderit, totam sementem corruperit, & plurima ædificia euerterit. Id accidit circa annum 1548.

Præterea tristes & trágici euentus, quos tempus in ijs regionibus

P

abhinc

abhinc septuaginta annis produxit, satis declarant, Satanam non procul recessisse; ut insatiabilis Hispanorum auaritia, Indorum desperatio, & illorū in mancipia vendicatio, atq; ciuilia bella, quæ plura quam quadragesies aut quinquagesies centena hominum millia consumpsit. Singula hæc satis testantur; Satanam non fuisse eiectum, licet ad tempus latuisset. Sed ut olim crassas istas & stupidas nationes, crasso modo sub Imperio suo detinebat: nunc aliam viam ingressus est, & quocunq; tandem res se conuertant, suum regnum ut antea retinet, imo duplum auxit.

Nam quantum ad Hispanos attinet, captiuos detinet auaritia, quæ Idololatriæ species est: & ita detinet, ut nulli remiges nauis Præfecto magis sint obsequentes, quam ipsi Satana, illiq; seruiant montes euer-tendo, & vim naturæ inferendo, quamdiu aliquod aurum in Peruanâ regione reliquum erit.

Ad Indos quod attinet, licet initio aliquantum simularint se baptisari velle, & mandata Dei edoceri: cum tamen animaduertent, Hispanorum vitam ex diametro pugnare cum eorum doctrina, & se ab illis crudelius tractari ipsis bestiis, adeo in eos exarcerbat sunt, ut omnes Christianos internecino odio prosequantur, & Iesu Christi nomen, quod super nos inuocatur, contumelijs proscindant, sibi persuadentes ipsum esse auarum, inclementem, & crudelem; qua de causa ad sua Idola conuersi sunt, & Satanam magis quam antea colunt, in despectum Hispanorū, ut ex totius huius Historiæ decursu intelligemus.

Breuitè Princeps huius mundi, ita nouit rem suam agere, ut licet Hispani multas terras occuparint in illis regionibus, Christianismi tamen limites non longe propagarint: & verendum est, ut Satan dominium suum retineat, nisi Dominus noster Iesus Christus (qui solus & verus heres est mundi) illum spiritu oris sui potenter eiciat.

Deniq; quisquis hæc fundamenta, nimis sane vera, præsupponet, Idololatriam videlicet hominis cordi esse insitam: atq; Satanam, qui inducit hominem ad colendum & adorandum creaturas (non eas solum, quæ elegantes & honoratæ sunt, quales sunt Sol & Luna, sed maxime etiam impuras: quemadmodum Ægyptij, tamen si valde sapientes se estimarent, antiquitus adorabant feles, allia, cepas, ibi auem quæ podicem suo rostro purgat.) Quisquis inquam præsupponet hoc theorema, Quod Satan, reperiens cor hominis inclinatum ad Idololatriam, & illi proponens creaturas adorandas loco creatoris, semet non negliget: facile credet quæ dicuntur de Idolis & abominandis sacrificijs barbararum harum Occidentis nationum. Nam si Satan adeo impudens fuit, ut Dei Filio Regna mundi offerre non sit veritus, si eum adoraret:

cui mi-

cui mirum videbitur si colendum se præbet tanquam Deum his feris nationibus, ob leuia promissa, aut dona: Imposuit nostris primis parentibus, cum adhuc in sua integritate essent, illecebris fructus prohibiti, persuadens illis se commodi ipsorum studiosum esse: Quanto facilius illi est corruptam naturam miserorum istorum cæcorum flectere quo velit, postquam ipsis persuaserit se fructus terræ dare, & omnium bonorum originem esse?

Minus adhuc admirandum erit, feros istos homines adorare forma visibili Satanam, si perpendamus quale genus hominū inter Christianos hodie toleretur, ut qui toxica miscere solent, sicarij, blasphemij, Apostatæ, Athei, Naturalistæ, Libertini, Lucianistæ, Simoniaci, Necromantici, Incantatores, Sodomitæ, Epicurei, Sardanapali. Nam quem quæso Deum isti adorant, nisi eum, quem D. Paulus Deum huius mundi appellat? Et si Deus miseris istas Occidentales nationes adeo severe castigavit (quæ sola quadam naturali luce in ipsis restante convinci possunt) propter peccata illis minora: quid futurum est de Christianis, qui sic contemnunt insignes illas gratias quas Deus liberaliter ipsis largitus est?

2. Interrogata semel idola à Nicaragensibus, provinciã quandam Indiæ Occidentalis ad mare Australe sitam incolentibus, qua ratione possent Hispanos ex sua Provincia eijcere, qui adeo crudeliter eos haberent, ut uxorum etiam consuetudine abhorrerent, ne Hispanis mancipia parerent. Satan respondit, se facile id effecturum, si vellent, nimirum maris supra terram effusione, sed eos etiam unà perituros. Tale autem responsum intelligentes: maluerunt Hispanorum iugum ferre, quam inundatione cum illis perire.

3. Illorum tympana è candidis arborei trunco sunt fabrefacta, pro humana, aut ea, quam ipsi cupiunt, crassitudine: cavato una ex parte trunco nullum corium aut pellē inducunt, sed fissuras duntaxat & foramina in trunci latere ad cauum usq; penetrantia faciunt, deinde caua trunci parte & terræ imposita, alteram non cauam baculis pulsant, sonum ea reddunt obscurum, qualē fere tympana mauritanica. Consal Ouiedus lib. 5. cap. 1. Hist. Indiæ Occident.

4. Qui diligenter inquisuerunt qua ratione nationes illæ, rerum gestarum memoriam conseruent, ut ad posteritatem peruenire possit, affirmant ipsos neq; libros habere, neq; characteribus rem aliquam significantibus uti: sed patrias tantum cantiones (quas Hispaniola incolæ areitos nominant) posteris per manus tradere: eas illis Librorum & Historiarum vicem supplere. Eas in festis solennibus canere solent, in quibus sisorum olim Cacicorum seu Regulorum facinora recitant,

victorias quas ex hostibus retulerunt, & mortis genus quo perierunt, atq; intermiscet dicta quadam de felicibus successibus aut infortunijs præteritis, imo etiam Diluuij vniuersalis mentionem facientes, & aliarum Historiarum antiquarum, quarum memoriam perire nolunt.

5. Veteris & purioris religionis fugientia veluti quadam vestigia & imitamenta. Iussit Deus in lege offerri sibi panes, ut eo symbolo admoneret Patres alimenta quibus sustinetur hominum vita, sacra esse ipsi Deo. Exod. 25. Atq; ita primi homines, tradito diuinitus ritu, è fructibus suis sacrificia Deo obtulerunt, ut profiterentur se eius esse, & omnia illi sua accepta ferrent. Genes. 4. Cuius rei mox adulterina imitatio etiam inter barbaras Gentes propagata est. Sed, præterquam quod illa erant inanes absq; fide ceremoniæ, longe aliud est Deo vino, aliud idolis sacrificia offerre.

6. Regulus quidam, Gamaretus nomine, Zemis idolum bombycinum habuisse fertur (Corocottum appellabant.) Hic Corocottus è summo domus culmine, ubi vinculus asseruabatur, sæpenumero exire atq; inter fœminas regij pagi ac totius circa viciniae, Satyri aut Incubi instar, oberrare, & cum ijs etiam ludere familiariter, epulari & coire, consueuerat. Mox quum ab eo congressu fœmina partus gemina corona aut alia illustri nota insignes eniterentur, nemo ex Corocotti stirpe ortos esse dubitabat. Interdum etiam indignabundum delitescere ferebant, quod à Cacico aliquid ex quotidiano eius cultu & sacris prætermissum esset. Alteri præterea cuidam Cacico (ut ferè singuli peculiaria numina habebant) Zemen fuisse ligneum memorant, quadrupedem (Epilguanitam appellabant) qui subinde, quoties irritaretur, in silvas se proriperet. Moxq; ut eum abesse senserat Cacicus, multos è suis mittebat qui eum studiose conquisitum & placatum venerabundi humeris referrent. Ita nimirum inter miseræ illas Gentes delicias faciebat Satan. Donec Christianis in Insulam aduentantibus, & iste & ceteri Zemes aufugerent, nec quasiti reperirentur. Quibus rebus mutationem status & peregrinæ gentis dominatum portendi auguratos fuisse

Insulares, scribit Petrus Martyr Mediolan.

Decad. 1. lib. 9.

¶ Indorum

*Indorum Occid. medendi mos. Matrimonij leges.
Avaritia inde exulat.*

CAPVT XXVII.

IN Hispaniola atque alijs insulis, quum eorum medici aliquem ægrotum curandum susciperent, ad fumigandum, uti diximus, ingrediebantur. Quumque eo ad satietatem inebriatus esset, tunc præcipua curatio fiebat: donec ad se reuersus mille rerum species sibi obiectas, & se ex concilio deorum rediisse referret. Deinde illi ægrotum ter aut quater circumeuntes, corpus illius, maxime renes, manibus leniter demulcebant: multiplici interea oris habitu gestuque, os lapidemve intra buccas tenentes. ea ossa & lapillos feminæ, velut sacras reliquias, studiosè condebant, persuasæ ijs amuletis adiuuari puerperia. Si æger medicum rogaret, quid de se futurum esset, breui ægritudine liberatum iri respondebat: si forte ex eo morbo eum mori contingeret, non deerant excusationes, sed hæc longè omnium optima, Mortalis nempe erat. Si quis medicus omissis illis rebus & consuetis ceremonijs ægrotum inuiseretur, in eum grauissimè animaduertebatur. Quascunque prouincias adire mihi licuit, quantumque intellexi, iidem medici sunt & sacerdotes: & in alijs earum terrarum oris ita se habere facile equidem crediderim: eos patrio idiomate Bohitios appellant, maximæ ubique illos autoritatis: quorum tamen opera & arte nulli ferè, præter primores, utuntur.

APUD illos vxorum indefinitus est numerus: quàm multas libuit, ducunt: vnam tamen præ ceteris eximiam habent, quæ in ceteras imperium obtinet. Quum Regulus aliquis sine liberis moritur, in principatum succedunt sororum filij non fratrum, quum sui sanguinis haud dubiam stirpem planius constet esse quos sorores peperere, quàm hos non satis certa origine genitos. Cuius rei causa est, quòd illis parua pudicitiae cura & plerisque locis filiae & sorores inuiolatam castitatem vix retinent, quum permixti virginibus pueri, ut galli gallinacei cum gallinis, nullo pudore tum humi, tum suspensis in aere cubilibus, iaceant. Feminæ partus enixæ, ad mare aut ad flumen deferunt, abluuntque, & deinceps sine vlla cura liberos educant.

NONNULLI istos maxime latrocinijs deditos esse, ac minima furta legibus eorum suspendij poena coerceri dicunt. Verum

Medici iidem
& sacerdotes
apud Indos:

Indorum Occid. polygama.

Indi neque avaritiae, neque furto dediti.

quis credat istos furari, quando neque auari sunt, neque diuites; nihilque vilius ducunt quam argentum & aurum? quibusque si habere libitum esset, liceret quantum vellent è fodinis, velut aquam è fonte, nullo impediante petere. Quod ad cultum attinet, nudi omnes incedunt: quod ad victum, nemo est qui petenti & domum suam ineunti vltro non det. In sollennibus verò ac festis quibus conuenire illis mos est, cibaria vulgo conferunt, simulque omnes & promiscuè epulantur, cantant & saltant ad ebrietatem & lassitudinem vsque. Ita dum liberi essent, inuicem se his lubricis oblectabant. Quamobrem inducere in animum non possum vt credam vlla inter eos esse latrocinia, nisi fortè furari didicerunt à primis, secundis & tertijs Hispanis, qui principio eas terras colonijs occuparunt. Vtinam à Deo nobis concessum esset, ne magis bonis temporabilibus affixi essemus quam illi sunt: equidem Christianum nomen per omnes terras celebre & caeleste esset, si à nobis exularet Auaritia.

1. *Hi Buhiti magna ex parte herbarum erant peritissimi, magnâque simplicium multorum, & plurimorum naturæ arcanorum notitiam habebant. Ac quoniam multos hac ratione sanabant, apud Indos Hispaniola quasi omnium sanctissimi habebantur, utpote qui & Medici simul, & Astrologi & Pralati ipsorum essent. Atque etiam plerumque hi erant, qui suffitus illos de quibus precedenti capite egimus hauriebant ad ecstasim excitandam & Diabolum de re qualibet interrogandum. Indi enim bellum aut quippiam aliud alicuius momenti suscipere non solebant, quin prius Diabolum interrogassent, qui per os falsorum istorum Prophetarum fumo illo inebriatorum illis respondebat. Cumque isti ab illo animi deliquio ad se redissent, prout immundus spiritus eis suggererat, pronunciabant, num bellum suscipiendum esset aut differendum: an aeger sanitatem recuperaturus esset necne, & sic de reliquis de quibus interrogabatur.*

Brasiliani quoque suos habent chirurgos seu Medicos, quos Pages nominant (alios tamen ab ijs quoque Caraibas vocant, qui ipsorum falsi Prophetæ sunt) qui locum, de quo queritur agrotus & in quo dolorem sentit, sugunt, atque ipsis persuadent se hac ratione non solum morbum tollere, sed & ipsis vitam prolongare. Vide Hist. Brasil. cap. 19.

Idem faciunt Piacchi in prouincia Cumana, qui etiam loci illius presbyteri sunt. Nam non tantum herbas & radices cum animum & piscium aliorumque animantium adipe contusas, lignum aliaque pharmaca vulgo ignota loco affecto applicant: sed etiam voces peregrinas, quas ne ipsi quidem forte intelligunt, demurmurant, ad Diabolum ex aegri corpore, si

pore, si forte insit, expellendum: deinde locum in quo æger dolorem sentit, lingunt & sugunt. Multis præterea alijs ceremonijs vtuntur, quas Gomara cap. 83. lib. 2. historia sua generalis prolixè describit. Ubi credo eum plura quam nouerat narrare.

2. Quod ad coniugia attinet, qui cum eis frequenter versati sunt, animaduertunt in tota India Occidentali aliquos consanguinitatis gradus obseruari. Filius enim matrem, frater sororem, pater filiam in uxorem non ducet. Sed in alijs gradibus veluti Patruus & neptis, nepotis & amita, patruelis & cæteris, nullo discrimine vtuntur. Quod à quibusdam abstinere, id non sit quod lege aliqua expresse inter eos constituta prohibeantur, sed tantum instinctu quodam naturali, ac quod si quis cum matre aut sorore aut filia sua coierit, eum misere periturum, pro certo statuunt, siue experientia aliqua edocti siue aliter.

Cæterum Polygamia inter eos vulgaris & usitata est, præterquam in quibusdam continentis prouincijs, ubi tenuiores unam tantum uxorem ducunt nec plures. Sed eas cum volunt dimittunt, & alias ducunt, nec magna opus est occasione ad coniuges dirimendos: Satis est, si una aut altera pars id petat, vel utraq;. Veruntamen et si tam liberum sit diuortium, raro tamen eo vtuntur: ac præcipua causa cur maritus aliquando uxorem dimittit, est sterilitas, quod scilicet ex ea liberos suscipere nequit.

Caciqui autem, seu reguli aliquando septem vel octo uxores habent, quot gallus gallinas. Et quamuis inter tot uxores sæpe una cæteris præeat, & à marito in amore coniugali præferatur, illud tamen nullam Zelotypiam seu emulationem inter eas parit, nec impedit quominus omnes simul cibum sumant, ac sub uno tecto iuxta unum maritum pacifice uiuant sine ullo murmure vel cõtentione. Quod insigne est exemplum concordie, ac familie bene institutæ hac in parte, in coniugio alioqui illicito: Cum rarissime accidat etiam inter Christianos, ut socrus & nurus, uel etiam duæ sorores sub eodem tecto habitantes diu sine uirgine & lite simul maneant. Quid ergo fieret, si singuli tres vel quatuor uxores haberent?

Peruani & Mexicani tot uxores ducunt quot alere possunt, instar Maurorum. Sed inter eas una est primaria, & quasi domus hera. Huius liberi bonis paternis succedunt: reliquarum, quæ sunt instar concubinarum, liberi ab hereditate excluduntur, ac spurij habentur. Solent etiam Mexicani quibusdam ceremonijs uti cum primariam illam & legitimam uxorem sibi despondent, quas in aliarum nuptijs non obseruant. Relat. Themist.

3. Quod ad pudicitiam mulierum & puellarum illius regionis attinet,

tinet, iam ante dictum est, circa sinum Paria, in Cumana & in alijs continentis prouincijs, patres filias suas antequam matrimonio iungant, venerandis illis presbyteris quos Piacchi vocant, prostituere.

In Bresilia primo obuius eas prostituere non grauantur, (sicut & in quibusdam Orientis prouincijs) tamen cum semel nupta fuerint, sedulo ipsis cauendum est ne in adulterio deprehendantur, ne forte vel morte afficiantur, vel ignominiose à maritis dimittantur, qui utrouis modo eas puniendi potestatem habent.

In alijs continentis regionibus ubi Hispani frequenter versati sunt, mulieres non tantam sui honoris & pudicitia rationem habent, praesertim nobiles feminae: non tamen cum quibusuis indiscriminatim coeunt, sed tantum cum iis in quibus aliquam stirpis aut virtutis nobilitatem animaduertunt. Hinc fit quod libenter Christianis sese prostituunt, quoniam eos viros fortes & magnanimos esse conspicientes, omnes vulgo nobiles existimant, ac maxime eos, quos in alios imperium aliquod habere vident, quos magni faciunt, summiq; honoris loco habent, si se ab aliquo ex ipsis coli & amari sentiunt. Multa etiam ex illis, ex quo cum Christiano aliquo coierunt, quamuis discedat, fidem tamen ipsi seruant non secus ac in legitimo matrimonio, modo reditum diu non differat. Non sunt enim ex numero illarum, quae in viduitate diu permanere volunt, aut monialium, quae perpetuam castitatem vouerunt.

Hispani harum feminarum nobilium Indicarum lasciuia commode vsi sunt, partim ad libidinem suam explendam, partim ad multa regionis arcana detegenda, ac pauci praefecti fuerunt inter eos qui primi has regiones occuparunt, qui tres aut quatuor eiusmodi concubinas Indicas secum semper non habuerint. Vasco de Valboa unam habuit, quae proditionem quandam Indorum aduersus ipsum & ipsius copias susceptam ipsi detexit. D. Dietericus de Almagra unam etiam habuit ex Panama, ex qua filium eiusdem secum nominis suscepit. Marchio Franciscus Pizarrus ex forore Regis Atabaliba, & ex altera quadam Cuscana liberos suscipit.

Interea Hispani non eandem ipsis fidem seruant, quam ipsae Hispanis, praesertim si in bello aut inter praedandum captae fuerint. Non enim est ipsis religio, postquam ius uterum impleuerint, eas vendere atque à se abalienare.

Ceterum et si hic coitus Hispanorum cum Indis feminis, nihil boni protulerit, tamen Europa multum illis debet, quod inde luem verecundam attulerint. Flagellum reuera aptum & conueniens ad supplicium de hodierno luxu & intemperantia sumendum. Hoc accidit in secunda Christophori Columbi in Insulam Hispaniolam nauigatione, ubi Hi-

spani

Spani ita intemperanter fœminis illius Insulae abusi sunt, ut multi inde morbum illum contraxerint, eiusq; semen in Hispaniam attulerint, quod postea Neapoli sparserunt, unde deinceps in totum orbem disseminatum est. Gonz. Ovied. lib. 2. cap. 14.

In provinciis Colima & Quirama virgines antequam nubant, cum viris ullo modo nec versantur nec loquuntur, sed sese vel domi continent, vel agris colendis occupant. Quod si forte quapiam cum viro concubuerit antequam nupta sit atque id postmodum innotescat, maritus eam deserit, atque alio se confert. Illa autem quae in eiusmodi peccatum inciderint, perpetua infamia notantur, nec unquam honestarum feminarum catui interesse audent. Vicissim si quis maritus in adulterio deprehendatur, primores illius vici, in quo ille habitat, (qui solent esse maiores natu & generosiores) cum morte mulctant, nec licet cuiquam plusquam unam uxorem habere, nisi forte clam id fiat.

Quod ad caeremonias attinet quibus matrimonia sua celebrant, valde simplices sunt. Qui filiam habet nubilem, per pagos et loca alia in quibus fit aliquis conuentus hominum ambulat dicens. Filiam habeo nubilem, nullusne vestrum eam vult uxorem ducere? Si quis iuuenis ibi reperiatur, qui eam velit, respondet, Volo. Tunc simul colloquuntur, & matrimonium contrahunt. Deinde pater eius qui eam ducere vult, ad virginem se confert, illiq; munus aliquod adfert. Ab eo tempore, absq; ulla alia caeremonia ratum habetur matrimonium: restat tantum nuptiarum celebratio. Ad nuptias autem celebrandas, consanguinei, affines & amici utriusq; partis in sponsa pago congregantur, ubi cantant, saltant & potant toto die. Dein vesperi consanguinei sponsum & sponsam in loco aliquo ubi nemo eos videre potest concludunt, ac eos ambos solos ibi relinquunt. Relat. Fernand. Alex.

Bresiliani etiam in nuptiis celebrandis paucis caeremoniis utuntur. In hoc ab illis differunt quod apud hos qui virginem aliquam sibi matrimonio copulare voluerit, postquam ipsius consensum habuerit, ad patrem, aut si orphana fuerit, ad propinquiores cognatos eam petiturus se confert. Si consenserint, exinde absq; ullo alio contractu, eam pro uxore habet & secum deducit. In hoc etiam differunt, quod Bresiliani tot uxores habere possunt quot volunt: Illi vero unam tantum ducunt. Hist. Brasil. cap. 17.

Quod autem in hisce barbararum matrimoniis existimo maxime observandum, hoc est, nempe quod etsi Satan harum gentium barbararum mores & naturas mirè variauerit, tum hac in re, tum & in reliquis: tamen ex eorum animis hanc legem natura delere non potuerit, nempe, viros & fœminas non debere confuse & discriminatim, inter se

Q

coire

coire instar brutorum, sed hanc coniunctionem coniugij honestate velandam esse, atque oportere unumquemq; habere suam uxorem, & unamquamq; feminam maritum suum, sicut à Deo constitutum est, non obstante pluralitatis abusu.

Item, quod apud has gentes Occidentales Satan id obtinere non potuerit, ut probarent adulterium, quod in plurimis earum regionum locis mortis supplicio punitur. Ita ut ad arguendos eos qui concubinitum concesserunt, prohibito matrimonio, alijs doctoribus opus non sit, quam his miseris barbaris Sibollanis aut Americanis.

Quicquid sit, tantum abest, ut Indi uxores suas Hispanis prostituant ad eorum benevolentiam sibi conciliandam (sicut inter Christianos saepe fieri videmus, ut viri uxorum suarum pudicitiam prostituant ad comparandas sibi opes vel dignitates) quin potius si quando Hispanostale quid tentantes inuenerunt, eam iniuriam seuerissime vlti sunt. Testes sunt primi illi Hispani qui in Indiam cum Thalassiarcho Christophoro Columbo transfretauerant. Nam simul ac Columbus naues conscendisset ad redeundum in Hispaniam, triginta illi & octo viri quos in Insula Hispaniola reliquerat, feminas illius Insulae rapere coeperunt. Presumendum est id ab ijs factum, ad linguam Insulae illius ab ipsis addiscendam, aut potius ad docendum ipsas linguam Hispanicam. Interea quocunq; animo id fecerint, Insulani non libenter viderunt suas uxores tam familiariter ab istis novis amasijs Hispanis palpari, sed tam serio ira exarserunt ut ne unum quidem viuum reliquerint.

Insigne eius rei exemplum quoq; habuimus cap. 19. huius libri, de quodam Principe Indo, qui praefecto Hoieda quod uxorem suam rapuisset, eiusmodi vulnus inflixit, ut ab eo tempore nunquam bene valuerit, sed tandem ex eo vulnere insanus obierit.

Ex simili facinore exorta est semel periculosa Indorum seditio in Insula Hispaniola anno 1519. duce regulo quodam nomine Henrico. Hic Henricus baptismum susceperat, ac legendi scribendiq; artem didicerat. Quum ad maturam etatem peruenisset, uxorem duxerat, Hispaniq; inseruiebat qui in vico quodam illius Insulae S. Ioannis de la Maguana vocato habitabant, ubi etiam nobilis quidam nomine Petrus de Vadiglio Amiralij Didaci Columbi legatus morabatur. Hic regulus cum animaduertisset uxorem suam ab Hispano quodam amari, de eo apud legatum illum conqueritur: qui non tantum reum pro merito non puniuit, verum etiam Indum illum contumelia affecit, ac in carcerem coniecit. Dein aliquanto post tempore eum dimisit, adiunctis minis nisi à tali querimonia abstineret. Indus ad Cu-
riam

riam Parlamenti quæ erat S. Dominici se confert, & ibi suas querimonias exponit: remittitur ad iudicem suum, nempe Petrum illum de Vadiglio, cum expresso mandato ut brevi tempore ipsi ius reddatur. Vadiglio rursus in carcerem eum conijcit, ac peius tractat quam antea. Henricus dimissus iniuriam quantum potuit dissimulauit, donec opportunitatem nactus esset omnes iniurias quas pertulerat semel ulciscendi. Quod tam seuerè executus est ut per tredecim integros annos, quotquot Hispanos reperire potuerit trucidauerit cum exquisitis tormentis, nec unquam Hispani eum comprehendere potuerunt.

4. Qui cupiet scire quomodo Indi, saltè Americani, infantes suos simul ac nati sunt alant & tractent, legat 17. cap. Historiæ Brasiliæ sub finem, ubi Lærius prolixè disserit de ijs quæ ipsemet vidit.

5. Gomara lib. 1. Historiæ suæ generalis cap. 28. sic scribit, inter leges ipsorum (loquens de Hispaniola incolis) hæc est maxime insignis, quod fures cuiuscunque furti reos palo transfigunt. Si Gomara solus hoc diceret, vix crederet: Autor enim ille mihi admodum suspectus est: primum quia de his rebus magna ex parte tantum ex relatione aliorum disserit: secundo quia ut plurimum Indis multa imponit & affingit de quibus ne cogitarunt quidem unquam: suos autem Hispanos fere semper extollit, eorumque vitia dissimulat: quod ab officio boni historici alienum est. Sed D. Gonzalluus Ouiedus cum ipso consentit de furti pœna cap. 3. lib. 5. historiæ Indicæ, ubi sic scribit, Grauisimum peccatum, quod Indi istius Insulæ, (loquens de Hispaniola) magis detestabantur, quodque seuerius puniebant, erat furtum: ita ut quicumque minimi furti conuictus esset, palo viuus transfigeretur, quod usitatum in Turcia supplicium esse dicitur, atque ita transfixus ibi relinquereetur, donec per se moreretur. Hoc tam crudele supplicium efficiebat ut rari inter ipsos fures reperirentur. Quod si quis in illud crimen incidisset, nec dissimulabatur nec celabatur, nec ipsi ullo modo ignoscebatur: nulla consanguinitas aut amicitia eum à morte liberare poterat: imo pro crimine ferè habebatur, si quis ausus esset pro fure intercedere aut procurare ut pœna ipsi vel remitteretur vel mitigaretur. Hæc ille: cui si fidem adhibere voluerimus, dicendum erit, homines illos furtum non sic puniuisse, quod bona huius seculi magnifecerint, aut tot serras, clauas, cistas habuerint ad diuitias suas à furum manibus tuendas, sicut in his locis fieri videmus. Sed quoniam Occidentales illi sunt magna ex parte liberales, parcosque & sordidos capitali odio prosequentes, fieri potest ut Hispaniola incola furtum sic punierint, tanquam rem prodigiosam atque ab auaritia proficiscentem, quam natura detestantur. Adde quod furtum solet seuerius puniri inter

eas nationes, in quibus nemo de altero diffidit, nec quicquam est clausum aut intra aedes repositum, quoniam nullus est furum metus: quemadmodum in multis Germaniæ locis.

Ego tamen potius inclinarem in auctoris nostri sententiam: nempe, ubi avaritia non habitat, ibi nec furtum locum habere posse, ac de hoc idem fere responderem, quod ille qui interrogabatur qua pœna afficerentur adulteri Sparta: Nulli (aiebat ille Lacedæmonius) reperiuntur Sparta. Sed si quis reperiretur (dicebat alter) qua pœna multaretur? Tum ille, daret, inquit bouem tantum, ut porrecto ultra Taygetum montem collo, biberet ex Eurota: cumq; alter ridens dixisset, fieri non potest ut tantus bos inueniatur. Nec, inquit Lacedæmonius, fieri potest ut Sparta existat adulter, ex qua delicia exulant. Sic quomodo possent fures inueniri, ubi non est avaricia, & omnia fere sunt communia?

Præterea non memini me legisse nec in Ouiedo nec alibi, hoc genus supplicij vsitatum fuisse apud Indos Occidentales præterquam hoc in loco. Ac posset hæc historia poni inter eas, quas Ouiedus conqueritur alibi se certo & cum veritatis fide describere non potuisse, quod suo tempore iam valde pauci Indi restarent ex stirpe illorum veterum Insulæ incolarum, ex quibus antiqui eorum mores vere cognosci possent.

¶ Indorum



*Indorum Occid. fruges. Panis faciendi mos. Potus.
Pomorum & fructuum varia
species.*

CAPVT XXVIII.



AE gentes frugem suam vulgò *Maiz* vocant (quæ ab Insula Hispaniola, primà Christianis reperta, conuehitur) vt vinum Chichia: lintres Canoas: enses Macanas: regulos Cacicós, nominât. Ad sementes faciendas terram non arant: sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuorve granâ in vnam dimittunt; terraque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onusti adolefcunt, quarum singulæ granâ centum & amplius fundût. Maizij scapus hominis altitudinem exsuperat, & quibusdam in prouincijs bis in anno colligitur.

Sementis faciendæ in India ratio:

FOEMINAE pistrices, quæ Maizij coquendi curam habent; prius sub vesperam frigidam eius frugis quantæ visum est mensuræ affundunt: ita maceratam, mane sequentis diei duobus filicibus paulatim tundunt & frangunt, quædam erecte in pedes, quædam flexis humi genibus: sed ulò interea cauentes nequid pilorum aut pediculorum in opus decidat. Massa confecta, postquam aqua paulatim cõsperferunt, panes modicos aut longa aut rotunda figura vt libet faciunt, & folijs arundinum inuolutos, rursusq; leuiter asperios, coquunt. Hic vulgaris panis est, & post duos dies mucescit.

Panis faciendi mos.

NOBILES verò ita parato vescuntur. Maizij grana in pilis sceminæ tundunt & frangunt: mox aqua calida macerata ita folliculis deglubunt vt solus farinæ flos remaneat. Eam quo ad fieri potest subigunt, pinsuntque, & massa confecta atque in pastillos distributa, liba aut ferracea modica conficiunt: quæ testo rotundo imposita lento igne percoquunt. Genus id testuacei panis operosum est, quum recenti subinde sit opus: atque vt calidus, ita vetus & frigidior, parum utilis sit: medio verò temperamento salubris, quum neque nimium recens nec vetus est. Quum per earum terrarum inculta & deserta iter facerem, necessitate magistra pinsere id frugis genus didici, ne illud videlicet crudum aut tostum deuorare cogerer. Sed durissimi eius grani pistura molituraq; immensi laboris est: ac quum sæpe ad satietatem mihi non superesset, Indorum nobilium more corticem non eximebam, neque vero ad

illud multum pinfendum lacerti mei fame debilitati pares esse poterant.

Cazabi, secundarius panis Indorum.

ALIVD etiam genus panis habent, quod Cazabi vulgo appellant. Id ex Iucca conficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantum quasdam nodosas & solidas, viridibus folijs, vt cannabis. Eas cannas, vbi maturitas adest, in taleas duos palmos longas excruciant, quas in tumulos quosdam (Conuchos appellant) digestas, terra obruunt. Ex illis intra biennium radices miræ amplitudinis crescunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum visum est eruunt, paucas tamen vnaquaque vulsione, quia breui corrumpuntur. Mox purgatas acutis silicibus, quos ad littus maritimum legunt, velut cultellis, excruciant: ac ex ijs segmentis panno inuolutis succum exprimunt (id præsentaneum venenum est, si bibatur) deinde Iuccam ita subactam inferentes foco, ingenti testæ fictili, velut libum farraceum, impositam igni tamdiu torrent quoad omnia cohæreant. Postremò inde sublatam massam ad solem excruciant, eamque in modicos & maiores veluti pastillos distribuunt.

ID cibi genus, meo iudicio, admodum asperum atque infœlix est: si loco sicco & siccato recodatur, tres quatuorve annos incorruptum durat. Sed fere quum estur, guttur humore aliquo collui necesse est: alioqui propter asperitatem fauces angit, atque ægrè deglutitur. Mihi quidem, quum eo sicco & minimè humecto vterer, videbar terram mandere: si iure carniū diluatur, iucundius est, sed ne ita quidem multo melius. Omnes naues quæ ex Hispania in eas oras traiciunt, redituræ eius panis commeatu onerantur, præter eas quæ à Vera-cruce, nouæ Hispaniæ portu, soluunt: si quidem in omnibus “ Septentrionalis Oceani oris, insulis & provincijs quæ ab Hispanis incoluntur, ne vnum quidem frumenti granum colligitur, Nauigia verò farina & biscoctis seu nauticis panibus instructa è Mexico veniunt: atque inde ducentorum ferme millium spacio mulis & carris varias in partes exportantur.

“ De eo mari vide supra pag. 104.

Battatas & Haiæ radicū species.

DVO præterea radicum genera illis sunt, quarum alias Battatas alteras Haias vocant, indiscreta propè specie similes, nisi quòd Haiæ minores & sapidiores sunt alteris. Porro plantantur, & sextum intra mensem fructum edunt: ceterum sapore quidem aliquantulum dulci, sed satietatem mox & fastidium inducente, exigui etiam admodum succi sunt, ventosq; ac superuacuos flatus gignunt: & vulgò sub prunis coctæ edi solent. Sunt qui dicant eas radices

radices panem sacchariten (vulgò Martium seu Marzapanem vocant) aut castaneas saccharo conditas gustu repræsentare: verum mei palati iudicio, vel sine saccharo meliores sunt castaneæ,

Gomara 2. lib.
Hist. Gen.

QUANDO in eum sermonem de Indico pane incidi, haud alienum erit de eorum quoque vino agere, ac præsertim de eo potu quem ex Maizio moliuntur. Feminæ illæ panificæ de quibus antè, eius frugis quantum visum est pro modo vini quod facere instituerunt, capiunt: id vbi triuère & pinsuère, in ampla quædam vasa aquæ plena demergunt: tum illæ quæ potus eius faciendi curam habent grana aliquot depromunt, & in ollam infusa aliquantulum macerant atque emolliunt: mox alijs feminis quibus id muneris commissum est, tradunt. Illæ ea grana in os accepta, paulatim conficiunt, cominuuntq; deinde vi quadam & veluti tuffendo excussa folio ad id comparato aut fortè scutella excipiunt: tum in amplum vas coniecta reliquo humori admiscunt, nempe quòd sine hoc velut fermento nulla ei cæliæ vis insit, & tres quatuorve horas igni sufferue faciunt: postremò inde sublatum liquorem postquam deferbuit, refrixitque, linteolo colatum in vasa infundunt, ita perfectum ac temperatum vt non minus succus ille quàm verum vinum inebriet.

Indici potus
conficiendi
ratio.

ALIA præterea potus genera excogitarunt ex melle, pomis, radicibus, sed quæ, vt hoc, non inebrient. Magnam etiam arborum vim habent eæ terræ, quæ vuas quasdam agrestes ferant earum acini prunorum siluestrium specie quæ è spinis & arbutis nascuntur, nigro folliculo vestiuntur: sed quia multum illis ligni, parum pulpæ, inest, ex ijs indigenæ vinum non faciunt. Sunt & ibi arbores oliuarum feraces, sed insuaui odore, tum sapore etiam peiores sunt.

Vuæ agrestes
apud Indos.

VARIAS fructuum species, & eas abundè habent: quales sunt Houi, Platani, Pineæ, Guaiua, Mamei, Guanauanæ. Houi prunorum damascenorum crassitudine, pauca carne, grandiore ligno: vbi maturuère flauescunt, subacidi saporis. Arbor eum fructum ferens, magna est, folia verò modica. Platani longiores quàm crassiores sunt: minores multum maioribus præstant. Arbor ipsa folia sesquipalmi latitudine, quatuor palmorum longitudine porrigit: inter quæ ramus enascitur, qui cætum ac plures platanos minores fundit: sin verò maiores, viginti quinque aut paulo amplius. Tenera est hæc arbor, nec nisi semel fructum fert qui annuo spacio perficitur: & ex ipsis radicibus alij stolones fruticant. Vbi maturuit fructus, legunt: immaturum adhuc & acerbum non decer-

Variæ pomorū
& fructuum
species.

decerpunt, sed excissam arborem loco calido reponūt: ibi platani celeriter maturescunt flauescuntque. Corio vestiuntur obtusa cultelli partis crassitudine: quod superest, pulpa est, sapore in dulcedinem vergens. Pineæ arbusculis quibusdam proueniunt, flauo coloris ubi maturuerunt, iucundi odoris, & saporis longi optimi. Itaque in delicijs sunt: mihi certè cōtigit, sicut & multis alijs, ut æger ceteros omnes cibos fastidirem præter hunc: &, mea quidem sentētia, haud quisquam fructus alius per omnes terras hoc amabilior suauiorque est. Demto cortice, quidquid subest pulpa est: dulcis in vniuersum sapor, subaustero aliquantulo temperatus.

Arbores frugiferae Indicæ, nobis ignota.

GV A I A V V S arbor Persici aut Armenij specie, folijs ut lauri, sed crassis & longioribus, celerrimè senescit: fructus eius, mespili similitudine, sed multo crassior, pendens in arbore maturescit: nisi maturus decerpatur, vermes gignit. Hi fructus multa semina & grana clausa habent: purpurei candidis præstant & optimi saporis sunt. Mamei arbor est mediocris nucis magnitudine, longiore quàm latiore folio. Fructus eius in insula Hispaniola rotundi: in continenti verò longi & crassiores, & gustu iucundiores, sunt. tres quatuorve acinos, seu interiora ligna habent: pulpa in spadiceum colorem vergente, tenui tunica, sapore aliquantulum dulci.

GV A N A V A N V S arbor modica & gracilis, fructū fert cordis effigie, corio viridi & subtili, squamarum in morem vestitum, introrsus candidum. Exstant etiam, paulo diuersæ ab his formæ, orbiculares eius arboris fructus, crocei coloris & prioribus illis longè meliores, omnes verò intus acinos exiles spadicei coloris gerunt.

1. *Pinea, fructus Indici: genus, specie, odore, & sapore omnium longe nobilissimum: cardui altilis: aut nucis pineæ figura; unde nomen accipit: mediocris melonis crassitudine. Odorem ex se fragrantissimum fundit: gustum mali cotonei, persici, & pyri muschati, simul referens. Estur sublato illo quo, veluti strobili, squamatim compacto, (quamquam non ligneo) cortice includitur. Gōz all, Ouiedus Historiæ Indicæ lib. 7. ca. 13. Eundem plane fructum esse puto cum eo quem Brasilienses Indi Ananas vocant, quantum ex descriptione D. Ioannis Lerij, amici mei, colligo. Historiæ Navig. Brasiliensis, nuper ab eo Gallice editæ, cap. 13.*

2. *Hobus, seu Houus, procera & pulchra arbor: umbra quidem salubritate adeo commendata, ut quoties Indi in militiam aut peregre euntes, aut greges in pecuarijs pascentes, cubare sub dio necesse habent, Hobum semper, umbra tantum gratia, expetant & querant. quippe sub ea dormientibus caput nunquam grauari, ut aliarum arborum umbra-*

umbraculis, ferunt. Mirum præter ea de hac arbore proditur. Si forte in squalidis siccitate campis, aquarum penuria peregre euntibus sitim accenderit: atque illi casu in Hobum inciderint, ablaqueato arboris pede, è radicibus eius taleam excindunt. Mox alterum talea caput ori inserentes, velut gutti aut ampullæ epistomium, altero manu elato, tantam inde humoris vim exsugunt, ut facillime sitim restinguant. Guttatim videlicet primò inde stillante aqua, mox tractim & continuo veluti filo defluente, ut quamuis sitibundos expleat. Id se expertum scribit Ouedus Hist. Ind. lib. 8. cap. 2.

India Occid. peculiaria insecta. Hispaniola brevis descriptio. Cur vino & tritico prope inepta sit. Sacchari ferax est. Mercatura, quæ hodie ibi exercentur.

CAPVT XIX.

IN omnibus supra memoratis insulis nullum quadrupedum animalium genus repertum est, præter exiguos quosdam cuniculos, canibus haud absimiles. Sed pestiferis insectis maximè infestantur: inter alia Niguarum¹ magnitudine pulicis, citra vllum sensum inter carnem & vngues, præsertim pedum, sese immergunt, alunturque in puluere. Sæpenumero accidit ut nullus ex ijs dolor sentiatur, donec in magnitudinem cicerum aut lentium excreuerint: ac tum iam ingenti lentium copia fruticante, acu aut spina ægrè euelluntur: atque id mali cineribus calidis sanatur. Porro Numidica mancipia, quæ Hispani in familijs habent, quòd non habeant vnde calceis pedes muniant, ea pestis peruicacissimè infestat: tantaque copia eorum pedes appetit, ut nulla cura aut arte, præterquam igni aut ferro, arceri queant. Itaque multi ex eo digitis pedum aut pedibus integris mutilatis superfuere. Ego verò etiã in ea Peruani regni prouincia, quam Portum veterem appellant, præterquam quod, propter immodicos labores terræ marique; perpeffos, totum corpus & crura fœda porrigine obsessa ægrè trahebam, sæpe intra pedes meos tantam vim Niguarum istarum reperti, ut nec opinata ea res non parum formidinis mihi incuteret. Ac certè, nisi summa sollicitudine abluendo corpori flumina subinde adijsssem, malè haud dubie rebus meis prospexissem: quemadmodum plerisque Hispanis vsuuenit, qui ter quaterve in die abluendi aqua corporis & eluendæ eius pestis pigritia, exesa mox & truncata membra circumtulere.

Indici pulices, infesti & noxij.

Hispaniolæ
descriptio,

I A M à me supra dictum est, insulam Haytin ab Almirante Columbo Hispaniolam dictam fuisse: quæ mille & ducenta millia passuum in circuitu patet. Ea portibus, fluminibus, piscibus & fæle abundat: sed in ea duo celeberrimi lacus, vnus falsas, alter dulces aquas egerens. Ceterum omnium fluminum quæ ab Hispanis in ea insula reperta sunt, vnus maximè auro abundat Cibaus. Præcipua insulæ vrbs San-dominica, ² est à Bartholomæo Columbo condita & ab eodē ita appellata, quòd quum litora insulæ perlustrans tutum aliquem & commodum portum appulsis eò ex Hispania nauibus quæreret, ad eum fortè locum S. Dominici die applicuit: atque ex eo tota etiam insula San-dominici nomen retinet. Sita est ea vrbs in planicie maritima, & meo tempore quingentis focus & domibus constabat. AEdificia ibi bene structa neque aliter quàm in Hispania sunt. Ad Occidentalem eius partem ¹ Ozamam fluuius in mare delabitur, atque ibidem bonus & tutus portus est; ac multarum nauium capax: ibidem profundissimæ & latissimæ siluæ: in circuitu mille & ducenta passuum millia excedēs, latitudine ducenta & viginti implet. Arcticus polus ei gradus 22. & dimidium: Antarcticus vnde viginti & paulo ampliùs, eleuatur. Lōgitudō eius ab ortu in occasum porrecta sexcenta circiter passuum millia patet & totius in vniuersum insulæ forma folij castaneæ figuram exprimit.

¹ Ozamam
alij vocant.

Gomara Hist.
Gen. lib. 1.
cap. 35.

Cur Indicum
solū frugibus
nostris ineptū
sit.

N O N N V L L I dicunt in ea insula frumentum facilè nasci, parum tamen colligi propter nimis luxuriantem vbertatem soli: deinde abundantia Maizij & indigenarum frugum fieri vt de seminando tritico non multum laborent Hispani. ³ Verùm ego dico, ibi nec parum nec multum frumenti colligi. Atq; huius rei causam quum ex Hispanis quibusdam natu grandibus sciscitatus essem, responderunt mihi, Immodicis caloribus fieri vt generandis nostris frugibus illud solum ineptum sit. atque id toti insulæ commune est. Principio quidem, quum primùm ab Hispanis incolis cœpta est, coloni aliquot in montibus Cibao vicinis paululum frumenti seminarunt. Inde, quòd planis locis montana frigidiora sunt, circiter medimnos quatuor retulere: sed quia in asperis illis & montosis saxetis agricolarum cultus cum vberissimo prouentu elaborare non poterat, in ijs sementem facere deinceps cura non fuit. Itaque ex Hispania farinæ annonam sibi prouident, quæ folliculis & çadis conuehitur. ac si fortè tardantibus nauibus panis defecerit, Cazabi Indico pane vesci Hispanos colonos necesse est, quum non multam Maizij copiam seminare soleant ob aduectitiæ illius farinæ spem.

E A R V M

EARVM arborum quæ ex Hispania eò transportatæ sunt, Vites in Hispaniola ægrè coalescunt. pauca coaluerunt: Malus Punica videlicet, Aurantia, Citria, Medica, & aliquot fici duntaxat. Vites ibi plantatæ exiguas quasdam vvas malignè fundunt, quarum libra dimidio ducato æstimatur. Ipsi Didaci Equitis secretarij vineam vidi multis vitibus & palmibus cõsitam: quam quum vel optimè coleret, vix ad 40. vuarum libras colligebat. Ac ne ipsi quidem botri admodum iucundi saporis sunt, & ferè Februario & Martio vindemiari solent. AEstatis enim initium à Ianuario vsque ad exitum Aprilis: Hiems incipit à mense Maio, Decembri desinit. Neque ea tempestas anni Hiems Qualis hiems in Hispaniola. dicitur, quia tum frigus ingruat: sed propter imbres continuos. alioqui enim ætate ipsa calidior est. Quippe tum remittentibus ventis, terra humidi calidiq; vapores exhalant, & multos morbos afferunt. AEstate contra insulam Aquilones continuè perflant, perpetuaq; cæli serenitas conspicitur.

HORTENSIA olera, quales brasicæ vulgares & capitata, raphani, lactucæ, cucurbitæ, & melones, magna copia ibi luxuriant: sed cæpæ & allia vix vnquam bona euadunt. Itaque eorum olerum vim magnam naues ex Hispania deuehunt, cum aliarum rerum comætu, id est fabis, ciceribus, lentibus, amygdalis, nucibus, ficis, vuis passis, oleo, oryza, melle, caseo, ampullis, catinis, scutellis, aromatis, pannis, fericeis, aluta, vino, pane biscocto, alijsq; eiusmodi rebus quæ ea tellus non fert.

IBIDEM omne genus quadrupedum, pecudumq; ex Hispania transfuectum ad propagandam stirpem, magno prouentu sobolescit & Hispani nonnulli sex octove millia animalium in pecuarijs atque armentis possidēt: Quàm multa visum est eorum cuilibet in suum vsu maclare licitum est, modò pelles ad dominum referat.

IN ea præterea insula magna Sacchari ⁵ copia fit, ac dum ibi Hispaniola sacchari ferax. commoraretur triginta quatuor machinæ siue torcularia eliciendo saccharo occupabantur. Duæ quidem hæ res Saccharum videlicet & Coria, seu pelles, præcipuæ sunt eius insulæ merces: ac mercatores qui hodie ex Hispania eò nauigant, redeuntés nihil ferè præter Negotiatorum in Hispaniola mercaturæ. hæc inde reuehunt. Quippe Hispani effodiendis metallis, argento & auro adeo feruidè incubuerunt, vt vix iam granum vnum reperiat, & maximi precij moneta, quæ hodie in San-dominici Aurum iam rarum in Hispaniola. oppido percutitur, quatuor tantum maruedis valet, id est solidum nostratem. Itaque si mercatoribus aurum & argentum comparere libeat, ex eo licet quod nunc tantum è Peruana & Cap-fondu-

rensi prouincijs, aduehitur à negotiatoribus qui ad equorum, m̄cipiorum, & mulorum mercatum in Hispaniolam veniunt; ex eo, inquam, auro possint emere, nisi intertrimentum ingens & iactura eos à tali mercatu deterreret. quippe⁶ ducatus ex auro puro putoq; duorum alterius monetæ precium æquat. Itaque non alijs ferè mercibus quàm corijs, saccharo, casia, &⁷ Guaiacano, id est ligno sancto, naueis onustas reuehunt.

1. *Ab istis Niguis valde afflicti fuerunt Hispani primum in Hispaniolam Insulam appellentes, antequam malum detegerent, aut necessarium remedium edocerentur: ut etiam pleriq; pedum usum amiserint. Hoc insecti genus toto fere India Occidentalis continēte reperitur, præsertim regionibus planis quæ ut plurimum calida sunt & humida. Brasiliiani Ton appellant, ut ex eorū scriptis liquet qui illius Regionis Historiam descripserunt.*

2. *Secunda Christophori Columbi in Indias nauigatione, urbē cui Isabella nomen indidit, in Septentrionali Hispaniola Insula parte condidit 1493. Sed circiter quadriennium aut quinquennium post, deserta est ea Colonia, Hispanis in aliud Insulae latus quinquaginta Leucis inde distans, sese conferentibus, quo loco Bartholomæus Columbus Hispaniola præfectus, urbē condidit D. Dominici nomine dictam. Huius mutationis causa ex tali occasione orta. Adolescens quidam Hispanis Arragnæ Prouincia oriundus Michael Diaz, nuncupatus, è Gubernatoris familia, orto dissidio, alteri Hispano tria aut quatuor vulnera inflixit, quæ tametsi non essent lethalia, & esset Gubernatoris domesticus, istic tamen herere non est ausus, metuens ne in vincula coniectus puniretur. Discedit itaq; comitantibus quinq; aut sex alijs Hispanis, qui huic pugna interfuerant, & Insulae littus legentes Orientem versus, illam ambierunt, donec in Australe Insulae littus peruenirent, quo loco urbs D. Dominici nunc condita. Isticq; constiterunt, quia pagum inueniunt ab Indis cultum.*

Temporis successu accidit, ut versante familiariter cum Incolis Michaele Diaz, Nobilis quædam Matrona Inda, illius amore corripereur, & aliquot etiam proles ex eo conciperet. Huic vero, quæ postea baptisata, Catharina nomen accepit, adeo charus erat iste Diaz, ut illius causa, reliquos Hispanos perhumaniter exciperet, & illi etiam detegeret auri metallicas venas septem Leucis à D. Dominico distantes. Deinde illum rogabat, ut omnes Christianos ipsi amicos Isabella habitantes euocaret, se illis quacumq; ad victum, & aliàs necessaria essent, prabituram pollicita. Illi insuper probans, tota ea Insula nullam esse regionem ve elegantiore vel fertiliorem sua: quæ ve amœnorem haberet flu-

ret fluiuium, aut portum ad excipiendum naues commodiorem. Michael Diaz, cum ut sua amica petitioni satisfaceret, tum ut tam plausibilibus nouis Bartholomæi Columbi gratiâ promereretur; iter suscipit, & Indicibus itineris ab amica acceptis, per transversam Insulam progressus, tandem Isabellam peruenit, quinquaginta Leucis ab eo, in quo amica degebat, loco distantem.

Istic amicorum, cum quibus clam loquutus, opera Gubernatori se sistit cum istis nouis. Gubernator non modo libenter illi quod actum erat remisit, sed ipsum etiam locum videre voluit. Amicum deprehendit, quemadmodum adolescens illi descripserat, & urbi condendæ valde aptum. Ozama fluiuij, qui D. Dominici urbem secat, & Portus altitudinem exploratus, Isabellam redyt. Istinc omnes suos terrestri itinere, eorum autem impedimenta duabus carauellis imposta mari conduct curauit. Peruenerunt ad Ozama fluminis ostium 5. Augusti, Dominico die, & D. Dominico sacro, anno 1494. & urbis D. Dominici fundamēta iacere cœpit, non eo loco ubi nunc urbs sita est: sed in ripa Occidentali fluiuij Ozama: iniquum enim censebat Dominā Catharinam, è suis sedibus, aut Incolas Indos eijcere. Illi autem urbi D. Dominici nomen indidit, à die videlicet, quo isthuc appulit, tum etiam ab ipsius & Admiraliij Christoph. Parentis nomine, qui Dominicus appellabatur.

Postea tamen commendator Dn. Nicolaus Ouandus, in alteram fluminis ripam transtulit, ut in eam induceret aquam fluiuij Houcia, tribus leucis inde distātis, quia Ozama aqua potui apta non est, ob maris reciprocationem quæ illam salis reddit.

3. Noster Auctor certo sibi persuadet, magnam istarum Indiarum partem, eius esse genij, ut neq; frumentum, neq; vinum in ea prouenire possit. Sed Gonzal Ouiedus longus longe aliter sentit. Nam hoc vitium non tribuit terræ imperfectiōni aut naturali antipathia, sed incolarum negligentia, qui in alijs rebus se occupant. Hæc enim scribit 11. cap. lib. 3. sua Historie naturalis, amplo primum discursu facto de rebus ex Hispania eo translatis, ut istic multiplicarint. Deniq; inquit, si omnia quæ ex Hispania illuc transuecta sunt, non aucta sint tali quantitate, quam solius fertilitas requirere videtur, Incolarum culpa est, qui tempus impendere malunt in res maiorem quæstum ipsis adferentes, ut breui opulenti fiant, præsertim qui istic hære non cogitāt. Nam hi aut negotiationem exercent, aut metallicis venis operam impendunt, aut piscationi unum indulgent, aut alijs similibus negotiationibus, nihil aliud animo voluentes, quam ut in patriam reuertantur, simul ac opulenti euaserint. Hinc fit ut pauci vel triticum serant, aut vites colere velint, adde quod eorum maxima pars qui eo proficiuntur, solum illud habent in-

« star Nouerca, tamen si plurimis indulgens mater fuerit. Propterea, si
 « interdum contingat, ut neq² vinum neq² frumentum crescat hac in re-
 « gione, soli vitio minime id adscribendum, sed incolis, qui in alijs rebus
 « sese occupant, quam in terræ cultura. Rem autem ita sese habere ipsa ex-
 « perientia docet. Nam frumentum satum egregie prouenit & etiam co-
 « piose. Idem indico de vitibus, quas si quispiam plantaret & coleret, du-
 « bium non est, quin facile crescerent: exemplo nobis esse possunt elegantes
 « pergula bonis & suauibus uuis onusta, in hac urbe (S. Dominici vide-
 « licet) conspicua. Imo etiam si nulli palmites ex Hispanijs huc transfuecti
 « essent: satis multa uites siluestres per uniuersam Insulam sponte crescunt,
 « quæ cura & cultura mitigata, bonum vinum præbere possent: arbitror
 « enim quot quot in uniuerso orbe sunt generosæ uites, à sponte nascenti-
 « bus originem sumpsisse.

Eas continentis Indiæ regiones quæ ad Septentrionem uergunt,
 qualis est Florida, Canada, Norembega, (à nonnullis Francia noua
 appellata) & alia à Gallis detecta, qui inde redierunt, affirmant valde
 fertiles esse & ad culturam aptas, atq² eiusdem prope temperiei & alti-
 tudinis cum Gallia.

Brasiliæ Prouincia calidior est, ut quæ octo duntaxat gradibus
 ab Æquatore distat uersus Austrum, & protenditur ad tricesimum
 quintum, supponentes, illius limites esse Flumen Argenteum. Propterea
 Galli qui sub Tropico Capricorni habitauerunt, scribunt uitem quam
 eo transtulerant facile comprehendisse & in multos palmites luxuriasse
 amplis folijs præditos, sed uuas acerbæ produxisse, quæ tantum abfuit
 ut maturefcerent, ut potius indurata exsiccarentur. Frumentum au-
 tem & secalem, in herbam luxuriasse, sed quum spicam produxissent,
 grana ad maturitatem non peruenisse: Hordeum autem ubertim & ad
 frugem peruenisse. Eam ob causam nonnulli censebāt solum illud nimia
 pinguedine sua frumentum & uites maturius protrudere quam sit ne-
 cesse (nam apud nos antequam sua germina protrudāt, diutius sub ter-
 ra latere uolunt quam hordeum) & cum nimium adolefcunt, minus
 habere efficacis, ad formandos fructus: Propterea, qui uellet similia
 grana ad maturitatem conducere, non fore stercorandum solum ut in
 Gallia solemus, sed potius frequentis seminis iniectione macrum red-
 dendum & defatigandū. Hordeum si ubertim proueniat nihil mirum,
 pingue enim solum desiderat, & eius satione terra macrescit. Alij hoc vi-
 tium tribuunt partim glebæ nimis putri & tenui, partim solis Meri-
 diani calori. Ut sit, ipsa experientia testis est, quibusdam Peru Pro-
 uincijs & alijs, quæ frigidiuscula sunt (ueluti in Prouincia Quito) fru-
 mentum satis feliciter prouenire, in alijs minime. Propterea concessit
 illis

illis Regionibus grana & fructus temperiei illorum & soli qualitati accommoda.

Qui D. Thomæ insulam lustrarunt sub Æquatore sitam, Aphricam spectantē idem referunt quæ de Brasilia dicuntur (sunt enim eiusdem fere altitudinis) nempe se sæpius, & diuerso anni tempore frumentum seuisse, sed nūquā ad frugem peruenisse, quia tota facultas in gramen luxuriat. Idem etiam tentarunt qui istic sedes fixerunt? sed operā luserunt: atque diligenter examinatis huius rei causis, nullam aliam dare norunt, quàm solum nimis pingue esse, statimq; germen producere, non concesso stipulae spatio quo semen perficere queat. Idem vitium stirpibus quæ in quorundam hortis repositæ sint ad pergulas vestiendas (alias enim tota Insula non reperias) euenit: ut licet uas ferant, vix tamen, cum tempestiuum est, bina aut terna grana matura in illis reperias, reliqua sunt acerba & immatura, quædam etiam vites florent duntaxat proferunt, qui siccatur antequam in granam efformari possit. Idquæ bis singulis annis euenit Ianuario & Februario, deinde Augusto & Septembri: gemina enim est in ea Insula Æstas.

4. Refert Ouedus ex reliquis animalium mitium gregibus qui in Hispaniolam transuecti fuerunt, suam multitudinem adeo auctam fuisse, ut plurimi eorum gregatim per siluas oberrarent, & ex domesticis feri essent redditi. Quod ad armenta attinet, etiam adeo frequentia esse, ut sint nonnulli istic Hispani, qui decies sexies millena bouum capita possideant, carnemq; bubulam suo tempore tam vilis fuisse precij in vrbe S. Dominici, ut Relde (ponderis genus est 32. uncias pendens) duobus marauedis (area est moneta cuius 32. regalem argenteum conficiunt, hoc est binos batzios germanicos) duntaxat æstimarentur. Imo adeo negligi propter frequentiam, ut qui huiusmodi armenta habent per agros vagantia, sæpenumero quadringentos aut quingentos boues & vaccas occidi curent, quorum coria (abiectis carnibus) duntaxat recipiant, & in Hispaniam transuehi curent.

5. Hispaniola & alijs Insulis occupatis, Hispani nonnulli sacchariferas harundines ex Canarijs Insulis eo transtulerunt & plantarunt. Sed primus omnium Baccalaureus quidam Iuris Gonsalus de Velosa nominatus quæstum ex eius cultura facere cœpit, licet iam ante succum alij extraxissent. Is enim propriis impensis Sacchari conficiundi peritos artifices ex Palma Insula euocauit, Molamq; conterendis Sacchari harundinibus idoneam fabricari iussit in ripa fluminis Nigua: deinde plures alii ipsius exemplum sequuti. Sed fœde hallucinatus est, qui Gomaræ Generalem Indiarum Historiam, Gallicam fecit, nec Gomaræ mentem assequutus est.

Sed ut facilius intelligi queat quales sint istæ mola siue prala: sciendum est ea esse duorum generum. Mola enim fabricantur ad fluuij aliquius ripas, ut earum rota fluuij labentis decursu impulsa voluantur, non secus ac frumentacea & papiracea apud nos mola. Vbi nulla aqua commoditas: Prala longè maioribus expensis fabricantur, & difficilius tractantur. Nam opus est ethiopicis mæcipis aut equis ad rotas versandas, perinde ac fit in nostris trusatilibus molis, aut Pralis ad oleum exprimendum.

Contritis & probe compressis harundinibus, succum expressum in magnos lebetes transfundunt, & coquunt paulatim concrescit is, salis instar quod cum muria coquitur. Colligunt deinde & in formas quasdam metæ instar factas reponunt, atq; in panes siue metas cogunt decem, quindecim, aut viginti libras pendentes, super iniectis cineribus quibusdam aut cretacea farina, ad purgandum; alioqui nigrum maneret, & impurum.

Harundines autem sic contritas ex quibus expressus succus, abicere non solent: sed nonnulli suis dant. Nulla autem est glans vel fagina vel cuiuscunq; alterius generis, quam auidius vorent istis harundinibus & unde magis pinguescant. Insuper isto pastu caro adeo delicata & suavis redditur, ut pleriq; caponis carni longe præferat. Propterea solet agris etiam præscribi.

Exemptæ porro ex suis formis sacchari metæ depuratæ, alio loco reponuntur, ad resiccandum & conseruandum. Est autem is locus capax admodum instar horrei tectus, & undiq; ita obturatus & occlusus, ut neq; ventus penetrare, neq; pluuia permeare possit: caret enim fenestris, & solam habet ianuam. In eo ædificio longum tabulatum struunt septem aut octo pedes à terra subleuatum ligneis fulcris quatuor aut quinque pedes inter se disiunctis. His omnibus asseres imponunt, in quibus saccharacea metæ ordine & serie collocantur: siccissima deinde ligna sub tabulatis illis reponunt, & ignem subiiciunt. Hac ligna neq; fumum, neq; flammam emittunt, quia locus nullum aerem recipit, sed paulatim absumuntur instar carbonum. Hac ratione indurantur illæ sacchari metæ, pen. in aeris penuria qui calidus & humidus est in illis Insulis maxima anni parte, & illius regionis hiems rite nuncupari potest, videlicet à Maio mense in Decembrem vsq;. Nam reliquo anni tempore, quo istic æstas est, nulla arte sed solius aeris beneficio resiccantur.

Cæterum ut hæc saccharo parando idonea mola summum adferunt questum, præ reliquis negotiationibus, ingentes etiam sunt faciendi sumptus. Nam antequam quis molam rebus omnibus instructam sibi comparare possit, dena aut duodena ducatorum millia impendere illi necesse erit,

seerit, & tantundem (ut minimum) ad illam sartam tectam cōseruanda. Alendi enim illi sunt perpetuo octoginta aut centena æthiopica mancipia, vel etiam centena vicena, qui harundines credant, colligant, conuehant, rigent cum necesse est, purgent, & alias ad molam necessarias operas præstent. Opus deinde est vicina duo ampla stabula, in quorum singulis bis aut ter mille vacca alantur, ad tot operarū sustentationem. Deinde multi carri necessarij ad cōuehendas sacchari arundines, ligna, saccharum etiam hinc inde transuehendum, & multa alia vsui necessaria. Quæstus tamen impensas bene rependit. Præterea tanta est aquarum & lignorum commoditas (quæ duo maxime requiruntur) in Hispaniola Insula, ut nullam negotiationem ita exerceant Hispani atque istam: & naues, quæ ex Hispanijs biscoctum panem, farinas, & alias merces conuehere solitæ, vacuæ redibant: nunc extractis molis, onustæ saccharo remittuntur, ita ut maiorem in reuehendis, quam aduehendis mercibus quæstum faciant.

6. Auri, etiam in illis terris, raritatem hodiernam & precium his verbis designat. Quum enim aurū primæ notæ (quale illud Peruanum est) ignobilioris notæ monetæ (qualis est nostra) non pari precio, sed fere duplo contra rependatur, nihil lucri aduentitij facere possunt mercatores ex auro illo promercali, carius videlicet emito, sicut ex alijs mercibus:

7. Guaiacan, à nostris lignum Indicum, seu lignum Sanctum, ob mirabiles effectus dictum: magna est arbor, Illicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quam Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui, & quum siccum est lignum, facile decidente: folijs exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens Mespili modo. Frequens in Insula San-dominici. Eius vsus primum ea ratione innotuit. Magnis doloribus luis Indicæ (malo enim sic vocare quæ, ut nonnulli, Morbum Gallicum: quando hæc lues primum ex consuetudine Hispanorum cum Indicis mulieribus, mox Italorum cum Hispanis, orta est: unde mox in Germanos quoque, & Gallos mali cōtagione serpsit) eo ergo morbo, quem ab Indica concubina cōtraxerat, Hispanus quidam torquebatur. Eius famulus Indus, in Hispaniola medicum agens, aquam Gayaci illi propinavit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit: sed pristina etiam sanitati restituit: eius exemplo, plurimi alii Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex ea Insula redierunt. Hinc per totam Hispaniam & inde per uniuersum orbem, quem hæc scabies occuparat.

09887

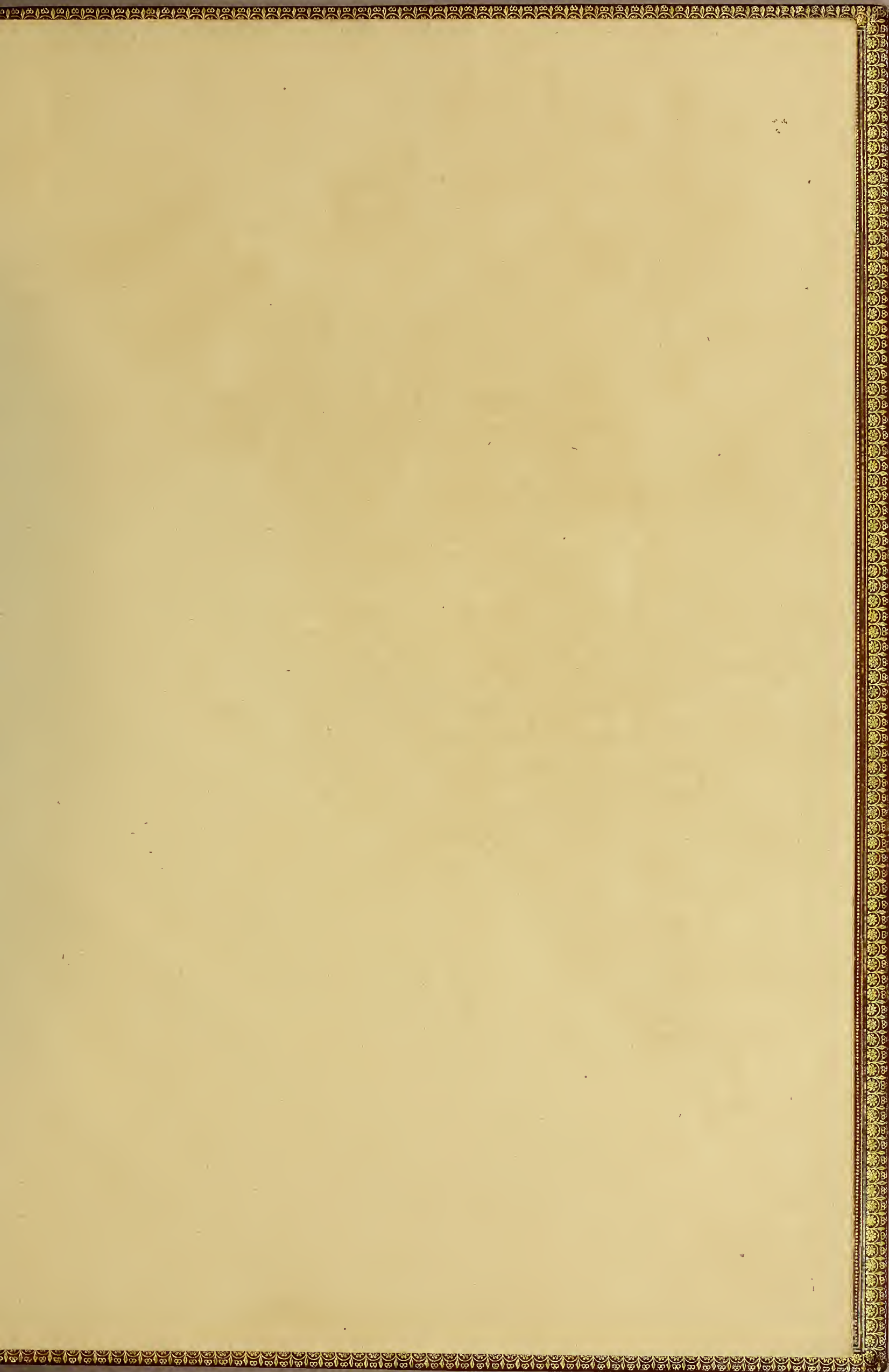


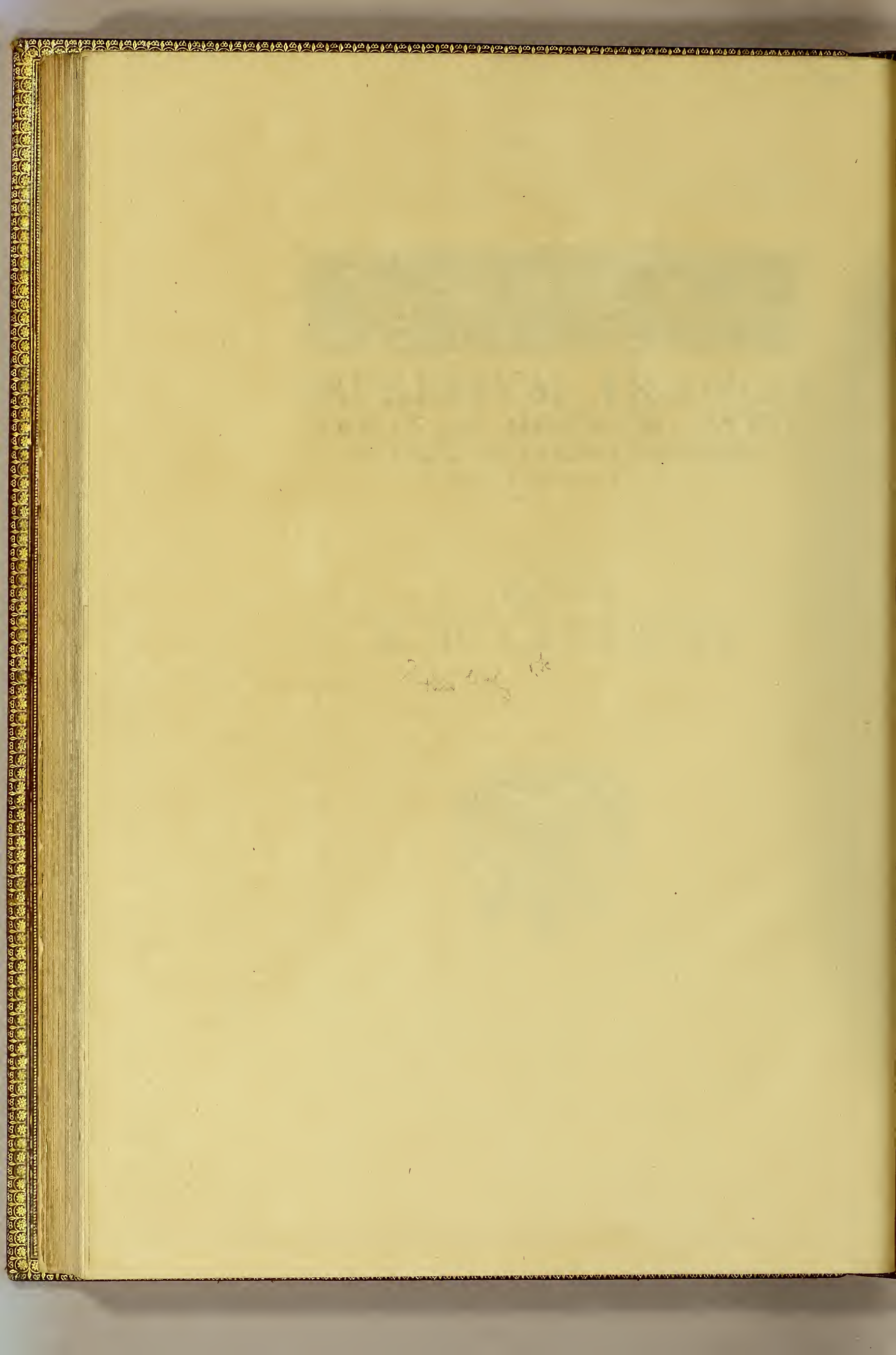
IMPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVM, TYPIS
IOANNIS FEYRABEND, IMPENSIS
THEODORI DE BRY.

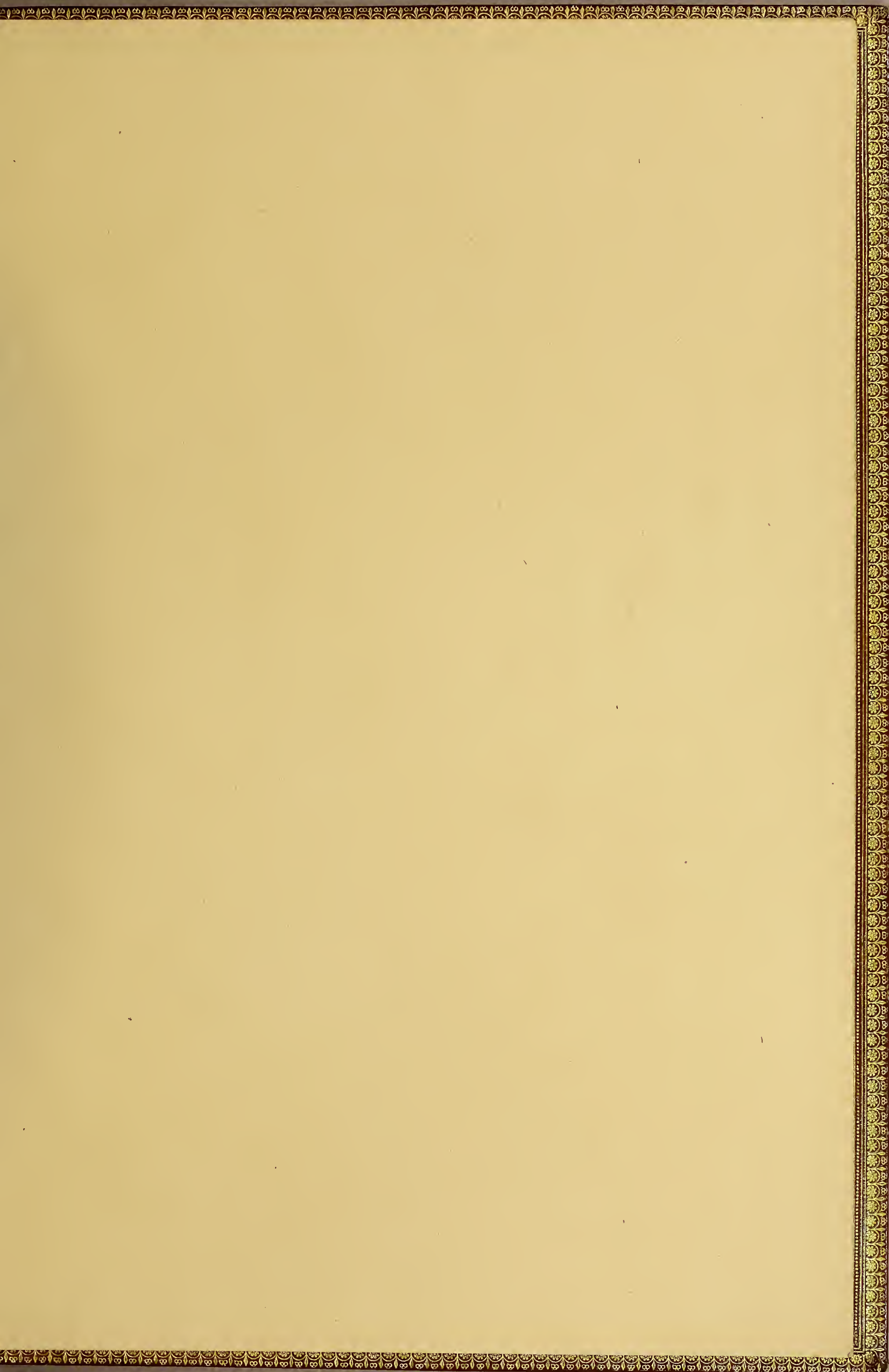
ANNO

M. D. LXXXIII.









J
De Bng
GV
pt. 4
1594
Lat
!

